

ULU BOZKIR ÖĞÜTLERİ

Nursultan NAZARBAYEV

ANKARA - 2017

İnceleme
Araştırma
Dizisi

Yayın No: 49

Ulu Bozkır Öğütleri

Yazar
Nursultan NAZARBAYEV

Editör
Prof. Dr. **Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL**

Yayın Koordinatörü
Halil ULUSOY

Redaksiyon
Dr. Bülent KAYA

Türkçeye Aktaran
Yercan KERIMBEKOV

ISBN: 978-9944-237-62-8

Baskı Tarihi: Aralık 2017

Tasarım - Baskı
Merkez Repro Ltd. Şti.
Tel: 0312 384 78 98
www.merkezrepro.com

Kazakistan Cumhuriyeti
Ankara Büyükelçiliği

AHMET YESEVİ
ÜNİVERSİTESİ

Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği
Kılıç Ali Sokağı, No. 6,
Diplomatik Site,
06450 ORAN, Ankara
Tel: 491 91 00

© Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı

Adres:
Taşkent Cad. Şehit H. Temel Kuşuoğlu Sok. No: 30 06490
Bahçelievler/ANKARA
Tel: 0312 216 06 00 • Faks: 0312 216 06 09
www.ayu.edu.tr • yayinlar@yesevi.edu.tr

Kıtapta ifade edilen fikir ve görüşler sadece yazarlarının olup,
Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığının
görüşlerini yansıtmazlar.

SUNUŞ

Prof. Dr. Musa Yıldız

Mütevelli Heyet Başkanı

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'in kaleme aldığı "Ulu Bozkır Öğütleri" başlıklı bu kıymetli eser, yazı dizisi olarak Ege-men Kazakistan Gazetesi tarafından Kazakistan'da Kazak Türkçesi olarak yayımlanmıştır.

Köklerini ortak tarihten ve kültürden alan Türk halkları arasında millî değerlerine sahip genç nesillerin yetişmesine ışık tutacak olan kıymetli eser, Türk dili konuşan ülke halkları için de manevî bir kaynak eser niteliği taşımaktadır.

Nursultan Nazarbayev'in kendi hayatından örnekler vererek Kazak halkının toplumsal değerlerini dil, din, tarih, millet sevgisi, atana sevgisi, vatan sevgisi gibi başlıklar altında sıraladığı bu eser, Kazak halkı başta olmak üzere bütün Türk dünyasına öğütler vermektedir. Kazakistan'ın siyasi, sosyal-kültürel, tarihî değerleri konusunda eksik kalan bilgilerimizi de bu eserle birlikte tamamlama fırsatımız olacaktır.

Eserinde ülke tarihinin geçmişini ve geleceğini, Kazak toplumunun karşılaştığı zorlukları, özellikle genç neslin karşılaştığı zorlukları, küresel sorunları da içeren birçok konuda, kendi düşünceleri doğrultusunda yorumlamış ve açıklık getirmiştir. Kazakistan'ın bağımsızlığının 25. yılında, bağımsızlığın ne kadar önemli olduğunun da altını çizmiştir.

Ortak tarihsel köklerini ve kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak Kazakistan Cumhuriyeti ile yürütülen kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem veren Türkiye Cumhuriyeti, ilişkilerin daha da ileriye taşınması konusunda kararlı bir tutum sergilemektedir. Bu kapsamda; kültürel ilişkilere katkı sağlaması amacıyla dost ve kardeş ülkelerden biri konumunda olan Kazakistan'ın daha yakından tanınmasına vesile olacağına inandığımız "Ulu Bozkır Öğütleri" başlıklı bu önemli eseri Türkiye Türkçesi'ne aktararak, Kazak Türkçesiyle birlikte Türkiye'de yayımlamayı uygun bulduk. Bu eserin Türk toplumuna özellikle de gençlerimize büyük katkılar sağlaması ve Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'in düşüncelerinin daha geniş kitlelere ulaştırılması hedeflenmektedir.

Eserin Türkiye'de yayımlanması konusunda desteklerini esirgemeyen başta Sayın Nursultan Nazarbayev'e ve Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Mahmud Kasımbekov'a katkılarından dolayı şahsım ve üniversitem adına şükranlarımı sunuyorum. "Ulu Bozkır Öğütleri" kitabının editörlüğünü yapan Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel'e de ayrıca teşekkür ediyorum.

I.Öğüt

Vatanım, direğimdir.

Kendi ülkesine faydalı bir birey olmak ve kendi vatanının kaderine karşı sorumluluk duymak, ülkemizdeki her siyasetçinin, her Kazakistan vatandaşının borcudur, ar ve namusudur.

Nursultan Nazarbaev

Vatanım, direğimdir

Kendi ülkesine faydalı bir birey olmak ve kendi vatanının kaderine karşı sorumluluk duymak, ülkemizdeki her siyasetçinin, her Kazakistan vatandaşının borcudur, ar ve namusudur.

Bağımsızlığımızın 25. yılını idrak etmekteyiz. Bu süre az mı yoksa çok mu? Nereden başladık, nereye ulaştık? Bunların hepsini ayrıntılı bir şekilde ele alıp değerlendireceğimiz zaman geldi. Geçmiş ayrıntılı olarak değerlendirmek, eskiden beri devam edegelen bir gelenektir.

Geçmişe ait yıllıklar, insanların hayat hikâyesine benzer. Mutlu günler, hüzünlü anlar, inandığın değerler, umutlar ve yüce hayaller... Bunların hepsi hayat hikâyendir. Senin ülkenin geçmiştir. Devletin tarihî geçmiştir. Geçmişteki olayları bizzat yaşamayan ve çeşitli durumlarda tercih yaparak kararlar alman, birçok olaya şahit olup milletin için mutlu olman, ülken için sarf ettiğin gayretin meyvelerini görmeyen... Bunların tamamı hafızana kazınarak zihninde yer eder ve gönül sözüne dönüşür.

Düşünürsün, fikir üretirsin. Yaşadığın birçok olayı hatırlayıp gözden geçirirsin. Yıllarca hürriyet için mücadele ederek sayısız savaflara şahit olan aziz ecdadımızın hayalleri ve umutları aklını meşgul ettiğinde ülken ile birlikte bugüne ve geçmişe olan sorumluluğu daha derinden hissetmeye başlarsın. Böyle zamanlarda kolları sıvayarak halkın arzu ve isteklerini yerine getirmek için yeni istikametler ve yaklaşımlar bulma çabasıyla geceni gündüze katarak uzak ve yakın mesafeleri düşünceli bir şekilde dolaşırsın, toplumu rahatsız eden çok çeşitli sorunlara kesin çözüm ararsın.

Bu çeyrek asırlık bağımsızlık yıllarında epeyce hadise yaşandı. Zor günler geçirerek ve türlü badireler atlatarak kendi

yolumuzu bulmaya çalıştık. Bu açıdan bakıldığında halkımızın birlik ve beraberliği, bizi geleceğe taşıyacak olan bayrağımız, sloganımız ve malzememiz olmuştur. Biz, millî hedef için tek vücut hâlinde toplandık, birleştik, beraber yürüdük. Günümüzdeki şekilsel özellikleri, millî değerler çerçevesinde modern hayat şartlarına uyarladık, devlet olmanın gereği olan modeli bularak bir ekol oluşturduk. Bir Kazak atasözü şöyle der: “Ben yaptım demektense, halk yaptı demelisin.” Yeni devletin temelini atarken bu atasözündeki rûhu, halkın desteği ve toplumsal istikrarı sayesinde millî bütünlüğü sağlamak amacıyla hayata geçirdik.

Halkın birliği her zaman yeni saraylar yaptırır ve kaleler diktirir. Bu sözü de yorulmadan usanmadan sancak gibi taşıyoruz. Atalarımızın yüce emanetini korumak amacıyla omuzumuza binen yükü ağır saymadık. Halk olmanın, devlet olmanın yol ve yöntemini gösteren ve buna yardım eden kimse yoktu. Biz, işe temelden başlayarak her şeyi, halkımız ile yapılandırdık. Yoktan var ettik, var olanı geliştirip zenginleştirdik. Refahı, gelişme ve büyümenin köşe taşı olarak kullandık.

Devlet de insan gibi geçmişini gözden geçirerek geleceği planlar. Zamanın şartlarına göre görevlerini gözden geçirir, geleceği için önceden hazırlık yapar. Bu yaşananlar, çağın gereğidir. Yirmi beş yıllık süre, sadece devletimizin oluşum süreci değildir. Biz, diğer ülkelere örnek teşkil edecek şekilde yükselme çıkabildik. Uygarlığın akışında kendi yerimizi bulduk. Bunların sonucu olarak da yirmi beş yıldan beri hata yapmadan ve tökezlemeden devam etmekteyiz.

Hayatımıza yeni nesiller girdi. Onlar, bağımsızlık ilkelerini muhafaza ederek büyüyen fidanlar ve genç dalgalardır. Geleceğimiz, onların elindedir. Biz, bağımsız devletin geleceğini

büyük inançla onlara teslim ediyoruz. *Kazakistan Hayaline Götüren Ulus Planı* adlı *Halka Sesleniş*, millî şuurun, millî hayallerden kaynaklandığını çok boyutlu göstermeye yönelik bir metindi. “Ulus Planı olan Beş Kurumsal Reformu gerçekleştirme konusunda net 100 adımı hayata geçirme süreci başladı” şeklindeki sözler mesnetsiz değildir. Bu planı hayata geçirme doğrultusunda yapılan çalışmalar şimdiden hız kazanmakta ve söz konusu girişim, millî prensibe dönüşmektedir. Gereken destek sağlanmış olup uygulama devam etmektedir.

Biz millî hayallerimizin gerçekleşmesi için irademizi, bilgi ve becerimizi, tecrübelerimizi ortaya koyarak bütün gücümüzle yoğun bir şekilde çalışacağız. Bu mühim hedef, bütün Kazakistan’ı parlak bir geleceğe ulaştırmayı garanti etmektedir. Zaman bizi seçti! Biz, bu zaman kesitine millî mührümüz olan bağımsız Kazakistan’ın adını yazdırdık. Çünkü biz, yeni hayaller kurmayı öğrendik. Yeni istikametleri belirlemeyi öğrendik. Ülke ile toplumu geliştirmek için net ve kesin görevleri belirlemeyi öğrendik. Biz öğrenirken, örnek olan yola koyulduk. Bu yol bundan böyle bizim yolumuzdur, Kazakistan yoludur.

Böylece, Bağımsızlığımızın 25. yılına Kazakistan’ın yeni hayalleri ile girdik. Bunun en önemli amacı ve hedefleri, “Kazakistan 2050” stratejisini hayata geçirme sürecinde tam mânâsıyla anlaşılacaktır. Yaşadığımız yüzyılın ortasına doğru Kazakistan’ı dünyadaki gelişmiş 30 ülke arasında görmeyi hedeflemekteyiz. Bu Ulus Planıdır ve Kazakistan’ın hayalidir. Çok arzuladığımız bu hayalimizin gerçekleşmesinde aziz milletimizin birlikte hareket edip, birlikte yürümesi ve topyekûn çaba göstermesi, bu yolda edineceğimiz bütün kazanımların en büyüğü ve en değerlisi olacaktır.

Bağımsızlığın ilk gününden bu yana katettiğimiz yol, ilk zamanlardaki zorlukları ve engelleri bütün ülke olarak aşmamızdan dolayı sonraki yıllarda gelişme ve kalkınma yolu oldu. Devlet hayatımızdaki itibarlı ve bayram niteliğinde olan yıldönümler, geleceğe olan inancımızı pekiştirdi. İstikrarlı bir kalkınma modeli sergileyerek Kazakistan'ı dünyaya tanıttık. Dünya jeopolitik haritasına yeni formatlı devlet eklenmiş oldu. Bunların hepsi bağımsızlığımızın ilk saatlerinde başlamıştı.

...1991 yılı Aralık ayı... Her gün, her sabah hafızamda yankılanarak o günlerde yüreğimi kaplayan sevinç ve mutluluk, hâlen üumu heyecanla beslemektedir. O gün kendimi, bir yandan yeni doğmuş sabi gibi, diğer yandan da asrı deviren bir ihtiyar gibi hissettiğimi hatırlıyorum. Gerçek mutluluğu tadarak neşeyle dolmuştum. Kendi sevincimve mutluluğum bir yana, halkımın mutluluğunun apayrı bir şey olduğunu o zaman kesinlikle anlamıştım. Heyecan ve coşku doluydum. Ecdadımızın emanetini taşımanın mutluluğunu, ülkeyi geleceğe taşıma görevinin benim alın yazım olduğunu, yüce Allah'ın bana özel hediyesi ve şahsıma verdiği bir fırsat olarak yorumluyorum. Belki de, tarihin tercihi ve halkın desteği demek, daha doğru olur.

...Aladağların (Alatau) kucığında yer alan küçük Şamalğan köyünde ilkokula başladığım yılların, sevgili öğretmenlerimin verdiği notlarını yüreğime bahşettiği büyük aydınlık ve bahtiyarlığı dün gibi hatırlıyorum. İlkokul öğrencisi olmama rağmen kaygı ve tasayı oyunlara tercih ederek bir an önce büyüse de, gecesini gündüzüne katarak çalışan annem ile sabahın köründe işe giden, gecenin karanlığında ailesine koşan babamı sevindirsem, onların yüklerini hafifletmeye ve alın terlerini silmeye yardımcı olsam, hayali gün geçtikçe artıyordu. Her çocuk hayaline koşmaz mı? Ben de onlardan biri olduğumu düşünüyorum. Her Kazak evlâdının bu hayallerle dolu toy duyguları ve gamsız günleri yaşadığına hiç şüphem yoktur. Evet, öyledir.

Halkımızın bir hayli saygın ve gurur verici özellikleri var. Onlar atalarımızın geleneklerinden beslenir. Kazaklar âlim ve şâir halktır. Sabi yüreğinde dalgalanan umut, hayal ve düşünce, zihni aydın ve uyanık olan Kazak evlâdını şiir bozkırına sürükler. Halkımızın şiir sevgisi, nesilden nesile aktarılan silinmez ve kapanmaz bir mekteptir. Sözlü edebiyatımızın zengin kaynaklarından beslenen milletimizin yüce tarihindeki büyük kilometre taşları bunun açık delilidir. Biz geçmişimizi hem dilimizle hem de kalbimizle yazmış milletiz.

Tarihi ile varlığı birbirine şiirle bağlı olan halkımızın kalp atışlarının nazımla huzur bulması, şarkıyla hızlanması bundandır. Örneğin, bizim bölgemiz, şâirler yurdu adını boşuna almamıştır. “Ekey boyunda elli şaman, seksen şâir, cin çarpmış gibi uğultuyla gezer akşamüstü” satırlarını bilmeyen Kazak yoktur. Gençliğimde şiire yakındım. Şiir dehası Jambıl dedem, büyüğüm ahiret yolculuğuna çıksa da sözlerinin saltanat kurduğu, şanının yüksek olduğu bir dönemde bizim köyümüzde şâir olmamak, kusur sayılırdı. Hatta şâir olmama şansın yok gibiydi. “Aksakalla, güzellerle yarışacak şâir halkmı siz biz ya” diyen şâirimiz Kadir Mirzaliyev yanılmamıştır.

Okuldayken şiire olan ilgim ve sevdamin, hayatımda canımdan bir parçaya dönüşerek hâlen gümüş ışıklar saçtığını hissediyorum. Hafızanı yenileyerek doğru bir şekilde okursan için rahatlar, atalarımızın öğüt veren sesini, tarihin sırlarını, vatanın sonsuzluk şiirini tekrar işitirsin ve ferah dünyaya kucağını geniş bir şekilde açmış gibi hissedersin kendini.

İşte o zaman bozkırımızın bütün özelliklerini, onur ve haysiyetini derinden anlarsın, sevgili annemiz ve aziz yürekli babamız gibi yaklaşırın ona, gönül kapıları sonuna kadar açılır. Çocukluk ve gençlik günlerimin o renkli ve parlak boyaları

sık sık gözümün önüne geliyor. Ulu Bozkırın gençleri şanlı tarihimizi kahramanlıklarıyla yazmışlardı. Şimdi biz o tarihi, bağımsızlık yıllarında halkımızın muazzam gayret ve devasa cesaretiyle devam ettiriyoruz. Emek, hayat öğretmenidir. Sarf edilen emeğin derin dersini alma işi devam ettikçe ülkenin refahı artar ve gücü ikiye katlanır. Milletin gücü, yarınların umududur. Nesilleri olan milletin geleceği güçlüdür. Çocuksu duygular, hayal dünyasının temelidir. Çocuk rûhunu kaybetmeyen insanda dürüstlük devam eder. Halk da aynen böyledir.

“Çocukluğunla gülerek vedalaşır, ergenliği çaresiz kabul edersin” şeklinde bir söz var. Bu, çok doğru bir sözdür. Biz, her zaman başarı ve zafer için gayret eden milletiz. Nefesimizi kesen darlıklar ve elimizi bağlamak isteyen zorluklar, kılıçlı savaşlar ve tüfekli harpler halkımızı sadece zafer için bir araya topladı. Mağlup olursak ayağa kalkmamızın zor olacağını, düşerse kaybolacağımızı iyi kavradığımız için daima galip gelmeye çalıştık. Biz, galip bir milletin soyundanız. Zafer için kolları sıvarsan yenersin, mağlup olurum diye korkarsan düşman, gözünde büyür. Bu da atalarımızdan kalan bilge sözdür.

Bizim kuşağımız Ulu Vatan Savaşı (II. Dünya Savaşı) olarak tarihe geçen acılı yılların şahidi oldular. Ulu Zaferin haberini ufacak kalpleri ile sevinçle karşılayanlar da onlar. Kanlı harp meydanlarından sağ kurtulup, vatan hasretiyle evine dönen gazileri koşarak karşılayan savaş çocuklarının özgeçmişlerinde o günlerdeki saltanatın ve bayramın renkli boyaları hâlen de rengini kaybetmemiştir. Tarihin renklerini durmadan acımasızca silmeye çalışan bu dönemde bizim mümkün mertebe akıllı, kibar ve kendimize hâkim olmamız lâzım. Doğru sözü akıllı ve bilinçli er söyler.

“Bu bizim zaferimiz değil” şeklindeki yanlış söze inanıp mesnetsiz çıkarımlara aldananların kusuru çoktur. Hafif sözün ağır eleştirisi, atalarımızın vasiyetine gölge düşürür. Öyle yaparsak, biz geçmişimize ihanet ederiz. Kendi yolumuzu tıkararak kendi ellerimizi kesmiş oluruz. Buna müsaade edemeyiz. Biz, zaferlerimizi koruruz. Çünkü her bir zafer daima korumayı gerektirir.

“Düşman yolunda atarım seni, bomba ol da patla, ey kalp” diye Kazak şiirinin kahraman temsilcisi, milletimizin ulu şâirlerinden olan Kasım Amanjolv’un yazdığı gibi nesillerimizin sahip olduğu güçlü rûh, bu dünyadan göç eden atalarımız ile önder bilgilerimizden bize kalan ulu armağandır, yüce mirastır. Böylesine geniş topraklar, bize atalarımızın rûhu ve kahramanlığı sayesinde miras kalmıştır. Bu, yüce zaferin açık tezahürüdür ve kökü, tarihin derinliklerine uzanan Kazakların bayrağıdır. O bayrak, hür milletimizin gönlünde ve toprağında daima dalgalanacaktır.

Kazak milletin haysiyetli ata toprağı, yüce rûhumuz ve paha biçilmez zenginliğimizdir, ebedî mirasımızdır. Tarihte iz bırakan ulu Kağan Mete, halkın huzuru ve istikrarı için art niyetli sinsi düşmana atını ve Allah’ın emriyle aldığı hanımını feda etse de göbek bağının kesildiğı ata toprağından bir karış bile vermeyip alçak düşmanla acımasızca savaşp zafere ulaşması, yüce milletimizden miras kalan ve kanımıza kazınmış olan haysiyet ve hayatî vasiyettir.

Dünyada haysiyet ile vasiyete kıymet veren millet az mı, çok mu? Tabii ki, her ülkenin, her milletin kendine has değerleri vardır. Onların içinde devlet tarafından desteklenen prensipler de mevcuttur. Örneğın, ülkemizde milli ahlâk meselesi, çok zengin olan sözlü edebiyatımızda ve atasözlerinde oldukça net

ve açık görülmektedir. Tarihimize yazılmış ve şeceremizde konu edilmiştir.

Halkımızın hangi mirası olursa olsun hepsinde alınacak ders ve örnek, akıl ve bilgi, ahlâk ve iman, dostluk ve kardeşlik mutlaka yerini bulmuştur; açık ve görünür hâldedir. Aslında, biz şâirliği ile kahramanlığı örtüşen ve temeli bunlarla atılan milletiz. Bu konuda sözlü edebiyatımızın ulu çınarları bize yalan söylemez.

Dünya siyasetçileri bile Asya'nın geniş topraklarında varlık gösteren çeşitli ülkeler ve toplulukları incelemişler; Kazakların misafirperverlik ve cömertliği, insanlık, şeref ve haysiyetinin yüceliği karşısında hayranlıklarını ifade etmişlerdir. İyi niyet ve dürüstlüğün aynası olan milletimizin gelenek ve göreneklerini, örnek alınacak hasletlerini, bu tür değerlerin kaybolmaya yüz tuttuğu küreselleşme döneminde bile unutmadan yaşatmaktayız. Bu, böyle devam edecek. Çünkü millî değerler, bizim köklerimizden beslenir.

Bizler ve her bir vatandaşımız: “Benim vatanım Kazakistan” ifadesini gururla kullanmalıyız. “Ey Kazak evlâdı, sen dünyaya bu yüce milletin ferdi olarak geldiğin için gururlan” sözü milletimizin her bir gencinin yüreğini mutlulukla doldurmalıdır. Dünya, bizi ancak bu durumda egemen ülke olarak kabul eder. Başkalarının bize saygı göstermesini ancak böyle sağlayabiliriz. Ayrıca uzak ve yakındakilerle ilişkiyi artırıp bir yuvanın mensupları gibi kardeş olabiliriz. Evet, toplumun gönlüne girerek yarınları düşünecek zaman geldi. Millî hayallerimizi artırarak ortak zafere ulaşabiliriz.

Biz yoktan var eden, imandan terbiye alan bir neslin fertleriyiz. “Bin ölüp, bin kere dirilerek”, sonunda güçlü rûh ve hayata tutunma arzusuyla bağımsızlığa kavuştuk. Özgürüz!

Egemen bir halk olarak Avrasya'nın büyük bir parçasında yaşamaktayız. Bizim gibi olmak isteyen, bizden örnek alan ülkeler de az değil. İşte buna şükretmemek mümkün mü?!

Bu mutluluğu bizim atalarımız nasıl istediler? Onun tarihini biliyoruz. Bu zamanı bizden önceki nesil nasıl istedi? Onu da biliyoruz. Bu günü dün soğuk Aralık ayında meydanlara dökülerek bağımsızlık sloganları ile can u gönülden eşitlik isteyen kahraman ve genç nesil nasıl istedi? Hiçbir zaman unutmuyoruz. Halk, tarihin özel sayfalarını her zaman süzgeçten geçirip bulur ve hafızasına silinmez harflerle yazar, büyür ve olgunlaşır.

Böylesine bir asra denk olabilecek ve benzeri görülmemiş zaman kesitinde Kazakistan ve çeşitli badireler atlatan Kazak toplumu, yirminci yüzyılı istediği gibi kapatarak yeni asrın kapısını barışçı bir emekle açmıştır. Sömürgeci baskıdan bir yol bulup kurtulan, her taraftan kendisini kuşatan Sovyet ideolojisinin kalesini yıkarak kendi başına çatısı yüksek ve direği sağlam devlet kuran bu zaman, bizim zamanımızdır. Devir, bizim devrimizdir. Bu zamana kendi mührümüzü vuracağız.

Yeni devir, bizim bilinçlenmemizi sağlayarak yolumuzu açtı. Dilimize eşitlik, fikrimize genişlik verdi. Uzağı yakın ederek milletler göçünü ülkemize yönelterek, 1992 yılı Birleşmiş Milletler Teşkilatı kürsüsünden yeni devlet olarak söz aldık. Aynı kurumun 2015 yılındaki 70. yıldönümü vesilesiyle düzenlenen toplantıda örtüsü açılan öz ana dilimizde Kazakça sunum yaparak Kazak halkının itibarını ve şanını yeniden yücelttik. Eskiden bunu hayal bile edemedik.

Baykonur Uzay Üssü'nden uzaya açılan geminin komutasını elinde bulunduran Kazak evlâdı ülkesinin bayrağını yükselterek dünyanın yörüngesinden çıkıp uzaydan Kazakistan'ı

ve bütün dünyayı selâmladı. Ülkemizin gelişmesini böyle renkli olaylarla değerlendiriyorum. Asırla uzaya birlikte hâkim olduk.

Şiir dehası Jambıl'ın "Benim pirim Suyınbay" sözünü her Kazak evlâdı iyi bilir. Doğduğum toprağa yüksek sesle "Vatanım, direğimdir" diyebilirim.

Bağımsızlığın şafağında hafif engellere takılarak emeklese de sonraki yılları düşünüp bütün gücümüzü toparlayak tevekkül gemisinin yelkenini zaman rüzgârına açıp uzak sahillere yöneldik. Her zaman yol almak zordur, ancak önünde sana rehberlik eden halkın varken onu da başarırısın. Her zaman komutan olmak zor, ancak yanında kahraman halkın varsa onu da öğrenirsin. Her zaman söze başlamak zordur, ancak hafızanda ataların sözü varsa onun da yolunu bulursun.

Böylesi iyi yolculukta dünyanın dört köşesinden kalıcı dost, seyahat arkadaşı ve hakka hukuka saygılı komşu bulan Kazakistan yeni binyıllık göçte yoluna devam ediyor. Güven, kuvvetli bir destektir. O desteği de cesur, yürekli ve alçak gönüllü halktan alıyoruz. Halkın haysiyeti ile vasiyetini kılavuz edinerek geleceğe alını açık ve iyi niyetle bakmaktayız.

Kazak bozkırları, yüce Türk dünyasının atayurdudur. Altay ile Atırav'ın, Ural ile İli nehrinin, Alatau ile Sarı-Arka'yı birbirine bağlayan İpek Yolu devrini tekrar canlandırıyoruz. Avrasya'nın uçsuz bucaksız Kazak bozkırları, bir ucu Avrupa'ya ve diğer ucu Çin'e bu yolla bağlanarak yeni binyılın kervanlar göçünü uzatmakta ve güzelliğini pekiştirmektedir. Geçmişteki İpek Yolu şimdi çağımızın otobanına dönüşerek Kazak yurdunu, kalkınmanın yeni yolculuğuna çıkarmaktadır. Yolculuğumuzun vasıtalı, yükümüzün ağır, kazancımızın bol olacağından şüphe yok.

Ben siyasetçi olduğumdan, çoğu zaman iş ortamında konuşurum. Her şeyin sebebini, her kelimenin ağırlığını tartarak onu, ülkemizin hedef ve menfaati açısından süzgeçten geçirerek elerim. Onsuz olmaz, kişisel “beni” bırakarak, halkın “benine”, millî fikre ulaşmamı sağlayan sözleri muhafaza ederim. Arkamdaki Alaş’ın (halk) menfaati için konuşurum.

Öyleyse bu kitabı da “Benim Kazakistan’ım” sözünün özü olarak kabul etmek yerinde olur. Hepimiz Ulu Bozkır toprağının evlâtlarıyız. Bu bağlamda, yüksek dağın yamacından tepedeki karlara bakan adam gibiyim. O dağda hiçbir insanın bilmediği hazine ve nice muhteşem sırlar var gibi. Gördüğüm ve aklıma yazdığım, iyice kavradığım hususların bazılarını daha önce söyledim sanki; fakat, düşündüğümde sanırım, halkımın hâlini tam olarak beyan edemedim. Böyle ferah bir bozkırın ve bilge halkın soyundanım, hissini de ara sıra yaşıyorum.

“Benim Kazakistan’ım” ifadesi, her Kazakistan’lıyı yürekte etkileyen söz, diye düşünüyorum. Bağımsızlığın zafer ile sonuçlanan çeyrek asırlık yolunda bu sözlerin her bir vatandaşın yüreğine kazınması için büyük güç sarf ettik ve karmaşık dönemleri atlattık? “Benim Kazakistan’ım” hem mütevazı hem de sağlam bir söz. Bağımsızlığın ilk anlarında bile millî marş olarak her yürekte yerini bulmuştu. Günümüzde dünyanın dört bir köşesinde Millî Marşımız çok iyi biliniyor. Böylesi heyecan verici güçlü parça seslendirildiğinde yüreğime sevinç doluyor ve hepimiz esas duruşa geçip sağ elimizi kalbimizin üstüne koyduğumuzda mutlulukla dolup taşıyoruz. Bu durumda kendimizi çok mutlu hissediyoruz ve bağımsızlığımızın anlamını derinlemesine hissederek artan cesaretimizle atalarımızın hayal ettiği günleri bizzat yaşadığımızı şükrediyoruz.

Bunun sebebi de, “Benim Kazakistan’ım”, bizim bağımsızlığımız! Bağımsızlığı her gün korumak, genişletmek, geliştirmek gerek! Hayatımız, her şeyimiz, bağımsızlıktır! Bağımsızlık benim Kazakistan’ım, Sizin Kazakistan’ınız, hepimizin Kazakistan’ıdır! Biz, bu ülkede doğup emek harcaıyıp çalışıyoruz. Bu ülkede yaşayıp nesiller yetiştirip gidiyoruz. Bundan dolayı çok gururluyuz. Bizim Kazakistan’ımız, Ulu Bozkır Devleti, Ebedî Devlet. Böyle onurlu bir ismi bundan böyle millî kimliğimiz olarak göğsümüzde güneş gibi sıcak ve aklımızda sır gibi sağlam tutarız. Ulu Bozkırın yüce tarihini yeniden yazarak, genç kuşağın akıllarına kazıyacağız. Bu, millî bir görevdir. Tabii ki görev, gerçekleşirse anlamlıdır. Dolayısıyla bu, Ulu Bozkır neslinin yüce borcudur. Bu yüzden, *Ulu Bozkır Öğütleri* ismini alan bu kitapta konuyla ilgili düşüncelerimi paylaşmak istedim. Sizler, aklımdaki düşünceleri ve bunlar arasında en özel olanları değerlendirecek olan en iyi hâkimlersiniz.

II.Öğüt

Ülke, insan ve toprak

*Topraktan daha değerli bir zenginlik yok:
Toprak varsa ülke vardır. Ülke varsa insan vardır.*

Nur Sultan Nazarbayev

Ülke, insan ve toprak

Topraktan daha değerli bir zenginlik yok: Toprak varsa ülke vardır. Ülke varsa insan vardır.

Aslında, ülke ile insan arasında fark yoktur, diyebiliriz. İkisi aynı kavramdır, birbiriyle örülmüştür ve ikizdir. Eski düşünürlerden Montesquieu, “Devlet hayatı, insan hayatına benzer” der. Bu sebeple ülke ile kişinin hayatı da birbiriyle sıkı ilişkilidir. Halkımız bununla ilgili pek çok veciz sözler ve gizemli kıssalar yaratmıştır. Doğru sözden kısaca, güzel düşünceden pay, millî ilkelerden örnek alırsak nasibimiz artar ve kazancımız ikiye katlanır. Devletin hayatını geliştiren ve uzatan, onun barışçı, birlik ve beraberlik içinde olan halkıdır. Bağımsızlığın ilk gününden itibaren birlik ve beraberliğin sancağını yükseltmeyi hedefledik. Millî birlik, ayrı bir zenginliktir.

Halkımız için kişi ve onun doğduğu yerin, yani vatanın değeri büyüktür. Biz, bu ikiz kavramı çocukluğumuzda anamızın helâl sütü ve babamızın acı teriyle idrak ederek yetişmiş bir kuşağız. Toprağın kıymetini bilersen, ülkenin de kıymetini bilirsin. Ülkenin itibarını düşünerek kendi onuruna leke düşürmemeye çalışırsın. Bunların hepsini çocukluktan itibaren içine sindirerek ve akla yerleştirerek millî şuuru ve halkın değerlerini özümseyerek büyüsün. İnsan, halkından daima öğrenir. Toplumun gerçek önderleri ve aydınları, faydalı ve iyi işler yaparak halka rol model olurlar ve halkı terbiye ederler. Ülke ile kişinin birliği, ülke ile kişinin uyumu, güçlü geleceğin garantisidir, dememizin sebebi budur.

Çocukken okul yollarında geniş cadde boyunca istişare eder, gelen gidenin selâmını alır, bizden duasını eksik etmeyen ve bize saadet temenni eden yaşlıları görürdük. Onların önüne geçmez, durup yol verirdik ve yüksek sesle “Selâmün aleyküm”

diye selâm verip daha sonra beklenen büyük bir işi başarmış gibi sevinçle koşmaya başladık. Babamın hayatına şahitlik eden, annemin sofrasından nasibini alan o yaşlıları, uzun yıllar sonra tekrar düşünüp hatırlıyorum. Onlar o yıllarda bizim adam olup olgunlaşmamızı sağlayan şuurlu örneklerdi.

Şimdi bile yolum düştüğünde o eski delikanlı tavrımla aynı caddeden geçmeyi seviyorum. Çünkü geçerken her evin önünde oturan aksakallı bilge ihtiyarları ve beyaz tülbentli akıllı anaları tekrar görebilirim diye heyecanlanıyorum. Ne yazık ki, zaman acımasız, onların hepsi dönmeyecek gemiye bindirilip uzaklara götürülmüş gibi. Yüreğim hüznle dolup gönlüm endişeye kapılıp caddenin her köşesine çekinerek bakıyorum. Onlarla birlikte kaybolan, fakat unutmak istemediğim anıları, çocukluğumdaki o mutluluğumu günümüz gençlerinde görebilir miyim diye, caddede koşarak uzaklaşan ufaklıkların arkasından bir süre baka kalıyorum.

Aladağ vadilerindeki elma bahçelerinin muhteşem kokusunun her tarafa yayıldığı o an, yüksek dağın başına güçlkle tırmanıp çıkacak gibi görünen ve her tarafa yayılan sabahın ilk güneş ışığı, köyden toplanan hayvanların kargaşayla dolu sesleri, evcilleri meralara salan ninelerin birbirine selâm vererek bir ay boyunca görüşmemiş eltiler, bir yıl boyunca görüşmemiş tanıdıklar gibi kaynaşarak birbirlerine hâl hatır sormaları, bunca yıl geçmesine rağmen gönüllerde sanki dün gün gibi kalmıştır. Hiçbir şey, doğduğum köyün ve doğduğum ülkenin sabahı kadar gönlümü neşeyle doldurmuyor.

Bu, belki de, doğduğum yere karşı hissettiğim sıcaklık, ebeveynlerime olan bitmez tükenmez hasrettir. Güneşin doğuşu ile âdetâ yarışarak uyanıp dağ vadilerindeki eski yollara yeni adımlar ekleyen babamın akşam karanlığında eve dönüp

sofra başında yemeğini yerken hafızamda kalan hâline geride bıraktığımız yılların düşünce örtüsünü kaldırarak ne kadar çok baksam da zihnimdekileri bir türlü göremedim. Çaresiz bir hâlde yola koyulup kendimi, omzunu toz basan yolcu gibi hissettiğimi niye saklayayım ki!

Ülke ile toprağın kıymetini anlatmak için bazen zayıf ifadelere de yer veririz: “Vatanı seviyorum” demek ne kadar kolay. “Vatan, benim baş tâcım babam gibi” diyen Mukagali Makatayev nasıl da isabetli söylemiş. Evlât sözünde kutsal bir anlam var. “Vatan” dediğimizde vatan hayaliyle dünyadan göç eden atalarımızın hayallerinin bugünlerde gerçekleşmesi akla geliyor. Dolayısıyla, ben gençlere güçlerini bilimle birleştirerek vatanın çıkarı için sarf etmelerini tavsiye ederim. Doğduğu yer zengin ve mâmur olursa sen de güçlü olursun. Vatanı sevmek, hepimizin kalbinde taşınması gereken bu tür basit sözlerle başlar.

Babamız, her gün “Vatanı sev, milleti sev, atayurda saygı duy” diye bir dörtlük ezberletmemişti. Annemiz, bu tür sözlerle kulağımızı her gün doldurmamıştı; fakat, onların gündelik işleri, evdeki günlük sorumlulukları, bize hayat dersi ve örnek olmuştur. Buna benzer bir geçmişi sadece benim yaşamadığım da gerçektir. Her bir Kazak evlâdının, her bir Kazakistan’lının böyle bir terbiyeden geçtiği de tartışmasızdır.

Halk da bazen çocuk, bazen bilgedir. Bilge halkın evlâdı, çocuk halkın başına geçip doğduğu ülkenin bayrağını kaldırdığında kendi halkına olan inancını hiçbir zaman kaybetmez ve kendini ateşe atmaz. Çıkmazdan çıkacak yol bulursun. Günümüzde buna hem halkımız, hem uzak ve yakın ülkeler de şahittir. Değişmez geçmişimiz ve şeceremiz buna şahittir. Günümüz buna şahittir. Biz ise bu kaderi anlatan eserin baş karakterliyiz.

Kazak halkı için kara toprağın haysiyeti oldukça yüksektir.

Kader, bize uçsuz bucaksız bir toprak nasip etmiş. Yüce rûhlu, namuslu ve şerefli evlâtlarla dolu bir ülke vermiş. Asırlar boyu mücadele edip nice zor zamanlarda tartışmaların içinde ve düşmanın merkezinde yürüdük. Geniş toprağın kıssalarını ve ataların kurdukları hayalleri unutmadık. Bileğin gücünü de, mızrağın ucunu da fırsat buldukça kullanıp özgürlüğe kavuştuk. Dolayısıyla vatani sevmek, boynumuzun borcudur. Her karış toprak için canını kurban eden atalarımızın kutsal emanetine gösterdiğimiz sadakattir.

Vatanın sahibi de, mukaddes varlığı da halktır. Bu, asla unutmayacağımız mukaddes ilke olmalıdır. Atayurdun birlik ve beraberliği yolunda halkın fikirlerini her zaman desteklemek ve halka, derin anlayış göstermek zorundayız.

Böyle durumlarda:

Çoğunlukla bayram yapan halkım için

Hiçbir zaman yanılmayan töre için,

Yaradan,

Kazaklara birlik ver,

Kötü niyetli bir zamanın içindeyken, - demekten başka bir şey akla gelmiyor.

Biz, beraberlik kavramının anlamını çocukluktan beri içimize sindirerek yetişmiş bir kuşağız. Bunu sadece okul kitaplarından değil, avuç içi kadar küçük köyün saf ve iyi niyetli sakinlerinden duyarak ve onların günlük hayatlarından görerek büyüdük. Şimdi bir kıssa geldi aklıma. Eski zamanlarda bir ihtiyar, meyve ağacı dikmek üzereymiş. Kendisi beli bükülmeye yüz tutmuş epeyce yaşlı biriymiş. Onu görenler: *“Dede, siz çok yaşlısınız, bu ağaç ne zaman meyve verir, siz onu göremeyebilirsiniz,*

niye zahmet ediyorsunuz?” dediği zaman belini bir anda dikleyen ihtiyar: “Ben meyvesine yetişemezsem de, onları benden sonraki nesil yer, onun için dikiyorum” demiş.

Bizim babalarımız bu kıssadaki ihtiyar gibi, kendinden sonrakileri düşünen büyüklerin gözü gibiydi. Aladağların yamacında yerleşmiş olan bütün köylerdeki ihtiyarların tamamına yakını bu kıssayı bizzat yaşamış bir kuşaktı. Bunu yıllar geçtikçe daha iyi anladık; ancak bütün Kazak bozkırlarını düşmandan da, kavgadan da koruyup canını ve kanını gelecek nesiller uğruna düşünmeden feda eden eski büyük neslin millet ve ata topraklarıyla ilgili ebedî kıssalarını günümüz nesline anlatabildik mi? “Biten işin eleştirisi çok, bitiren kişinin eksigi yok” diyen Mahabet’ten kalan anlamlı bir söz var. Zaman zaman bazı vatandaşların aşırı eleştirileri karşısında bu sözü ilke edinen eski köy ihtiyarları sık sık aklıma geliyor.

Millet ile toprağın kıymeti ve kutsallığı, yüce bir değerdir. Millî zenginliktir. Millî nasihattir. Dilimizde “vatanın kaderi milletin kaderidir” sözü de var. Çünkü ata toprağının tarihi ve kaderi her bir insanın da öz geçmişidir ve eksisiyle artısıyla hayatıdır. Biz, bu topraklarda hayata başladık, millet olduk ve halkı oluşturduk. Önder seçip yerimizi bulduk, devlet olup itibarımızı artırdık.

Şimdi de egemen bir ülkeyiz. Herkesle eşit ve özgür bir devlet olarak medeniyet yolunda ilerlemekteyiz. Göç kervanımızın bol vasıtalı ve güzel olması temennimizdir!

Halkımızın “ülke varsa, kişi doğurmadan duramaz” bir sözü var. Egemen ülkeyi düşmana vermeyen, teslim etmeyen kişi yönetirse ve halk da ona destek olursa dünyanın zenginliği ve mutluluğu bu değil midir! Ülkenin refahı, kişinin mutluluğudur. Dolayısıyla, “atadan oğul doğarsa iyilik, ataların izinden gidilirse

iyilik” sözüyle büyüyen halkın evlâtlarıyız.

Millî menfaat için harcanan emeğin tarihi örneklerini halkımızın kahraman şahsiyetlerinin hayatlarından öğreniyoruz. XX. asrın başında millî menfaat uğruna verilen mücadeleler, sonraki yıllarda kıtlık ve katliama dönse de onların halis niyetleri ve yüce hayalleri arkadan gelen neslin göğsünde bağımsızlık rûhu ve duygusu uyandırdı. XX. asrın başında yirmi yaşına daha yeni giren Sultanmahmut’un: “Karanlıkta olan Kazak’ın göğüne, tırmanarak çıkan gün olurum, karanlığın düşmanı olarak gün olmazsam ne olurum?” diyerek hayatını feda etmesi, onun sadece şâir rûhunun değil, aynı zamanda vatanperverlik ve kahramanlığının tezahürüdür.

Feodal ve sosyalist sistem arasındaki çocukça teşebbüsler ve yanıltıcı sloganlar, millî irade ve halk aydınlanmasını ertelemiş ve bunun sonuçları dışarıya kapatılmıştır. Geçen asrın başında komşularından nüfus olarak daha kalabalık olan Kazak toplumunun alçakça ve sinsice hazırlanmış planlar sebebiyle asrın ortasına geldiğinde komşularından geri kalmasına tarihî katliam demeyeceğiz de ne diyeceğiz?

Ülkem hakkında ve ülkemin geleceği hakkında düşündüğümde doğduğum köydeki çok çocuklu ailelerin hayatı aklıma geliyor. Herkese ana yüreği ve baba duasıyla bakan masum ve mütevazı aileler gibi kimseyi dışlamadan herkese eşit davrandım. Hepsi de benim halkımdır ve kendi toplumumdur. Bolluk ve birliğin olduğu yarınlara yönelik ortak hayaller kuranları ve umut besleyenleri hiçbir zaman sınırlandırıp dışlamamak gerekir. Çünkü bu topraklar, gökyüzü ve dağlar, yapılan evler ve şehirler hepimizin ortak malıdır. Onların tamamı, ülke ile toprağın ortak zenginliği ve hazinesidir. Bugünümüz ve yarınımız da ortaktır.

Bu sebeple millet olarak kendimizi toparlayıp azamî ölçüde anlaşılacak kahraman olarak önderlik edip ülke olarak kolları sıvayıp çalışmaya devam ediyoruz. Bunların hepsi kutsal Kazak toprağında gerçekleşiyor.

“Dağdan desteği olanın taştan yüreği olur” diye bir sözümüz var. Benim dağım da, basamağım da, kazancım da, kutsal varlığım da öz halkımdır. Ülke muradına ermezse er kişinin değeri azalır, er kişi muradına ermezse, ülkenin değeri azalır. İki birbirine eşit olup dilek ve direk örtüşürse ikisi de hayattan başarı, emekten kazanç, yarıştan zafer elde eder. Millet, kalkanındır; toprak, rızkındır. Toprağına ve milletine sahip çıkmayı hiçbir zaman unutmamalısın. Çocuklu evin misafiri kesilmediği gibi ülkenin pazarı ve güzelliği birbiriyle uyumlu olursa, işte o zaman hayatını yaşarsın ve tarihî işler yapmaya devam edersin.

Milletin gücü birlik ve beraberliktedir. Bu söz, bizim millî sloganımızdır. Tek millet, tek hedef, tek vatan! Bunlar bizim millî hayalimizin gerçek anlamda ön şartıdır. Bilimi olan bin kişiye bedeldir; bilen kişi, zamanı geride bırakır. Güzellikleri güzel işlerde kullanan ülkenin de kişinin de her zaman alını açık olur. Bu yol, bu sözleri süzgeçten geçiren halkımızın bize gösterdiği örnek hayat yoludur. Çok badireler atlatmış bir milletiz. Darlık yaşayıp bolluğu hayal eden bir milletiz. Bu günü yeni nesil görmektedir. Şimdiki genç nesil yarının dayanağıdır ve bunların kıymetini bilmelidir. Mutluluk, değerini bilenindir. Helâl alın teri, itibarın ilk basamağı ve gayretin karşılığıdır.

Asırlar boyu hürriyete susamış genç ülkenin başında her zaman uluşahsiyetler olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, ulusun bu ulu çınarlarının isimleri, her kitabın kaldırabileceği yük değildir. Bu kahramanların kutsal karakterlerini destanlarda sonsuza dek süsleyen halkımızın uçsuz bucaksız zenginliği, maneviyatımızın

mücevheridir. Aynı zamanda onlar, gelişmemizin kaynağı ve ülkemizin güç kaynağıdır.

At koşturup, bayrak kaldıran atalardan bize ulaşan anlamlı söz ve cesaret verici sloganlar, bu günlerde Kazakistan'ın itibarı ve onurunu artırıp, onun dünya medeniyetindeki yerini belirlemektedir. Kazak toprakları, yeraltı ve yerüstü madenler bakımından zengindir; fakat, onlardan da değerli zenginlik, duyarlı ve mert halkımızdır. Ülke olmak için her şeyden önce, millî rûh, millî haysiyet ve hasletler, millete güven vermelidir. Bu yüce varlıkları, devlet politikası olarak ilke edinmekteyiz ve her zaman gurur duymaktayız.

Devletin ömrü de insanların kaderine benzer. Bilge Aristo: “Devletin ortaya çıkması Allah'ın işidir, ancak onu korumak insanların işidir.” demiş. Biz, Kazakistan halkı, Allah'ın işine gönül verip yeni tip ve formattaki devletimizi korumak için “Mangilik El” (Ebedî Devlet)'e hizmet etme yolunda emek vermekteyiz. Ülke ile kişinin uyumu, halkın güvencesidir.

“Toprağı olmayan, devlet kuramaz; toprağı olmayan millet, hayat süremez.” demiş Hunların önderi Mete atamız. Bizim uçsuz bucaksız toprağımız da var, birlik ve beraberlik içinde olan milletimiz de var.

Emeğimiz bolluk, halkımız birlik ile rızıklansın!

III.Öğüt

Bağımsızlığın ilk beşiğı

Evliya mekânı, bereket dolu rûhânî kent, mübarek toprak: Almatı! Yükseklerle tırmanma, dünyayı gezme, geç kalmadan ilerleme, bize verdiğin terbiye, sunduğun örnek ve bıraktığın tarihî emanettir!

Nurşultan Nazarbaev

Bağımsızlığın ilk beşiği

*Evlîya mekânı, bereket dolu rûhânî kent, mübarek toprak:
Almatı! Yükseklerle tırmanma, dünyayı gezme, geç kalmadan
ilerleme, bize verdiğin terbiye, sunduğun örnek ve bıraktığın tarihî
emanettir!*

Yirminci yüzyılın son on yılı bize büyük himmet gösterdi. Temeli sarsılan ve istikrarı bozulan Sovyetler Birliği çözülmeye yüz tutmuştu. Krizle başlayıp dağılmayla sonuçlanan atıl Birlik son günlerini yaşamaktaydı.

1945'te imzalanan ve geçmiş yıllarda jeopolitik dengeyi sağlayan Yalta Anlaşması feshedilmişti. “Sonu olan dünyanın başı da var” atasözünün doğruluğu, hayatımız boyunca kanıtlanmıştır.

Gerçek şu ki, 1991 yılı, yaşlanmış tarihin prangalı tekerleğini geriye doğru yuvarlamış gibiydi. “Hiçbir zaman yıkılmaz” diye yüceltilen hem Komünist Parti hem de halkın gönlünü almaya çalışan Komünizmin tatlı hayalleri, 1991 yılında çalkantıya sebep oldu. Bu durum, bağımsızlık günlerinin iyice yaklaştığı bir ortamda ayakta durmaya çalışan halkların huzurunu kaçırap rahatsız etti. Biz de bağımsızlık yolculuğuna çıkmak için bütün hazırlıkları tamamlamış gibiydik. Zihnimizi meşgul eden aşırı istek ve büyük hayaller, sonraki günlerde acele etmemiz konusunda bizi kamçılıyordu. Uçmak için kanatlarını açan kartal gibi ayaklarımızın yerden kesilmesini bekliyorduk.

O günlerde endişe içinde olan Almatı; asırları deviren, akıl veren düşünür olma görevini başarıyla tamamlamış; ilimle donatılan bir ihtiyar gibi düşünceye dalmış bir bilgeyi andırıyordu. “Elma diyarı” vazifesinden sıyrılarak İpek Yolu üzerinde bulunan uzak beldelere uzanan göç kervanına katılarak Çin ve Hindistan’ı

aşan tali yollar ile ana caddelerin meşhur şeceresini geçmiş asırlara bağlamıştı. Orınbor'dan başlayan Akmeşit ile devam eden başkent silsilesini yüce Aladağ kucağındaki mekânda devam ettiren şehirdir Almatı. Şiir ve şarkılara konu olan itibarlı Almatı şehrinin asırlarca uğruna mücadele ettiği bağımsızlığı ilan etme mutluluğunu yaşamak, kaderinde varmış.

Tabii ki Almatı, bağımsızlığın nefes aldığı ilk beşiktir. Aralıkta dolup taşan gençliğin onuruna onur katan yer de burası olsa gerek. Bu şehirde Sovyet döneminin katman katman geçmişi ile tarihi yazıldı. Bu şehirde bağımsızlık uğruna can veren kahramanların son yılları yaşandı. Bu şehir, bozkır psikolojisinin kent fitratına dönüşmesinin uzun sürecine şahit oldu. Okuryazarlığı artırmaya adanan yıllardaki projeler bu şehirde hayata geçirildi. Eğitim, bilim, edebiyat ve sanat, kültür ve medeniyet, elma ağaçları ile yarışarak çiçek açmışlardı.

Bunların içinde en önemlisi; Almatı, millî şuuru ve bilinci oluşturmada manevî merkez ve kaynak hâline gelen değerlerin üretildiği atölye konumuna gelmişti. Bu şehir sadece Kazak halkının kültür ve sanatında geleneksel bozkır felsefesinin gerçek görüntüsü olarak kalmayıp aynı zamanda milletin gelişme sürecinde örnek teşkil eden bir modele ve mektebe dönüştü. Bunların hepsine şahit olan temiz Almatı.

Şamalğan köyünden sonra sayısız beldeleri aşarak gelen yol Almatı'ya bağlanır. Almatı'yı hayallere dönüştüren güzellik Aladağ (Alatau)'dır. Aladağ olmadan sadece Almatı değil, dünya cenneti olan Yedisu bölgesi bile miskinleşmez mi? Bu sebeple o, yüceliğin yanı sıra yüksekliğin de temsili olan haşmetli bir dağdır.

Çocukken sabahleyin uyanır uyanmaz Aladağ'a bakardım. Bizim ev dağa bakan sokağın üzerindeydi. Sanki dağ da bana bakıyormuş gibi hissedirdim. Çocukluk hayaliyle tam karşımda

duran dağın beyaza bürünmüş tepesine çıkma, gökleri delerek uçan kartalla aynı safta uçabilme düşüncesine kapılırdım. Yazdığım bu macera dolu hikâyede alınına toz kondurmayan Şubar atın yelesine yapışmış bir vaziyette süratli koşarak Üçkonır tepelerinin meşhur vadileri ile nefes kesen yeşil bozkırlarında bolca yetişen ahududu yaylasına dalarak buz gibi dere suyunu çift avuçla doyasıya içerek heyecanımı tatmin etme duygusunu yaşardım.

Tarihin tılsımlı dünyasını açarsak bu yüce bozkırda nice medeniyetler hayat sürmüş. Biri yıkılıp diğeri kaybolmuş, bir diğeri iz bırakmadan yok olmuş, bazıları da göç etmeye mecbur bırakılmış. Her galip gelen öz geçmişini diğerlerinden üstün tutarak kendisinden öncesini yok saymıştır; ancak durum bundan ibaret olsa da yüce bozkırlarda sonsuza dek dikilen anıtlar, sırlarını gövdelerine gizleyerek zaman geçirmişlerdir. Bunlar, bizim tarihî ve manevî ilham kaynaklarımızdır.

Almatı'yı geniş bozkırda henüz şehir kalıbına bürünemeyen Akmola'ya dönüştürme fikri bağımsızlık ile beraber geldi, diyebilirim, ancak ilk zamanlardaki zorluklar ve problemler bu düşüncemi kapsamlı olarak değerlendirip net karar almama fırsat vermedi; fakat bu fikirler ve hayaller daima zihnimi meşgul ederdi. Ülkenin başkentini vatanımızın merkezine taşımanın stratejik, siyasî ve sosyal, toplumsal ve manevî bakımdan son derece önemli olduğu, şüphelere yol açmayacak bir gerçektir.

Bağımsızlığın bütün tarihî geçmişini yazıya dökmek çok kapsamlı bir iştir. Hatta yapılabilir mi? Devâsâ bilgi ve malûmatı bir araya getirsek bile bazı önemli olaylar gözden kaçabilir.

Halbuki başkenti taşıma işi; yıllanmış bir geçmişi, modern zamanın şartlarına göre yeniden düzenlemek ve eski ilkelere yeni sayfalar eklemek demektir. Doğası insana huzur veren, dört

mevsimiyle insanı duygulandıran Almatı'nın başkent konumuna lâyık olduğu tartışılmaz. Almatı, atalarımızın sadece atayurdu değil aynı zamanda Sovyet döneminde başlamış olan sömürge düşüncesine boğularak Vernıy¹ ile ilgili asılsız söylentilerin tekrar kök salmasını isteyen yabancı fikirlerin ve dış güçlerin üvey evlât planlarını bozan ve onların yolunu kesen bir şehirdir.

Şan ve şerefini savaş meydanlarında kazanan Babür'ün hatıralarında Doğu'dan dünyayı fetheden Cengiz Han'ın askerlerinin atları ile geçtiği Almatı şehrinden bahsedilir. Diğer bir kayıтта Almalı (Elmalı) şehri, tarihin tılsımlı dünyasının tercümanı olarak taşıdığı antik izlerle bugünkü Almatı'nın zihinlerdeki şeklini belirlemiştir.

Babür'ün çağdaşı olan eline kılıç yerine kalem yakışan Muhammed Haydar Dulati *Tarih-i Reşidî* adlı tarihî eserinde Aladağ'ın eteğine yerleşen güzel Almalı şehrinden bahsetmiştir. İsmi, *alma* "elma" kelimesinden türemiş olan bu tarihî kentin günümüzdeki tarihi, yamaçlarında biten Oporto elmasının muhteşem kokusu gibi gönlümüzü hâlen de neşe ve mutlulukla beslemektedir.

Şehir gelişirse düşünce ve bilinç de eş zamanlı gelişir. Bilinç özgürlüğü, her milleti kendisini tanıma sürecine sürükler. Kendisini iyi tanıyan millet, kendisini tanıtmak için yol arar; ancak o yol her zaman beklendiği gibi düz olmayabilir: Bazen açık, bazen kaygan... Almatı'da oluşan hür düşünce ve bilinç yıllarca, kimi zaman örtülü kimi zaman açıkça dile getirildi. Örneğin, 1986 yılı Aralık olaylarında şimşek gibi gücünü gösterip yeni meydana her tarafı kuşatarak yankılanmıştı.

Bağımsızlığa kavuştuğumuzda halkın refah düzeyi çok düşüktü. Maddî imkânların kısıtlı olduğu, günlük hayata dair

1 Vernıy: Almatı'nın Çarlık Rusya dönemindeki adı.

ihtiyaçların zor giderildiđi o ağır zaman dilimini de aşabildik. Kolumuzu sıvayarak çabaladık. Yoktan var, vardan pazar yarattık, pazarı bolluđa çevirebildik. Güven kredimizi artırarak istikrara bağladık, umudu güçlendirdik.

Halkımız için önemli ve anlamlı olan ulu göçün (başkent taşınması) ilk adımı esnasında uçađa binmek üzereyken heyecana kapılarak sevdiğim Almatı'ya veda anılarım hiç aklımdan çıkmadı. Aladağ'ın başında yükselen altın şafakları sırtlayarak yükseklerde gezinen kartala da elveda demiş gibiydim. Aladağ, o anda ak sakallı bir bilge gibi onay vermiş; onun duasını aldığımı hissederek yola çıkmıştım. Böylece, ülkemizin yarımına doğru yönelerek geleceğimizi ilk plana alarak yola koyulduk. Yanılmadığımızı insanlar da zaman da şahittir. Bunları, hem dostlarımız hem de başkaları görmüştü.

Almatı şu anda koca bir metropole dönüştü. Şehir adam gibidir. Büyür, gelişir, hayat hikâyesini yazar. Bu sürecin başında olan insanlar kendilerine yüklenen vazifeleri lâyıkıyla yaptılar. Onlar da Almatı ile birlikte büyüdüler. Şimdi ise bu değerli şehrin yönetimini eline alan yeni nesil, genç kesim yetişti. Biz, onlara güvenerek onların eline büyükbaba ve büyükanne yuvasının (kara şaınırağın) anahtarını teslim etmiş olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

IV.Öğüt

Siyaset saltanatı

Ülkemi gelişmiş ülkelerin safına katarak onların seviyesine yükseltmekten başka bir hedefim yok.

Nursultan Nazarbaev

Siyaset saltanatı

Ülkemi gelişmiş ülkelerin safına katarak onların seviyesine yükseltmekten başka bir hedefim yok.

Siyaset nedir? Bu bir bilim mi, tecrübe mi, tevekkül mü? Yahut tahmin mi? Yoksa içgüdü ile güven duygusunun birleştiği yer mi? Tek kelime ile ifade etmek zor elbette. Bence siyaset, bu sayılanların tamamı, amaç ile hedefin açık ve net olarak belirlenmesidir. Sorumluluk ile farz olan görevin yerine getirilmesidir. Akıl ve taktiğin yerine göre kullanımıdır. Belki de bunların haricinde bilemediğimiz birçok yönü daha var?

Fakat, her ne olursa olsun; siyasette, bir parçası olduğun halkın bugünü ve yarını için katedilen yolda yaptığın işler vicdan ve adaletle beslenirse o zaman halkın mutluluğu ve sevinci ebedî olur. Lâkin her dönem, her devir kendi siyasî şahıslarını kendisi doğurur. Devir seçer, zaman da destekler.

Biz, şanlı halkın siyaset mektebinde büyüyen bir milletiz. Bu ülkede doğmuş, büyümüş nesiliz. Ecdadımızın yüce şan ve şöhretini para ve pulla kirletmedik, ona leke düşürmedik. Ulu Bozkır öğütlerine millî tarihimiz olarak değer verdik, yeni tarihin sayfalarını yazmaktayız. Bu istikametteki değişmez ilkemiz, millî birlik sancağını kaldırmaktır.

Şamalğan adıyla bilinen küçük bir köyün küçükken şahit olduğum günlük hayattaki çabalarını günümüzün şartlarına uyarlıysam onun da bir birlik ve beraberlik mektebi olduğunu görebiliyorum. Farklı milletlerin temsilcilerinden oluşan köy meclisi takdire şayandı. İşte o küçük köy engin Kazakistan'ıma benzer. Ben, şahsen böyle düşünüyorum. At arabası süren, yıkları sulayan, orakla otları biçen, elma bahçesine su taşıyan köylü çiftçiler gözümde canlanıyor. Yayladan dönen ineklerin

sesiyle keçi ve koyunların meleme seslerine karışan köy ihtiyarlarının kendi yaşlılarıyla yaptığı espriler sanki kulağımda. Böyle anlarda huzurlu bir hayat siyasetinin her şeyden daha değerli olduğunu, ne kadar karmaşık olsa da mütevazı olduğunu anlarsın.

Siyasetçi olmak hayalim değildi. Hatta çocukken bunun nasıl bir şey olduğu hiç aklıma gelmemişti. Sadece, annem ile babamın sıradan günlük hayatı ve köylülerin mütevazı geçim mücadelesi beni bu yola, sonucu belli olmayan sefere sürüklemişti. Köy ihtiyarlarının her birinin aslında, deneyimli siyasetçi, ağırbaşlı danışman olduklarını yıllar sonra, nice ülke ve devletleri ziyaret ettiğimde ülkem ve milletimle ilgili derin düşüncelere daldığımda anlamıştım.

Okullarda siyaset öğretmezler. Bizim zamanımızda onu yüksek öğretim kurumları bile öğretmezdi. Bizler siyasetin asıl yüzünü, hilesini ve gaddarlığını bağımsızlık bayrağını kaldırdığımız yıllarda gördük ve tam anlamıyla öğrendik. Bildiğimizin bilmediğimizden çok daha az olduğunu da o dönemde anladık. Öğrenerek devam ettik, büyüdük, uygulayarak bilgi ve birikimimizi artırdık. Halkımız “insan kahraman olarak doğmaz” der. Aynen bunun gibi, insan siyasetçi olarak da doğmaz. Siyasetin kendisi gibi siyasetçi de oluşur ve olunur. Bunu hayatın kendisinden öğreniyoruz. Hayat mektebi, ebedî okuldur. Onun talebelerinden biri, bağımsız ülkemizdir.

Kazakların “küçük yuva büyük eve göre şekillenir” şeklinde güzel bir sözü var. Burada belirtildiği gibi sayıca az milletin büyük siyasetçiye ihtiyacı olduğunu sonraki yıllarda çok iyi anlamış olduk.

Halkımızın kendisi en büyük siyasetçidir. Bu durumda siyasetin mühim olanı ile zor olanı nedir? O, millete barış

sunmak ve refah içinde yaşatmaktır. Halkı diğerlerinin önüne geçirmesen de, arkada bırakmamak, komşularla barış içinde yaşamak, halkımın ayağına batan kıymık alınma batsın, şuuruyla yaşamaktır. Sen, ancak bu durumda halk ile hemhâl ve bir bütün olabilirsin. Arkasında kollayan ve destekleyen yüce halk olmazsa o kişi, ne kadar önder olursa olsun hayal kırıklığına uğrar ve şevki kırılır. Hayatta açlığı giderecek bir meslek, iyi bir iş bulunur; ancak parçası olduğun milletin içinde ve kutsal vatanda gezerek içtiğin bir yudum suya nasıl denk olabilir?

Kazakların birçok sözü, mecazî anlam taşır. Kelimelerin hepsi uyum içinde olan öğüt dördlüğü gibi insanı etkiler. Örneğin, “kara” kelimesinin anlamı çok geniştir; “çok, kalın, bol, büyük” anlamlarını ifade eder. Bu, aslında kaygı ile endişenin kara bulutlarını dağıtan savaştı bir kavramdır. Halkımıza “kara orman” diyoruz. Büyük, ana evine “kara şaşıracak” (yuva) diyoruz. Türk halklarının kara şaşıracığında, atayurdunda oturan Kazakların her şeyi halk tarihidir, milletin sloganı, silahı ve enstrümanıdır. Kara şaşıracığın, atayurdun sahibi biziz, kutsallığı da bize aittir.

Günümüz siyasetini, millî rûhun özgürlüğü temelinde hayata geçirmekteyiz. Bunun sebebi de, sadece rûhu özgür olan millet, büyük işler başarabilir. Bizim yüce vazifemiz, bağımsızlık kazanmak ve onu ebediyen devam ettirmektir. Görevi başardık. Engin ve geniş sınırlarımızı belirleyerek yabancıların aç gözleri ve düşmanın art niyetli bakışlarından korumayı amaçladık. Amaç, hâsıl olmuştur. Dünya medeniyeti diyarında kervanı dağıtmadan, güçlüye yaranmak için başımızı eğmeden, silahlıdan korkup endişeye kapılmadan hayat prensibini oturtmaya çalıştık. Düşüncemiz gerçekleşti. Dünyada itibarı yüksek uluslararası örgüt ve teşkilatları ülkemizde bir araya getirerek diyalog platformunu oluşturmak istedik. Plan, hayata

geçirildi. Sovyet Hükûmetinin emriyle hareket edip nefesi daralan ülkemizi manevî kuvvetine tekrar kavuşturmak için yeni bir yol izlemeyi görev edindik. Verilen sözleri yerine getirdik. Millî paramız tengenin kurunu, yeni paranın piyasa değerini dış dünyaya tanıtarak alacağımızı almayı, gideceğimiz hedefe ulaşmayı amaçladık. Onu da Allah'ın izniyle başardık; ancak, bunların hepsi tek seferde yapılan işler değil. Saydıklarımın hiç birinden dolayı tokluk hissine kapılmamaktayız. İtibarımızı artırıp gelişme yönünde yolumuza devam edeceğiz.

Yeterince gayret edilirse gerçekleşmeyecek hayal yoktur. Bakımı ile hazırlığı tam ise, yarışı kazanmayacak at yoktur. Bunlar için doğru hedef, büyük hayal, yıkılmaz irade, sönmez umut şarttır. Bu özelliklerin tamamı halkımızda var. Onun için Yaradan'a şükretmekteyiz. "Kazak tarihinde Kazağın yüzünü kara çıkartacak leke yoktur" derken esas olarak bu hasletleri dikkate alıyoruz.

Sinsi siyaseti fırsat bilerek menfaat koltuğuna tesadüfen yükselen ve milletimizi aşağılayarak canını acıtan art niyetli zorbalara, bizi daha dün ortaya çıkan, ne olduğu belirsiz bir azınlık, vatansız millet zannettiler. Bizler geçmişi olmayan bir millet değiliz. Kazak Hanlığı her ne kadar 550 yıl önce kurulsa da Avrasya'nın ulu bozkırlarında yaşayan eski kavimlerden İskitlerin, Hunların, daha sonraki Ulu Türk Kağanlıklarının, Deşt-i Kıpçak ve Altın Ordu Devletlerinin kanunî mirasçısıdır. Bu devletler, bizim yüce tarihimizin eski ve büyük kağanlıklarıdır. Tarihi geçmişi olan kökümüzün izleri, bize yeni dünyanın kürsülerinde konuşma imkânı verdi.

Çok eskilere gitmeden sadece Türklük dönemimize göz atarsak, meşhur Roma İmparatorluğu yıkılmış, Avrupa'da günümüzdeki devletlerin büyük bir kısmı oluşmamış ve Çin'de

üç krallık ile sayısız aşiretin kendi aralarında savaştığı 552 yılında, Altaylar'da Büyük Türk Kağanlığı adıyla güçlü bir devlet kurulmuştu. Bu devlet, sadece altı ay içerisinde Altay ile Kafkasya arasındaki engin bozkırlara tek başına hâkimiyet kurmuştu. Türk Kağanlığına zamanında Bizans ve İran, Çin'in iki krallığı vergi veriyordu. Daha sonra huzuru kaçıp taht mücadelesi başladığında önce Batı ve Doğu Kağanlıklarına bölündü ve ardından Oğuz, Kıpçak Karluk boylarına parçalandığında düşmanlara gün doğmuştu.

Demek ki, siyasetin en önemli ilkesi, birlik ve beraberliktir. “Birliği olan millet gelişir, birliği yıkılan millet dağılır” diyen halkımız, ne kadar da isabetli söylemiştir. Birlik, bütün başarılarımızın kaynağıdır, huzurlu hayatımız ile istikrarımızın kalkanıdır. Birlik olan yerde dirlik ve süreklilik olur. Bunu hiçbir zaman unutmamalıyız. Atalar tarihinin doğrularını unutmadan, şecere olarak bize iletilen millî öğütleri, tarihî gerçekleri genç neslin bilincine silinmez kalemle yazmalıyız. Gençlerin gönlüne giden yolu, ancak o zaman buluruz ve onları, güçlü geleceğe yönlendirebiliriz.

Millî mirastan asla elimizi çekmedik. İyisiyle kötüsüyle onlar bizim ortak tarihimiz, yürüdüğümüz yoldur. Okuyacağımız mektep, örnek alacağımız modeldir. Her ne olursa olsun, o mirası günümüz şartlarına göre uyarlayıp genç neslin yararı için kullanabilmeliyiz. Güçlü geleceği hayal edip, kadim geçmişimizi aklımızda tutmamız lâzım. “Geçmişî unutursan, gelecek seni taşlar” atasözünü gönlümüze ve aklımıza kazımalıyız.

Başkentimiz Astana'da nice uluslararası forumlar, zirveler, sempozyumlar, kongreler ve kurultaylar organize ettik. “Boşuna masraf, bunlar bize lâzım değil” şeklinde konuşanlar da olmuştu. Hatta canımızı acıtan sözler de işitmek zorunda

kaldık; ancak her şeyde bir hayır vardır, her işin neticesi, her adımın ulaşacağı yer vardır. “Gayret edenin eli boş kalmaz” diyen milletin evlâdıyız. Bu büyük toplantılar sayesinde ulu ve itibarlı Alaş halkının şanını yücelttik. Kendimizi tanıttık, devletin öz geçmişini zenginleştirdik.

Biz dün kimdik, bugün kimiz? Yarın nerede olacağız? Bunlar her zaman sorulan sorular. Onlara bir hamlede cevap vermek de zordur. Hatta ona tek seferde cevap bulacağım diye kendini de, başkalarını da zora sokmanın anlamı yok.

Yaklaşık on beş sene içerisinde Kazakistan’ı bütün dünya tanıdı, herkes kabul etti, herkese eşit davranan taraf olabildik. Eğer bizler uzakları yakınlaştırmasaydık, yakınımızdakileri yanımıza çekmeseydik, yukarıda bahsi geçen toplantıları yapmasaydık, dar görüşlülük bize ne kazandırır? Böyle bir hayat tarzının ne faydası olurdu? Kapalı çevre içindeki kargaşa, kime yarar sağlar? Başkentimizin temellerini sağlam atmamız bile anlayan için mühim, ebedî ve tarihî bir karardı.

Dünyanın jeopolitik haritasında bir zamanlar gecikerek arkada kalanı, gelişen ülkelerle karşılaştıran çığ siyasetçiler bile günümüzde Kazakistan’ın dünya politikasındaki istikametini diğer ülkelere örnek olarak göstermeye başladılar.

Zaman, “bağımsızlığı aldık, bundan sonra ne yaparsak kendi irademizdir” diyerek gevşeyecek zaman değil. İstirahata çekilip yatacak zaman da değil. Biz, “hareket olan yerde bereket vardır” ilkesiyle hedefe doğru yürürken birlik olup çabalayacağız. Peygamber Hazretlerinin “Sabır, dünyanın anahtarıdır” vasiyetini örnek alıp yaratıcılık ile dayanma gücünü eşit tuttuk. Böylece, devletin oluşumu, istikrarı, gelişme sürecini sağlam temellere oturtabildik. Buna şükretmemek mümkün mü? Göz önünde olanı görmezden gelmek olur mu?

Sovyet döneminde sıkıntılarla boğuşan, birçok kaygılı ülkeden biriydik. Onun da faydasından çok zararı vardı. Bütün tarım ürünleri merkezin iki büyük şehrini beslemek için harcandı. O yüzden alın teri hiçe sayılan ülkemizin kısa bir zaman sonra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatına (AGİT) başkanlık yaparak uluslararası seviyede önemli kararlar alacağına dün kim inanırdı? Zamanında millî tarihin başlangıcı konumunda olan Uludağ'dan konuştuysak şimdi de ulu merkez Akorda'dan dünyaya mesajlar vermekteyiz. Kazakların sözü, uzaya kadar ulaştı.

Dünyanın gelişmiş 56 ülkesini bir araya getirerek küresel gelişme ve dünyadaki kargaşaları tartışmak için araya girdik. Sadece dünyadaki barışçı hareketleri değerlendirmekle kalmadık. Bunların yanı sıra başkanlık görevimizi lâıykıyla yaptığımız âşikârdır. Eski Sovyet ülkelerinden biri olarak ilk defa böylesi büyük bir teşkilata başkanlık etmemiz, ülkemizin barışçı ve hümanist yaklaşımından dolayı idi. Bu, aslında bizim yürüttüğümüz siyasetin bir başka başarılı tarafıdır.

Ulu Bozkır evlâdı Çokan Valihanov'un yazdığı gibi "Halka yönelik millî reformlardan daha önemli toplumsal bir mesele yoktur". Biz, halkın iyiliği için planlanan her işi, asla gündemden düşürmedik.

Kitle imha silahına sahip olan Kazakistan, bağımsızlığına kavuşunca bütün dünya çekinerek endişeye kapıldığında nükleer kitle imha silahımızdan kendi irademizle vazgeçtik ve dünya kamuoyundan barışçı yolumuzun devam etmesi için güvence aldık. Bu, aslında derinlemesine düşünülmüş siyasî bir karardı. Günümüzde bunun doğru bir karar olduğu ve barış için sağlam temel atıldığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde kimseyi silahla korkutamazsın. Dünyada silahın binlerce çeşidi var. Onların hepsine sahip olan ülkeler

de var; ancak en büyük güç, silah değil barıştır. Barışı isteyerek ya da satın alarak elde edemezsin. Onu siyasî yaklaşımla sağlayabilirsin. Bağımsızlığın alınmasıyla birlikte sönenlerin alevlendiği, ölenlerin dirildiği ve hayata geri döndüğü bu şafak öncesi alacakaranlıkta barışı ve huzuru böyle sağladık. Demek ki, biz barışı ve birliği temsil eden ve kişisel yaratıcılığı olan bir milletiz.

Eskiden bütün köy halkı olarak yeni kurulan bir yuvanın geçim sıkıntısı yaşamaması için yardım ederken hayvan toplama işine çok şahit olurduk. Genç ve bağımsız ülkemizin de ilk günleri bunabenzliyordu. Yardımlaşarak yuva kurulduğunda evin duvarları örülüp çatısı kapatıldığında o köyün önde gelen ağabeylerden biri ya da yol yordam bilen büyüklerden biri ne yapılacağını anlatıp her şeyi düzene sokardı. İşte o zaman o ev, bütün köylülerin gönül ışığı ve sıcaklığının dolduğu bir havaya bürünürdü. Yeni evli çift kendilerine yüklenen görev ve sorumlulukları derinden hissederek yuva kurdukları eve, birlikte ilk adımlarını atardı. Anneler iş yaptıkları sırada şarkı söyleyip esprilerle çevredekileri güldürüp gönlümüzdeki bulutları dağıtırlardı ve mutlu olurduk.

Hiç unutmayacağım bir husus ise bizim köyde hiç kavganın olmamasıydı. Yoksa ağabeyler mi buna müsaade etmezdi? Köy halkı her zaman uyum içerisinde biri diğerine sırtını yaslayarak küçücük köyün ortak itibarını ananın kuzusunu koruduğu gibi korurlardı. İnsanlar böylesi bir hayat içinde işlerini yaparak ömür sürerlerdi. Toplumun çoğu, özellikle büyükler, iyi bir ev yapmanın kolay bir iş olmadığını bilirlerdi; ancak ortak yuvamız olan Kazakistan gibi genç bir devleti kurup rayına oturtmak daha da zordur. Devletin inşası, bizim gelecekte nasıl bir ülkede yaşamak istediğimizin büyük projesi olduğunu çok keskin bir şekilde göstermiştir.

Halkımızın akli ve bilgeliği sayesinde kendi yolumuzu, Kazakistan yolunu açmayı başardık. Bilgeliğin ana yolu, halkımızın kalbinden geçer. Önce ekonomi, sonra siyaset ilkelerini davulla duyurmasak da şuuru, hayat meşguliyetinin yönettiğini gözardı etmeden siyasî çözümler arayarak anayasa kurallarını, siyasî sistemi, dinlerarası diyalogu, kültürel ve manevî birliği, millî altyapıyı bu büyük amaç çerçevesine sığdırmanın yolunu bulduk.

Bugün Kazakistan'ın gelişme modelinin ne kadar avantajlı olduğunu bütün dünya kabul etmektedir. Sahip olduğumuz toplumsal hoşgörü ve bütün Kazakistan halkını oluşturan milletler arasındaki birlik ve beraberlik, Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası barışın bir örneği olarak nitelendirildi. Bu, bir övünç kaynağı mı? Elbette, övünç kaynağıdır. Başarı mı? Elbette, başarıdır. Nasıl söyleyelim, bu bizim ortak başarımız, ortak zaferimizdir. Yönümüz, hedefimiz ve ulaşacağımız zirve, ortaktır. Eğer her kafadan bir ses çıksaydı, kendi başına buyruk olanların arasında olsaydık halkımızın hâli kimbilir ne olurdu?!

Yaşadığımız bu 25 yıl, halk için de benim için de kolay olmadı. Bunu, yürüttüğümüz siyasetin anlamı ile amacını gönülden kavrayıp anlayarak topyekûn birlik içerisinde hareket eden halkımızın hiyerarşiyi bozmadan harcadığı çaba sonucunda başardık. Milletle beraber yaşadığımız ve gördüğümüz bütün kutlamalar, bizim rûhumuzun uyanma, gelişme evresini açık bir şekilde göstermektedir. Daha dün başkalarının eline bakıp yaşarken şimdi ise bize hayranlıkla bakan ülkeler var.

Bu yıl içerisinde Kazakistan'ın uluslararası seviyede itibarını artıran bazı önemli olaylara değinecek olursak; ülkemiz 28 Haziran 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne geçici üye olarak seçildi. Bu Konsey, BM'nin kararı ile

“uluslararası barış ile güvenliğin ana sorumluluğunu” yüklenen ve daimî çalışan kuruluştur.

Ülkemizin bu kuruluşa üye olması, Kazakistan’ın uluslararası platformdaki itibarı ile çabalarının kabul edilip tanındığının bir kanıtıdır. Ülkemiz barışı, güvenliği ve istikrarlı gelişmeyi desteklediğini bağımsız olduğu yılların tamamında attığı kararlı ve doğru adımlarla göstermiştir. Semey nükleer deneme poligonunu kapatma ve yıkım gücü bakımından dünyada dördüncü sırada olan kitle imha silahından vazgeçme kararımızı dünya bilmekte ve bunu desteklemektedir.

Dünya kamuoyunun bize bu denli güvenmesi, ülkemizin hızla gelişmesiyle birlikte birlik ve beraberliğimize de bağlıdır. Bunların yanı sıra, bu başarı sadece bize değil, aynı zamanda, bu zamana kadar uluslararası barış ve güvenlikten sorumlu kuruluşa üye olmayan bütün Orta Asya bölgesine aittir.

Yakın gelecekte uluslararası ilişkiler konusunda çok zor bir döneme girilecektir. Çünkü dünya, devam eden çatışmalarla birlikte güvenliği tehdit eden unsurlarla daha önce yaşanmamış boyutta yüz yüze kalmıştır. Dünyanın her köşesinde yaşanan korkunç ve acı olaylar, radikal örgütler ile onların inanç dışı ideolojilerinin medenî toplumların arasına girmesine zinhar izin verilmemesi gerektiğini her fırsatta kanıtlamaktadır.

Bu nedenle Kazakistan dünya toplumlarının güvenliğini tehdit eden uluslararası terörizmi ve ekstremizmi şiddetle kınamaktadır. Ülkemiz, geleceğimizin güvenilir ve iyi olması için şimdiden kendisine sunulan her fırsatı tam anlamıyla kullanmaya çalışmaktadır. Çünkü istikrarlı ve güvenli dünya, vatandaşlarımız ve gelecek nesillerimiz için kaçınılmaz kutsal bir değerdir.

Kitle imha silahları, savaş hastalıkları ve çatışmalardan uzak bir dünyanın inşası için kararlı bir şekilde işlerimizi yapmaya devam edeceğiz. Kazakistan, aynı zamanda, su, enerji ve gıda güvenliği konularını da çözmek için kendi çapında katkıda bulunacaktır. Başkentimiz Astana'da gerçekleşecek olan "EXPO-2017" uluslararası sergi bu katkının bir parçasıdır. Geleceğin enerjisi, yeşil ekonomi gibi herkesi ilgilendiren güncel problemler, bu platformda tartışılacaktır.

Ülkemizin itibarını artırma çabalarımızla ilgili bir başka husus, "küçük bir ülke mi, yoksa büyük süper güçler mi?" gibi sorunlu tezatlar ve çıkmaza giren anlaşmazlıklar konusunda arabuluculuk gayreti içinde olmamızdır. Son birkaç yıl içerisinde Rusya ile Ukrayna, Azerbaycan ile Ermenistan, sonra da Moskova ile Ankara arasındaki ilişkileri düzeltmeye yönelik gayretlerimiz başarıyla sonuçlandı.

Bu, Kazakistan Cumhuriyeti'nin dünyadaki gelişmiş ülkeler arasına katılma, güvenli, müreffeh bir gelecek kurma yolundaki diğer bir tarihî adımı olacaktır. Bununla birlikte güncel ve âcil olan problemleri çözmeye katkı sağlama süreci, bizim için birçok ülkeyle hatta bölgelerle ilişkilerimizi ve bağlarımızı geliştirme açısından büyük fırsatlar doğuracaktır.

17 Haziran 2016 tarihinde Kazakistan, Orta Asya'dan ilk olarak Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) Rekabet Komitesi üyeliğine kabul edildi. Dünyadaki örnekleri hesaba katarsak; küresel ekonomiye yön veren bu kurumun bir parçası hâline gelmek, Kazakistan için çok önemlidir.

Bunların hepsi, her şeyden önce halkımızın uyum içerisinde olması, toplumumuzun olgunlaşarak bilinçlenmesi sayesinde. Bununla birlikte, yüce devletimize, bağımsızlığa olan saygı ve ayrıca güçlü geleceğimize olan güven de bunda

etkilidir. Halkımızın bu güveni sayesinde Kazakistan'ın uluslararası arenadaki itibarının ve haysiyetinin yükseleceğine hiç şüphe yoktur.

Kazakistan, çalışkan halkıyla emin adımlarla ilerlemektedir. Emek enleri ile bereket boylarında büyük gayretin boyutunu görebiliriz. Bu, bağımsızlığın kesintisiz kaynayan bolluk kazanıdır. “Fidanı kendi çiftliğimde istediğim yere dikerim” mantığı milletimizin menfaatine aykırıdır. Bağımsızlık adına başına buyruk hareket etmek yanlıştır bu zamanda. Başkalarının da söylediklerini dikkate almakta fayda vardır. Komşunla kavgalı isen adalet bozulur, işinle kavgalı isen karşılığında hak ettiğin bozulur.

Bizi şu anda yüz kere düşündüren ve bin kere meşgul eden bir hastalık var: Rüşvet ve yolsuzluk... Rüşvet, devleti kökten kemiren bir kurttur. Halkın rızkını çalan, makama gelene kadar mülayim, geldikten sonra aslan kesilerek “benim” diyen insanları aramızda hâlâ görebiliyoruz. Halkımız “hayvanın beneği dışındadır, insanın beneği içindedir” sözü, ne kadar da doğrudur.

Ulu atamız Maykı bilgeden kalan: “Han, halkın direğidir” sözü, çok anlamlıdır. Kazakistan toplumunun altın direğine dönüşen Cumhurbaşkanlığı yönetimi, her türlü sinsi planı bozarak uzaktakini öcü, yakındakini düşman halkın isteğini yerine getirmek için elinden geleni yapacak durumdadır.

Bizler, elbette ceza meraklısı bir millet değiliz. Çocukluk yıllarında yaşitlarımızla anlaşmazlıklarımız olmuştu. Yaşitlarımızın hepsi gururlu ve cesur çocuklardı. Kendi aramızda kavga ettiğimiz zaman zayıfları güçlüler, küçükleri büyükler kollardı. Adaletli davranıp çocuk masumiyetiyle karar verirlerdi. Bu durumda anne ve babalarımız hiç ses çıkarmadan her şeyi

anlardı. Anne veya baba kendi evlâdının tarafını tutmaz ve âdil davranırdı. Bizim sürtüşmelerimizi gören babalarımız gülümseyerek kimin haklı kimin haksız olduğu konusunda yardım eder ve hemen aramızı düzeltirlerdi.

Böylece küsmenin ardından üzüntü, tartışmanın ardından kargaşa yaşanacağını anne ve babalarımız küçüklükten beri içimize sindirmiş ve beynimize kazımışlardı. O zamanlardan beri küçüklere sevgi ve ilgi, büyüklere saygı gösterilmesi gerektiğini insanlar arasındaki basit diplomatik iletişimi şuuraltına yerleştirerek büyüdük. Küçüğün geleceğinin büyüğün yönlendirmesiyle olduğunu kavrayarak büyüdük. Devlet politikasında da bunu benimsemek lâzım. Devlet diplomasisi ile insanlar arasındaki ilişkilerde benzer yönler çoktur. Lâkin her zaman bu böyledir, demek yanlıştır. Devlet diplomasisinin kapsamı, ağırlığı ve sorumluluğu çok büyüktür.

Kazakistan, komşuları ile barış içinde olan, uzak ve yakındakilerle de barış içinde hayat sürdürebilen bir devlettir. Bu tanım, toplumsal açıdan değişmez ve sağlam temeli olan bir devlet olarak yürüttüğümüz doğru politika sayesinde sonsuza dek sabitlenmiştir. Dünya kamuoyu bundan sonra ülkemizi, sadece nükleer silahtan kendi iradesiyle vazgeçmiş ülke olarak tanımayacak, aynı zamanda dünyadaki çatışmaları ve bölgesel anlaşmazlıkları, bölgesel savaşları arabuluculuk vasfı ile çözme yolunda tarafları dostluğa ve diyaloga davet eden insanî değerleri dikkate alan bir devlet olarak kabul edip örnek alacaktır. Biz, “korku imparatorluğundan umut imparatorluğu”na barışçı adımlarla geçen bir devletiz.

1992 yılı sonbaharında ABD’ye yapılan ilk ziyaretim esnasında BM Genel Kurulunda dünya kürsüsünden ilk kez sunum yaptığımda bütün dünya bize “bu nasıl bir ülke, bunlar

kim, amaçları ne, geleceği ne?” şeklinde sorular soruyorlardı. Bizi kayda almayanlar da vardı, bizden uzak duranlar da; ancak biz genciz diye kabuğumuza çekilmedik, yolumuzdan dönmedik.

O sırada biz, her ne kadar dünya medenî göçüne katılan yeni ülke olsak da köklü geçmişi ve kendine has millî değerleri olan şuurlu bir halk olduğumuzu gösterme fırsatı bulduk. Dünyadaki en büyük toprakları içeren bölgelerden birinde yaşayan bir millet olduğumuzu göstererek toprağı geniş olanın halkının da tok olacağını dış dünyaya detaylı bir şekilde anlattık. Devletimizin direklerini yıkmadan ve çatımızı sallamadan zenginliğimizi katlayabilecek bir ülke olduğumuzu az sözle akıllara kazıdık. O günlerden bu yana çeyrek asırlık zaman geçti.

Bugünden geçmişe dönüp bakacak olursak; XX. asrın kaygılı ve acılı yılları az olmamıştır. Kıtık konusunda toplumda yerleşmiş olan düşünceyi yeniden değerlendirme işini gerçekleştirdik. 2012 yılı Kazakların tarihte yaşadığı zulmün 80. yıldönümü idi. Sovyetlerde zorla yapılan kolektivizasyon ve haczin en ağır dönemi, özellikle 1932-1933 yıllarına denk gelmişti. İnsanî ahlâka ve değerlere tamamen ters düşen böylesi acımasız olaylar sonucunda milyonlarca insan hayatını kaybetti, milyondan da fazla kardeşimiz tarihî vatanını terk ederek uzaklara göç etmek zorunda bırakıldı. Bu acılı dönemin halkın zihninde yerleşmesi için sistematik çalışmalar yapıldı. Bu çalışmalar, sonraki genç nesiller için ibret ve ders alacak nitelikte hazırlanmıştı.

Bu acılı döneme ait çalışmaların siyasî ve can alıcı tablosu, 30 Mayıs 2012 tarihinde Astana’da Kıtık kurbanları için yapılan anıtın açılışında sergilendi. Böylece, lüzumsuz ve gerçeğe aykırı olduğu gerekçesiyle kıtık konusundaki bilimsel faaliyetlerin ve bu konuyu, siyasî malzeme yapmanın önü kapatılmıştı.

Daha sonra zulmü, sosyal ve siyasî açıdan gerçekçi bir şekilde değerlendirmenin ilkeleri oluşturuldu. Bu durum, Kazakistan halkının birlik ve beraberliğinin daha üst seviyeye yükselmesine vesile oldu.

Ülkemiz için yeni ve olumlu bir dönem olan Dünya Ticaret Örgütünün kalkınma ve dayanışma imkânlarını kullanarak demokratik gelişme süreçlerini devam ettireceğiz. Anayasamızda belirtilen ilkelere ve kurallara uyarak Kazakistan'ın üçüncü bin yıldaki yerinin zirveye ulaşması için bütün gücümüzü, akıl ve birikimimizi kullanacağız.

Bizim akdimiz budur. Heyecan dolu çalışmalarımız da bu şekilde olacaktır. Akdin kapsamı ve sonucunu zaman gösterecek. O zaman zamanın yüzüne utanmadan bakabileceğimize inanıyoruz.

V.Öğüt

Ana dilimizin diređi

*Kazak halkı var oldukça Kazak dili yaşar.
Büyür. Gelişir. Milletimizin yüce dili, ebedîdir!*

Nursultan Nazarbaev

Ana dilimizin direği

Kazak halkı var oldukça Kazak dili yaşar.

Büyür. Gelişir. Milletimizin yüce dili, ebedîdir!

Dil, en hassas konumuzdur. Alaş önderlerinden Mustafa Çokay'ın "Millî rûhun temeli millî dildir." sözü var. Geçmiş tarihin sayfalarına bakarak dünya ülkelerinin dil konusundaki ilke ve düşüncelerini incelediğimizde kendi dilini "ana dili" olarak hem tanıtan hem de değer veren toplumlardan birisi olduğumuzu görmek, gurur vericidir. Ecdadımızın yüce geleneklerini, tarihini ve şeceresini, şarkısı ile şiirlerini kendi dilinde dinleyip yüreğinde yaşatarak büyüyen neslin bir ferdi olarak Kazakçanın mevcut durumunu ve geleceğini çok düşünüyorum.

Elbette, Sovyet döneminde Kazakçanın imkânları kısıtlı ve prestijinin düşük olduğunu hepimiz biliyoruz. Sömürgeci zihniyet ana dilimizin adını daraltmak için ona demir pranga vurarak gelişmesini yavaşlattı. Dil yozlaştı, zihniyet zehirlendi, şuur şüpheye kapıldı. Bilinçlere ışık tutup aydınlatan yüce dilimizin dışlanarak çaresizliğe mahkûm edildiği bir dönemdi. Onu şimdiki nesil olarak biz unutursak, sonraki nesiller yanılarak yanlış yapabilir. Ulusumuzun ulu hazinesi ana dilimizi yeni yüzyılda zirveye taşımak, bugünkü nesile farz olan yüce bir görevdir.

Sovyet döneminin ardından bağımsızlığın şafağı söktüğünde şâir sözünün astarı değişti ve söz sanatının âdeta dert olduğu hâle düştük. Gerçekten de kendi dilimizle konuşmak meziyet hâline geldi. Milletimizin mukaddes dili değer kaybederek iyice yaygınlaşan baskıcı dile yenilmekteydi. Kendi toprağımızda gizlice konuşur hâle gelmiştik. Sömürgeci rejimin gücünü elinde bulunduranlar sadece dilimizin soyunu

kurutmak değil, aynı zamanda düşüncelere pranga vurmak, millî şuuru dışlamak fikrini benimsemişlerdi. Dede ile torun, gelin ile valide yabancı dilde dertleşip aile içi konuşmalar da diğer dille yapılmaya başlanmıştı.

Bazen “Bağımsızlığı kolay kazandık, hazır bulduk.” şeklinde mesnetsiz sözler de duyuyoruz. Bu tamamen hatâlı bir tutum. Bağımsızlığın bize sunduğu en büyük, en değerli kazanç ana dilimizin konumunu ve şanını yüceltmemiz, onu anayasamızın 7. maddesinde “Kazakistan Cumhuriyetinin devlet dili Kazak dilidir.” ibaresiyle sağlam temellere oturttuk. Dilimiz eşitliğe kavuşarak kaybettiği değeri tekrar kazanarak ülkemizde lâyük olduğu konuma ulaştı ve yasal hâle geldi.

Anayasada ulusal devlet anlayışımızı yücelten bu kanun maddesini işletip uygulayamazsak önce kendimizi sorgulamalıyız. Aslında ana dili yerine diğer dili tercih edip benimseyenlerin sayısı gün geçtikçe azalmaktadır; ancak, kamu görevlileri arasında onların sayısı hâlâ yoğundur. Tedbiri elden bırakmayıp akıllı hareket edersek bunun için uygun zaman ve çare vardır. Yeni nesil, genç kuşak ana dilimizi daha ileriye taşıyacaktır. Ondan şüphemiz yoktur.

İlginç bir paradoks: Biz, kendi memleketimizde Anayasada yer alan, yasal hükmü bulunan maddeye göre hareket etmeyip provokatörlere uyararak koşturuyoruz. İş başında, özellikle halkın gözü önünde bulunan yönetici Kazakların kendi ana dilini ihmal ederek diğer dilde konuşmayı tercih etmelerinden ne halk ne de dil suçludur. Suçlu olan millî şuurun zayıflığıdır. Tuhaf ve gereksiz alışkanlıkların devam etmesi, millî değerlere saygısızlıktır.

Bir konuşmamda bu durumu değerlendirerek on beş yıldır devlet dili olan ana dilimizi ayı bile öğrenirdi, demiştim. Bu ifadeyi Kazak medyası, öğüt hâline getirerek işi biraz abarttı; ancak bu,

öğütten ziyade ana dilimizin kaderine dikkat çekmenin, millî şuura seslenmenin bir yoluydu. Bu aslında çıkmaza giren söz konusu meseleyi tekrar gündeme taşımayı amaçlayan bir umut ifadesiydi.

Bağımsızlığa kadar birçok büyük halk yazarımız, aydınımız ana dilimizi geliştirme ve yaygınlaştırma konusunda yoğun çaba gösterdiler. Onu koruyarak, mücadele ettiler. Halk yazarı Gabit Müsirepov sağlık sorunlarıyla uğraştığı ve yorgun düştüğü günlerde bile Kazakistan Yazarlar Birliğinin genel kurul toplantısında ana dilimiz ile ilgili sunum yapmıştı. Bazı yazarların eserlerini okuyarak Kazakçanın güzelliği ve zenginliğinin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çeken konuşması, her Kazak evlâdının hafızasında daima yaşatması gereken bir örnek olmuştu.

Müsirepov'un "Ana dili dediğimiz şey; o dili oluşturan, gelişmesini sağlayan halkın sonsuza dek var olma meselesidir. Dün olmayan bugün olabilir, bugün olmayan yarın olabilir, ancak ana dilini kayda almamanın, ona lâıyk olduğu saygı ve değeri göstermemenin, telafi edilemez ve düzeltilemez bir yanlışa sebep olacağı kesindir. Ana dili, sadece üvey evlâtlar benimsemez ve o üvey evlâtlar, onu ayakaltına alırlar." sözü, derin mesaj vermektedir.

Hazine değerinde olan ecdadımız bir zamanlar "Dinleyicisi yoksa söz yetimdir." demişti. Bu konuda ulu düşünür Abay, "Söz düzeldi, dinleyici, sıra sende." demişti. Aklımıza ve şuurumuza başvurursak, "Sözü anlamanın zamanı geldi." sözünün çok önemli anlam taşıdığını, gerek kamu görevinde bulunan vatandaşlarımızın ve gerekse aynı yolda yürüdüğümüz meslektaşlarımızın her zaman hafızalarında canlı tutmaları gerekir. Her vatandaşımız ana dile olan saygı ve sorumluluğu

önce kendisinde ve ailesinde başlatmalıdır. Ailede ana dili ile ilgili doğru terbiye verilirse genç nesil hayatta kendi ihtiyaçlarını karşılar, yanılmaz, kaybolmaz.

Bundan on sene evvel, bir toplantı öncesinde “Ana Dili” gazetesine özel bir röportaj vermiştim. Oradaki ana konu; ana dilimizin mevcut durumu, onu geliştirme, kullanma ve kullanma çerçevesini genişletmenin yollarını oluşturma, konu ile ilgili kabul edilen kanunlar ve devlet programlarının uygulanması ve en önemlisi, “Kazakistan’ın geleceği Kazakçada” şeklindeki önemli ve hayati fikri halka açıklayarak yol yordam göstermekti.

Sahip olduğumuz ve bir türlü vazgeçemediğimiz kötü bir huyumuz var: Girişime başlangıçta coşkuyla destek verme, daha sonra zamanla işi yokuşa sürerek bir türlü sonunu getirememe... Hatta bir müddet sonra atılması gereken temel adımları bile atmıyoruz. Bir bireyin nasıl birisi olduğu sadece başladığı işten değil, bitirdiği işten de anlaşılır. Bu açıdan bakarsak, maalesef tembelliğe yenik düşerek yarı yolda nefesimiz kesilip işin sonunu getiremiyoruz. Bu kötü alışkanlıktan bir an önce kurtulmalıyız.

“Kazak, Kazakla Kazakça konuşsun” ifadesini kullandığım günden bu yana da 15 yıl geçti. Bir düşünün, Kazak Kazakla diğer dilde konuşursa, dışarıdan bakan ne der? On beş yıl az bir zaman değil. Ne değişti? Ne tür kazançlarımız oldu? Milletimizin derdine derman olan sözün anlamını ve değerini halkımızın yüreğine yerleştirebildik mi?

Şüphesiz yirmi beş yıl öncesi ile karşılaştırdığımızda bu konuda çok ilerleme oldu. Kazandığımız da kaydettiğimiz de oldu; maalesef unuttuğumuz da az değil. Kaybetmememiz gereken yerde kaybedip, tedbiri elden bırakmamamız gereken yerde bıraktığımız da oldu.

Devletin gelişmesinde rol oynayan önemli meselenin üç kaideli dil konusu olduğunu söylersek yanlış olmaz. Küreselleşme şartlarında tek dille uzağa gidemezsin. Dünyada; bilgi, teknoloji, yeni inovatif endüstri İngilizce yürütölmektedir. Öyleyse, bu dile bizim de hâkim olmamız lâzım. Milletlerarası iletişim dili Rusçanın da ölkemizin gelişmesinde yeri var. Onu tarihimizden bir günde silip atamayız. Eskiden çok dil bilmek başarı sayılırken şimdi ise ihtiyaç oldu.

İhtiyaç şu ki: Çok dil bilersen, çok bilgi edinirsin. Dünyada yaşanan gelişmelerden haberdar olursun, yeni ile eskiyi ayırt edersin. Günümüzde ekonomik, sosyal, bilimsel ve teknolojik gelişme kaydederek güçlü kalkınma sergileyen ölk modellerini tanırısın. Bütün şartları dikkate almak zorundayız. Bu, günümüzde açıkça görölmektedir. Genç nesil bunu iyice kavrayarak kendisini çok yönlü geliştirmelidir. Birden fazla dil bilmenin zararı yoktur. Dostun, meslektaşların ve arkadaşların çok olur; ancak ne olursa olsun ana dilimiz Kazakçanın kendi konumunu ve önemini hiçbir zaman kaybetmemesi gerekir. Ana dilimizin sancağı her zaman yükseklerde dalgalanmalıdır.

Dilimizin kullanımına dair değerlendirilmesi gereken birçok husus var. Dilin gelişmesi için dil ortamına ihtiyaç var. Bu, ilk şarttır. Sonra dile ihtiyaç vardır. Üçüncü şart ise ana diline saygı duyan, onu seven zihniyet ve millî şuurdur. Her kabul edilen kanunun hayatta kalması ve uygulanması doğrudan doğruya zamana bağlıdır. Bu durum bağımsızlığını yeni kazanan, gelişmede ve kalkınmada kendisine bir yol bulan devletlerin tarihinde ortaya çıkar. Bizim de bağımsızlığı aldığımız ilk günlerde ihtiyaç duyulan, kabul edilen birçok kanun maddesi zamanla kalite açısından değişikliğe uğradı. Bunlar, geliştirildi, eklemelerle genişletildi, değişimlere maruz kaldı.

Devlet dilinin en önemli sorunlardan birinin de onun medenî ve kültürel hayatı ifade etme imkânlarını artırmak olduğu âşikârdır. Bu bağlamda, kapsamlı, amaca yönelik bilimsel araştırmalar, değerlendirme ve inceleme faaliyetleri yapılmalıdır. Böylece, Rusçanın hem eğitim ve bilimde, hem de sosyal hayatta etkin olma sebebi açıkça anlaşılır.

Kanun bize doğrudan dili öğretmez; ancak yasaları bilen insan, zamanın zorluğuna takılıp kalmaz, durumun farkında olur. Meseleye yanılmadan çözüm yolları üretebilir. Şu bir gerçek ki, herkese yasaları ezbere bil, maddeleri hafızanda tut, diye şart koşamazsın; ancak Kazakistan kanunları, her vatandaşımızın ar, namus ve şuurunu korumaya hizmet edecek durumdadır. Hatta dil ile ilgili anlaşmazlıkları bile tamamen yasal zeminde çözmeye hazırdır.

Ana dilimiz hepimizi dünyaya getiren kıymetli anamızın helâl sütü ile içimize sinmiştir. Bebekken ağladığımızda bize söylenen beşik ninnileri ile yüreğimizi ısıtmıştır. Babamızın yanında heyecan dolu yürekle koşarken ona kol kanat olmaya çalışırken şuurumuzu şekillendirmiştir. Okulda iken değerli öğretmenlerimizin anlamlı ve öğütlü derslerinde halkımızın hazinesi ana dilimizde yazılan edebî yazıları okurken zihnimize kazınmıştır. Gençlik yıllarımızda güzel kızlara gönül verirken şâirlerin aşk şiirleri ile delikanlı hafızamıza kazınmıştır.

Kazakçanın koyu renkleri, asıl zenginliği şüphesiz halk şarkılarında yaşar. Nice insanı duygulandıran şarkılar, bizim halk şarkılarımız, en değerli varlık ve hazinemizdir. Milletimiz gibi binlerce anlamlı ve muhteşem şarkı, duyguları alt üst eden dombra besteleri ve bozkırın muazzam sesi olan halk, dünyada çok nadir olsa gerek. Bazen tek başıma düşünce diyarlarında gezerken uzun yoldan dönerken memleketimi özlediğim anlarda

içimdeki duyguları dörtlüklerle seslendirerek kâğıda döküyorum. Böylece yol dönüşünde moralim yükselip, gönlüm güzellikle dolu uçakta “Halkım benim” şiiri hayat buldu.

Арайлап таңым, асқақтап тауым,
Ән ойнап көгім, күй тартты көлім.
Қол жетті, міне, аңсаған күнге,
Жасай бер, жаса, қазағым менің!

Işık saçan tan seherim, gök delen dağım
Şarkı söyler bozkırım, beste yapar gölüm
Ulaştı, işte, hayal ettiğimiz güne
Yaşayı ver, yaşa, benim Kazağım!

Bu ilk dörtlükte yaşadığım duygu sıradışıydı. Uçağın camından ülkemin engin bozkırlarına yoğun duygularla baktığımda yüreğim şarkı seslendiriyor gibiydi. Hayalini kurduğumuz güne ulaşmanın verdiği muhteşem mutluluk duygusu, yüreğimi titretiyordu...

2005 yılı Aralık ayının sonunda bağımsızlığın ilk günlerindeki millî marşımızı değiştirme konusundaki düşüncelerimi ilgili arkadaşlar, ünlü müzik ve şiir ustalarıyla istişare ederek hayata geçirme kararını aldık. O zaman besteci Şamşi Kaldayakov ile şâir Jumeken Najimedenov'un *Benim Kazakistan'ım* şarkı metnini günümüze uyarlayarak anlamını bozmadan dil bilgisi özelliklerini koruyarak birkaç değişiklik yapma konusunda önerileri oldu. Bu konuya ünlü şâir, filolog ve bilim adamları da dâhil oldu.

Millî Devlet Sembolleri Komisyonunun değerlendirmesi, uzmanların incelemesi ile benim sunduğum metin değişikliği günümüz şartlarına uygun hâle getirildi. Konu ile ilgili Cumhurbaşkanlığı makamının verdiği yetki ve ayrıcalıkları kullanarak kimseye baskı yapmadım, ucuz şan ve şöhret peşinde koşmadım. Sadece milletimin sıradan bir parçası olarak böylesine tarihî bir olaya şahitlik etmeye kayıtsız kalmadım. Duygularımı dile getirerek en görkemli gönül sözlerimi toplumun değerlendirmesine sundum.

Bu konuya katkıda bulunan ünlü şâirler ve söz ustaları, filolog ve bilim adamları benim yaptığım redaksiyonun, toplumsal ve siyasî açıdan, fikir ve bediîlik açısından doğru ve uygun; ayrıca millî marşın akışına uygun olduğunu belirttiler. Bu hayatımdaki en büyük sevinç ve en mutlu andı. Kendi ülkesinde yaşanan tarihî yeniliklere o ülkenin evlâdı olarak katkıda bulunmak, gücü yettiğince kendi imzasını atmak, her ferdin hayâlidir. En mühim olan da bunun millî mesele olmasıdır. Millî marşın itibarı, millî dilden de yüksektir. Ana dilimizin itibarı ve şanı bu marştan açıkça anlaşılmaktadır.

VI.Öğüt

Din ve gelenek

*Din, maneviyatsızlık ile doyumsuzluğun
önüne dikilen en sağlam kalelerden biridir.*

Nur Sultan Nazarbaşev

Din ve gelenek

Din, maneviyatsızlık ile doyumsuzluğun önüne dikilen en sağlam kalelerden biridir.

Din konusu, aslında insanın manevî temizliği ve ahlâkı ile ilgili konudur. Din, insanî hayatın kalıplaşmış bir ilkesi ve aynı zamanda insanlığın kiblegâhıdır. Dinî inanç, insanlık ile birlikte ortaya çıkmıştır. İnsanoğlunun tabiatın tılsımı ile sırlarını kabul etme esnasındaki ilk hareketler, onun tanımını doğurdu. Dinin kaynağı, eski zamanlara dayanır ve zamanla türlü akım, çeşitli inanç sistemleri oluşmaya başladı. Dini kavrama, onu anlama konusunda ilk arayışların sosyal hayatın olduğu ilk zamanlarda başladığı kesindir. Günümüzde din, devâsâ bir bilimsel-sosyal konuya dönüşmüş, felsefî araştırma alanı olmuş; bu konuda sayısız bilimsel yayınlar yapılmış ve çokça inceleme ve araştırma yayımlanmıştır.

Genel olarak şeriat konusunda birkaç akım öne çıkmaktadır. Birincisi, Ataizm düşüncesini benimseyenler. İkincisi, İslam dinini sadece milliyetçi bakış açısıyla değerlendirenler. Diğer bir akım ise İslam dininin ilkelerini millet ve devlet açısından derin bir şekilde kavrayarak onun değerini bilenlerdir. Bu üç hususta propaganda faaliyetleri de yürütülmektedir.

Günümüzde ilk iki akım mensupları çok aktiftir. Benimsedikleri inançla ilgili çokça yayın yaparak yorulmadan çalışmaktadırlar. Bu kitapları ve broşürleri okuyan ve din anlayışı zayıf insanlar, hak din buymuş, derler. Sonra yanlış işler yapmaya başlarlar. Çünkü, dinî eğitim ve birikimin az olması, dinî kuruluşların hak din ile batıl dini ayırt etme konusundaki zaafı, toplumları bu duruma düşürmektedir.

İslam dinini, bu ülkelerdeki toplumlar tam anlamıyla

bilmedikleri için korku dini, şiddeti ilke edinen bir akım olarak kabulediyorlar. Dışarıdan atfedilen propaganda da aynı şekildedir. Arap dünyasına gitmeden mevcut bilgilere bakıldığında, İslam dininin tarihi ve felsefesi, hukuku ve ekonomisi, sanatı ve medeniyeti, kültürü ve edebiyatı konusunda hem teorik hem de uygulamalı çok yönlü bilimsel yayınlar hâlâ yapılmış sayılmaz. Müslüman olmanın ilk şartı, Allah'a kulluk etmektir. Günümüzde halkın İslam dini ile ilgili bilinç ve anlayışı, ilk zamanlardakinden çok farklı değildir. Dinî duyguların ham olması, günlük hayata da yansımaktadır.

Halkın dinî inancı sağlam, bakış açısı istikrarlı ve güvenli olursa birlik ve beraberliği, bugün ve yarına olan güveni pekişir; bir amaç uğrunda birleşmenin ana ilkesi oluşur. Bizler, halkların dostluğunu gelişmenin ön şartı olarak görmekteyiz. Bu, anlamlı ve doğru bir anlayıştır. Bundan sonra dinî inanç konusunda bu anlayışı devam ettirip istikrara kavuşturabilirsek halkın vatanseverlik duygusu, içi boş sloganlardan ateşli ve inançlı bir rûha dönüşür.

Gelecekte hiçbir zaman umudun kesilmemesi gerektiği gibi geçmiştekilerin hepsini de tamamen reddetmek yanlıştır. İslam dinine kadar bu engin bozkırlarda bir inanç sistemi ve ahlâkî bir sistem oluşmuştur. Eski Hun İmparatorluğu'ndan sonra halkımız Tengricilik/Gök Tanrı dinine inanarak hayat sürmüştü. Bunlarla ilgili ritüeller halk arasında hâlen yaşamaktadır.

İnancımızda tabiata olan korumacı bakış açısı, gün ve aya önem verme, ecdadımızın dininin tarihî beyanı olarak hâlen halkımızla birlikte yaşamaya devam etmektedir. Bu inanç sistemini hayatımızdan silip atamayız. Doğruluğu ve canlılığı açısından Kazak nesillerini iyiliğe, doğruluğa, ahlâkî hayata ulaştıran bu sistem, manevî gücünü kaybetmemiştir. Manevî

temizliğimizi korumada Gök Tanrı inancını hâlen de kutsal dinin amelleri olarak yaşatmaktayız.

Bu açıdan bakarsak İslam dininin temel ilkeleri ve kaideleri atalarımızın benimsediği inanç sistemiyle örtüşmektedir. Bununla birlikte İslam dinindeki misafirperverlik, misafire dostluk gösterme, yoksulların ve yardıma muhtaç olanların elinden tutma, kardeşlik gibi güzel amellerle diğer insanlara örnek olması da benzerlik teşkil etmektedir. Bunların İslamiyetin ilkeleriyle örtüşmesi, ayrı bir güzellik değil mi?! Bildiğim kadarıyla Hz. Muhammed Efendimiz'in hadislerinden birinde Kur'an sûreleri ve âyetlerinde amel olarak belirtilmemiş bazı hususları millî değerlerde aramak bir yoldur, şeklinde bir anlayış mevcuttur. Öyleyse, rûhlara saygı göstermenin, mezar başında Fatiha okumanın, Nevruz'u sevinçle karşılayarak yeni gelen ayı selâmlamanın dinî açıdan hiçbir sakıncası yoktur. Bunların hepsi, Allah'ın yarattığı güzel varlıklara değer vermekten başka bir şey değildir.

Ulu Kazak düşünürü Abay'ın "Allah'ın dini kalptedir. Kalbini temiz tut." demesi bu yüzdendir.

Bu konuyu, din hocalarımızın ve bu alanda araştırma yapan teologların ayrıntılı olarak açıklayıp temelden ele alarak bilgiye dönüştürmeleri gerekir.

İslam dininin hümanist ilkeleri ayrıntılı bilinmediği için onu sadece baskı ve şiddet dini olarak algılamamızın eskiden de var olduğu söylenir. Bu, cehaletin sonucudur. Buna hemen karşı fikir üretmek kargaşa yaratmak yerine acele etmeden konuyu tarihî ve bilimsel açıdan ele alarak akılcıca ve seviyeli bir açıklama yapmalıyız. Çünkü yeni çağın tehdidi olan terörün hat safhada olduğu günümüz şartları, böyle bir kusuru asla kabul etmez.

İslam dini, asla korkulacak bir din değildir. Bu fikri, her Müslüman nerede ve hangi şartlarda olursa olsun anlatmalıdır, açıklamalıdır. Bu, imanın farzıdır.

Kendi dinini koruyarak, ona mesnetsiz verilen zararı güzel bir anlayışla bertaraf etmek için iyi amel işlersen büyük sevap kazanırsın. Bir insan bir Müslümanın canına kıyarsa o bütün Müslümanların canına kıymış sayılır, ilkesini Kur'an koymaktadır. Aynı şekilde İslam dininin mukaddes yönlerini ve güzel amellerini anlatan her Müslüman bütün Müslümanlara karşı sevap işler. Biz, bu anlayışı daima zihnimize ve kalbimize taşıyarak yaşatmalıyız; ancak bu, İslam dini, diğer dinlerden üstündür şeklinde tek taraflı bir görüşü ifade etmez. Bununla birlikte dinimizle ilgili yapılan asılsız değerlendirmeler ve yanlış fikirlerin önünü kesmek adına her Müslüman bunları bilmelidir.

Günümüzde İslam'ı benimseyen çoğu insanın bilmeden tartıştığı konu, cihat meselesidir. Cihadın İslam'ın önemli kavramlarından birisi olduğu gerçektir; ancak bu kavramı sadece eline silah alıp şiddet uygulama (terör) ile sınırlandırırsak çok yanılırız. Bu kavramın Kazakçadaki kelime anlamı; belirli bir sonuca, hedefe ulaşmak için güç ve çaba sarf etmek, istek ve irade beyan etmek, amaç uğrunda mücadele etmektir. Bu kelime, hâlihazırda silahlanıp savaşmak, kendisini kurban etmek anlamında kullanılmaktadır. Kur'an'da *cihat* kelimesi 35 yerde geçmektedir. Bunların sadece dördünde "savaş" anlamı mevcuttur. Birçok insan kendisini Müslüman olarak görmektedir; ancak Kur'an'ın genel olarak aktarmak istediği anlam ve mesajdan tam anlamıyla haberdar değildir. Dolayısıyla eksik düşünce, yanlış anlayışı doğurur.

Din âlimlerinin eserlerinde *cihat* kelimesi Allah'ı tanıma yolunda yolculuk, ona yönelme olarak belirtilmektedir. Bu

anlam, gerçeğe yakındır. Geniş kapsamda değerlendirecek, onun anlamı insanın kendi nefsi ile mücadelesi, sahip olduğu kötü alışkanlıklardan arınması, cehaletle savaşı, günlük hayatı güzelleştirme yolundaki iradesi, bilincin uyanması gibi özellikler olsa gerek. Şeriatla bu kelime, Yaradan'ın merhametini hissetmek olarak da kullanılır. İmanın şartlarını araştıranlar, cihadın mecburiyetten de ortaya çıkabileceğini söylemektedirler. Bu durum zamanla küçük bir olayda, eline silah alarak savaşımaya, günahsız insanların kanını dökerek affedilmeyecek günahları işlemeye döndü. Böylesi bir anlayışı suç ve günah olarak değerlendiriyoruz. Hâl böyle iken bizim cehaletle mücadele etmemiz gerektiği aşikârdır.

Sovyet zamanında kızıl terörün insanları sürgüne gönderirken uyguladığı zulüm ve zorbalıkları, kendi hayatındaki zorluklarla birlikte göğüslemeye çalışan Kazak halkının iç dünyasında o sırada sessiz bir isyan gerçekleşti. Kazakların mülteci olarak gelen halkları himaye etmesi ve insanî yardım elini uzatması, bu zulme sessiz karşılık olsa gerek! Zulmeden güce karşı akıl yolunu seçmek, kutsal mücadeledir, iman gücüdür. Aslında halkımız laik cihat modelini uygulayan bir millettir. Bu, şimdiki nesil için sonsuza dek övünç kaynağı ve hayatî bir örnek olsa gerek.

İslam'daki bu güzel modeli, şimdiki din bezirgânları ve bazı akımlar tamamen yanlış yorumlamaktadırlar. Cihat, insanın canına kıymak değil, düşmanken bile zarar vermeden çıkar yolu arama hareketi olmalıdır. Aslında "bireyin cihadı", çok yönlü bir kavramdır. Bir ülke diğerine resmî olarak savaş ilân ettiğinde yapılması gerekenler cihat kapsamında değerlendirilebilir belki, ancak bireyin insanı öldürmesi şeriatın kurallarını çiğnemekten başka bir şey değildir. Dünyada terörün daha da şiddetlendiği bu günlerde kolektif savaşa girdik, diyen zâlim ve gaspçı kitlenin

vahşice davranışını hiçbir dinî inanç sistemi aklamaz.

Son zamanlarda dışarıdan sızan çeşitli tarikatların etkisiyle kaşına gözüne bakmadan ülkeyi, toplum çıkarına hizmet eden şahısları karalama, daha da ötesi, başını ezip aşağılama gibi üzücü davranışlar da sergilenmektedir. “Kötüyü gizle, iyiyi dalgalandır.” demiyoruz, ancak çoğunluğa hitap ederken dikkat etmek gerekir. Herkese toptan leke sürmek yanlışdır; ancak farkında değilmiş gibi görmezden gelmenin de anlamı yok. “Eleştiri kabul edilmeden kusur düzelmez.” tabiri de unutulmamalıdır. Yani, dile getirilen eleştiri ve uyarılar yapıcı olursa toplumun gelişimi için büyük yarar sağlar; ancak, riyakâr eleştiriler, alaycıların dilinden çıkıp, onlara kendini göstermek için malzeme olursa, bu tam anlamıyla bir suç olur. Bunu hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerek.

Ayrıca, demokrasi sadece serbest davranma hakkı ve hukuku değildir, aynı zamanda kapsamlı sorumluluk yükleyen bir sistemdir. Öyleyse her kim olursa olsun kışkırtıcı davranışından dolayı hesap vermelidir. Sadece iyilik, erdemli hedefe ulaştırabilir. Bunların yanı sıra devlet bana hiç yardım eli uzatmadı demeden önce, “Ben bu güzel toplumun inşası için ne yaptım?” sorusunu kendine sorarak zihin tazelemenin de zararı olmaz.

Bu konuda ünlü şâir A. S. Puşkin’in: “Ben vatanımı yeri gelince ağır eleştirilere tâbi tutabilirim; ancak vatanıma küfrettirmem, kimseye laf söyletmem!” ifadesi akla geliyor. Gelmeginin sebebi de yabancılar yerlerinde durmuyor ve çeşitli karalamalarda bulunuyorlar. Bu sebeple onların kayıtsız şartsız kabul edeceği ülke olma hayali, halkımızın kendi inanç sisteminden aldığı erdemli davranışları göstermesi şartıyla gerçekleşir.

Bunların hepsini Suriye'deki terörist militanların uşaklığını yaparak sadece kendini değil, tüm ailesini perişan etmiş, değişik yerlerde eline silah alarak ülkede huzur ve barış varken masumların kanını dökerek günaha girmiş, çalışmadan ve hakkını vermeden iyi hayat sürmek amacıyla suç işlemiş ve yolunu kaybetmiş cesur gençler anlasaydı keşke. Onlar sadece televizyon ve internet üzerinden ve diğer kaynaklardan gelen asılsız ve kirli bilgilerle beslenmeseler keşke. Aslan gibi delikanlının eline ölüm saçan silahı alarak ateş etmesi ve toplumun huzurunu kaçırmaması kime ne fayda sağlar? Masum canlara kıyarak anneyi dul, çocuğu yetim bırakmak onlara ne çıkar sağlar? İnsanlığa, imana ters düşen davranışlarıyla ve menfur caniliğiyle onlarca haneyi yıkararak acıdan ve üzüntüden kan ağlatan beşerin günahını Allah nasıl affeder?

Bu tür olayların önüne nasıl geçilecek ve gençlerde bilinç uyandırma çalışmasını harekete geçirmenin ve yürütmenin ne tür etkili mekânizmaları var, şeklindeki soruların herkesi düşündürdüğü tartışmasızdır. Bu konudaki faaliyetler ile onların milli ideolojisini geliştirmek için ülkemiz çok yönlü ve daimî çalışacaktır. Her ne kadar durumu devlet kontrol altında tutmaya çalışsa da ergenlik dönemine giren her vatandaş bütün davranışlarını düşünerek yapmalı ve toplumsal ahlâk normlarına hilesiz bir şekilde uymalıdır. Vebali ve sevabı, kanunu ve ahlâkı unutarak masumların gözyaşından kendisine menfaat sağlamaya kimsenin hakkı yoktur!

Kazakistan bağımsızlık yıllarında beş kere dünya ve yerli din önderlerinin kurultayını gerçekleştirdi. Buradaki amacımız, her şeyden önce hızla değişen dünyada durmadan çeşitlenen beşerî düşünce ve amaçları insanileştirmektir. Onun için geleneksel din akımları arasında işbirliği sağlayıp insanoğlunun ortak değerleri temelinde ortak yolda ilerlemeyi amaç edindik. Bu konuda

yapılan çalıřmaları, insanođlunun hayatını düzeltmeye yönelik insanî davranıřlara Kazakistan halkının katkısı olarak kabul ediyoruz. Zor, fakat sevabı büyük olan iř yaptık diye övünmenin lüzumu yok; ancak, dinler arasındaki diplomatik dilin erdem ve iman dolu olması gerektiđini elimizden geldiđince anlatmaya çalıřtık.

Kazakistan kendi anayasasında açıkça belirtildiđi gibi laik bir ülkedir. Din ve devlet, birbirinden bađımsızdır; ancak hangi din olursa olsun, o ülkenin geliřmesini negatif yönde etkileyecekse buna müsaade etmemek gerekir. Bizim için en önemlisi, ülkedeki istikrar, barıř ve huzur, birlik ve beraberliktir. Ülkedeki bütün inançların iyi ve erdemli özelliklerinden istifade ederek halkın barıř içinde ve istikrarlı yařaması için ortak anlayıř ve uzlařmayı sađlama yolunda sistematik çalıřmalar yürüteceđiz. Bu görevi yerine getirmek için sadece devletin gücünden deđil, aynı zamanda aklın ve bilginin gücünden de faydalanacađız.

2015 yılı Kasım ayında Paris'teki, 2016 yılı Temmuz ayında Nice'deki, bunlarla birlikte dünyanın her köřesinde tekrarlanan terör saldırılarını olayın hemen arkasından sert bir biçimde kınayarak dünya terörü ve terörizmle mücadelede sıfır tolerans ilkesini benimsediđimizi resmî olarak beyan ettik. Bunları, zalim insanların hunharca ve cahilce davranıřları olarak deđerlendiriyoruz. O zaman da açıkça belirttiđimiz gibi bu olaylarla İslam dininin hiçbir ilgisi yoktur, İslam dininin günahı da yoktur. Müslümanlıkta bu tür anlamsız hareketlerin yerinin olmadıđını ve bunun rahmeti olamayan bir günah olduđunu her fırsatta dile getirmekteyiz. Kazakistan, bu konudaki tavrını her zaman açık bir řekilde ortaya koymaktadır. Kazakistan, terör saldırılarının her birine anında ve yorulmadan karřılık verecek bir ülkedir.

Çocukken anne ve babadan aldığımız terbiye var, benimsediğimiz örnekler var. Bunlar ve bizlerdeki inanç, İslam dininin temel şartları ve ilkeleriyle tam uyumludur. Hangi din olursa olsun, hepsinde bireyin taşıması gereken insanî hasletler açıkça ifade edilmektedir. Bir inancın diğerinden üstünlüğü yoktur; ancak dinlerarası kargaşayı ve kavgayı alevlendiren dinsizler, kendi kişisel menfaatlerini gözeterek alçak cahiller, dini istismar ederek zulüm ve zorbalık yaparak ihanete sapmaktadırlar. Sinsi ve sahte anlayışı, meşru zemine oturtmaya çalışıyorlar. Bu alışkanlık, şimdiki terör illetinin yoğunlaştığı bu konjonktürde sınırı zorlamaktadır. Uluslararası terörizm terimi, sözlüklerde yerini alırken ona karşı mücadelede tek ülkenin yeterli olmayacağı ve tek ülkenin aciz kalacağı açıkça ortadadır.

Genel olarak her bir teşebbüsün amacı, iyilik ve mutluluk olursa onu anlamayacak insan, dinlemeyecek kulakyoktur. Dünya tarihinde geleneksel din önderlerinin bir araya gelip bir birlik teşkil etmeleri; dinin, medeniyet tarihinde hümanizme hizmet etme görevini yeniden canlandırma, dinler arası anlaşmazlığı bitirme, dinler arası diyalogu bütün insanlığa yararlı fikir birliği üretecek platforma dönüştürme ve bu yolda kolektif örnek teşkil etme açısından benzeri görülmemiş tarihî bir olaydır.

Halkımız eskiden beri iyilik ve insanlığı içine sindirmiştir. İnsanlık ve kardeşlik duygularına çok önem vermiştir. Kimsenin hakkını yememe ilkesini çocuklukta hafızasına kazımış, anne ve babasından aldığı terbiye ve öğütleri sonraki nesillere taşıyarak gelenek ve görenekleri en doğru şekilde yaşatmıştır. Kazakların çocuk terbiyesi konusundaki sözlerine ve geleneklerine bakıldığında çocuğa sadece iyilik ve erdem kazandırma görülür. Derin insanî ahlâk, sağlam iman kazandırma özelliği, kim olursa olsun, insana iyilikle yaklaşmak, halkın ilkesi olup asırlar boyu milletimizin özelliği ve bakış açısı olarak devam etmektedir.

Bu geniş coğrafyada, ecdadımızın bize emanet ettiği engin topraklarda bağımsızlığımızı kazanarak barış ve huzur içinde yaşıyorsak, belki de yapılan iyiliklerin karşılığı, Allah'ın bize rahmeti ve teşekkürü olsa gerek. Bizler "İyilik de bendendir, kötülük de bendendir" diyerek yetişen milletin evlâtlarıyız. Bu değeri yaşatırsak, geniş olursak darlık çekmeyiz.

Dünya her gün değişmektedir. Güç gösterileri çoğalarak zulüm ve baskının kara niyeti acımasız boyuta ulaşmaktadır. Radikal din, diye yeni bir sorun ortaya çıktı. Teröristlerin masum insanları katletmesi, sıradan bir soruna dönüşmeye başladı. En endişe uyandıran husus ise, dünya bundan kaygı duyarak "bu niye böyle" diye sorgulamak yerine her ülke, sadece kendi güvenliğini düşünen sert bir politika benimsemeye başladı.

Terör dünyadaki herkesi ilgilendiren bir derttir. Bu illete karşı bütün insanlık, bütün ülkeler kararlı bir şekilde güçlerini birleştirerek mücadele etmezse durum her yıl hatta, her ay daha da büyüyerek dünyayı terör ateşi saracaktır. Ülkeler için sadece üzüntü ve kaygıyı paylaşma beyanları, kendi sorunlarından başkasını görmezden gelerek yaşamaya yönelik tarafsızlık politikası yürütmek, artık doğru bir davranış olmaktan çıkmıştır. Bu dünya illetine hep beraber karşı koymamız gerekir. Zulme karşı dinî öğütlerle laik bir cihat yürütmeliyiz.

Şimdi medeniyetler çatışmasında İslamî irtica ile ilgili asılsız söylemler çoğalmaktadır. Toplumlar İslam dininden ürkmeye başladılar. Eskiden "Allah korkusu olmayandan kork!" derlerdi, şimdi olay tersine dönerek Allah korkusu olanlardan korkulmaya başlandı. Bu, bir çelişkidir. Teröristin milleti, dini olmaz. Onlar dini istismar ederler, ancak kalplerinde iman taşımazlar. İnsanî hasletlerin hepsinden mahrumdurlar. Kalpte erdem sönerse onun yerine nefret ve düşmanlık alevlenir. Nefret

ve düşmanlığın baskıcı gücü imana dair değerleri yıkarak insan bilincini yanlış davranışlar çıkmazına hapseder. Bu çıkmazdan kurtulmanın yegâne yolu, imanı kuvvetlendirerek dinî farkındalık yaratmak ve bu bilinci geliştirmektir.

11 Eylül 2001'in ardından yeni bir dönem başladı, şeklinde bir anlayış ortaya çıktı. Gerçekten de öyle oldu mu? Buna geniş çerçevede bakılmalıdır. Günümüzde dinî olaylardan da abes durumlar yaşanmaktadır. Gen mühendisliği, insanın klonlanması, biyolojik, kimyasal kitle imha silahları gibi insanoğlunun yeryüzündeki yaşamına büyük tehdit oluşturan inanç ve ahlâk dışı hareketler bilimsel başarı olarak değerlendirilmekte ve bundan bol miktarda kazanç sağlayanlar çoğalmaktadır. Kur'an'da bunların hepsi küfür, büyük günah olarak nitelendirilmektedir. Hâşâ, bu, Allah'ın kudretinden şüphelenmenin anlamsız bir tezahürü olsa gerek. "İnsan, insanın dostudur" ilkesini benimsemek, Allah'ı sonsuza dek zikretmenin açık işaretidir.

Amerika'yı kargaşaya uğratan, dünyayı da ayaya kaldıran kanlı Eylül olayı eskiden dinî irtica olarak bilinen terim yerine İslamî irtica düşüncesini yarattı. Geçmiş tarihe bakarsak, irtica, sadece İslam'a özgü olan bir şey değildir, Katolik ve Hristiyanlık inancında da mevcuttur. Orta Çağ'daki Avrupa tarihini hatırlarsak, nice korkunç zulümlerin yaşandığı görülür. O dönemdeki dinî savaşlar insan hafızasından silinmedi. Arap dünyasını ve İran'ı, asıl İslamî irticayı yaşatan ülkeler olarak kabul etmek, bazen sınırı aşmaktadır. Çünkü tek Allah inancını taşıyan toplumlar üzerinde kontrol zayıflamaktadır.

Dünyadaki geleneksel inançların, dinî tarikatların ilkeleri benzerlik göstermektedir: Cana kıymak, yalan söylemek; nefsi terbiye etmek, insanlara iyilik yapmak, Allah'ın gönderdiği

dört kitabın da temel amellerindendir. Bunlar, zamanla biri diğerini tamamlayarak gelişmiştir. Bu kutsal kaynakların temel şartları, içerdiği genel mesajlar ve fikirler, dinî vaazları birbirini tamamlayarak Yaradan'ın yüce emriyle son kutsal kitap olan Kur'an-ı Kerim'in inmesine vesile oldu. Gerçek şu ki, din, insanoğlunun inancıyla elde ettiği iyi özellikleri, hayata geçirmesidir.

Bu bağlamda dile getirilmesi gereken başka bir konu daha var. O da şimdiki gençlerin inanç sistemini ait iyi hasletleri nasıl ve hangi seviyede algıladıklarıdır. Şimdi ülkemizde camilerin sayısı arttı. Bununla birlikte, camilere giden, namaza başlayan gençler de çoğaldı; ancak, gençlerin anlatılanları sorgulamadan, içselleştirmeden kabul edip yaşamaları da söz konusudur. Allah da, iman da kalptedir. Her şeyden önce gençler, kalplerini temiz tutmalıdır. Doğrudur, gençken etkilenme ve benimseme daha yoğun olur; ancak, batıl dini benimsemenin ve ona boyun eğmenin çok tehlikeli olduğunu unutmamak gerekir.

Atalarımızdan kalan değerlerin yerine batıl inancı tercih ederek yanlış yolun esasını kavramadan bağlı buldukları tarikatı, doğru kabul edenler de oldu. Genelleme yaparsak; aykırı düşünce ve amaçlar içinde olan bu gençlerin gönül gözünü açmak, hepimizin, bilhassa konunun uzmanlarının ve sorumlu kişilerin kutsal borcudur. Doğru yoldan sapanları geri döndürme, şüphe besleyenleri hakikat ve hikmet yoluna yöneltme konusunda yapmamız gereken çok iş var. Bu hem farz, hem görev, hem de sevaptır.

Bazı gençlerimiz cihadın temel ve asıl şartlarını bilmeden ailesini terk edip sinsi ve alçak niyetli grupların içine girerek terör eylemlerine veya yanlış davranışlara sevk eden yerlerde saf tutarak yanılmaktadırlar. Arap dünyasında yaşanan kanlı olayları

şeriatla meşrulaştırmaya çalışmak, dinin insanî ve ahlâkî ilke ve kaideleriyle asla uyuşmaz.

Dinî bayramlarda, Kurban Bayramında, Ramazan Bayramında, Kadir Gecesinde camilere gelenlerin sayısı şimdi bayağı çoğaldı. Bu, iyi bir gelişmedir. Bu, imandır. Namaza başlayarak secdeye kapanan gençlere bakarsak onların da dinî inançlarının çeşitlilik gösterdiğini görmek mümkündür. Gençlere, kendi dinlerini muhafaza etmelerini, batıl dine bulaşmamalarını, kalplerini temiz tutmalarını tavsiye ederiz. Erdemi hayırseverlikle birleştir, iyiliği halkına yap! Grubu değil, çoğunluğu düşün, halkına değer ver, milletinin geleneklerine saygı göster! Din-bilim, insan-dünya ilişkisini, tabiatla uyumlu hale getir! Bilimin öğretici yolunu seç, birikimlerini iyilik için kullan! Zamanın gerçeklerini gör, anla, düğün derneği değil, düşünmeyi sev!

Gelecek nesillere olan şefkat ve sevgi, bize günlük değil, her saat lâzım. Onun için insanî hasletler ile ahlâkî değerleri önce kendimiz taşımamızdır. Daha sonra imanın verdiği güzel özellikleri masum evlâtlarımıza kazandırmamızdır. Gençlerimiz, ancak o zaman kötü yola düşmez, acımasızlık ve gaddarlıktan uzak dururlar. Nesil, bu şekilde vebal ve sevabın şuuruna varabilir.

Bunların tamamı, bilene her şeydir, bilmeyene hiçbir şey ifade etmez. Hiç her şeye dönüştüren akıldır. Yaradan, bizi akıldan ve hikmetten ayırmasın! Ancak o zaman dosta gülünç, düşmana maskara olmayız.

VII.Öğüt

Uzaklardan gelse soydaşlar

*Biz, zor zamanlarda darı gibi dağılan
kardeşlerimizi atayurda toplayan
dünyadaki üç ülkeden biriyiz.*

Nur Sultan Nazarbayev

Uzaklardan gelse soydaşlar

Biz, zor zamanlarda darı gibi dağılan kardeşlerimizi atayurda toplayan dünyadaki üç ülkeden biriyiz.

Bağımsızlığı kazandık ve özgür bir rûhla daha yeni nefes almaya başladık. Bu günü, sadece Kazakistan'da yaşayanlar değil, uzaklarda gözü yaşlı, doğduğu yeri can u gönülden gözleyen soydaş kardeşlerimiz de iple çekerek bekliyorlardı. Her işi baskıcı tavırla gerçekleştiren Sovyet ideolojisi çözülmüş, asık suratı ile herkesi tedirgin eden Komünist Partisi yıkılmıştı. Özgür iradeyle kendi yolumuza adım atarken ilk düşündüğümüz şey, yurt dışında yaşayan soydaş kardeşlerimizin ülkeye dönmesini sağlamak, onları sevindirip tarihî adaleti tecelli ettirmek olmuştur.

Analarımız günlük işleriyle uğraşırken uzaklara giden kardeşlerimizi ayrılık şarkıları ile hatırlar ve gözlerine yaşlar dolardı. Gençken bunun sebebini sorduğumda: "Evlâdım, bunun hikmetini büyüdüğünde anlarsın." diyerek sözünün sonunu getiremezlerdi; ancak gençlerin hafızası kuvvetli olur ve kolay unutmazlar. Büyüdüğümüzde olayın hikmetini de, anaların gözlerini dolduran şarkıların anlamını da zihnimizde hep yaşattık. Bağımsızlık sabahı, şavkıyla hepimizi aydınlattığında, şuuraltında yer alan bu önemli meseleyi çözüme kavuşturmanın yolunu aradık ve bulduk.

Böylece 27 Ağustos 1992 tarihinde yurt dışında yaşayan akraba kardeşlerimizi vatana geri döndürmek amacıyla Kazakistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu olarak özel karar aldık. İşler, süratle devam etti. Çok zor bir dönemdi. Âcilen işe koyulduk, hızla kararlar aldık. Böylesi bir tarihî kavuşmayı ülke hayatındaki mühim bir hadise olarak gündeme taşıdık. Bu işi bizzat yürüterek akışı anlık takip ediyorduk. Konuyla ilgili görev

alanların işi sonuca kavuşturma konusundaki duruşları ile sarf ettiği çabalar takdire şâyandı. Yoğun çaba ve emek boşa gitmedi. Hedefimize ulaşarak sayımızı çoğalttık.

Kadim geçmişimiz üç binyıl öncesine kadar gider. Bunun tartışmasız kanıtı da geniş Kazak topraklarında keşfedilen tarihî-kültürel anıtlardır; büyük türbeler, eski höyükler ve kaleler, altın zırhlar ve altından yapılan at kaplamalarıdır. Tarihimizde beş köşeli yıldız ile haç damgasını da genellikle diğer halklara ait miras, yabancıların simgesi olarak kabul ettik ve öyle devam etti. Bozkırımızın her köşesinde yapılan kazılarda bulunan eski anıt ve kalıntıların, 5 ilâ 8 binyıl önce bizim topraklarımızda kullanıldığını, sadece kullanılmakla kalmayıp aynı zamanda ecdadımızın altınla kaplamanın, gümüşle süslemenin, demirle döğmenin büyük ustası olduğunu görüyoruz.

Ünlü Asya tarihçisi, bilim adamı N. A. Aristov'un nüfus sayımı ile ilgili açıklamalı-istatistiksel çalışmasında, 1897 yılında Kazakların sayısının bu bölgede 4 milyon olduğu açıkça belirtilmiştir. Basit aritmetik hesaplama yaparsak; bu rakam demografik gelişim sürecinin bir sonucu olarak şu anda en az 30 milyon olmalıydı. Ne yazık ki, zulüm eksenli siyasetle bu sayıya ulaşamadık.

Aristov'a göre o zamanlarda bile yurt dışında yaşayan Kazakların sayısı 100 bini buluyordu. Kazak halkının gelişmesinden, manevî açıdan genişleme sürecinden, nüfusun hızla artmasından ürkerek rahatsız olan ikiyüzlü yöneticiler, XX. yüzyılda nice sinsi hesaplarla aziz halkımızı hüzne boğmuş; onları, ölümle sonuçlanan acılara duçar etmiştir. Bu, asla hafızalardan silinmeyecek olan geçmişimizdir. Unutmaya hakkımız yoktur. Bizim tarihimizin en önemli sayfaları da bu olaylarla ilgilidir.

31 Aralık 1991 tarihinde Kazak Radyosu'ndan yurt dışındaki Kazak kardeşlerime seslenerek konuşma yapmıştım. O konuşma kalbimin sesiydi. O sözler dünyanın her köşesinde yaşayan kardeşlerimin gönüllerine ulaşarak heyecan vermişti. O andan itibaren Kazakistan'a gelmek isteyenler atayurda doğru yönelmişler; ulu göçün hüznüyle hazırlıklara başlayıp dönüş için seferber olmuşlardı. Böylece, 1992 yılındaki Dünya Kazaklarının İlk Kurultayının hazırlıklarının manevî planına bağımsızlığın ilânından 15 gün sonra başlamıştık. O gün kış soğuğunun yaz sıcağına dönüştüğü muhteşem bir bayram günüydü. O gün, ülkedeki kardeşlerimin de çok beklediği bir gündü. Zor günlerde ayrılmak zorunda kalan akraba kardeşlerimize tekrar kavuşmak ve kucaklaşmak umuduyla yola koyulmuştu.

Bu yıl, millî bağımsızlık hareketinin 100. yılıdır. Halkımız yüzyıllar boyu nice savaş, kıtlık ve zulüm gördü ve onlara direnerek mücadele etti. “Karadağ'dan inen” göç bile hüznünlü dönem olarak tarihe geçti. Bunlar millî kimliğimizin silinmez sayfası olarak yüreklere kazındı. Daha sonra Sovyet döneminde halkımızın maruz kaldığı zor ve ızdıraplı günlerde “Kazaklar çil yavrusu gibi dağılıp”, atayurdu terkedip dört bir yana gitti. Elimiz kolumuz bağlı, derde derman yok, sayısız cana kıyan acımasız “kızıl” rejimin kanlı pençesinden bir nesili kurtarma hareketinin biri de bu olmuştur. Göç edenler, gece karanlığında dağları aşarak, engellerden usanıp yorulmuşlardı. Canlarını zor kurtararak yabancı toprakları mekân edinip hayata tutundular.

Dünyanın dört bir yanında yaşayan kardeşlerimi atayurda döndürme ile ilgili hayallerimi gerçekleştirdiğim o an, hayatımın en anlamlı ve mutlu anıdır. Bu, benim için yüreğimi saran bir mutluluk, duygu yüklü bir bayram, vatandaşlık ve kardeşliğin bana yüklediği bir sorumluluğun ağırlığını hissetme gerçeğiydi.

Böylesi özel anlar, yalnız kaldığınızda bazen şiire dönüşmek ister ve elinizi kalemle buluşturur.

Dinleyebilmek zamanın nefesini,

Zirveye çıkarmak Kazağımı

Yüce bir görev

Kabul ettirsen muradını cihana,

Ancak o zaman...

Fert değil,

Ulusun

Ancak o zaman

Seni yüceltir milletin!

Ülkemizde dünya Kazaklarının beş kurultayı gerçekleşti. Sonuncusu, yeni başkentimiz Astana'da yapıldı. Ülkenin başkentini yeni şehre taşıma döneminde şahit olunan tarihî olaylar ve bunun verdiği mutluluk, ülke geçmişindeki önemli günler ve özel anlar olarak hafızalara kazındı. Dünya Kazaklarını bir araya getirmek geçici bir faaliyet değildi, millî siyasetin sevindirici ve itibarlı göstergesi olarak uluslararası kamuoyu ve dünya medeniyetleri tarafından takdir gördü.

Dünyadaki kardeşlerini atayurda toplayarak bununla ilgili devlet nezdinde program yapan, ülkeye dönenlerin huzurlu bir yaşam sürmesi ve ülkeye uyum sağlaması için bütün imkânlarını seferber eden, şartları organize eden üç ülkeden biri Kazakistan'dır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Almanya ve İsrail'in bu konuda bizden öğrenecekleri var, dersek yanlış olmaz.

Tabî ki, yeni yere taşınma, tanıdık olmayan mekâna alışma zaman alır. Bazen uzaktan gelen kardeşlerimizin sorunsuz yerleşmesinden sorumlu olan görevlilerin ihmali, eğitim düzeylerinin eksikliğinden ve durumu doğru değerlendirememelerinden kaynaklanan bireysel sorunların ve istenmeyen hadiselerin yaşandığını da gizlemek yanlış olur. Sorun, devletten değil, bazı kamu görevlilerinin aşırı bürokratik yol izlemesinden kaynaklanmaktadır. Bunların hepsine eleştirel yaklaşarak durumu düzelterek gönüllere düşen gölgeyi aydınlatmak için gayret sarf edeceğiz. Soydaşlarımıza çok şey söylemek isterdim. Lâkin her şey de ortaya dökülmez. Çok milletli Kazakistan'ın birliği ve istikrarı, millî mesele olarak gece gündüz aklımı meşgul ederken devam eden Kazak göçünün kaderinin beni epeyce düşündürdüğünü de belirtmek isterim. Uzaktaki soydaşlarımın vatanlarına umutla baktığını görünce insanın canı nasıl rahat edebilir ki!

Göç konusunun gerçekten de ülkemiz için en önemli meselelerden birine dönüştüğü doğrudur. Çeşitli ülkelerdeki münferit durumları dikkate alırsak her ülkede diasporaya destek çıkmanın medenî bir tavır olduğu âşikârdır. Hâl böyleyken bizim de göç konusunu devlet nezdinde çözmeye çalışmamız gayet normaldir. Dolayısıyla dünyanın dört köşesinden yola çıkarak bize katılan kardeşlerimize temiz yürekleri için çeşitli şartlardan dolayı henüz ulaşamayanlara, nerede olurlarsa olsunlar, atayurda olan özlemle dolu temiz yüreklerini kaybetmeden yaşattıkları için müteşekkirimiz. Dünyadaki bütün Kazak hanelerine mutlu ve bol rızıklı bir hayat dileriz.

Nice hadiseleri geride bırakan engin bozkırlar ve yüksek dağların evlâtlarıyız. Buralar, sayısız nesillere sahip olan atalarımızın hayat sürdüğü ve mekân edindiği topraklardır. Bu topraklar, atalarımızdan kalan büyük miras, paha biçilmez

zenginliğimiz ve altın hanemizdir. Kazaklar, kökü, yedi kat derinliğe inen bir çınar gibi temelini tarihin kadim ve derin sayfalarından alan hem hüznü hem de kutsal ve ferahlatıcı bozkırlardan ayrılmadan fırtınalarla boğuşmuş; kaderine boyun eğerek gelişmiş cesur ve yaratıcı bir millettir.

Bugünkü Kazak halkı, aslında günlük yaşamı tam bilinmeyen, eski dönemlerde savaş atlarının toynakları ile dünyayı titreterek asil tarihini taşlara kazıyarak yaşatan İskitlerin, Hunların, Eski Türklerin torunlarıdır. Onlar, ata evini ve ana haneyi yıkmadan, yıktırmadan atayurtta muhafaza eden ve gelişmiş bir örnektir.

Şimdiki hürriyet ve bağımsızlık, kendiliğinden, bedelsiz ve karşılıksız olarak başımıza konmadı. Hayallerin hayali bağımsızlık için milyonlarca insanın kanı döküldü, milyonlarca insan canından oldu, günahsız olanlar zarar gördü ve zorluk çekti. Sayısız şehitler verdik. Bu durum asla unutulmamalıdır, daima başımızı eğdiğimiz ve egeceğimiz, kadim tarihimiz ve kaderimizdir. Hâl böyleyken bizler de ecdadımızın rûhları huzurunda onların mert ve kahraman fitratlarını örnek alarak yeni neslin ulus olarak birleşmesi ve toplum olarak bir araya gelmesi için elimizden geleni yapmalıyız.

Atayurda dönmenin de sorunları vardır. Bunun yasal, sosyal ve toplumsal endişeleri ve etkileri bulunmaktadır. Bunların hepsini günümüz şartlarına göre tam anlamıyla yola koymak için zamana ihtiyaç var ve bu konuda çok yönlü çalışmak gerekir. Böyle bir süreçte küsmeye hazır olanlar ve beklemeyi, umudu yitirme olarak değerlendirenler de oldu. Biz, her bir kardeşimizi sadece atayurdunu özleyerek dönen bir soydaş olarak değil, aynı zamanda kanı bir olan öz kardeşimiz ve ülkeye katılan değerli bir hazine olarak görmekteyiz. Bu önemli ve millî meseleye

hizmet eden konuyla ilgili sorumlu kişilerin hepsi, üstün gayret gösterirlerse bu, onların hayatta kazandığı en büyük ve anlamlı takdir olur.

Ulu Farabî'nin: "İnsan amacına kendisini geliştirerek ulaşır." sözü var. Toplum da öyledir, kendisini geliştirmelidir. Sadece sürekli gelişme kaydeden bir ülke amaçlarına sorunsuz ulaşır ve sağlam adımlarla ilerler.

Biz halka halk, başa baş ekleyip ülkemize dönen soydaşlarla sayımızı çoğaltarak Kazakistan nüfusunu ve nüfus kalitesini yükselterek millî demografi politikasının en önemli programını hayata geçirmekteyiz. Nüfusu çoğaltmanın tarihî formülünü oluşturma yolunda attığımız adımlar, meyve vermiş ve zafer görünmeye başlamıştır. Bu, daima devam edecek doğru bir yoldur. Yıllar içerisinde ülkemize bir milyon civarında kardeşimiz dönmüştür. Kazak halkının sancağı yükselerek temeli sağlamlaşmıştır. Göç hâlen devam etmektedir, devam edecektir de.

Yurt dışındaki kardeşlerimiz hakkında söyleyeceğim; şu anda diğer ülkelerde yaşayan Kazakların toplamsayısı milletimizin üçte birini oluşturmaktadır, yani 5 milyondan fazladır. Onlar dünyanın 40'tan fazla ülkesinde hayatlarını sürdürmektedirler. Bağımsız Kazakistan'ın idaresini elimize aldığımız ilk günden bu yana aziz halkımızın kadim ve değer biçilmez mirasını, ahlâkî değerlerini yeniden canlandırarak ve millet olarak meydana çıkararak yeni bir seviyeye ulaştırmak için bütün çabamızı sarf etmekle birlikte yurt dışındaki kardeşlerimizin sanatını, edebî mirasını, el sanatlarını, baba mesleklerini geliştirme konusunda da özel çalışmalar yapmaktayız. Bu, insan kaynağını vatana döndürmenin doğru adımlarından biridir. Bu adım, yanlış adım değildir, sınırlar kapatılmayacaktır. Büyük göç devam edecektir.

Çünkü dünyadaki bütün Kazaklar, Kazaktırlar.

Milattan önce kadim zamanlarda hayat süren, bilgelik özelliği ile antik Yunanlıların saygısını kazanan İskit âlimi, bizim ecdadımız Anakharsis (MÖ 620-555) sonraki nesile: “Benim güvendiğim ok ve yaydır.” diye anlamlı bir söz bırakmıştır. Bu sözlerden onun tarihî kökeni ve genetiği anlaşılmaktadır. Bu, ayrı bir konudur. Ayrıca, bu sözler, devleti korumanın yolunun kahramanlıktan geçtiğini ifade etmektedir. Yani üzerimizde “beş silah” olması gerektiği anlaşılmaktadır. Cesurluk öne çıkmaktadır. Bu sözler, aynı zamanda bize güç kuvvet vererek kanımızı kaynatmaktadır.

Fakat, “kılıçtan pulluk yapan” siyaseti benimseyerek istikrarın yıkılmaz direği olan birlik ve beraberliği sancak olarak seçip Költigin Bengü Taşından şuuraltındaki düşüncemizi tam olarak anlatan sözü okumaktayız: “Düşmanı yenmek başka, onu kendine düşman etmemek başka.”

Uzaklardan gelen soydaş kardeşlerimizle ilgili kısa düşüncelerimi beyan ederken söylenen sözleri, Kazakistan halkı şuuraltına yerleştirir ve ortak fikir olarak benimserse geleceğimiz parlak ve bereketli olacaktır.

VIII.Öğüt

Sanatın sınırı geniştir

Eğer bizler devlet olarak var olmak ve ülkemizi uzun soluklu bir geleceğe taşımak istiyorsak, o zaman halkın maneviyatının başlangıcını ve temelini anlamamız şarttır.

Nur Sultan Nazarbayev

Sanatın sınırı geniştir

Eğer bizler devlet olarak var olmak ve ülkemizi uzun soluklu bir geleceğe taşımak istiyorsak, o zaman halkın maneviyatının başlangıcını ve temelini anlamamız şarttır.

Yeteneksiz halk olmaz. Yetenek varsa, tarz vardır. Her tarzın tarihi de vardır. Milletlerin geçmişine bakarsak hepsinin kronolojik geçmişlerinde sanatın gelişmesini ve zirvesini görmek mümkündür. Kendi milletimin değerlerine çok önem verdiğimden mi, yoksa onun sanat dünyasını yakından bildiğimden mi, milletimiz yeryüzündeki milletler içinde en yetenekli ve hünerli gibi görünüyor. Gençliğimden beri sanatla aram iyidir. Okuldayken şiir ve dombra sesine ve edebiyata diğer öğrencilerden daha yakın olduğumu söyleyebilirim. Bu alışkanlık, ömrüm boyunca bana hem arkadaşlık hem de yardım etti.

Kazaklarda “yiğide yedi sanat yetmez” diye bir söz var. Doğru sözdür. Herhangi bir sanatı öğrenmiş olan insanın diğerlerinden farklı olduğu her zaman göze çarpar. Birçok sanatta başarılı bir insan toplumun saygı ve sevgisine lâyık olur, halk da ondan desteğini esirgemez.

Sanatla uğraşanların itibarının yüksek, kendisinin değerli olduğunu çocukluktan öğrenerek büyüdük. Bizim köy, sanatçılara çok önem verirdi. Annem Aljan’ın münazaralarda vecize bir sözü esprilerle anlatarak galip gelmesi, çevresini şakalarla neşelendirdiği günler hâlen anlatılır. Böylesi güzel özellikler, annenin helâl sütü ile insan fıtratına geçmektedir.

Devletin manevî ve kültürel açıdan gelişmesi, onun güçlü geleceğe ulaşmasını sağlar. Devlet de aslında sanatı destekleyenlerdendir. Çünkü sanatın sınırı geniş, sanata

yakın olan halkın geleceği aydınlıktır. Halkın zengin kültürü ile edebiyatını, sanatı ile bilimini geliştirmek, geleneklere saygı duymak, onları yeni şartlara uygun olarak geliştirip canlandırmak, devlet politikasının en önemlilerindedir. Öyleyse sanat, halkın sarsılmaz manevî değeridir.

Bağımsızlığın ilk yıllarında halkın yaşam şartları iyi değildi ve zorluklar çoktu. Bazı temel ihtiyaçların da giderilemediği zamanları gördük; ancak bütün bu zorluklara rağmen ülkemiz, egemenliğin ilk yıllarından itibaren kültüre destek vermek için projeler ve programlar yaparak maneviyatın yaşaması için bütün engelleri aşmaya çalıştı. “Oruç, namaz toklukta” diye veciz bir söz var; ancak bu sözü, geçici bir problemi görmezden gelmek olarak değerlendirmemek gerekir. Eğer hedefini ayrıntılı belirlersen, tam aksine zor zamanlarda gayret et, dar zamanda tevekkül et. Ancak, o zaman manevî dünyanın anlam kazanır.

1993 yılında Kazakistan kültürüne, edebiyat ve sanatına önemli katkıda bulunan ve maneviyatın gelişmesi için emek sarf eden, isimleri devletin itibarı ile eş değer olan sanat adamlarını desteklemek amacıyla 100 kişiye Cumhurbaşkanı ödülü tevdi edilmişti. Bu, maddî açıdan o dönem için yoktan var etmenin bir tezahürüydü. Her şeye rağmen listeyi 23 yıldır yenileyerek devam ettiriyoruz. Şimdi de ilk zamanlardaki gibi 100 kişiye ödül verilmektedir. Devlet için önemli çaba gösteren ve emeği geçen, maneviyat tarihinde iz bırakan 50 kişiye Cumhurbaşkanı ödülü verilmektedir. Bununla birlikte günümüzde sanat ve edebiyat alanında aktif çalışan 50 edebiyat ve sanat adamına Devlet ödülü verilmektedir.

Ayrıca her sene yetenekli gençlere verilen “Yetenek” adlı devlet ödülüyle birlikte gençlere bilim ve yaratıcılık alanında verilen özel ödüller de mevcuttur. Buna ek olarak

her yıl alanında önemli katkılarda bulunan başarılı isimlere “Kazakistan Üstün Hizmet Madalyası” takdim edilmektedir. İki yılda bir edebiyat ve sanatta öne çıkan önemli eserlere Devlet ödülü verilmektedir. Bunların hepsi sanata verilen değer in açık ifadesidir.

Bu süreçler sonucunda edebiyatta manevî ve millî yenilenme sağlandı, halkın kutsal değerleri sorunsuz bir şekilde gün yüzüne çıkarıldı. Tabii ki, bu gelişmede sanatın diğer alanları da ihmal edilmedi; ancak edebiyat öne çıktı, ilk dalğanın hem gücü hem de itibarı oldu.

Bizde sahne ustaları, uluslararası düzeyde opera ve bale sanatının ustaları, büyük tarihî eserleri ve içerik olarak insanî değerleri benimsemiş olan filmler var. Dünya fuarlarında, kendi takipçilerine ulaşan grafik ve resim sanatının temsilcileri, taşlara can verip demirden düğme yapan ünlü mimarlarımızın muazzam eserleri çoğalmaktadır. Ulu bozkırları, asırlarca inanılmaz bir büyüyle ve çeşitli mektepleriyle kuşatan güçlü şarkı sanatı, muhteşem bir olgu olarak dünya araştırmacılarını cezbeden halk şarkıları ve dombra eserleri, güzelliği ile göz kamaştıran millî oyunlarımız ve danslarımızın tamamı, ecdadımızdan yeni nesillere ulaşan paha biçilmez yüce değerlerdir. Altın hazine olarak gelişmeye devam etmektedir.

Kazakistan, tiyatro sanatına çok önem veren bir ülkedir. Günümüzde ülkede elliden fazla devlet tiyatrosu aktif olarak faaliyettedir. Her yıl kültür ve medeniyetin gelişmesi için bütçeden milyar tengeler ayrılmaktadır. Elimizde var olan imkânları doğru kullanmak adına birleşip gayret edersek halk kültürü gelişecek ve milletimizin manevî yenilenmesi yeni mecralara yönelecektir.

Bizim tarihimiz nice şiir ve destanlara konu olmuştur.

Muazzam zenginliğe sahip olan sözlü edebiyattan ve destanlardan başlayarak şiir sanatının zirvesine çıkan Kazak nazım örnekleri, millî fitratı ve yaradılışı anlatmada, millî hayal ve hedefleri sanat ve fikir bakımından yüksek seviyede ifade etmede örnek teşkil etmektedir. Sovyetlerin katı sansürü, komünist ideolojinin katı kurallarına rağmen kendi yolunu çizerek toplum bilincindeki önemli konuları isabetle yakalayarak onları insanlara ulaştırmanın çeşitli sanatsal yolları da o dönemde mevcuttu.

Toplum, demokrasinin ilk dönemlerinde çeşitli kargaşa ve tartışmalara müsaade ederek daha sonra bütünüyle siyasî tüccarlığı benimsemiş; bunun akabinde değişik fikirleri gündemde tutarak önemli diyalogların içeriğini iyice yozlaştırmıştı. Bu durumu anlayışla karşılamalıyız.

Çünkü biz, toplumsal ilişkilerde açık olmaya hazır değildik, kapalı toplumun demir perdeleri bir anda açılınca ihtilaf ve anlaşmazlıklardan kendimizi uzak tutamadık. İtibarı aşırı benimsediğimiz zamanlar da olmuştur; ancak, buna rağmen toplum bu dönüm noktasında iyilik ve erdeme yönelebildi. Buna vesile olan, gerektiğinde yol ve yordam gösteren, millî hayal ve hedeflerin önemine işaret edebilen aydınlarımızın gayretli tutum ve duruşlarını takdirle karşılıyoruz. Edebiyat ile sanatın mühim misyonlarından biri de budur.

Aslında insanın manevî dünyasının zayıflaması, toplumun manevî yapısının yozlaşmasına yol açar. Bu sosyal kategorinin arka planında toplumun manevî gücü olan müstakbel aydınlarımızın gündeminden hiç düşmeyecek bir mesele vardır. Bu, yeni formda devlet oluşturma sürecinde çok önem arz eden bir konu olmuştur ve sürekli takip edildiği için meyvesini de vermiştir.

Sovyetlerin çözülmesi, sadece zayıf bir ekonomi ve çözümünü zor olan sosyal problemler miras bırakmamıştı. Ayrıca, belli bükülmüş bir şuur, marazî bir maneviyat kalmıştı. Bir zamanların kültür kaynağı olan büyük küçük kurum ve kuruluşlar manevî yozlaşmayla karşı karşıya kalmış; hayat şartlarının insan şuurunu meşgul ettiği bir dönemde kültür ocakları ile sanat merkezlerinin çoğu kapanmıştı. Şartlar, vasatın altına düştüğü hâlde millî sanata, halk kültürüne başvurmaktan vazgeçmedik.

Devletin gelişimi, manevî dünyanın zenginliği ile doğrudan ilişkilidir. İnsanlığın estetik ve ahlâkî üslupla hayata bakışı gelişirse milletin şuuru artar, toplumun ahlâk seviyesi yükselir. Bu durumda toplum, iyi niyet çerçevesinde kendi taleplerini şekillendirir; millet, kendisini tanıma noktasında gelişme sağlar. Aydınlarımızın zaman içinde sorumlulukları artar; sanat adamlarının karakteri ve rûhu ön plana çıkar. Sanat o zaman kanatlarını geniş açarak uçacaktır. Sanat dünyasındaki kayırmacılık ve yolsuzluk gibi kötü alışkanlıklar da o zaman ortadan kalkacaktır. Ünlü şâir Fariza Ongarsinova'nın: "Yeteneksizlerin arasında yetenekli olmak tehlikelidir." sözü bu bağlamda düşündürücüdür.

Halkımızın hem mukaddes hem de hüznü geçmişinde millî mücadele ve kahramanlık âbidesi olan ecdadımız ve kahramanlarımızın birçoğunun yıldönümü ile ilgili yapılan büyük faaliyetler ülkemizin, köklü geleneğini tekrar canlandırmanın bir sembolü olarak tarihimize geçecektir. Bunların hepsinden milletimizin alacağı ders çoktur, hepsi de güzel şeylerdir. Bu denli anlamlı faaliyetleri başlatmak ve bunlara destek vermek, birlik ve beraberliğin neticesidir.

Milletin, manevî dünyasını çağdaş seviyeye yükseltmede büyük katkısı ve kendine has alışkanlığı var. Yolsuzluğun,

sonuç itibarıyla insanın manevî dünyasının çöküşüne, insanî hasletlerinin kaybolmasına sebep olacağı şüphesizdir. Manevî-kültürel dünya, yolsuzluktan soyutlanmış gibi durabilir; bu çerçevenin dışında gözükebilir; ancak, bu bir yanılgıdır.

Biz, genellikle insanî değerler kelimesini çok kullanırız. Bu bağlamda, insanî medeniyet gibi ifadeler de ortaya çıkmaya başladı. Eğer bu ifadeyi derinlemesine ele alırsak böyle olması mümkün mü? İnsanlığın gelişimi böyle bir ifadeyi kabul edemeyecek durumdadır. Tabii ki, bunların örtüşen taraflarının olması şaşılacak bir durum değildir.

Her milletin diğer milletlerden öğreneceği şeyler vardır. Bu, ihtilaf konusu değildir; ancak, günümüzde kendi içinde yozlaşarak tarihî köklerinden ve değerlerinden uzaklaşmaya yüz tutmuş yabancı rûhlu sanatın temelinde millî şuur ve değerler olmazsa o sonuç itibarıyla asla halkımızın yüce hazinesine eklenemez. Halkımız: “Sanatı hem öğren, hem de iğren.” diye boşuna söylememiş. Değerli olanı öğrenmek lâzım. Kötü ve zararlı olanı bulaştırmamak doğru değil mi?

Sanat, milletin manevî aynasıdır. Sanat, devletin ikbal ve itibarının tezahürüdür. Sanata yakın olanın gelişimi de güzel olur. Her ne kadar “Sanat halkın içindedir” ifadesi yakın zamanlarda ortaya çıkmışsa da bunun tarihî kaynağı vardır, halkımızın zengin kültür hazinesini ve kaynaklarını açıkça ortaya koymaktadır. Amatör ve profesyonel sanat ilişkisini incelediğimizde halkımızın asırların süzgecinden geçen değerlerinin birleştiğini ve çağımıza göre güncellendiğini görmek mümkündür.

Ey sanatla uğraşan genç nesil! Asil ol, gönlünü geniş tut!
En önemlisi, saf ve temiz ol! Sanatta bencillik ve kıskançlık tehlikelidir. Rûhun güzel, ahlâklı bir duruşun olsun! Sanattaki

rekabet, haset ve kıskançlığa sebep olmamalıdır. Bu tür marazların sanat dünyasında karşımıza çıktığı zamanlar da oluyor. Öne çıkacaksan başarıyla çık, yeteneğinle meşhur ol, hasletlerinle gönüllere gir! Taklit seni aldatmasın! Bir düşünürün: “Birisinin izinden giden onu asla geçemez.” sözünü okumuştum. Yani, başkasının yaptığını sahiplenme, kendine bir yol çiz ve ondan şaşma! Milletinin sanatına değer ver, kendi milletinin kültürüyle övün! Bununla ilgili büyük yazar Muhtar Avezov, “Sanat diyorsan seviyeli olmalısın.” der. Seviyeyi yüksek tutmak da bir kahramanlıktır; ancak seviye, akıl ve yetenek seviyesi olmalıdır.

Başkasını başarı ile arkada bırakabilirsin. Halkımız, nice başarılarla imza atmıştır ve tarih sahnesinde hatırı sayılır bir yere sahiptir.

Ulu bozkırları şiir ve nazımla, dombra sesiyle kuşatan, şarkılarıyla heyecanlandıran, ataların rûhunu millî marşla çağırın cesur bir halkın evlâdıyız. Öyleyse seviyeli olma ifadesini kalbimize kazırsak bilincimiz artıp örneklerimiz çoğalacaktır. Sanatın sahibi de, şahidi de kendi halkındır. Millî kültürün yüce okulunda hayat boyu öğrenerek en iyisini kazan! Araştırmaktan yorulma!

Millî kültürümüze sahip çıkmak, onu korumak millet olmanın temel köşe taşlarından biridir. Onun için gayret etmek, hepimizin en temel görevidir. Onu yücelterek zirveye taşımak, millet olarak tanınmanın ta kendisidir.

Hayat hikâyesini de sanatla yazan milletimizin güçlü geleceğe ulaşmasında bediî sanatın büyük rolü vardır.

IX.Öğüt

Güçlenerek gelen genç nesil!

Ülke olarak, ecdadımızın vatan ve millet sevgisini benimseyen, bağımsız devlete yüksünmeden hizmet edecek, engin düşünce dünyası olan, girişimci, yürekli, yetenekli ve sağlıklı vatandaşlara ihtiyacımız var.

Nur Sultan Nazarbayev

Güçlenerek gelen genç nesil

Ülke olarak, ecdadımızın vatan ve millet sevgisini benimseyen, bağımsız devlete yüksünmeden hizmet edecek, etkin düşünce dünyası olan, girişimci, yürekli, yetenekli ve sağlıklı vatandaşlara ihtiyacımız var.

“Gençler, bizim geleceğimiz” ifadesini sık sık kullanıyoruz; ancak, bu ifade, bir bütünün yarısıdır. Diğer yarısı ise bu ifadenin anlamını derinden düşünerek kavramadır. İlk bakışta her şey gayet anlaşılır gibidir. Lâkin bunun için çaba ve emek sarf etmek farklı bir şeydir.

Bu bağlamda şu anekdot akla gelmektedir. Köyde yaşayan bilge ihtiyara sormuşlar: “Benim toplumumu tahlil eder misiniz, geleceği nedir?” Bilge: “Gökyüzündeki güneşi görüyor musun, ne eksiği var, gece aya bak, neye benzer?” demiş. Soruyu soran da aylak biri olmasa gerek: “İhtiyar, uzağın tahmini zordur, yakınlarla bakın, etrafınızı değerlendirin” demiş. Sonra bilge: “Öyleyse, çevrenden yakın kim var, gençleri getir görelim, sonra söyleyeceğim” demiş. Getirdiği gençleri gören ihtiyar: “Başaracak, iyi bir nesil olacaktır. Eğer yanlarında olup destek çıkarsan gelecekleri parlaktır” demiş. Bu misal, pek çok millette vardır; ancak sanki Kazak topraklarında doğmuş gibi.

Bağımsızlığı kazandığımız yıllarda özellikle 1993-1994 yıllarında ülkedeki maddî sorunlardan dolayı zor günler geçirmek zorunda kaldık. Piyasa ekonomisinin zorluğu ve ona ayak uydurmada yorulan halk... O zamanlar birçok anne-baba için evlâdını yurt dışına eğitime göndermek, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayaldi. Maddî zorluk, cömert halkımızın elini kolunu bağlamıştı. Bütün bu zorluklara rağmen bağımsız devletimize çağdaş ve ileri görüşlü uzmanlar gerektiğini hesaba katarak ve tevekkül ederek gençlerimizi yurt dışında eğitmeye

başladık. Onun için özel bir program geliştirilmeliydi. “Her güzel işin başında bir başarılı kişi bulunur.” sözü var. Beraber yürüdüğüm yol arkadaşlarım benim söylediklerimi kelimesi kelimesine kavrayarak talimatım üzerine yeni tarihî projenin şartlarını ve ilkelerini hazırlamışlardı.

Böylece 1993 yılının güz ayında 5 Kasım günü özel bir karar imzalayarak “Bolaşak” (Gelecek) programını başlatmıştık. Bununla gençlerimizi yabancı ülkelerdeki en iyi üniversitelerde yetiştirme konusunu kökten çözen uluslararası bir proje hayata geçirilmişti. Bu devletin gençlik politikasının köşe taşlarını oluşturan önemli bir göstergeydi. Gençler ve uzmanlar yetişti, insan kaynağı çoğalmaya başladı. Üç aşamalı olan bu proje, görevini lâıykıyla yerine getirmektedir.

Proje kapsamında ilk mezun olanlar, şu anda orta yaşın üstündedirler. O mezunlar kendi görevlerini başarıyla gerçekleştirdiler. Yurt dışında çok yönlü eğitim alarak yeni bir meslek ve yeni bir dil öğrenmiş olan uzmanlarımız bağımsız devletimizin bünyesinde bütün alanlarda görev yapmaya başladılar. Büyük başarı kaydedenler de oldu. Hâlihazırda devlet erkânında ve iş dünyasında kendini kanıtlamış, çalışmalarıyla halkımızın sevgisini kazanmış yönetim kadroları, bunu kanıtlamaktadır. Toplumun geçmişine bakarak geleceği ile ilgili tahminde bulunan yaşlı dönemin değerlendirmeleri, düşüncelerimize zenginlik, hayatımıza mutluluk ve heyecan katmıştır. Genellikle akıl eşliğindeki tevekkülün hayırlara vesile olacağı kanıtlanmıştır. Bilgenin dediği gibi mutlu ve genç nesil, şimdi bağımsız devletimizin onurunu yakın ve uzaktaki dış ülkelerde de, ülkemizde de korumaktadır.

Geçen yüzyılın başında “eğitimli” şeklinde yeni bir terim kullanılmaya başlanmıştı. 1920’li yılların nesili, o günlerde

zorlukların üstesinden gelerek yokluk ve açlığın iki yönlü baskısına göğüs gererek elinden geldiğince çaba gösterip ulaşabildiği yerlerde eğitim almıştı. Biri Kazan'a, diğeri Petersburg'a, bir diğeri Ufa ve Orenburg'a giderek bozkırları iyice saran eğitimsizliği aşmaya çalıştılar. Zorlandılar, ancak, hayallerinden vazgeçmediler. Günümüzde ise eğitilmiş neslin önemi iyice anlaşılmıştır. Geçmişteki insanların bilime olan iştiaqları ve istekleri takdire şâyândır. Alaş önderleri, sadece bir uzmanlık alanı veya meslekle sınırlı kalmadılar, birçok alanda kendilerini geliştirdiler, öğrendiklerini hayata geçirmede vatandaş olarak yoğun çaba ve emek sarf ettiler.

Aslında parlak bir gençliğe eşdeğer olacak hiçbir şey yoktur. Yaşına uygun arayış, sorgulama, istek ve eğilim, bunların hepsi hayalin ak kanatlarıdır. Bu bağlamda ağabey kuşağın görevi: Genç nesle akıl vermek, onları yönlendirmek ve onlara sahip çıkmaktır. Küreselleşmenin hem iyi hem zararlı tarafları ayırt edilmelidir. İnternetle, devâsâ veri havuzu ve iletişim yollarıyla kesintisiz akmaya devam eden bilgileri, çağdaş bilim diye tek taraflı ve irdelenmeden kabul etmek, sağlam bir yol değildir.

Bu hususu düzeltmenin iki yolu var: Birincisi; aile içi terbiye. Eğitim alanını seçmede ailenin tavrı ve rol model olmasıdır. Eskiden "Kitap, ilim kaynağı" derdik. Şimdi ise? Hatta bazen düşünmemek mümkün değil; ancak, kitabın değeri azalacak değil. Gizlemeye gerek yok, özellikle, 1980-90 yıllarındaki kuşak, kendi çocuklarına kitap okumanın değerini tam anlamıyla anlatamadı veya kendileri de anlamadı. Okumayı bırakırsa, düşünmemeye başlar. Düşüncenin olmadığı yerde doğru iş yapılır mı? Bu, kolayca kaçma ve yapay bağımlılık gibi olumsuz sonuçlara yol açar.

İkincisi; okul öğretmenleri çocuklara kitap okumanın

önemini ve amacını, neyi okuyup, neyi okumamaları gerektiğini söylemekten usanmamalıdır. Çağdaş hayat şartlarına uygun kitapların listesi ve isimlerini gerektiği gibi anlatmalıdır. Bu konuda öğretmenler arayış içinde olmalıdır. Genç nesli yetiştirmede terbiyenin önemini ve farzını sadece planlandığı şekilde öğretmek, öğretmenin zayıflığını gösterir. Hayallerini gerçekleştirip öğrenmek ve bilmek istemeyen insan öğrencilerine nasıl örnek teşkil edebilir ki? Veliler, eğitim ve öğretim konularında öğretmenlere destek vererek birlikte hareket etmelidirler. “Öğretmeni iyi olan, ilkeli olur” sözü önemlidir ve buradan çıkmıştır. Öğretmenlere maddiyatla itibar sağlamak doğru bir adım olmaz. Ahlâkî değerleri artırma yolu ile öğretmenlerin toplumdaki itibarını ve yerini belirlemeye çalışmalıyız.

Öğretmenliğin önemli, şanlı ve değerli bir meslek olduğunu kesindir. Büyük yazar ve öğretmen Muhtar Auezov’a, Auezov’un başarılı öğrencisi ve bilim adamı Zeynolla Kabdolv “Benim Auezov’um” diyerek ayrı bir değer vermesi, halkımız için bir örnektir. Yüce halkımızın geçmişinde milletin öğretmenliğini ve hocalığını yapan değerli şahsiyetler de olmuştur. Milletin hocalarından Ahmet Baytursın’ın bir öğretmen olarak halkı için yaptıklarını gerçek kahramanlık sayabiliriz. Her öğretmen büyük düşünür Abay’ın “bilimi sevenler, ona, yapılmaz ve ulaşılmaz demez” ifadesini, bu mesleği bütün sırlarıyla öğrenmenin bir ilkesi olarak benimsemeliler. Evet, ancak o zaman örnek yerini bulur; ders, bilgeliğin yolunu açar.

Bizler de gençtik. Bizim köyün küçük kütüphanesindeki kitapların, özellikle, kahramanlık, vatanseverlik, savaş ve barış konulu eserlerin dış kapağı yıpranırdı. Elden ele gezdiği hemen belli olurdu. Biz, kendimiz okurduk. Köyümüzün şöhretini artıran birçok şahıs vardı. Her mesleğin birer ustası yetişmişti.

Bundan dolayı hocalarımıza, bizlere yol gösteren ağabey kuşağına daima teşekkür borçluyuz. Öğrencinin hocasını geçerek toplum için güzel bir örnek olması, en büyük mutluluk olmalıdır.

Bizim çocukluğumuzda akşamleyin bir eve toplanarak kahramanlar destanlarını, halk hikâyelerini, şâir ve ozanların şiirlerini okumak bir gelenektir. Köyün insanları bir araya gelerek kahramanlar destanlarını okuduğu zaman bizler için çok büyük bir duygu kaynağı olurdu. Kur'an'ı Kerim'in sûrelerinin sesli okunuşu gibi bunlardan da manevî haz alır; gönül dünyamızı ışıklarla dolar; büyük bir iş başarmış gibi hissederdik kendimizi.

Kahramanların sinsî düşmanla savaşlarını, acımasız meydanlarda sakatlanmalarını, memleket hasretiyle gözleri dolduğu zamanları anlatan satırlar okunduğunda analar ve özellikle nineler: “vah, yalan dünya” diyerek üzüldüler ve yaşlı gözlerini silerlerdi. Sonra kahramanlar yaralarını sararak tekrar atlarına binip mızraklarını ellerine alarak korkusuzca düşmana saldırdığında evin içini sevinç dalgası sarar; ana ve babalarımızın mutluluğu bize de sirayet eder, çocuk kalbimiz neşeyle dolardı. Bindiğimiz küçük atları Tayburul, Kambar kahraman atlar gibi Kendebay kahramanın Kerkulası gibi görerek büyük bir heyecan yaşadık. Böyle duygu dolu anlar, bizim nesli büyük bir arzu ve arayışa sevk eder; mücadele ve tevekküle, kahramanlık ve cesarete götürür; en önemlisi, vatanseverlik hasletimizi pekiştirirdi.

Vatan için mücadele etme amacı çocuklukta oluşur. Bu haslet, babanın kanı ve ananın sütü, halkın gelenek ve görenekleri ile kazanılan çok değerli bir mirastır. Bu kutsal hasletin kalplere ulaşmasında halkımın yüce değerleri olan kahramanlar destanlarının büyük katkısı vardır. Ozanlarımın

savaşçı rûhu, bizlerin vatansever evlât olarak yetişmemizi sağladı.

Suyinbay ozandan başlayan Jambıl ile devam eden kahramanlık destanlarında, Suranşı, Saurık, Karasay gibi kahramanlar hakkındaki destanlarda yiğitlerin fıtratı, bizlere büyük örnek oldu. Komşumuz olan Kırgız halkının ünlü şâirleri ile Kazak ozanlarının aytışları, onlardaki millet olma ve kahramanlığın silinmez dersleri ve biri diğëerinden anlamlı atasözleri, çocukluktan beri bizlerin ulu mektebimiz, değerli öğretmenimiz olmuştur.

Eski zamanlarda Asan dede Yelmayası ile (atı) rüzgârla yarışarak engin bozkırların bütün köşelerini gezmiştir. Günümüzde koca kuşlar, devâsâ uçaklar istediğünüz yere kısa zamanda ulaşmaktadır. Nereye, hangi şehir merkezine gidersen git, ülkenin itibarının yüksek olduğunu görünce sevinmemek mümkün değıil. Çoğu zaman sahip olduğun özellikler, bilgi ve becerinle bazı engelleri aşarak sıkıntıları çözebiliyorsun. Buna halkın manevî desteğıi ile iyi niyeti de eklenince ayrıca seviniyorsun. Böyle anlarda hocalardan aldığın terbiye ve bilgi, yardımcı oluyor. Milletin yüce şahsiyetlerinin nasihatları, yardım elini uzatıyor.

Asan dedenin Kazakların toprağı ve suyuyla ilgili değerlendirmeleri, ilk bakışta tabii olarak hem bilimsel ve coğrafi hem de toplumsal konuları kapsamlı bir şekilde ele alan değerlendirmelerdir. Cuban Moldagaliyev üstadımızın: “Kazaklar, Asan olarak doğup Asan olarak ölür” ifadesinde onun bu konudaki derinliğı ve zor zamanların hüznü vardır. Asan dedenin ifadelerini siyaset meydanlarında da dikkate almakta fayda var. Bunlar aslında bizim gençliğimiz için çok değerli nasihatlardır.

Her zaman izimizden gidecek gençlere güvenmeliyiz. Güvenle birlikte sorumluluk yüklememiz lâzım. Gençlerin sahip olduğu kötü alışkanlık ve özellikleri tekrar gözden geçirip onları iyilik ve dürüstlikle değiştirmek, bizlerin ortak görevidir.

Özellikle, toplumumuzda yaygınlaşan yolsuzluk, yandaşlık, kayırmacılık gibi olumsuz alışkanlıklar gençlerin gönlüne yerleşmemelidir. Bunlar, bulaşıcı hastalıklardır. Onların kalpleri ve düşünceleri kötü niyetle kirlenir, kaygısı hep vardır. Bu doğrultuda doğru yoldan saparak halka karşı görev ve borcunu ödemeyenlere yüreğimizin ısınmayacağını ve bunu asla kabullenmeyeceğimizi gençlerin de bilmesini isteriz.

Bu konuyu ısrarla gündemde tutmamızın sebebi, gençleri asılsız ve mesnetsiz sebeplerle korkutmak değil, algısı açık olanları düşündürmek, yetişme çağında olanlara bunu anlatmaktır. Abay'ın belirttiği beş olumsuz davranış “dedikodu, yalan, övünme, tembellik, israf”a, şimdi başka endişe uyandıran davranışlar da eklenmiştir. Onlar: “yolsuzluk, hedefsizlik, umursamazlıktır”. Abay'dan önce de var olan ve kabilecilik (kayırmacılık) olarak bilinen “illet” hâlen sürmektedir. Sovyet döneminde bazı büyüklerimiz bu hastalığa yakalanmış; partiden korkarak kendilerini gizlemişlerdi. Günümüzde ise acımasız Komünist Partisi artık yok. Ayrıca, her adımı takip eden sivil kuruluşlar az olmasına rağmen bu hastalık tekrar canlanarak şimdiki neslin göğsüne saplanmıştır. Bunu, sert bir şekilde kesmemiz lâzım.

Yabancı ülkelere bir amaç uğruna giden ve bağımsız ülkemizin güvenini taşıyan gençlerin önünde uzun bir yol var. Eskilerin sözüyle “sola çeksen sapar, sağa çeksen bocalar, düz gitse ulaşır.” Bu sebeple genç nesil, doğru yoldan şaşmamalıdır. Hedefinde hayalin, arkada halkın var. “Dışarıda hükümdar

olmaktansa, öz toprağında vatanına âşık ol” ifadesi, daima kalbinde ve aklında olsun!

Ağabey nesli ve genç nesil arasındaki manevî ve sosyal ilişki kopmadan kendi içerisinde uyumlu olması ve meslekî beraberliğin gelişmesi için çeşitli yeni başlangıçlar ve modern şartlar gerçekleştirmektediriz. Son günlerde: “Gençler tembel, işin kolayını arar, çalışmaya isteksiz, baba mesleğini önemsemeyiz” gibi sözler, duymak mümkündür. Bu, endişelendirici bir durumdur. Toplum ve halkımız, bu konudan muzdariptir. İyi niyetli ve lider vasıflı gençlerimiz, mantıklı davranışlarıyla bu konuda bizi yanıtacaklardır. Onların başarıları, onurlu ve haysiyetli duruşları bunu göstermiştir.

Şu bir gerçek ki, beş parmağın beşi bir değildir. Toplumda doğru ve yanlış insanlar olur. Bu eskiden beri var olan bir gerçektir. “Deliye deli dersin, deli olduğunu unuttur” denmez mi? “Ustanın mekânı âlet dolu olur” ifadesini dikkate alırsak, hoca öğretirse istekli gençlerin geleceği de ona göre şekillenmez mi?

Gençlerle ilgili devlet politikamızda en önemli unsur, bu olmalıdır. Bu konu ile ilgili yapılmakta olan işler, sonuç vermedi, demek yanlış olur; ancak, gençlerimizin gönül dünyasını anlamakta yetersiz kaldığımızı ve daha yapılması gereken çok şey olduğunu söylemek gerekir. Örneğin, kamu kurumlarında başarılı gençleri seçerken ve onları liyakatla göreve atarken kayırmacılık ve yandaşlık ve bazen hizipçilik gibi yanlış davranışlar önlenmektedir.

Çocukların terbiyesi konusunda ebeveynler kendi görevlerini yerine getirmeyip aşırı şımarıklığa müsaade ederek aşırılığa kaçmıyor muyuz? Bazen basın ve yayın organlarından anne ve babasının yetki ve itibarıyla sarhoş olan akılsız gençlerin

gayriahlâkî davranarak sosyal mekânların kurallarını çiğneyerek, boş boş gezerek utanç verici davranışlar sergilediklerini okuyup öğreniyoruz. Bu, aslında ailedeki terbiyenin yetersizliğinden kaynaklanan bir sorundur.

Biz, çocuklara genç yaştan itibaren terbiye veren bir milletiz; ancak, bunu günümüzde çok uygulamıyoruz. Bu aşırılığı ortadan kaldırmak için burnu havada ve kimseye itibar etmeyen gençleri yola getirmek için millî geleneklerimizi modern formda canlandırmak lâzım. Aslında, bu konuyu sosyal ve millî mesele olarak ele almanın zamanı gelmiştir.

Kendi elini kendin kesemezsin; ancak, çürümüş yeri kesip atmazsan kangren olur. Kana karışan hastalık cana da bulaşır ve bütün milleti zehirler. Kötü alışkanlığın bulaşıcı olması gibi terbiyenin kötüsü de zahmetli işe yol açar. Bu derde derman olacak şey, sadece millî değerlerdir. Anne ve babanın rol model olmasıdır. Buna ek olarak çevreden alınacak terbiyedir. Bu konunun halkın kalbine kazınmasında yapılması gereken muazzam bir iş var. İlgili kamu kurumları ve halk işbirliğiyle sistemli bir çalışma yapılmalıdır.

Bütün geçmiş nesiller, anne ve babayı örnek alarak büyümüştür. Yüce milletimizin yüzyıllar boyu oluşturduğu terbiye mektebinde bilgelik dersleri hâlen de geçerliğini korumaktadır; ancak, onlar bir çeşit kapalı çuvalın içinde boğulmuş ve sanki yarını beklemekteler. Millî şuuru önemseyip bir değer olarak görebilirse ailemizin namusu ve yuvamızın sembolü olarak kabul edersek dilimiz ve bahtımız açılmaz mıydı?

Büyüme isteyen gençler için geniş alanlar ve bol örnek vardır. Zeki gençler kendilerine lâzım olan gelişim alanını eğitim ve bilimde bulacaktır. Öyleyse iyiye ve yeniye yönelmek lâzım.

Ana dilini, milletinin geçmişini, geleneğini bil, incele, örnek al! Bağımsızlığa hizmet ederken aklın ve yüreğin iyi niyetle ve hayalle dolu olursa çıkacağın tepe de büyük olur. Emek ve çaba ile kazanılan itibar, para ve malla ölçülmez. Paran çok olabilir, fakat sağlığı satın alamazsın. Genç iken sağlıklı hayat sür, sporla uğraş ve “sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur” sözünü aklından çıkarma!

At üstünde bozkır rüzgârları ile yarışan, keskin gözleri ile hedefi tam isabetle vuran, tek başına mücadelede omuzlarını yere değıdirmemeye çalışan milletin nesilleriyiz. Bu asır, her şeyden önce gençlerin asırıdır. Yeni binyılda Kazakistan bayrağının yükseklerde olacağına, bol kazançlı ve sağlam kaleli bir ülke olacağına inanıyoruz. Bu inanç, milletimizin olgunlaştığı anlamına gelir. Bu, bizim şansımız. Milletimizin şansısıdır.

Gençken insan her şeyi denemek ister. Sanatın iyisini, bilimin yenisini, kültürün önde gidenini seç! Niyetin temiz, isteğın doğru olsun, ancak o zaman lâzım olanı bulur, ihtiyaç olanı elde edersin. İtibarı satın alabilirsin, ancak daimî olmaz. Alın teri ve helâl işle elde edilen itibar hayat arkadaşsın, sadık dostun olur.

Büyüklere hürmet et, yaşlılara saygı göster. Sen de o günü göreceksin. Bilge halkımız “Anne ve babanın iyiliğini anne ve baba olunca anlarsın, akrabanın iyiliğini iftiraya uğrayınca anlarsın” derdi. Yaşlılar, saygın akıl hocasıdır, değerli sırdaştır, şakan uygunsu akranındır. O yüzden milletimiz “Şakandan anlarsa, dedenle oyna” der. “Şakan uygunsu, gülmen de uygundur.” Halkımızın ünlü şâiri Turmagambet: “İpek gibi temiz söz hiç kimseyi yaralamaz.” demiştir. Ne kadar güzel ifade, anlamlı bir benzetme. Öğrenmek istersen öğretmendir, bu sözler. Doğru sözü kavrayıp, hafızana kazımalısın.

İnsan eliyle yapılan iyi amellerin hepsi değerli hazinedir. Onu zenginleştirip katkıda bulunacak olan sensin. Milletimizin değerli sanatı, edebiyatı halkımızın tarihidir. Sanatsız şarkı, anlamsız ses, içeriği zayıf eserlerin yağmur gibi yağdığı bu dönemde gençliğin heyecanla yolunu şaşırması kolaydır. Yola gelmek zordur. Doğru yolu bulabilmek için rûhunun manevî süzgecini temiz tut! İnternette dolaşan bilgilerin hepsi itibarlı değildir, orada illet de var iftira da var. Bilginin hepsi hazır ürün değildir, derlemezsen doğruyu bulamazsın. Bir yanlış yaparsan düzeltmek zordur.

Modern teknolojinin dilini bil, onu akıllı bir şekilde ihtiyacına göre kullan! Yaşına göre seç, durumuna göre tavır sergile! Halkımız arasında kibirli tavırlara da rastlanmaktadır. Bunlar örnek tavırlar değildir, eksiklidir. Eksikliğe dikkatle yaklaş! Yalnız gezerek yol aramaktansa, yanılmayan çoğunlukla istişare et! Millî değerleri, ecdadımızın nasihatlerini rehber edinirsen itibarın büyük ve güçlü olur.

Zaman bulursan kitap oku! Kitap okumayan insan düşünemez. Yani zaman kaybeder. Zamanı yönetemeyen her şeyden mahrum kalır. Vakit, altın hazinedir, ancak satın alamazsın. O yüksekteki kartal, hızla giden trendir. Uçarsa ve hareket ederse yakalayamazsın. Dönüp bakmaz, tekrar konmaz. Çoğu şeyi bekletebilirsin, ancak vakti hayır. Arkasından koştursan bile ulaşamazsın. Sadece, aldığın iyi eğitim ve yeteneklerinle karşı koyabilirsin.

Yetenek, antik Yunancada ağırlık ölçütüdür. Demek ki, yeteneğin de kendi ağırlığı var. Onun ağırlığını sahip olduğun yetenek, akıl ve yüreğindeki ışık ölçülebilir. Gerçek yetenek kıskançlıktan uzak durur. Onun kalesi sağlam değildir. “Yeteneklere yardım etmek lâzım, yeteneksiz yolunu bulur

zaten” sözü, bu durumu açıklıyor. Bu yüzden yetenekli olanın yanında olmak lâzım. Gerçekten yeteneklinin doğrusu kesindir, yanında isen yanılmazsın. Dedikoducunu her sözü mesnetsizdir, ondan kendini uzak tut! Onun sözü seni yakmasa da, lekeler. Ona dikkat etmelisin.

Güven, halk ile kişiyi birbirine yaklaştırır. Bu güveni, uzun yıllardır sırtımızda taşıyoruz. Son nefesime kadar halkın yükünü taşımaktan kaçmam. Bu, hem Cumhurbaşkanı hem de bu milletin evlâdı olarak kutsal görevimdir. Halkın yükünü yiğit sırtlanır, yiğidin değerini halk bilir. Halk, kıymetini bilirse ondan başka mutluluk yoktur.

Kısacası, bu asır bizim asrımızdır. Demek ki “Bu asır Kazaklar için altın devâ, şöhretimi dünya öğrendi geleneğimden. Göğsümde kalbim attıkça yükselteceğim, durmadan, ne beklerse halkım benden!” dersek yeridir.

Her genç, böyle bir hedef edinirse halkımızın geleceği parlak olacaktır.

X.Öğüt

Şanı büyük başkent

*Astana, halkımızın asırlar boyu beklediği
Kazakistan gerçeği... Bağımsızlığının tarihî sembolü ve
güçlü direğine dönüştü.*

Nursultan Nazarbaev

Şanı büyük başkent

Astana, halkımızın asırlar boyu beklediği Kazakistan gerçeği...

Bağımsızlığının tarihî sembolü ve güçlü direğine dönüştü.

Bağımsızlık bayrağını elimize aldık. Yüce halkımız asırlar boyu hayal ettiği günlere kavuştu. Yeni yolun başında, yeni başarıların içindeyiz. İlk adımlarımızı aksakallarımızın hayır dualarıyla attık ve gelecek günlerin izini sürdük. Zihnimizi birçok hedef ve hayal sardı. Bağımsızlığımızı sağlayan halkımızın inciri, hasretimiz Almatı şehrini asla küçümsemedik; fakat, başkenti değiştirme, onu yeni mekâna taşıma düşüncesi, hep aklımızdaydı.

Kazak tarihinde başkent olmuş şehirlerin hepsi, zamanında milletin gelişmesine, kalkınmasına doğrudan etki etmiştir. Bunlar, tarihin sayfalarında yazılıdır. Sirderya nehrinin kenarındaki Sıganak ve Sauran, Yayık nehrinin kenarındaki Sarayşık, ayrıca, mukaddes Türkistan, daha ötedeki Suyab ve Kulan, Balasagun ve Cankent, Hicri takvimden 40 sene önce kurulan Taraz şehri, kısacası, Ulu Bozkır'ın her köşesindeki tarihî mekânların tamamı, merkez değiştirme politikasını yaşamışlardır. Avrasya'nın engin bozkırlarında kurulmuş olan bu şehirlerin şanı ve şöhreti Urum'da da Kırım'da da duyulmuştur. Bu, aslında övünülecek tarafımızdır.

2001 yılında yeni başkentimizi II. Jean Paul Roma Episkoposu ziyaret etmiştir. Bu, Kazakistan tarihindeki önemli olaylardan biridir. Episkoposun ziyareti esnasında saygıyla dile getirdiği şu ifadeler: “Ben bir zamanlar medeniyet ile ticaretin önemli merkezleri olan Balasagun, Merki, Kulan, Taraz, Otırar, Türkistan ve diğer şehirlere hayranlıkla bakıyorum. Çünkü o şehirlerde Avrupa için Aristo'yu keşfeden Abu Nasr Al-Farabi

başta olmak üzere bilim, sanat ve tarihin ulu çınarlarını yaşamıştır”. Zamanında Ulu Bozkır’a hükmeden Türk Kağanlığı, Tuna’dan Kore Yarımadası’na, Gobi Çölü’nden Baykal’a kadar geniş bir alana yayılmıştır. Bumin Kağan’ın hükümdarlığı sırasında, saltanatı ve şanı büyük olan Türk Kağanlığı yağmalanmış ve birliği bozulmuştu. Kağan çocukları arasındaki taht mücadelesi, kazanılanların saçılmasına ve bereketin kaybolmasına yol açmıştır.

Ecdadımızın geçmiş tarihinde kurulan devletlerin genellikle sonunu getiren iç kavga ve anlaşmazlıklar, açık bir şekilde yazılmıştır; taht ve baht mücadelesi, eski Türklerin gündeminden hiç düşmemiştir. Karluk Devletinin başkenti Kulan ve ondan sonra aynı statüye sahip olan Taraz, daha sonraki dönemlerde yaşayan Kıpçakların başkenti Sıganak şehri de aynı taht mücadelesinin kurbanı olmuştur. Devrim dalgasının bozkırları gezdiği dönemlerde bozkır halkının ilk başkenti olan Orınbor da her ne kadar yeni toplum oluşturma gayretinde olan aydınlarımızın direği olsa bile yüreği olamamıştır.

Eski tarihimizin sayfalarına baktığımızda göçebe olarak adlandırılan halkımızın hem şehire hem hem de yuvaya sahip olduğunu görebiliriz. Yer altında kalan kentleri kazarsak ok yayları ile kılıç kınları, kendi dönemleri ile ilgili bütün bilgileri ortaya çıkarıyor ve durumu aydınlatıyor. Okumasını bilirsen ödündür, tanırsan tarihindir, kaleme alarak yazarsan heyecan veren bir maneviyattır. Toprak altında kalan tarihimiz, geçmişimizi bizlerden hayli uzağa götürse de böyle harabe hâlindeki birçok şehrin hüznünü de bize yaşıyor. Çeşitli rivayetlerle süslenen, ancak “basılı kaynağı az” olan tarihimizin gizli bölümlerini daha yeni keşfediyor ve yeniden yazıyoruz.

Başkenti değiştirme ile ilgili atılan adımın hedefsiz ve

boş bir adım olmadığını unutmamak lâzım. İnsanlık tarihinde buna benzer süreçlerin çeşitli nedenlerinin mevcut olduğunu görebiliyoruz. XX. yüzyılda Kazakistan, başkentini birkaç kere değiştirmiştir. Dünya ülkeleri ve devletlerine baktığımızda bu konu ile ilgili olarak öndeyiz. Başka bir açıdan değerlendiresek; bu gelenek, göçebe hayat süren yüce milletimizin kanında vardır. Bağımsızlığın ilk yıllarında başkenti değiştirme fikri, tarihî ihtiyaçtan doğmuştur.

XX. yüzyılın sonuna yaklaşıyorduk. Yeni binyılın sayfası açılıyordu, birçok hedef ve amacı belirlememiz gerekiyordu. Jeopolitik durum, tarihî süreç, ekonomik ve sosyal gelişme sürecindeki olumsuz durumlar, üretim ve sanayinin yeni döneme ayak uydurması sürecinde yaşanan sorunlar düşündürücüydü. Ulaşım, lojistiği çağdaş dönemin şartlarına uyarlama, bilimsel gelişimin hayata adaptasyonunun temelini yeniden oluşturma, ayrıca, diğer gelişme ve kalkınmayla ilgili sorunlar, başkentini değiştirilmesi gerektiğini her gün ön plana çıkarıyordu. Gönlümdeki hayallerin çerçevesi ve öncelikli yapılacak işlerin planı, zihnimde netleşmiş ve beni derinden düşündürmeye başlamıştı.

Günümüzde küreselleşme çağında sıfırdan yeni şehir inşa etme, çok zor bir iş değildir. Gerekli olan her şey mevcuttur. Gerçekten de öyle mi? Acele edersen kolay görünen işin arkasından büyük sorunlar ortaya çıkmaya başlar. Şehir bir yana, müstakil ev yapmanın ne denli zor olduğunu küçük yaşımızdan görerek büyüyen neslin fertleriyiz.

Bizim köyde Bişa isimli komşu teyze vardı. Kocasını vefat etmişti ve yalnız yaşıyordu. Teyzenin evi çok eskimiş ve yıkılmaya yüz tutmuştu. Köydeki herkes acıyordu ona, ancak kimse elinden tutup yardım etmedi. Edemedi dersek daha

dođru olur. Tabii ki, o zamanlar maddi sıkıntılar çoktu, halkın da durumu parlak değildi. Babamı komşu Bişa teyzenin hâli çok düşündürse gerek, ona yeni ev yapma düşüncesini herkesle paylaşınca tam destek geldi. Herkes birlik olup elbirliğiyle teyzeyi yeni eve taşıdılar.

Bu, gönlümde güzel ve aydınlık bir anı olarak kalmıştır. Teyzenin benimle yaşıt Sadu isimli bir ođlu vardı. Yeni eve taşınan Sadu ne kadar sevindiyse ben de o kadar sevinmiştim. Göbek annem Nurkız ile annem Aljan'ın evin yapımı sırasında gösterdikleri özel gayret de beni oldukça mutlu etmişti. Böyle örneklere Kazak köylerinde rastlamak mümkündür. Bu da halkımızın insanlığının yüksek bir seviyede olduğunu göstermektedir.

Çocukluğumuzdan beri müşterek yapılan işlere sevinmeye alışmıştık. Ortak işlere el atmayı öğrendik. Yeni bir işe başlamak için her zaman acele ederdik. Çocukken Mırzabala ninemin yüreğime dokunan ve heyecan veren hikâye ve destanları çok dinlediğimden olabilir, kendimi beş silah taşıyan kahraman, bazen gökyüzünü yarararak gezen kartal gibi, bazen de hızlı koşan atın üstündeki cambaz gibi görür ve tatlı hayaller kurardım. Şimdi torunlarını hikâye ve destanla uyutan nine ve dedeler az. Ebeveynler de zamanın koşullarına ayak uydururken hiç vakit ayıramaz oldular. Vakıt de, zaman da, insan da hep aceleci. Âşikâr durum: acele etmezsen, yetişemezsin. Bazen yaya, bazen at arabasıyla gezerek bütün işleri aksatmadan hâlleden anne ve babamızın sabırlı yüzleri aklıma geldiğinde şaşırılmamak mümkün değil. Öyle ki “acaba” diye düşünüyorsun. Yani, Kazakların “Acele etmeyen at arabasıyla tavşan bile avlanır” tabirinde de derin anlam var gibi. Bu söz, ayrıca “sabrın sonu sarı altın” atasözüyle de örtüşmektedir.

Geçmişte Türk Kağanlığının engin bozkırlarımızı bir araya toplayan büyük bir birlik olduğu tartışmasız bir gerçektir. Şimdi tarihin derin sayfalarını yeniden açarak ve geçmişimizden örnek alarak “Ulu Bozkır Devletiyiz” anlayışı ile manevî olarak yeniden uyanmayı öneriyoruz. Bu sözler, bizim yolumuzu bulma rehberimizdir. Yeniden devlet oluşturma sürecinde belirli kademeleri aşmış olma açısından değerlendirdiğimizde bu kadar saltanatlı ve anlamlı sözleri, her bir Kazak evlâdının yüreğini aydınlatacak şekilde benimsemeli ve dile getirmeliyiz.

Kılıç ve ok zamanı geçmişte kaldı. Yeri titreten toplar bile müzelerde yerini aldı. Şu anda manevî heyecan veren söz, millet tanımına ve tarihine anlam katan “Daimî Devlet” olmalıdır. Bunu halk, göğsünü gere gere gururla söylemelidir. Bu, her bir vatandaşımızın mutlulukla söyleyeceği söz olmalıdır. Böyle olduğu takdirde yüce hedefe ulaşmak mümkün olur.

Başkenti değiştirme konusu hâlen konuşuluyor. Bilip bilmeden konuşanlar, anlamadan eleştirenler var. Ne olursa olsun yanıldığımız ya da kaybettiğimiz bir şey yok. Dolayısıyla başkenti taşıma ile ilgili bazı hususları, bu yazılarda yeri geldiğinde halka açıklamak yanlış olmaz, diye düşündük.

Dört yıl sonra 1925 yılında Kazak devleti, başkent değiştirme yolunda bir adım atmıştı. Aynı yıl Akmeşit şehrinde gerçekleştirilen Kazakistan Konseyinin V. Kurultayı esnasında Cumhuriyet, Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak yeniden isim değiştirmiş; devlet, yeni kimliğiyle ortaya çıkmıştı. Başkent olarak Kızılorda seçilmişti; fakat, ülkenin diğer merkezlerine uzak, doğa şartları sert ve yazı çok sıcak olan, ayrıca su sıkıntısı çeken Kızılorda'nın daimî başkent olarak kalması gün geçtikçe zorlaşıyor gibiydi.

İmkânları sınırlı olan şehirden engin Kazak bozkırının her

köşesini yönetmek ve görevlerin yerine getirilmesini sağlamak bir probleme dönüştü. Rus Çarlığının emriyle 1921 yılına kadar Vernıy diye adlandırılan şehre, 1927 yılında taşınılacağı ile ilgili söylentiler çıkmıştı; fakat, taşınma ve yerleşme tam olarak 1929 yılında gerçekleşmişti. Almatı, böylece son hayali gerçekleştirme görevini üstlenmişti. Ayrıca, bağımsızlığa giden ilk şehir olarak bağımsız devletimizin silinmez tarihine adı kazandı. Tam olarak 68 yıllık başkent geçmişine sahip olan Almatı kervanının geleceğe doğru ilerlemesini tarihimizin devamı olarak addediyoruz.

Almatı, muazzam güzelliğini korumak için başkent olma mertebesinden vazgeçmeliydi. Onun geleneksel statüsünü elinden almak, şehrin altyapısını çevresel ve jeofizik açıdan sağlıklı bir hâle getirmenin yegâne yoluydu. Bu fikrin doğruluğu, zamanla ortaya çıkmıştır. Almatı bununla miskin bir duruma düşmedi, tam tersine kendine eş ve kardeş bir şehir buldu ve nefes aldı.

“Vah, neyini dile getireceğiz. İnci desen inciydi!” diye ünlü yazarımız Beyimbet Maylin’in belirttiği gibi övmekle bitmez. Dünyada Almatı gibi güzel şehir nadirdir, hatta yok diyebiliriz; fakat, şartların, her türlü duygudan üstün olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. 1990’lı yılların başında şehrin ekolojik ve demografik sorunları, sınırı aşmış; kentin alışılmış hayatını rahatsız etmeye başlamıştı. Gazi şehrin “sağlığını” tedavi etme ihtiyacı ortaya çıkmıştı.

Şehrin nüfusu 1 milyon 200 bini bulmuştu. Zamanında 400 bin insan için “tencere” gibi çukura inşa edilmiş olan Almatı’nın gün geçtikçe nefesi daralmış ve bunalmaya başlamıştı. Arazi yetersizliği ortaya çıktı. Yeşillik azaldı. Taşıt çoğaldı. Hava bozuldu. Almatı’nın geleceğini düşünecek zaman

gelmişti. Almatı ekonomik, sosyal, çevresel-jeofizik ve jeopolitik açıdan dar çembere sıkışarak şehir alanı ve nüfus artışı çelişki oluşturmuş, kısır döngüye girmişti. Büyüyerek gelişen şehrin alanı daralmaya başladı. Gönül istemesine rağmen yer mümkün olmadı. Altyapı yükü kaldıramadı ve mühendislik sistemi sıkıntı yaşadı. Şehrin gelişme hızı durdu ve imkânlar, çıkmaza girdi.

Böylece karar alma zamanı geldi. 1994 yılında Kazakistan Yüksek Meclisi milletvekilleri önünde başkenti değiştirme ile ilgili tarihî kararı, gündeme getirdim.⁶ Temmuz'a denk geldi.

İlk meslekî parlamentoyu oluşturan milletvekilleri konuyu detaylıca tartışmaya başladılar. Bu fikri destekleyenlerin de, geri çevirenlerin de sayısı az değildi. Başkenti değiştirme fikrinin destan kahramanlarının tavrına benzediğini zaman göstermişti. Halk destekledi, inandı. Halkın inancı, başımızı öne eğdirmedi.

Başkent hazırlığı, o zamana kadar çok âcîl ve hızlı yapılmıştı. Altyapısı zayıf olan ve özellikle her kışı zar zor atlatan Akmola şehrini çağdaş koşullara uygun kente dönüştürme ve başkente çevirme stratejisi ve taktiği isabetliydi. Şehri hazırlama süreci plana uygun bir şekilde ve kontrol altında yürütülmüştü.

Böylece 1997 yılı Ekim ayından itibaren yeni başkente doğru göç başlamıştı.

XX. yüzyılın sonuna doğru tarihte ilk defa millî manfaatler gözetilerek bağımsız Kazakistan'ın başkentinin nerede olacağına dair sosyal ve siyasî bakımdan önemli bir karar verme zamanıydı.

Şehirlerin de özgeçmişî var. Doğuşu, oluşması, gelişmesi, hatta yaşlanması gibi dönemler... Her şehrin kendi kaderi, güzelliği ve şekli var. Şehirler de insan gibidir. Hayatın sonsuzluğunda ulu kervanın büyük işleri halkın hafızasına

yerleşerek tarih sayfasında yerini alır. Şimdiki Astana şehri, millî stratejik düşünceler ve eğilimlerin, irade ve isteklerin sembolüdür. Mütevekkil ve istikrarlı adımlarımızın başarısıdır.

Astana, halkın istediği zirveye çıkabildi mi? Şüphesiz, kendi adına ve şanına uygun itibarı kazanabildi. Yani, halk umudunu yitirmedi. Başkentimiz şimdi dünya medeniyetleri tarafından tanınmış, tarih sayfalarında yerini almış, itibarlı kürsülerde önemli konuları dile getiren bir şehirdir.

Astana'da ünlü birçok uluslararası kuruluşun dünya çapında forumlarını, konferanslarını, zirvelerini, kurultaylarını, çeşitli kongrelerini başarılı bir şekilde gerçekleştirdik. Devletimizin iç ve dış politikada, millî ekonomide, kültürel ve sosyal vb. alanlarda sayısız kazanımları mevcuttur.

Her şeyden önce insan bilincindeki kalite artışı, yeni fikirler, millî rûhu canlandıran manevî depremler, yeni başkentte millî düşüncenin itibarını artırma, uluslararası arenada Kazak halkının etki alanını genişletme, değişen dünyada millî değerlerimizi değişmez değerler olarak kaydetme, devletimizin direklerini ve sınırlarını belirlemede kahramanlık mirasımızı siyasî olarak doğru kullanma, yeni neslin gelecek nesillere olan sorumluluğunu ahlâkî seviyeye yükseltme. Böylece, ebedî devlet olma yolunda ilerleyen Ulu Bozkır Devletinin bağımsızlık direğini yıkılmayacak şekilde dikmek, esas amacımızdır. Bunlar, hayal ettiğimiz günler değil miydi?

Sonuç olarak yeni başkent vücuda geldi. Tarih sahnesine çıktı, dik durdu, adım attı, XX. yüzyılı selâmladı. Astana'nın uzun gelişme sürecinde başaracağı çeşitli işler var. "Daimî Devlet" adlı millî projeyi hayata geçirmede bir araya gelerek çalışan bağımsız Kazakistan'ın bugünü ne kadar aydınlık ise, yarınının ondan da saltanatlı olacağı kesindir. Dünyadaki iki yüz

devlet arasında her bakımdan ilerleme kaydederek çıkacağımız yükseklik hep artıyor. Yıldızımız gün geçtikçe daha da parlıyor. Bu yıldız, mutluluk yıldızıdır. Halkın alnındaki yıldızdır. O yüzden her zaman parlamaya devam edecektir. Halkımızın alnındaki yıldızın ışığıyla aydınlanan genç nesil, yeni dalga bizim bu faaliyetlerimize teşekkür edeceklerdir.

XI.Öğüt

Aile, vatanın direğidir

Ailede insanların sahip olduğu özellikler, gelişerek olgunlaşır. Vatan sevgisi, insanın yakınlarına, akrabalarına duyduğu sevgiyle başlar.

Nur Sultan Nazarbaev

Aile, vatanın direğidir

Ailede insanların sahip olduđu özellikler, gelişerek olgunlaşır. Vatan sevgisi, insanın yakınlarına, akrabalarına duyduđu sevgiyle başlar.

Baurcan Momıšođlu bir zamanlar “Aile örneđi, vatan örneğidir.” demişti. Bu, basit bir söz dizimi değildir. Çok anlamlı ve ağırlığı olan, cana yakınlık ve kana sıcaklık veren sözlerdir.

Aile değerleri her zaman her ülkede devlet politikasının hassas bir noktası olarak devam etti ve devam edecektir. Her bir ailenin de kamu kuruluşları ile ortak yönleri vardır, diyebiliriz. Onun da yöneticisi, maddî hayat siyaseti, manevî ve sosyal-psikolojik planları mevcuttur. Bağımsızlığın ilk yıllarında bu konuyu çok sıkı bir şekilde ele aldık. Bu siyaset, toplumu geliştirme ve sayısını arttırma, çocuk terbiyesi, yuva kurma ve onu muhafaza etmenin ideolojisini oluşturmaya yardımcı oldu, aynı zamanda demografi politikasının ana bileşenine dönüştü.

Birincisi; aile değerlerini, aile ve evlilik müessesesini yüceltme, toplumun ahlâkî, manevî ve inanç zenginliğini geliştirme, sağlıklı bir hayat için gerekli olan ana ilkeleri toplumun gelişimiyle örtüşür mahiyette düzenleme ve herkes için eşit şartlarda çalışma, toplumsal hayata geçişin basamaklarını oluşturur. Çünkü dünya medeniyetinin bütün kronolojisini, her bir toplumun temeli olan İnsanlık Ailesinin yüce tarihi oluşturur.

İkincisi; aile, yüce bir değerdir. Asırlardan beri her bir hane, nesilden nesile aktarılan ahlâkî değerlerin, millî kültürün koruyucusudur.

Üçüncüsü; aile, halk kültürü ve yaşamına olan sevginin tükenmez kaynağıdır. Bununla birlikte, XXI. asırda küreselleşme devri, aile ve mutlu evlilik değerlerini geliştirmenin temelini

oluşturan mektebe dönüşmelidir.

2011 yılında Kazakistan Halk Asamblesi'nin 17. Kurultayında ülkemizdeki aile geleneklerinin muhafaza edilip geliştirilmesi, aile gününün kutlanması ile ilgili teklifler yapılmış ve bu konuda yeni bir bayram günü belirlenmiştir. Bayram, her sene halkımızın sabırsızlıkla beklediği "Aile Günü"dür. Birleşmiş Milletler'in kararına istinaden kaderi ve gelenekleri, bizlerle benzerlik gösteren ülkelerin tecrübesinden yararlanarak Kazakistan Cumhuriyeti'nin "Aile Günü", her sene Eylül ayının ikinci pazarında kutlanmaktadır. Bu kutlama, halk tarafından büyük bir ilgi gördü.

"Kazakistan-2050 Stratejisi"nde de bu konu etraflıca ele alınmıştır. Kazakistan, bizim ortak yuvamız ve ortak ailemizdir. Bu strateji çerçevesinde anne ile çocuğu koruma konusunu kapsamlı bir şekilde ele alarak her şeyden önce kızlarımızın terbiyesi ve yetişme şartlarını iyileştirmeyi ve aslına döndürmeyi esas amaç edindik. Çünkü, onlar gelecekte iffetli eş, şefkatli anne ve yuvanın direği olacaklardır. Gençlerimiz, Batı kültürünü süzgeçten geçirmeden taklit etmek suretiyle millî şuur, ahlâk, duyarlılık, tevazu, büyüklere saygı, küçüklere sevgi ve destek gibi güzel özellikleri kaybetmeseler, diyorum.

Ömür sürmek kolay mı? Özellikle günümüz şartlarında... Tabî ki zordur; fakat, her zorluk, her üzüntü yerini mutluluğa bırakır demiyor muydu büyüklerimiz?

Kötü millet olmaz, kötü alışkanlıklar olur. Kötü alışkanlık, bulaşıcıdır. O, yüreği kemiren bir kötülüktür. Sağ ile solunu tam ayıramayan, kötü şeylere alışmaya meyilli olan masum gençlerimizi bu tür illetlerden koruma problemini devlet tek taraflı çözemez. Bu, ancak toplumun toparlanması ve halkın desteğiyle, birlik ve beraberlik içerisinde çalışmayla olabilecek

bir şeydir. Terbiye beşikten başlar, insanın hayatı boyunca öğreneceği insanî özelliklerle dolu medresedir.

XI. asırda yaşamış olan atalarım Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig* adlı tarihî eserinde, “Eğer baba oğluna yahut kızına olması gerektiği gibi davranmazsa, onların karakterleri kötü olursa, burada çocuğun günahı yoktur, suçlu olan babadır.” demiş. Ulu düşünürün sözünde aksi bir şey yok. Gerçeğin ta kendisidir. Bu, aslında ana ve baba terbiyesinin anlamını ve önemini ortaya koymaktadır. Maalesef, günümüzde çocuk terbiyesi ile uğraşan anne ve babaların önce kendilerinin terbiye almalarını gerektiren durumlar da var. Kötü evlât nereden gelir, sorusunun cevabı da burada saklıdır. Küreselleşme sürecinde halk eğitiminde verilen bu engin bilgilerden kişinin kendisine hitap edeni bulması da kolay bir iş değildir.

Aslında bu hayata bakışla ilgilidir. Estetik hayat ve ahlâkî hayat iyi niyetle örtüşmezse sonuç, üzüntüye yol açar. Kazaklarda ele alınmamış konu yok, denebilir. “Ataya ne yaparsan, önüne gelir/ Ne ekersen onu biçersin” sözü var. İlk adımda hatalar neticesinde ortaya çıkarak büyüyen terbiye eksikliği, günümüz yaşlıları için bir hüzündür. Eski ile yeni kuşak arasındaki “manevî çatışmalar” medeniyetler çatışmasına götüreceği gibi görünmektedir. Tedbiri elden bırakmamak gerekir. Acele etmeyip akıllıca hareket edilmelidir.

Kızlarımız, halkımızın geleceği ve ülkemizin güzelliğidir. Onlar, sevdiğimiz hazinelerdir. Onlar, geleceğin eli öpülesi analarıdır. Geniş çerçevede değerlendirirsek, onlar milletin de analarıdır. Anaları sevmenin, onlara sevgi ve saygı duymanın en iyi örneğine Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v) hayatı boyunca kendi hayatı ile şahitlik etmiştir. Bunu, daima dile getirdiğini bütün İslam dünyası çok iyi bilir. Bu sebeple “

Kadın bir eliyle beşik diğeri ile dünyayı sallıyor.” diyoruz.

Dünyadaki bütün hayatı devam ettiren, canlılara hayat sunan, nesiller yetiştiren anadır. Bu ifade kendi içinde çok büyük bir felsefî anlam içermektedir. Bu sonsuz düşüncelerden ders almalı; ailenin, vatanımızın direği olan, iyiliğimizin duacısı olan analarımıza hayatımız boyunca hizmet etmeliyiz. Anne, ailenin direğidir. Aile, vatanın yüreğidir.

Aileye olan saygı ve değer ne kadar çok olursa, ona yüklenecek görev de o kadar artar. “Aile vatanın direğidir.” ifadesinin ne denli derin anlam içerdiği anlaşılmaktadır.

Kazaklarda “Yuvada ne gördüysen, uçtuğunda onu yaparsın/Gören kuşlar gördüğünü işler” sözü var. Bu, Ulu Bozkırın öğütlerle dolu terbiyesinin ve bilge ecdadımızın nesil terbiyesine ne kadar önem verdiğinin açık delilidir.

Bugünlerde ufak bir olay olduğunda öğretmenleri, aile ve çevreyi, daha da ileri giderek toplumu suçlamaya alıştık. Hâlbuki terbiye, önce insanın kendisinden başlar. Öyleyse, her birimiz şimdiki ve gelecek nesillere yön verecek düşüncelerimizi aktarmak ve bireysel icraatlar yapmak suretiyle örnek olmalıyız. Küreselleşmenin avucunda kalmadan Kazak dokusunu ve derinliği olan değerlerimizi ancak, o zaman muhafaza edebiliriz. Böylece millî şuur ile manevî değerlerden, insanî ve ahlâkî özelliklerden mahrum kalmayız.

Geleceğin gündemi gün geçtikçe karmaşık boyutlara ulaşmaktadır. Buna, atalarımızdan kalan terbiye ve yetişme tarzına sahip, sağlıklı, haysiyetli, yürekli, çağdaş bilgilere sahip, çok yönlü ve sosyal olan kızlarımız ve oğullarımız karşı koyabilirler. Sadece böyle yetişmiş nesiller milletimizin çıkarlarını savunur, halkımızın güçlü geleceği için gayret eder.

Böyle kaliteli ve akıllı nesle bağımsız Kazakistan'ın kaderini tereddütsüz emanet edebiliriz.

Sonuç olarak bunların hepsi, milletin bir parçası olan ailelerin kutsal ve itibarlı görevidir. Çünkü aile, vatanî ahlâkın temel kaynağıdır.

XII.Öğüt

Yaşlılar, hazinemizdir

*Yaşlılarımız, halkımızın uzağı görmesini sağlayan
ışığı, toplumumuzun değerli hazinesidir.*

Nursultan Nazarbaev

Yaşlılar, hazinemizdir

Yaşlılarımız, halkımızın uzağı görmesini sağlayan ışığı, toplumumuzun değerli hazinesidir.

“Yaşlısı olan millet, hazineli millettir” sözü var. Hepimizin bildiği ve sıkça dile getirdiği bu ifade, halkımızın mukaddes değerlerinden biridir. Genellikle bu tür anlamlı ifadeler laf olsun diye söylenmez. Hayatın değerleri ve hayat tecrübeleri, bu anlamlı sözlerin ağırlığını iyice zihnimize yerleştiriyor.

Doğduğum köyün dağa bakan tarafındaki yeşil tepenin çimlerine oturup yaylada hayvanları güttüğümüz günlerde babam ve akranlarının sohbetlerini ve esprilere neşe dolu kahkahalarla güldüklerini çok izledim ve çok dinledim. Onlar, benim ilk hayat kitaplarım olmuştu.

Güzel yaz günlerinde Uşkonur (dağ) yaylasında, yılın bu muhteşem mevsiminde çocukluk yıllarının mutluluğunu doyasıya yaşardık. Sıra sıra dizilmiş çadır evlerin önüne bağlanan atlardan sakın bir şekilde inen ve ellerini göğüslerinde kavuşturup hâl hatır sorarak kendi aralarında şakalaşan ağabeyleri karşılar; onlarla selâmlaştığımızda kendimizi değerli hissederdik. Yaşlıların günümüzdeki hayatını düşündüğüm zaman aklıma o anlar gelir; söyledikleri her kelime ve verdikleri her akıl, hafızamda canlanır. Onlar hakkında tekrar yazıyorum.

Babaya ve büyüklere hürmet besleyen bir milletin evlâdınız. Halkın terbiye mektebinden mezun olduk. Çalıştık, çabaladık... Ne olursa olsun, ağabey kuşağının alın teri ve emeğini hiçe sayacak bir millet değiliz. Sovyetler zamanında “yaşlılara daima saygı duy, gençlere her zaman yol göster” sözü, meşhurdu. Bu anlamlı söz, Sovyet döneminde dikkate alınmış ve önemsenmiştir.

Ülkemizde ortalama insan ömrü, 72 sayılır. Dünya geneliyle karşılaştırıldığında bu, iyi bir rakamdır. Bağımsızlığın 25. yılında kısa zaman zarfında insan ömrünün bu denli uzaması, ülkedeki hayat standartlarının ekonomik kalkınma ile aynı hızda yükseldiğini açık bir şekilde göstermektedir.

Hayat, devam etmektedir. Gençler, büyümekte ve nesil değişmektedir. Böyle bir durumda gençlerin ufuklarını daraltmadan onlara yeni ufuklar açarak onlara destek olmaktan başka bir hizmet olabilir mi? Bu doğrultuda, ekonomik kalkınmanın temel ilkelerini irdeleyerek ekonomik göstergeler ve halkın yaşam şartlarını istikrarlı bir şekilde yükseltmek, emeklilerin sayısını azaltmak amacıyla emeklilik yaşını 60'tan 63'e çıkardık. Bu, yaşlılarımıza ve onların devamı olan yeni nesile yarar getirecek siyasî bir karardır.

Yaşlılara hürmet, sadece onları emekli etmemek değildir. Böyle düşünürsek yanlış yapmış oluruz. Bu durumda gençlerin çalışma alanlarını daraltmış oluyoruz. İşsizlik artacak ve çalışanların gelecekte emekli olma şartları zorlaşacaktı. Devletin kalkınması ile ilgili bütün şartları önceden değerlendirip zamanında karar almakla görevliyiz.

Babadan oğula, gelecek nesillere iyi örnekler ve değerli sözler miras olarak kalır. Bu yüzden aziz milletimiz 'değerli ve güzel söz, güzelliklerin yarısıdır' demiştir. Halkın birliği ve beraberliğini korumaya katkıda bulunmak, yaşlılık döneminin erdemidir.

Geçmiş tarihimizi gözden geçirecek olursak; yaşlı insanlarımızın her zaman milleti birliğe ve helâl kazanca yönlendirdiklerini görürüz. Yaşlılarımız, tartışmalarda adaleti gözeterek, taraf olmayarak, adalet bayrağını indirmeden, yakınlarının tarafını tutmadan topluma güzel örnek olmuşlar ve

gençlere terbiye verebilmişlerdir.

Milletimizin gelenek ve göreneklerini hayat mektebinde gençlere öğretmek çabalayan şâir Mukagali'nin "Yaşlılar azalıyor" şiirini hepimiz biliyoruz. Şiirin muhtevasına baktığımızda günümüzde yaşlılığın başka şeyler de ifade ettiği anlaşılıyor. Dürüst bir aksakal olma, saygıdeğer bir yaşlı olma gibi değerlerin ağırlığını kaybetmeye başladığını da görmek mümkündür. Zamanla beraber insan da değişiyor. Bu, doğal bir süreçtir, insanlık evreninin gereğidir; fakat, her şeyi zamana ve şartlara bağlamamak lâzım. İnsanî fıtratı korumanın tarihî yöntemlerini aziz atalarımızın hayatlarından, onların bıraktığı ve büyük örnek teşkil eden vasiyetlerden, onların derin felsefî düşüncelerinden öğrenmeliyiz.

Milletimizin eskiden beri devam eden hayat tarzında bilgelikleriyle rol model olan aksakallar, sosyal hayatta tek başına bir müessese olmuşlardır. O dönemlerde ne mahkeme, ne emniyet ne de yargıtay makamı mevcuttu. Adalet sisteminin bütün hizmetini bu değerli aksakallar üstlenmişlerdi. Burada değinilmesi gereken husus "aksakal" teriminin, sadece sakal renginin beyaz olmasıyla ilgili olmadığıdır. Kazaklar beyaz (ak) rengi çok önemseyen bir halktır. Örneğin; "Allah, ak olana yakındır" ifadesi başta olmak üzere *ak dua*, *ak niyet*, *ak yol*, "Halk doğru olsun, ak bol olsun" atasözlerine gibi bütün ifadeler, buna işaret etmektedir.

Diğer bir husus da, aksakal olmak, en yaşlı olmak demek değildir. Aksakal aslında yaşlılar arasında en büyük olan değil, en bilge olandır. Halk arasındaki "çok yaşayandan değil çok görenden sor" atasözü de bunun işaretidir. Bu durumda aksakal, köydeki yaşlıların içinde en saygın olan kişidir. Söylediklerine inanılan, halkı ikna edebilen, adaleti ile etrafı ve yakınlarını

idare edebilen kimsedir. Bundan dolayı böyle bir insanın itibarı ve mertebesi yüksektir. Halk, ona hürmet eder ve onun verdiği öğütlere uyar.

Tabii ki, her önüne gelene böyle davranılmaz. Demek ki aksakal olan ecdadımız bütün sınavlardan başarı ile geçmiş; doğruluk ve dürüstlüğü ilke edinmiş önemli şahsiyetlerdi; ancak, toplum ve hayatın olduğu yerde insanî kayıp yaşanmasa bile kavga ve anlaşmazlıklar olmaz, diye bir şey yok.

Köy delilerini yola getirmek, kötü alışkanlık ve edep dışı davranışlardan korumak, miskin ve yoksullara yardım etmek gibi günlük hayatla ilgili hususlar, bu değerli aksakallar sayesinde çözüme kavuşmuştur ve milletimiz, bugüne sağ salim ulaşmıştır.

Bu bağlamda bir örnek verilebilir. Bizimle yaşıt olanlar iyi bilirler. 1970’li yılların sonuna kadar Kazak köylerinde hiçbir evin kapısında kilit yoktu. Yakın akrabalar bütün mal ve mülkünü komşulara emanet ederek haftalarca akraba ve eş dost ziyaretine giderlerdi. Komşular ise emanete ihanet etmeden inekleri sağar, komşunun bahçesini sular, topladığını da sahibi gelince eksiksiz teslim ederdi.

Evet, aslında saygın aksakallar, değerli yaşlılarımız millî bilgeliğin, dürüst hayatın ve saf altın gibi temiz değerlerimizin bekçileriydi. “Nesli tükenmiş hazine” gibi boş laflar kullanmanın gereği yok. Günümüzde de fıtratını bozmayan, değerlerini kaybetmeyen yaşlılarımız yok değil. Burada asıl mevzu, onların değerli tecrübelerini ve öğütlerini, günümüz şartlarına uyarlayarak genç neslin yetişmesinde bunları etkili biçimde kullanmaktır.

Bununla birlikte işi kendi seyrine de bırakmamak gerekir. Şâir Mukagalı’nın: “Birisi binmeden yola çıkmayacak gemiyi,

beklermiş diğeri karşı kıyıda” gibi de yapmamak lâzım. Öyleyse, yaşlılarımıza sahip çıkarak bu değerli hazinemizi yerinde kullanmanın ihmal edilmeyecek önemli bir konu olduğunu idrak etmemiz gerekir.

Aksakal olmak, iyi ve şerefli bir haslettir. Sovyet döneminde bu millî değerimize biraz ihmal edildi. Taklitçilik ve gereksiz heyecan, millî değerlerimize gölge düşürdü. “Köyünde tepe varsa binmeye hazır atın var, köyünde bilge yaşlı varsa yazılmış hazır mektup var” ifadesinin değeri azalmış ve bu söz, itibar kaybetmiştir; ancak, aksakal bilgeliğini, ar ve namusun sancağı olarak gören bir milletiz. Yaşlıların sözü, halkın sözüdür, diye öğrendik. Bu yüce geleneği, yeni bakış açısıyla canlandırmak; çağın terbiye ve değerlerine uyarlamak, önümüzdeki önemli hedeflerden biridir.

Aksakallık geleneği kaynağını tarihî kökeni olan millî değerlerden almakta; atalarımızın kadim geçmişinden beri devam etmektedir. Bu gelenek, devlet kademesinde her aşamada çağın şartlarına uyarlanarak imzasını atmalıdır. Şu bir gerçek ki, geleneğin doğru ve yanlış olanı da var. Bunu da unutmamak lâzım. Millet, atalarımızdan kalan geleneğin bilgelik içeren değerlerini içine sindirmeli ve onları, genç nesile kazandırmada bir tavır belirlemelidir.

Böylesi doğru bir geleneğin şuurlu bir şekilde öğretilmesi gerekir. Şuur, insanî ve itikadî davranışların salih yönlerini derinleştirmekte; nesillerin oluşmasında önemli terbiyevî rol oynamaktadır. O zaman genç nesil, doğruyu öğrenerek kötüyü uzaklaştırarak gönül dünyasına yakışan yolu bulur. Hazine değerinde olan yaşlılara sonsuz hürmet, her zaman her yerde doğru sözle ve doğru örnekle kendisini gösterirse birçok yanlıştan geri dönülür.

Örnek doğru olursa, ufkun genişler. Hayat tecrübesiyle içine sindirdiği bilgileri, millî değerleri çağın şartlarına göre geliştirerek gelecek nesillerin şuuruna yerleştirirsek milletimizin birlik ve beraberliği kuvvetlenir. Bilge olan kişi, yukarılarda yer alır. Bilgili olan, hayatın kilidini elinde tutar.

Şuurlu bir şekilde söylenmiş sözün sahibi de var şerefi de var. İyiliğe ve doğruluğa götüren sözleri çocuklara genç yaşta öğretirsek bu, halkımıza başarı ve kazanç olarak geri döner. Yaşlı bilgelikten halk bilgeliğine giden yol, buradan başlar. Halk bilgeliğinin kaynağı teşkil eden ve onu daima berraklaştıran yaşlılarımızın sayısı azalmasın! Onların örnek sözleri, ders olsun!

Şu andaki yaşlılarımızın anlamlı sözleri az mı? Gençleri terbiye ederek doğruluk ve ahlâka yöneltmede namus, iffet ve itibar, yaşlıların önemli vazifesidir. Gençlerin kötü alışkanlıklarını zamanında görüp öğütleriyle ve tecrübeleriyle onları doğru yola yönlendiren aksakalların bu hasleti asla yok olmamalıdır. Bilge Abay'ın: "Aksakallar söylemedi demeyin" şeklinde bir söz var. Milletimizin bu yüce vazifeyi, Abay gibi idrak etmesini; akıl ve düşünce dengesini kurabilen yaşlılarımızın sayısının azalmamasını dileriz.

Gençler, her zaman yeniye benimser; ancak, yeninin hepsi iyi, eskinin hepsi kötü mü? İyiyi ve kötüyü ayırabilen; gençlerin doğrularının artmasına hizmet edecek olan saygın bilgelik mektebinin akıllı ve şuurlu kapısının daima açık olması gerekir. Atalarımızın, ozan ve şâirlerin bilgelik içeren sözlerini okuyarak millî mirastan çok iyi ders alabiliriz. Terbiye de, bilgi de oradadır. Bu bağlamda aksakallar, gayret gösterip hedef koyarlarsa müthiş olur.

Birlik, ülkemizin genç tarihindeki önemli kavramlardan biridir. "Birliğin olduğu yerde başarı vardır" ifadesinde derin bir

anlam ve güç gizlidir. Millî menfaat ve değer vardır. Bağımsızlığı kazandığımız ilk günlerde ilk tavrımızı bu kavram belirlemiştir. Bir bütün olarak toplandık. Tek hedef belirledik ve herkesi çağırdık. Siyasî istikrar olarak adlandırılan ifadede halkımızın “birlik” kavramı, emek ve gayretimizin direği oldu. Atalarımızdan miras kalan ve yüce milletimizin selâmetine sınırsız hizmet eden bu kavrama, yaşlılarımız daha da önem vermeli ve bu şuuru kazandırmalıdır. Bu, aksakallarımızın yüce vazifesidir.

Birlik, millet olmanın temelidir. Bağımsızlığın ilk günlerinden beri birlik kavramını, millî politikamız olarak benimsedik. Çünkü, geçmişin acı bir dersi olarak birliğin dağılıp bozulmasının, milleti ne kadar ağır bir duruma düşürdüğü ortadadır. Bir ailede bile birlik ve bereket olmazsa o aile, yıkılmaya mahkûmdur.

Asırlardan ibret alarak ve ders çıkararak devletimizin gelişmesinin ana direği olan “birlik” adlı önemli hedefi, önümüze koyduk. Yakında ve uzakta meydana gelen çatışmaların sebep ve sonuçlarını idrak ederek birlik ve beraberlik içinde olan bir devlet olmayı hedef edindik. Bu bağlamda milletin ağabeylerinin, saygın yaşlılarımızın gösterdiği gayret, asla unutulmayacaktır. Bu doğru sürecin işleme için gayret sarf edeceğiz.

Genç nesil, modern zamanın mutluluğunu yaşamakla meşguldür. Uçacak kanadın gayretine göre devlet, her türlü imkânı seferber etmiştir. Halkımız; olana şükredilen, olmayana sabredilen günleri de görmüştür. Zorlu yol ve kargaşaya çözüm bulduk. Bunların hepsi, halkın birliği neticesinde gerçekleşmiştir. Son yıllarda hiçbir Kazak evlâdı, yurt dışında mağdur olmamıştır. Bu, devletin ve halkın mutluluk kaynağıdır. Mutluluğun değerini bilirsek mutluluk, bizlere çok şey katacaktır.

Hayat, bir mücadeledir. Hayat, emek ve çabadır. Alın terinin

karşılığı zamanla değişerek karmaşık hâle geliyor. Dünya, şu anda bir kargaşadadır. Ak ve karanın sonsuz mücadelesi, insanlığın yaradılışından bu yana devam etmektedir. Namusumuza leke sürdürmeyen milletin evlâdınız. Sen korunsan da dışarıdakiler sana leke sürme gayretinden vazgeçmezler. Yanlış yarış ve rekabet her tarafa yayılmıştır. Bu, kıskançlık ve kötü niyet kaynaklıdır. Dinî bilinçsizlik ve yanılığın bir sonucu olarak terör eylemlerinin sıkça yaşandığı bu zamanda kötü yola düşen gençlerimizi koruyacak ve onların bu yola düşmesine engel olacak olan yaşlılarımızın bu konudaki ustalıkları bilinsin, isteriz. Annenin akli ve fikri çocuklara, ağabeyin akli ve fikri kardeşe örnek olursa, terbiyenin en büyüğü odur.

Gençler, her zaman yeni şeyler denemek ister. Dışarıdan gelen asılsız bilgi akışı, kesilmeyen haberler, çeşitli medeniyetlerin kalitelik kalitesiz örnekleri, sağvesolu tamayıramayan gençlerimizi yanlış yollara sürüklüyor. Küreselleşmenin durmayan dalgasının millî değerleri boğmaya çalıştığı şu günlerde gençlerin terbiyesine gönülden el atmak, hepimizin vatandaşlık borcudur. Bu şekilde aksakal bilgeliğinin değerli dersleri devam ederse, yaşlılarımız örnek olmak suretiyle önemli kavramları hafızalara kazımaya devam ederse, kazancımız az olmayacak.

Halkımızın geçmişindeki millî bağımsızlık mücadelesinin anlamı ve mutevası, ayrıca incelenmesi gereken bir konudur. Dış düşmanlarla asırlar boyu savaşıp büyük mücadeleler vermiş olan yüce halkımız, canını verse de namus ve iffetini vermemiştir. Kanı aksa da vatanın bir karış toprağına düşman ayağı bastırmamıştır. Yüce halkımızın bu kahramanlığını anlatmada, genleri şuurulara ulaştırmada aksakallarımızın vazifesi büyüktür. Kahramanlığı eskiden beri yaşatan ve işleyen bir milletiz. Devlet olmayı her zaman benimsemiş bir milletiz. Nesilleri, akıl yoluyla devam ettiren, ata yolunu bilgelikle tutmuş bir milletiz. Bu denli

ulu tarihimizi yüceltmede, ona değer vererek, halk hafızasına kazımada aksakalların yeri ayrıdır.

Her köyde, her kurumda, her ortamda ağabeyler, aksakallar ve gaziler heyeti işlerse devletimizin itibarı artar, yüce değerlerimiz daha iyi gelişir. Topluma akıl verebilecek, çoğunluğun destekleyeceği yaşlı insanımız her yerde var. Dinleyecek kulak, görececek göz olursa onları bularak ortaya çıkarmak mümkün. Yeri geldiğinde onlara danışmak, devlet olmanın yollarını birlikte düşünmek, millî değerlerimize yeni bakış açıları kazandırmak gerekir.

Zamanında engin bozkırlarımızda gayretleriyle, akıl ve bilgelikleriyle tanınan ve kendi uzmanlık alanlarını bütün ayrıntılarıyla bilen ağabey ve ablalarımız vardı. Onların birçoğu şu anda vatanımızın gelişmesi ve kalkınmasına gönülden katkı sağlamaktadırlar. Geçmişte bozkır akademikleri olarak adlandırılan Şıganak Bersiyev, Jazılbek Kuanışbayev, İbray Jakev, Nurmolda Aldabergenov, Ulbala Altaybayeva, Salima Jumabekova, Zılıha Tamşıbayeva, Kamşat Dönenbayeva, Jolseyit Moldasanov gibi yüzlerce yüce çınar, ülkemizin itibarına itibar, şanına şan katarak gençlerimiz için rol model şahsiyetlere dönüştüler. Bu şahsiyetler, kendi uzmanlık alanlarında ehil idiler. Hepsinin gayret ve emekleri, akıllarıyla örtüşmekteydi. Günümüzde onların iyiliklerini, yaptıkları güzel işleri ve izledikleri yolu devam ettirecek nesiller de aynı seviyede çalışmaktadır. Bu nesil, yenilenerek devam edecek.

Ata görmüş olanın akli çok, hayatı görmüş olanın örneği çok. Genç, yetişmek isterse yaşlının akli destek olur. Genç öğrenmek isterse yaşlı bildiğini esirgemez. Halk arasında “gözünle gördüğüne elin ulaşsın” duası var. Dualı ağızdan çıkan her anlamlı söz, her konuda güç kuvvet verir. Yaşlılarımızın millî

ifadeleri, gençlerimizin gönül dünyasına aydınlık versin!

Hepimizin yakından tanıdığı ozan Sagi'nin: "Bozkırımın muhteşem kokusu yayılsın, yaşlılarımız, sağlık ve afiyette olsun!". İdareci ve çalışanların hepsi, bu sözü akılda tutarsa gelecek nesillerin uyumu kendiliğinden güzelce devam eder. O zaman yaşlılarımız da borçlu kalmaz. Sağlık versin Allah sizlere yüce bozkır yaşlıları!

Asırlar boyu devam eden millî bağımsızlık yolundaki isyanların önceki ve sonraki şecerelerinde milletini seven yaşlıların halkın hafızasına kazınmış olan ifadeleri hâlen anlamını kaybetmiş değildir. Baskıcı imparatorluğun Kazak gençlerini ağır işlere, kanlı meydanlara gönderdiği hüznü günlerde yaşlılarımızın söylediği "Evlât verirsek evlât ölür; evlât vermezsek yaşlı ölür. Evlât öleceğine yaşlı ölsün!" sözü, aksakallığın zirve sözüdür. Bu mütevazı, fakat, anlamlı söz, yaşlılığın millî gücü ve millî sloganıdır.

İyi bir ihtiyar, can dostudur. Bağımsızlığın şafağında bilge aksakallarımızın ettiği dualar kabul olmuştur. Devlet olduk, ayağa kalktık. Ülke olarak itibarımız arttı. Dua ile ülke de, insan da canlanmıştır. Bağımsızlığın ulu göçü, tek hamlede dik durup, yola koyulup gitmedi. Buna halkımız şahittir. Zorlandığımız ve kaybettiğimiz yerler de olmuştur; ancak kendimizi kaybetmedik. Yolumuzu şaşırmadık. Halkımızın umudu ile güvenini yelken edinerek iyi günlere ulaştık. Bu süreçte değerli yaşlılarımızın desteği ve yardımı her zaman yanımızdaydı.

"Yeni iki dosttansa bir eski dost iyidir" sözünü biz bulmadık; fakat, benimsedik. Buradaki eski dosttan maksat, değerli yaşlılarımızdır. Kazakistan Cumhuriyeti Gaziler var. Bu kurum, canlı ve dinamik bir kuruluştur. Çalışmaları da yoğunudur. Devletimizin bütün önemli konularına katkıda bulunmakta

ve aktif bir şekilde çalışmaktadır. Komşumuz Türkmenlerde “Kendini süt, dostunu kaymak olarak gör!” sözü var. Biz de yaşlılarımızı, kaymak olarak görüyoruz. Onların dostlara sadık, arkadaşa âdil olduklarını yaşantılarından ve tavırlarından görebilmekteyiz.

Bozkırın bilge ihtiyarları, bizim yüce tarihimizde önemli görevler üstlenmişlerdir. Onlar da genç oldular, heyecan doluydular. Yeri geldiğinde yanılmış; yerin geldiğinde başarmışlardır. Bu sebeple hayatın süzgecinden ve imtihanından geçerek, büyük tecrübeler kazanarak, akıl mektebinin başarılı öğrencilerine dönüştüler. Görmüş geçirmiş olanların akı, duygu ve tecrübelerinin sentezidir. Genç devletimiz de heyecanla büyüyen gençlik gibidir. Hayat devam eder, nesiller değişir, o zaman ülkemiz, bilge ihtiyar gibi ağır ve derin düşünceli bir süreçten geçerek dünya medeniyetinde ön saflarda yer alan devletlerden biri olur.

Ulu Bozkırımızın yüce geçmişinde bizleri mutlu edecek nice iyi hasletler var. Bunlardan birisi bozkır demokrasisidir. Onun en temel sloganı: adalet, birlik ve millî birlik. Ünlü halk bilgelerinin, itibarlı ozanların herkes tarafından kabul görmüş ifadelerine baktığımızda onlardaki millî değer, millî ilke ve bilgelik açıkça görünmektedir. Bu ifadelerde bilge ihtiyarların düşüncelerinin derinliğine hayran kalıp bozkır felsefesinin ulu kaynağını hissedersin. Akıl ve terbiyeyi ilke edinen halkımızın bu anlamlı ifadeleri, gelecek nesillere ulaştırılırsa bundan daha değerli hazine olabilir mi?

Bunların tamamı, genç yaştan itibaren yaşlılarımızın örnek tavırlarıyla, anlamlı sözleriyle, insanî gayretleriyle bize ulaştı. Babadan oğula, bir silsileyle ulaşan değerli ve anlamlı sözler, nesillerin hafızasına yerleşmiş ve sönmez bir ışık olmuştur. Köy

ihtiyarlarının akıl mektebinden ders almış olan halkımız, zor günlerin içinden sağ salim ve itibarlı bir şekilde çıkabilmiştir. İncil’de: “Önce söz vardı” şeklinde tarihî bir fikir var. Bu söz, ilk olarak bizim bozkırlara gelmiş gibi, diye düşünüyoruz. Bu kutsal fikri, halkın şuuraltına yerleştiren kişiler ve hocalara şükran borçluyuz.

Yağmurla yer, teşvikle kişi yeşerir. Her ikisi olgunlaştığında ülke yeşerir. Ülke gelişir, büyür, ufku genişler, itibarı artar, temelleri sağlamlaşır. Şu anda yaşımız da gencimizde bu kutsal görevi yerine getirmek için yoğun bir şekilde gayret gösteriyor. Birliğin gideceği yer kazanç ve başarıdır. Yaşlılarımızla ilgilenererek onların zahmetsiz bir hayat sürmeleri için ecdadımızdan kalan geleneklerden yararlanarak oluşturduğumuz ilkeler esasında çalışmalarımızı sürdürmekteyiz. Çünkü zaman hızla geçiyor ve yarın sen de yaşlanacaksın, onların yaşına geleceksin, bunların yaşanacağı zamanı sen de göreceksin. Hayat fanîdir, gelenekler bakîdir. Hayatın boyunca çocuk olarak kalamazsın.

Devlet, huzurlu bir yaşlılık ve ömrü uzatmak için her şeyi çok yönlü düşünmeye ve yapmaya hazırdır. Ağabey neslin endişelenmesine gerek yok. Çünkü, biz, nesiller arasındaki iletişimin altın köprüsü olan yaşlılarımıza hürmet etmenin millî bir değer olduğunu içine sindirmiş bir milletiz. Korumaya da devam edeceğiz.

Bağımsızlığın çeyrek asırlık sürecinde iş başında olan şahsiyetlerin birçoğu şimdi emeklilik yaşına geldiler ve bu saygıdeğer yaşlılığın tadını çıkarıyorlar. Onlar hâlen bizim safımızdadırlar. Devletin gelişme sürecinde akıl ve ferasetle, iyi niyetle gençlere terbiye verilmekte; millî değerlerimiz öğretilmektedir.

Ülke ortak, toprak ortak, o hâlde şeref ve itibar da ortaktır.

Kazakistan adlı ulu gemimiz ve ak yelkeni zamanın dalgasında kaybolmadan yoluna devam etmektedir. “Gemidekilerin canı bir” sözü var. Bizim canımız da, namusumuz da halkımızın aksakalları ile birlikte.

Ortak itibar, vatanın kuvvetidir. Dünya medeniyetleri tarihinde yerini bulmuş olan Kazak milletinin birliği ve bütünlüğünü korumak, gelecek nesillerin sonsuza kadar borcudur ve bu, millî bir değer olarak kalacaktır. Bu bağlamda aksakal bilgilerimiz ile şefkat ve merhamet abidesi analarımızın desteğinin, güç vereceğine inanıyoruz. İhtiyarlarımız, yani hazinelerimiz var, öyleyse temellerimiz sağlamdır. Sancağımızın yukarıda dalgalanacağına inanıyoruz.

Ata binerek sancak tutmuş olan Kazaklara Allah'ın nuru yağsın!

XIII. Ögüt

Muradı bir olanın kuvveti birdir

Biz, uzun bir sefere niyetlenip gemimizi tevekkül denizine indiren bir milletiz. Hayalî bir ümidi değil, kahramanlığı ve halkın arzusunu bağımsızlık direğine bayrak gibi bağlayan bir milletiz.

Nur Sultan Nazarbaev

Muradı bir olanın kuvveti birdir

Biz, uzun bir sefere niyetlenip gemimizi tevekkül denizine indiren bir milletiz. Hayalî bir ümidi değil, kahramanlığı ve halkın arzusunu bağımsızlık direğine bayrak gibi bağlayan bir milletiz.

Bu kitap neden yazıldı? Bunun önemli sebepleri var.

Bağımsızlığın yirmi beş yıllık sürecinde devletin gelişimi için olumlu sonuçlar elde ettik. Dünya medeniyetinde bağımsız bir devlet olarak yerimizi aldık. Başka devletlerle her bakımdan eşit seviyeye geldik. Uluslararası örgütlerin önde gelen ve aktif üyesi olarak kendi görüşlerimizi yaygın bir biçimde tanıtma imkânına kavuştuk. Bunların hepsi, tarih olarak çok kısa bir süre olan çeyrek asırda gerçekleşti.

Silah gücüyle değil; bilgiye dayalı, ileri görüşlü ve doğru siyasetle dünyanın dikkatini kendi üzerimize çevirdik. Bağımsız bir devlet olup, sınırlarımızı belirledik. Kendi para birimimizi oluşturup, bölgesel birliğimizi bütün dünyaya kabul ettirdik. Artık dünyanın her yerinde devletimizin sembollerini dalgalandırıyoruz.

Bütün dünya, Kazak topraklarının sadece büyüklüğünü değil, zenginliği ile ikbalini de, barışçı gücünü de kabul etmektedir. Bunların hepsini kısa bir sürede başarılı bir şekilde gerçekleştirmek kolay mı oldu? Tabii ki, hayır. Bunları gerçekleştirmek için bizim çok eskiye dayanan bir geleneğimiz ve tarihi tecrübemiz vardı. Avrasya'nın geniş topraklarında yaşayan Kazak halkının geçmişteki şöhreti ve devlet geleneği, bağımsızlıktan sonra kurulan yeni devletin temellerini oluşturdu. Kazak Hanlığı döneminde halkın bağımsız devlet olma arzusu, Sovyetler Birliği'nin çözülmesinden sonra da hızlı bir şekilde kendi ayaklarımız üzerinde durmamızı ve güçlenmemizi sağladı. Soyunda varsa çabuk düzelir, dedikleri bu olsa gerek.

Hayallerimiz, yolumuzu açtı.

Bunun temelinde devletin ve halkın arzusu; bir evin çocukları, bir elin parmakları gibi beraber yaşamayı öğreten ecdadımızın tarihi yatmaktadır. Bu engin toprakların eski halkı olduğumuzdan kendi yurdumuzda hayallerimizin gerçekleşmesi için kapsamlı çalışmalar yürüttük. Devletin gelişmesi için dönemlik programlar düzenleyip demokratik değerleri dikkate alarak yeni bir devlet modeli oluşturduk. Vatanımızın her ferdinin gönlündeki ümit ve şüpheyi zamanında fark edip şüphelerini gidermeyi başardık. Birilerini geçtik diye övünmeyelim; ama başkalarının örnek alacağı bir devlet yapısı oluşturup bağımsızlığın gerektirdiği şartları yerine getirdik.

Vakit bizden yana oldu. Zaman, bize yüzünü döndü. Halk büyüdü, onunla beraber ben de hayat denilen mektepten geçtim. Zor dönemlerde bile halkımızın birlik ve beraberliğe öncelik veren tavrına sımsıkı sarılarak çok uluslu Kazakistan halkının dostluk ve karşılıklı anlayışını, saygı ve metanetini devlet gelişimi için önemli unsur hâline getirdik. Yıkıp, yok edici nükleer silahtan kendi isteğimizle vazgeçerek ülkemizde barışı garanti altına aldık. Atmış olduğumuz bu adım da halkımız tarafından desteklendi. Bu işte de muradımız bir, maksadımız ortak oldu. Bunların hepsi, halkımızın bugünü ile yarınını iyice düşünerek alınan doğru kararlar sonucunda gerçekleşti.

Günümüzde ise 5 kurumsal reformu gerçekleştirmek için 100 kesin adım olan Millet Projesini uygulamaya başladık. Bizim için bu da kritik dönemin bir sınavı olacak. İşte burada da söz ve icraat birliği devlet gelişiminin kesin sonucuna dönüşecektir.

Biz ecdadımızın bağımsız devlet olma hayalini gerçekleştirdik. Ülkemizin seçtiği bir yol vardır. Bu, barışı seven ve güvenliği sağlayan Kazakistan yoludur.

Bağımsızlığın 25. yılını, Kazakistan'ın hayallerini gerçekleştirecek olan başarılarla karşılıyoruz. Ülkenin ekonomik gelişimi ve sosyal gücü, krizin yarattığı zorluklara boyun eğmemektedir. En önemlisi, halkımızın manevî-psikolojik bir bunalımı yok. “Kazakistan-2050” Stratejisini gerçekleştirmek için yurt çapındaki kapsamlı program yeni bir enerjiyle uygulanıyor. Birlikten kuvvet doğar. Dedelerimizin kanıyla, canıyla koruduğu ulu bozkırda Ebedî Devlet oluşturmanın bütün şartları ve imkânları sağlandı. Devletin tavrı kesinleşti.

XXI. yüzyılı, yeni başkentte karşıladık. İşte, yeni yüzyılın eşiğinde sönenin yandığına, ölenin dirildiğine, kaybettiğimizi kazanıp inen bayrağın tekrar dalgalandığına, yıkılan kalenin tekrar inşa edildiğine şahit oluyoruz. Dâim olsun, ulu seferde hazinemiz çoğalsın, kıymetimiz artsın!

Siyasetin en önemli ilkesi, birlik ve dostluktur. “Birliği olan halk, gelişir; birliği bozulan halk, yıpranır” diyen de bilge halkımızdır. Kendi halkına imkânın elverdiği ölçüde birlik ve beraberlik hakkında söylenecekleri söylemek gerekir. Çünkü birlik, bizim bütün başarımızın kaynağıdır. Bunu, daima hatırd tutmak lâzım. Tarihimizin bize emanet ettiklerini aklımızda tutup gençlere millî rûhu hissettirmeli ve tarihî gerçekleri öğretmeliyiz.

Komünist ideoloji döneminde Lenin sloganı olan “Biz hangi mirastan vazgeçmeliyiz?” sorusu gündeme geldi. Bu sorunun ezberlenmiş cevabı ve bilinmeyen varyantı bize de benimsettirildi. Kendi içimizden çıkan çeşitli akımların çekişmeli dönemi de geride kaldı. Mankurtluk ve makam düşkünlüğü her zaman halkın gözyaşıyla sulanmıştır. O tarihi iyi biliyoruz. Yaşayıp görenden akıl, yanlıştan ders alırsak, yönümüzü kaybetmeyeceğiz.

Millî mirasımızdan asla vazgeçmeyeceğiz. Ne olursa olsun, o bizim ortak tarihimiz. Bu değerli hazineyi zamanın şartlarına göre geliştirerek genç nesiller için yararlı hâle getirmeliyiz. Şöhretli bir gelecek hayal ederken itibarlı geçmişimizi de unutmamalıyız.

2015 yılında Birleşmiş Milletler Örgütü'nün toplantısında Kazakistan, dünya arenasında çağın gereği olan görevlerinin bilincinde olduğu konusunda çok önemli önerilerde bulundu. BM'nin 100. yılı dolayısıyla Küresel Stratejik Girişim – 2045 Projesini gerçekleştirmenin ilk adımı olarak “Yeni Gelecek” kararnamesini hazırlamak lâzım. Bu öneriler: BM'nin Ekonomik ve Sosyal Konseyini, Küresel Gelişim Konseyine dönüştürmek; BM'nin nükleer silahsız dünya oluşturma yönündeki düşüncesini, ortak bir deklarasyon olarak kabul etmek; yaptırımları kendince uygulamayı BM Tüzüğüne ve Uluslararası hukuk normlarına aykırı davranış olarak kabul edip bunu durdurmak; 2016 yılında Uluslararası hukukun temel kurallarını oluşturacak olan BM uluslararası konferansını düzenlemek. Terörizm ve ekstremizm tehlikesi, dünyaya yayılmıştır. BM çatısı altında uluslararası terörizm ve ekstremizm ile mücadele edecek dünya çapında bir sistem oluşturmak; BM'nin “Herkes için Sürdürülebilir Enerji” girişimini desteklemek amacıyla 2017 yılında Astana'da “Gelecek Enerjisi” konulu Uluslararası EXPO Fuarı açılacak. EXPO-2017 Fuarının alt yapısı kapsamında Astana'da BM çatısı altında Uluslararası yeşil teknolojiler ve yatırım projeleri geliştirme merkezini açmak...

Bu önerilerin hepsini oturuma katılan delegeler destekleyip onayladılar. Çünkü, bu sadece bir ülkenin değil, bütün devletlerin ortak sorunudur. Günümüzde ayrı bir ülke olarak gelişmek veya tek bir devletin gelişmesi mümkün değildir. Küreselleşme sürecinde devletlerarası uyum ve dostluk çok

önemlidir. Burada “yalnız yürüyüp yol bulacağına, kalabalıkla yürüyüp kaybol” sözünü hatırlatmamız doğru olacaktır; ama bu kalabalık olup yolumuzu kaybetmemiz anlamına gelmez, kalabalıkla beraber doğru yolu bulmamız, anlamına gelir. İnsan bilincindeki değişimler, devlet bilincinin yeni seviyeye çıkmasını sağlar.

Yol arayan yolcunun da, hayal peşinde koşan gencin de, halkın birliği ile barışı için dua eden ihtiyarın da yolu birdir. Devletin gelişerek küresel medeniyette kendi yerini alması ve her zaman zirvede durması için çalışan siyasetçinin yolu da öyledir. Bunların hepsini murat ve maksatları bir araya getirmektedir. Muradı bir olanın kuvveti birdir. Bu kuvvet, kaynağını gelişim, medeniyet, birlik ve barıştan almaktadır. Onun yolu da yönü de halka doğrudur. Halk ortak ülkü ve amaca beraber yönelirse yarınlara parlak olacağına hiç şüphe yoktur.

Benim muradım, ülkem bugünkü huzurlu hayatı, yarınki aydınlık geleceğidir. Gelecek nesillerin minnet ve memnuniyeti bugünkü işlerimizin başarılı sonucuna bağlıdır. Bu yolda halk beraber olursa bütün engelleri aşacağız. Bu yolda maksadımız ortak olursa kuvvetimiz artacak gücümüze güç katacağız. Devlet ile halkın amacının bir olması önemlidir.

Gençliğimde hayalperest biriydim. Hedefime ulaşmak için her zaman canla başla çalıştım. Ülkem için faydalı bir fert olma arzusu, beni daima zirveye taşıdı. Hiçbir zaman işin zorluğundan, hayatın sınavından kaçıp geri çekilmedim. Bu konuda halkımdan hayat dersi aldım.

Tabî ki, o zaman bağımsız devletin ilk Cumhurbaşkanı olacağımı hayal etmemiştim; fakat, insan kaderinden kaçamaz. Bağımsız Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı olmak, bana nasip oldu. Bu yolda her zaman çok çalıştım. Benim bahtım,

halkımın bahtıdır. Benim başarım, yurdumun başarısıdır. Benim bulduğum hazine, halkımın hazinesidir.

Ülkemin bugünü ve yarını ile ilgili kaygılarım, nerede olursam olayım bir an bile aklımdan çıkmıyor. Bazen kendimi birçok oğlu, kızı ve torunu olan ihtiyara, tecrübeli bir dedeye benzetiyorum. Halkımızın “çocuklu ev, pazar” sözü var. Bazen kendimi halkımın önünde çocuk gibi hissediyorum.

Halkımla beraber büyüdüm. Çocukluğumdan beri halkım için faydalı bir evlât olma, bilge Abay’ın dediği gibi, halkımın bir kerpici olma arzusu, yetişmemde önemli bir rehber oldu. Sıradan bir köyde, çok çocuklu bir evde büyüdüm. Kalabalığı ve halkı sevmemin bir sebebi de budur, diye düşünüyorum. İyi olan birini görsem onun gibi olmaya çalıştım. Büyüklere saygı duyarak, küçüklere destek olarak büyüdük.

Düşünce özgürlüğü, konuşma özgürlüğünü yaratır. Konuşması özgür olan başkalarından ileri görünür. İlerledikçe onun önemini anlar, sevinir ve kendini bir delikanlı olarak hisseder.

Bizim nesil, çabuk olgunlaşmak için acele eden bir nesildi. Çocukluğumuzun keyfini çıkarmaya fırsatımız olmadı. Bir yaşımı doldurduğumda İkinci Dünya Savaşı başlamıştı. Anabamız bu zor dönemi halkla beraber yaşayıp ortak zafere katkıda bulundular. Gece gündüz hiç durmadan çalıştılar.

Cepheden gelen “kara haberlerin” üzüntüsünü yaşamayan aile, Şamalğan’da da yok gibi. Uzak cephelerde sıkılan her bir ecel kurşunu, bizim çocukluğumuzu da elimizden alıyordu. O yıllarda halkın gözyaşı, anaların inlemesi ve babaların derin ah çekmesi, hâlâ gözümüzün önünde. Bazen anlayarak, bazen de anlamadan milletin yüzüne ürkerek bakan yetimlerin gözyaşları yüreğime akmış gibi...

Tabî ki, beş yaşındaki bir çocuk için zaferin sevincini anlamak zordur. Yine de köydeki bu büyük sevinç ve gururu, analarımızın gülüşünden, şakalaşmalarından anlıyor; ocak başında semaverler kaynarken buram buram kokan bavırsak/pişilerden yerken çocuk yüreğimizle bu mutluluğu hissediyorduk. Keçe evin başköşesinde oturup sakalını sıvazlayan, yıllarca yüzü gülmeyen aksakallı dedelerin önlerine torunlarını alıp, onların başlarını okşayıp, alınlarını kokladıkları o an, halkımızın zorluklarla dolu hayatının en mutlu günleriydi.

Kazakistan halkının birliği ve dostluğu bozulmazsa hiç şüphesiz biz, dünyadaki en mutlu ülkelerden biri oluruz. “Koyun üzerinde çalı kuşu yumurtlayan zaman” diye eski bir söz var. Biz, Sarıarka'nın geniş bozkırında yeni bir başkent inşa edip, onun merkezine simurg konduran milletiz. Dünyanın gelişiminde artık simurglar kanat çırpacak. O, Kazak halkının, Ulu Bozkır Devletinin göğünde ebedî süzülerek uçacak.

Ülkenin adı da onun gibi. Bunda da derin anlam, seçkin akıl, tarihî münasebetleri millî kavramlarla bağdaştırma meselesi dikkate alınmalıdır. Halkımızın adı eskiden “Kırgız” idi. 1925 yılında ise Alaş Hükûmeti kahramanları sayesinde “Kazak” adını geri aldık. Bağımsızlığımızı kazandığımız zaman ülkenin adı ne olacak, diye çok düşündük. Gelişim sürecini, oturmuş kuralları ve çok uluslu devletin adını değiştirmeyi geleceğe bırakarak şimdiki “Kazakistan Cumhuriyeti” adında karar kıldık. Ülkemizin gelişimi, attığımız bu adımın doğru olduğunu göstermektedir.

Ülkenin adı; bugünün istikrarı, yarının itibarı. Kazak hanlığının 550. yıldönümünü biz neden ülke çapında ulusal bir bayram olarak kutladık? Niçin kutladık? Halkın şan ve şerefine artması için. Diğer milletlerin bizi tanınması için. Genç neslin ders

alması için. Nesiller arasındaki bağlantının devam etmesi için. Tarihimiz yeniden canlansın dedik. Bağımsızlığımızın daha da güçlenmesini istedik. Elde ettiğimiz başarılarımız daimî olsun, dünyanın gelişmiş devletleri bizimle istişare etsin, dedik.

Bu kutlama esnasında Ulu Bozkır Devleti adı, millî ülkünün direği, devlet siyasetinin temeli, “Mañgılık El” (Ebedî Devlet) ülküsünün ebedileşmesiydi. Aynı zamanda “Mañgılık El” (Ebedî Devlet) ülküsü, onun anlamını ve önemini ortaya koyan “100 adım” projesini gerçekleştirmenin temelini oluşturur. Bu çok önemli ve büyük programlar, Ulu Bozkır Devleti adını dünyaya duyurmanın ilk adımları olarak kabul edilecek.

Ülke adını değiştirme konusunda bazen acele ediyoruz. Bazı kişiler bu konuda benden hızlı olmamı ve acil karar vermeme bekliyor. “Bu ev benim, demeyin, evin arkasında kişiler var” dememiş miydi halkımız? Değişen dünyanın gidişatına göre, her adımımızı akıllıca ölçüp biçip atmamız ve memleketimizin huzurunu bozmamak için etraflıca düşünmemiz lâzım. Şans yaver giderse kahramanlık mutluluktur, sürekliliği olursa zenginlik de mutluluktur. Bizim zenginliğimiz, birlik ve istikrardır.

Halkımız bazen bilge, bazen çocuk gibidir. Özellikle, çocuk deyince yüreğinin yumuşayıp duygulanması bundan olsa gerek. Neslim devam etsin diye doğacak çocuklar için iyi dileklerde bulunup, onların sağ salim olmalarına ayrıca önem vermek lâzım. Bozkırın kendine has felsefesi ve gerçeği, kendi kuralları vardır. Bunlar, ecdadımızın hayat tarzından, millî değerlerinden açık bir şekilde görünmektedir. Günümüzde ise onu bazen geçmişin bir kalıntısı, bazen de miadı dolmuş bir gelenek olarak algılayıp önemsemiyoruz.

Bilge halkımızın yüce hasletleri çoktur. Bu değerler, bizim hayat okullarımızdır. Okuyacağız, öğreneceğiz. Bunun için

heves, gayret ve zevk lâzım. Halkımızın güzel vasıflarından birini söylemek fazla olmaz. Bu, affediciliktir. Halkımızın “önüne gelen babanın kölesi de olsa affet” diye güzel bir sözü var. Gençlerimiz de bu vasıfla yetişseler diye hayal ediyorum. Gönlün geniş olursa kimseden eksik olmazsın.

Doğduğun yer ve halkın hakkında biri olumsuz söz söyler ve kötülense o zaman durmaya hakkımız yok! Böyle bir durumda keskin kılıç gibi heybetli olup şerefın şimşegini çaktırmalıyız. Mahabbet dedemiz: “Ben soylu bir yiğidin nesliyim, savaşmadan duramam” deyip ar, namus ve şerefını bayrak gibi yüksekte tutmuştur. Yine bir sözünde “Ben bilenmiş kara balta idim, kullanmayınca köreldim, bilersen yine, düzeldim” der. Ülkenin şerefi ve itibarı söz konusu olduğunda hepimiz Mahabbet gibi olmalıyız. Halkın akli ve düşüncesi deyince hepimiz Abay gibi olmalıyız. O zaman hakkımız yenmez, boynumuz eğilmez.

Halkımızın hayatı, önemli bir örnektir. Yıllanmış geleneklerimizi yeni dönemde yenileyip öğrenmemiz ve yeni nesle ulaştırmamız için niyet ve istek lâzım. Halkımızın bu konuda cömertliğinin kaybolmasını diliyorum.

Resmî ziyaretler için yurt dışına çıktıkça kendi ülkeme daha da yakınlaşıyorum. Ana yurdumun uçsuz bucaksız bozkırları benimle beraber seyahat ediyormuş gibi... Böyle durumda mertebem yükselip, neşem artıp, güç kuvvetle dolmuş gibi oluyorum. O zaman kendimi gerçekten bahtlı hissediyorum.

Nerede olursam olayım, ülkem hep aklımdadır. Uzun yolculuğa çıktığımda ülkemın sıcaklığını gönlüme doldurup kendimle götürüyorum. Ülkemi biri övdüğünde o kişi, çoktan beri tanıdığım bir arkadaşım gibi olur. Vatanımın dikenini bile tabanıma batmıyor desem yalan olmaz. Ülkemin rüzgârı da anamın avucunun içi gibi, alnımdan okşayıp, rûhumu nurla doldurur. Dağlarımı gördüğümde sevinir, onun zirvesindeki beyaz

kardan esen yeli, eteğindeki yeşil ormandan gelen güzel kokuları hissetmiş gibi olurum. Atayurdun havası ne kadar da güzel! Canına can katar, derdine derman olur.

Bu kitabı hayatım boyunca yazmış ve yazacak gibi bir duygu içerisindeyim. Gözümün önünden zor dönemler, zamanın sayfalarının hızlıca kapandığı dönemlerde halkın yüreğindeki mühim meseleler, onlara çözüm bulmanın yolları, geniş bozkırımızda yaşanan büyük olaylar, asrın doğurduğu destanlar vb. gönlümden geçer.

Yalnız oturup düşünce denizine dalarım. Halkımın alnındaki baht yıldızı her zaman parlarsa ve sönmese, diye hayal ederim. Böylesine geniş topraklarda yaşayan dedelerimizin emanetini korumak için yapmakta olduğumuz işlerin gelecekte sürekliliğini halkımla beraber görüp halkımla beraber gururlanmayı arzu ederim. Halkımın hayallerini gerçekleştirme yolunda yaptığım işler yolunda gittiğinde Allah'a şükrederim.

Uzun yolculuklardan sonra ülkeme dönerken ana-babamın kucacağına koşan çocuk gibiyim. Halkımın bana olan güvenini ve saygısını gördüğümde bir asır yaşamış bir bilge gibi olurum. Böyle zamanlarda geniş bozkırım, dağ ve taşım da benimle beraber uçup geliyormuş gibi hisseder ve başımı kaldırıp yarınım halkımın gözüyle bakarım. Büyük işler başaracak olan çalışkan halkımın geleceğinin huzurlu olmasını dilerim.

Biz, Ulu Bozkır halkının nesliyiz. Bu toprakların doğrudan ve tarihî mirasçısıyız. Her bir Kazakistan'lı bu adı kalbine yazıp, onunla gurur duyduğu zaman ecdadımızın ebedî hayalini gerçekleştirmiş oluruz ve bağımsızlık bayrağını elimizde sağlam tutabiliriz.

Ben de, siz de bu ülkenin evlâdıyız. Bozkır, bizim anamız. Bozkır, bizim yuvamız. Öyleyse, onun bugünü ve yarınını karşı hepimiz borçlu ve sorumluyuz. Kazakların geniş bozkırını,

uçsuz bucaksız ulu toprakları, bizim ana vatanımızdır, bağımsız devletimizin bayrağını diktiği atayurdumuzdur. Ayrıca o, bağımsız halkımızın geleceğidir.

Muradımızın da, kuvvetimizin de ebedî olması için birlik bayrağını hiçbir zaman indirmemeliyiz. Gelecek neslin, bu millî sloganımızı daha da geliştirerek, zamanın şartlarına uygun bir şekilde koruyacaklarına inanıyorum. Böyle olacağı şüphesizdir. Çünkü bizim yolumuz, aziz ecdadımızın, ulu muradımızın yoludur. Bu, Kazakistan'ın tek yoludur. Bu yol, halkla halkın, asırlarla asırların arasını birleştirecektir. Bu yolla ilerleyenler geleceğe adımlarını atacaklar. Alaş halkının yolu, her zaman açık olsun!

Benim en sık kullandığım üç kavram vardır. Bunlar: Barış, Dostluk ve Birlik. Böyle olmasının da bir sırrı var. Bunları, benden önce de binlerce kişi söylemiştir. Bu kavramların hepsi tarihin derinliklerinden, dedelerimizden bize ulaşan sözlerdir. “Altısı ala olursa ağızdaki gider, Dördü bir olursa tepedeki gelir”, “Bölüneni börü (kurt) yer”, “Parmaklar birleşmezse, iğne eline geçmez”, “Dirliği birin rızkı bir” gibi sözleri de söyleyen atalarımızdır. Biz ulu ecdadımızdan miras kalan hikmetli sözlere de, yol yordama da, geleneğe de her zaman sahip çıkmalıyız.

Biz Ulu Bozkır halkının dününü bugüne, bugününü yarına ulaştıracacağız. Onun ulu tarihini yeni dönemde yeniden yazacağız. Yeni asır olan üçüncü binyıla Kazakistan'ın imzasını atacağız.

Hedefimiz, Ebedî Devlet! Bağımsız devletimiz, Avrasya'nın bu geniş topraklarında ebediyen yaşayacaktır.

İtibarı artarak büyüsün ve gelişsin Ulu Bozkır Devleti, Ebedî Devlet, Bağımsız Kazakistan!

ҰЛЫ ДАЛА ҰЛАҒАТТАРЫ

Нұрсұлтан Назарбаев

Анкара - 2017

I.Насихат

Туған Елім – Тірегім

Өз еліңе пайдалы болу, өз Отаныңның тағдыры үшін жауапты болу – әрбір отандық саясаткердің, әрбір қазақстандықтың борышы мен ар-ожданы.

Нұрсұлтан Назарбаев

Туған Елім – Тірегім

Өз еліңе пайдалы болу, өз Отаныңның тағдыры үшін жауапты болу – әрбір отандық саясаткердің, әрбір қазақстандықтың борышы мен ар-ожданы.

Міне, Тәуелсіздігімізге ширек ғасыр толған торқалы кезеңге келдік. Бұл аз уақыт па, әлде көп пе? Неден бастадық, қай жерге жеттік? Осының бәрін тыңғылықты таразылап, бағасын берер шақ келді. Болғанға байыпты баға беру – байырғы әдетіміз.

Өткен күндердің жылнамасы да адамдардың өмірбаяны секілді. Шаттанған шағың, ренжіген сәттерің, үкілеген үміттерің мен асқақ армандарың, міне, осының бәрі – ғұмырнама тарихы. Еліңнің тарихы. Мемлекетіңнің тарихы. Сол тарихқа тікелей өзің араласқаның, сан қилы сын сағаттарда шешім қабылдағаның, талай іс-шараларға куә болып, халқың үшін қуанғаның, елің үшін еткен еңбегіңнің нәтижесін көргенің – бәрі-баршасы жадында жатталып, санаңда сақталып, жүректің жазбасына түседі.

Ойланасың, толғанасың. Талай-талай оқиғалар есіңе түсіп, ойыңа оралады. Ғасырлар бойы азаттығы үшін алысып, сан шайқасты бастан кешкен әзиз бабалардың арман-үміті көкейіңе кептелгенде ел мен уақыт алдындағы, заман зердесіндегі жауапкершілікті одан әрі терең сезіне түсесің. Сондай кезде беліңді бекем буып, халқыңның алдында тұрған арман-тілекті жүзеге асыру жолында жаңа жолдар мен соны сүрлеулер табудың қарекетімен түн ұйқыңды төрт бөліп, алыс-жақынды ойша бағамдап, көпшіліктің көңілін толғандырған алуан сауалға орнықты жауап іздейсің.

Осынау ширек ғасыр ғана тәуелсіздік жылдарында небір оқиғаларды бастан кештік. Қилы кезеңдер мен бейтаныс бөгеттерді басып өтіп, өз жолымызды табуға ұмтылдық. Бұл тұрғыдан келгенде, халқымыздың бірлігі мен ынтымағы алдағы күнге алып баратын туымыз, ұранымыз әрі құралымыз болды. Біз жалпыұлттық мақсатқа жұдырықтай жұмылып, бірігіп, бірлесіп ұмтылдық. Жаңа дәуірдің болмыс-бітімін ұлттық салт-дәстүрлеріміздің аясында заманауи синтегеуріндерге бейімдедік, мемлекет болып қалыптасудың өзіндік өрнегін тауып, мектебін қалыптастырдық. Қазақта «Мен бітірдім дегенше, ел бітірді десейші» деген даналық сөз бар. Осы сөздің мән-мағынасын жаңа тұрпатты мемлекет

орнықтыру ісінде жалпыұлттық тұтастық, халықтық қолдау, қоғамдық тұрақтылық нәтижесінде жүзеге асырдық.

Қашанда халық бірлігі сарай салғызып, қамал тұрғызады. Бұл сөзді де талмастан айтып, ту етіп көтеріп келеміз. Бағзы бабалардың ұлы аманатын орындау жолында иыққа түскен жүкті ешқашан ауырсынған емеспіз. Ел болудың, мемлекет болудың жөн-жобасын көрсетіп берген, көмекке келген ешкім болған жоқ. Біз бәрін де тыннан бастап, халқымызбен бірге қалыптастырдық. Жоқтан бар жасадық, барды берекеге айналдырдық, сол ырысты өсу мен өркендеудің негізі етіп алдық.

Мемлекет те жеке адам секілді өткенін саралап, алдағы күндерін жоспарлап, уақыт алдындағы міндеттерін зерделеп, болашаққа алдын ала қам жасап отырады. Бұл – уақыт талабы. Жиырма бес жылдық мүшелді мерзім мемлекетіміз үшін қалыптасу тұғыры болып қана қойған жоқ, біз өзгелерге де үлгі болатындай биіктерден көріне алдық. Өркениет көшіндегі өз орнымызды таптық. Соның нәтижесінде жиырма бес жыл жаңылмай, сүрінбей келеміз.

Өмірге жаңа ұрпақ келді. Олар – тәуелсіздік қағидаттарын тал бойларына сіңіріп өскен өркен, жас толқын. Ендігі болашақ солардың қолында. Біз оларға осы бір тәуелсіз мемлекеттің келешек тағдырын сеніп тапсырамыз. «Ұлт жоспары – қазақстандық арманға бастайтын жол» деп аталған Жолдау мемлекеттік идеяның түпқазығы – біздің жалпыұлттық аңсарлы арманнан бастау алатынын жан-жақты ашып көрсетуге бағытталды. «5 институттық реформаны жүзеге асыру бойынша 100 нақты қадам – Ұлт Жоспарын орындаудың практикалық кезеңі басталды» деген сөз жалаң ұран емес. Оны жүзеге асыру жолындағы жұмыстар қазірдің өзінде қарқын алып, баянды бастама халықтық қағидаға айналууда. Қолдау тауып, жүзеге асырылууда.

Біз жалпыұлттық арманның орындалуы үшін бар күш-жігерімізді, білім-білігімізді, алған тәжірибеміз бен түйген үлгі-өнегемізді толық әрі сарқа жұмсайтын боламыз. Бұл асыл мұрат – күллі қазақстандықтарды жарқын болашаққа бастаудың кепілі. Уақыт бізді таңдады! Біз сол уақытқа енді өзіміздің мемлекеттік мөріміз – тәуелсіз Қазақстанның атын жаздық. Өйткені, біз жаңаша армандауды үйрендік. Жаңаша

жол табуды үйрендік. Ел мен қоғамды дамытудың нақты міндеттерін алға қоюды үйрендік. Біз үйрене отырып, үлгілі жолға түстік. Бұл жол – енді біздің жол, Қазақстан жолы.

Сөйтіп, Тәуелсіздіктің жиырма бесінші жылына қазақстандық жаңа арманмен аяқ бастық. Оның басты мақсаты – «Қазақстан-2050» Мемлекеттік стратегиясын жүзеге асырудан толық көрінетін болады. Осы ғасырдың ортасына қарай біз Қазақстанның әлемдегі аса дамыған 30 мемлекеттің қатарына кіруін межелеп отырмыз. Бұл – Ұлт жоспары, қазақстандық арман. Аңсарлы арманды абыроймен орындау жолында жалпақ жұртымыздың бірлік пен ынтымақ танытып, жұмыла еңбек етуі – барлық жеңістеріміздің алтын тұғыры болып, абыройлы биігіне айналмақ.

Бұған дейін жүріп өткен жол тәуелсіздіктің алғашқы кезеңіндегі қиыншылықтарды жалпы ел болып еңсеру, одан кейінгі жылдардағы даму мен өркендеу жолы болды. Мемлекет өміріндегі мәртебелі де мерейлі кезеңдер болашаққа деген сенімімізді әбден нығайтты. Дамудың тұрақтылығын жүзеге асыру арқылы біз Қазақстанды әлемге таныттық. Әлемнің геосаяси картасында жаңа тұрпатты мемлекет пайда болды. Мұның бәрі тәуелсіздіктің алғашқы сағатынан басталды.

...1991 жылдың желтоқсан айының әр күні, әр таңы менің жадымда жаңғырып, сол кезде кеудені кернеген шаттық пен салтанат жанымды әлі күнге тербеп келеді. Сол күні, бір жағынан – жаңа туған сәбидей, бір жағынан – ғасыр жасаған қариядай күйде болғаным есімде. Шынайы бақыт сезімін бастан кешіп, шалқар шаттыққа бөлендім. Жеке басыңның қуанышы мен бақыты бір бөлек те, туған халқыңның қуанышы мен бақыты мүлде басқа екенін сол жолы ерекше түсіндім. Тебірендім, толқыдым. Бабалар аманатын орындау бақыты, елді ертеңгі күніне бастау парызы менің маңдайыма жазылғанын Жаратушының ерекше сыйы, айрықша мүмкіндігі деп түсінемін. Бәлкім, тарихтың таңдауы, халықтың қолдауы деген жөн болар?!

...Алатаудың бауырында қоныс тепкен шағын ғана Шамалған ауылындағы мектепке алғаш барған жылдарым, аяулы ұстаздарымнан алған бағаларым жанымды қандай шуаққа бөлегенін әлі күнге ұмытпаймын. Бастауыш

сыныптың баласы болсам да, ойыннан гөрі ой қуып, тезірек ержетсем, күндіз-түні белін бір жазбай тірлік кешетін анамды, таңмен таласа тұрып, қас қарая отбасына әрең оралатын әкемді қуантатын қолғанат болсам, олардың еңбегін жеңілдетіп, маңдай терін сүртер көмекшісі болсам деген арман күн сайын есейтіп келе жатты. Әр бала арманына асықпай ма? Мен де соның бірі шығармын деп ойлаймын. Әрбір қазақ баласы осы арманшыл арда сезім мен бұла кезеңнен өткеніне күмән жоқ. Иә, солай.

Халқымыздың қадірлі қасиеттері ұшан-теңіз. Олар ата-баба дәстүрлерінен бастау алады. Қазақ – ойшыл халық, ақын халық. Сәби жүрегінде желкілдеген арман мен үміт, қиял мен ой көкірегінде сәулесі бар қазақ баласын өлең өлкесіне алып келеді. Халқымыздың ақынжандылығы – ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатқан мәңгілік мектеп. Телегей теңіз ауыз әдебиетінің қайнарынан сусындаған ұлтымыздың ұлы тарихындағы ұлағатты белестер бұған нақты дәлел. Біз тарихын тілмен де, ділмен де жазған халықпыз.

Тарихи жағдайы мен табиғи болмысы өлеңмен өрілген жұртымыздың жүрек лүпілі жырмен жымдасып, әнмен әуелейтіні де сондықтан. Мысалы, біздің өңірдің ақындардың елі деп аталғаны тектен-тек болмас. «Екейде елу бақсы, сексен ақын, гулейді жын қаққандай кешке жақын» деген өлеңді білмейтін исі қазақ жоқ болар. Балаң шағымда өлеңнің ауылына жақын болдым. Жыр алыбы Жамбыл бабамның – Тәтемнің өзі дүниеден өтсе де, сөзі салтанат құрып, даңқы дүрілдеп тұрған сол бір кезеңде біздің ауылда ақын болмау кінәдай көрінетін. Тіпті ақын болмауға қақың жоқ секілді болатын. «Айтысатын ақсақалмен, қызбенен, ақын халық екенбіз ғой біз деген» деп Қадыр ақын қапысыз айтқан ғой.

Мектепте жүрген кездегі өлеңге деген әуесқойлық өмірде менің ішкі жан дүниемнің бір бөлшегі секілденіп, әлі күнге күміс сәулесін құйып тұрғандай сезінемін. Ұлы Даламыз кейде ашық жатқан жыр кітабы сияқты болып та көрініп кетеді. Жадыңды жаңғыртып, дұрыстап жақсылап оқи алсаң, жан дүниең жадырап, бағзы бабалардың баянды үнін, тарихтың тылсым сырын, туған еліңнің мәңгілік жырын қайыра естіп, байтақ әлемге құлашыңды кең жайғандай боласың.

Сол кезде даламыздың қадір-қасиетін одан сайын терең

ұғынып, оны ардақты анамыздай, әзиз жүрек әкеміздей көріп, көңіл аспанымыз шайдай ашылатын. Балалық шақтың, бозбала күндердің сол бір жарқын бояулары көз алдыма әлі де жиі оралып тұрады. Ұлы Даланың ұландары ұлағатты тарихын ерлікпен жазған. Енді сол тарихты тәуелсіздік жылдарында еселі еңбекпен, халықтық қайратпен біз жазып жатырмыз. Еңбек – өмірдің ұстазы. Ерен еңбектің терең сабағын алған сайын елдің әл-ауқаты артып, қуаты күшейе береді. Ел қуаты – ертеңнің мұраты. Ұрпағы бар елдің болашағы зор. Сәби сезім арманшыла құштарлыққа негіз болады. Бала бейнесін жоғалтпаған адам адалдықтан адаспайды. Халық та сондай.

«Балалығыңмен күле отырып қоштасып, ағалығыңды амалсыз мойындайсың» деген сөз бар. Сол рас. Біз қай кезде де жеңіске ұмтылған жұртпыз. Тар жол, тайғақ кешулер, алдаспанды айқастар мен ақ беренді шайқастар халқымызды тек қана жеңуге жұмылдырды. Жеңілсек жер жастанып, құласақ құрдымға кететінімізді терең түсінгендіктен, заманалар бойы жеңіске ұмтылумен болдық. Біз – жеңімпаз жұрттың ұрпағымыз. Жеңемін деп белінді бусаң – жеңесің, жеңлемін деп қорықсаң – көзіңе қос көрінеді. Бұл да бабалардан қалған баянды сөздің бірі.

Біздің ұрпақ Ұлы Отан соғысы деген атпен тарихқа енген қасіретті жылдардың куәгері болды. Ұлы Жеңістің шаттығын кішкентай жүректерімен қуана қабыл алғандар да солар. Қан майданнан оралып, елін аңсап келіп жатқан ерлердің алдынан жүгіріп шыққан соғыс балаларының өмірбаянында сол кездегі салтанат пен мерейдің жарқын бояуы әлі тұнып тұр. Тарих бояуын тынымсыз уақыт толассыз өшіріп жатқан мына заманда біздің мейлінше есті, мейірбан әрі ұстамды болғанымыз жөн. Салмақты сөзді саналы ер ғана айтады.

«Бұл – біздің жеңіс емес» деген алыпқашпа сөзді малданып, бәтуасыз байламға алданғанның айыбы зор. Жеңіл сөздің ауыр сыны ата-бабаларымыздың өнегелі өсиетін сызып тастайды. Өйтсек, біз бұрынғымызға сатқындық жасаған боламыз. Өз жолымызды өзіміз бөгеп, өз қолымызды өзіміз кескендей боламыз. Біз бұған жол бере алмаймыз. Біз Жеңістерімізді қорғаймыз. Өйткені, қандай Жеңіс те әрқашан қорғауды қажет етеді.

«Жау жолына атам сені, бомба бол да жарыл, жүрек»

деп қазақ жырының қайсар өкілі, ұлтымыздың ұлы ақындарының бірі Қасым Аманжолов жазғандай, біздің ұрпақтың бойындағы қайсар рух – бағзы бабалардан, абыз даналардан жеткен ұлы сый, ұлық мұра. Осынау ұлан-байтақ жеріміз бізге бабалар рухы мен ерлігінің арқасында мұра болып қалған. Бұл – ұлы жеңістің нақты нышаны, дәуірлердің діңіне тіккен өр қазақтың байрағы. Ол байрақ байтақ жұртымыздың жүрегінде желбірей бермек.

Қазақтың қасиетті жері – біздің асқақ рухымыз, баға жетпес байлығымыз, мәңгілік мұрамыз. Бағзы тарихымыздың бастауында тұрған заңғар қаған Мөденің арам пиғыл аяр жауға тұлпарын, Жаратқан қосқан жұбайын да ел тыныштығы үшін қиғанымен, кіндік қаны тамған жерін бермей, қаскөй жаумен қырғын соғысқа түсіп, жеңіске жетуі – қанымыз бен жанымыздағы халықтық қасиет, өмірлік өсиет.

Әлемде қасиет пен өсиетті қадірлейтін елдер аз ба, көп пе? Әрине, әр елдің, әр халықтың өзіндік салт-дәстүрлері бар. Соның ішінде ұлттық құндылықтар ретінде мемлекет тарапынан қолдау табатын ұстанымдар да бар. Айталық, біздің елде ұлттық ұждан аса бай ауыз әдебиетімізден, сөз мәйегі – мақал-мәтелдерімізден барынша байқалады. Тарихымызда баяндалып, шежіремізде шертіледі.

Халқымыздың қай мұрасын алсақ та, одан тек үлгі мен өнеге, ақыл мен парасат, адамгершілік пен иман, достық пен бауырмалдық айқын көрініп, анық танылады. Абзалы, біз – ақындығы мен батырлығы қатар түсіп, өзегі бірге өріліп жататын жұртпыз. Ауыз әдебиетінің ұлы жауһарлары бұл сөзімізге күйлік ете алады.

Әлемді кезген саяхатшылардың өзі Азияның ең даласындағы сан қилы елдер мен алуан түрлі жұрттарды саралай қарап, қазақтың қонақжайлығы мен дарқандығын, адами болмысы мен ар-намыс биіктігін сүйсіне айтып-жазып кеткен. Аңқаулығының өзі адалдығының айнасындай ұлтымыздың ұлағатты қасиеттерін жаһандануға жұтылып жатқан қазіргі кездің өзінде бұрынғы ұлттық салт-дәстүрімізді әлі де төрге шығарып, төбеге көтеріп келеміз. Солай бола береді. Өйткені, халықтық дәстүр – тегімізде.

Біз, әрбір отандасымыз: «Менің елім – Қазақстан» деген сөзді мақтанышпен айтуымыз керек. «Қазақ баласы, сен

дүниеге осы ұлттың өкілі болып туғаныңа мақтан» деген сөз ұлтымыздың әр ұланының жүрегін қуанышқа бөлеуге тиіс. Біз сонда ғана егемен ел болып әлемге таныламыз, өзімізді өзгеге сыйлата аламыз, алыс-жақынмен араласып, бір үйдің баласындай бауырласып кетеміз. Міне, жұртымыздың көңілі жайланатын, ертеңін ойланатын кезі келді. Ұлттық арманды ұлықтау арқылы біз ортақ жеңіске жететін боламыз.

Біз – жоқтан бар, иманнан ар жасаған ұрпақтың өкіліміз. «Мың өліп, мың тіріле жүріп», қайсар рух, өмірге деген құштарлықтың арқасында, ақыры тәуелсіздігімізге қол жеткіздік. Бостанбыз! Азат халық болып, Еуразияның алып аймағын жайлап жатырмыз. Бізге де қызыға қарайтын, бізден де үлгі-өнеге алатын елдер аз емес. Осыған тәубе демеске бола ма?!

Бұл бақытты біздің бабаларымыз қалай аңсады? Оның тарихын білеміз. Бұл кезді кешегі аға ұрпақ қалай аңсады? Оның жағдайын білеміз. Бұл күнді кешегі қарлы желтоқсанда алаңға шығып, атойлап теңдік сұраған кейінгі батыр ұрпақ, жас ұрпақ қалай аңсады? Оны да жақсы білеміз. Біз Желтоқсанның жаралы жаңғырығын ұмытқан жоқпыз. Ешқашан ұмытпақ емеспіз. Ерекше тарихты екшеп қарау арқылы, есте сақтау арқылы халық әрқашан өсіп, есейіп отырады.

Осынау ғасырға тең ғаламат жылдарда Қазақстан, сан қилы тарихи кезеңдерді бастан кешкен қазақ жұрты жиырмасыншы ғасырды ойдағыдай аяқтап, жаңа жиырма бірінші ғасырдың есігін бейбіт еңбекпен ашты. Отарлық езгіден оңтайын тауып құтылған, көн құрсаулы кеңестік тәртіптің қамалын қақыратып, өз алдына керегесі берік, шаңырағы биік мемлекетін құрған мына заман – біздің заман. Біздің уақыт. Біз бұл уақытқа өз қолтаңбамызды қалдыратын боламыз.

Жаңа заман біздің өрісімізді кеңейтіп, жолымызды ұзартты. Тілімізге теңдік, ойымызға кеңдік берді. Алысты жақындатып, ұлттар мен ұлыстардың көшін іргемізге бұрып, 1992 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымының мерейлі басқосуында жаңа мемлекет ретінде мәртебелі мінберден сөз ұзатсақ, БҰҰ-ның 2015 жылғы 70 жылдық торқалы тойында томағасы алынған туған тілімізде – қазақ тілінде баяндама жасап, Қазақ елінің атағы мен абыройын жаңаша асқақтаттық. Бұл

бұрын түсімізге де кірмейтін жағдай еді ғой.

Байқоңыр баспалдақтарымен биікке, ғарышқа самғаған зымырандардың тізгінінде отырған қазақ баласы қазір туған елінің туын көтеріп, Жер-Ананың орбитасынан шығып, Ғарыштан Қазақстанға, бүкіл әлемге көз салды. Біздің елдің дамуын осынау бейнелі теңеуге балаймын. Ғасыр мен ғарышты қатар игеріп келеміз.

Жыр алыбы Жамбылдың «Менің пірім – Сүйінбай» деген қанатты жырын қазақ баласы жақсы біледі. Туған халқымның алдында «Туған елім – тірегім» деп бар дауыспен айта аламын.

Тәуелсіздік таңында аздаған тығырыққа тіреліп абыржысақ та, алдағы күнді ойлағанда, белімізді бекем буып, тәуекел кемесінің желкенін уақыт желіне тосқан күйі алыс жағалауға аттандық. Қашанда жол бастау қиын, бірақ алдында ақылшы халқың тұрғанда, оны да игересің. Қашанда қол бастау қиын, бірақ жаныңда жаужүрек жұртың тұрса, оны да үйренесің. Қашанда сөз бастау қиын, бірақ жадында бабаның сөзі тұрғанда, оның да жүйесін табасың.

Осындай сәтті сапарда төрткіл дүниенің төрт құбыласынан тұрақты дос, сапарлас серіктес, қақысы бұзылмас көрші тапқан Қазақстан жаңа мыңжылдықтың ұлы көшінде керуен тартып келеді. Сенім деген – серпінді күш. Ол күшті қайсар да қарапайым халықтан аламыз. Халықтың қасиеті мен өсиетін қатар өріп, келер күнге ашық пейіл, жарқын жүзбен қараймыз.

Қазақ даласы – Ұлы Түркі дүниесінің қара шаңырағы. Алтай мен Атыраудың, Жайық пен Іленің, Алатау мен Сарыарқаның арасын Жібек жолы жалғаған кешегі заманды біз қайта түлетіп жатырмыз. Еуразияның алып даласы Еуропаның төріне, Аспанасты еліне жолын жалғап, жаңа мыңжылдықтың керуенді көшін ұзартып, көркін асырып келеді. Кешегі Жібек жолы енді дәуірдің даңғылына айналып, Қазақ елін дамудың жаңа сапарына бастап барады. Көшіміздің көлікті, жүгіміздің салмақты, табысымыздың қомақты болатынына күмән жоқ.

Мен саясаткер болғандықтан, көбіне осы міндет мінберінен сөз айтамын. Әр нәрсенің себебін, әрбір сөздің салмағын безбегдеп, оны еліміздің мақсат-мүддесі

тұрғысынан екшеп, елеймін. Онсыз болмайды, жеке «меннің» халықтық «менге», елдік пікірге ұласуы тұрғысынан сөз ұстаймын. Арқамда тұрған Алаштың мүддесін көздеп тіл қатамын.

Ендеше, бұл кітапты да «Менің Қазақстаным» деген толғаудың тұғыры деп түсінген абзал. Бәріміз де Ұлы Дала елінің перзенттеріміз. Осы орайда, биік таудың етегіне келіп, оның қарлы шыңдарына қарап тұрған адам сияқтымын. Оның қойнауында жан білмейтін көп қазына, небір ғажайып жұмбақтар бар секілді болып көрінеді. Өзім көрген, көкейге түйіп, көзім жеткен жайттардың біразын бұған дейін де айтқан сияқтымын. Бірақ ойланып отырсам, жұртымның жай-жапсарын әлі де толық айта алмағандаймын. Осындай ұлан-ғайыр даланың, ұлағатты ұлттың ұлымын деген перзенттік сезімді де бастан кешетінім бар.

«Менің Қазақстаным» деген әрбір қазақстандықтың жан жүрегін баурайтын сөз деп түсінемін. Тәуелсіздіктің ширек ғасырлық жеңісті жолында осынау тіркестің әрбір көкіректе орнығуына қаншама күш салдық, қаншама қилы кезеңдерді бастан кештік? «Менің Қазақстаным» деген әрі қарапайым, әрі қайсар сөз сол кездің өзінде-ақ ұлттық әнұран болып әр жүректің төрінен орын алған-ды. Қазір әлемнің әр түкпірінде біздің Әнұранды жақсы біледі. Осынау жан тебіренерлік қуатты әуен шырқалғанда кеудемізді шаттық кернесе, ол орындалғанда бәріміз тікемізден тік тұрып, оң қолымызды жүрегімізге қойып, салтанатымыз тасып тұрады. Ондай кезде біз өзімізді бақытты сезінеміз. Сондай сәтте біз тәуелсіздігіміздің мәнін терең ұғына түсеміз, айбынымыз асып, ата-бабаларымыз аңсаған күндерді бастан кешіп жатқанымызға шүкіршілік айтамыз.

Өйткені, «Менің Қазақстаным» – біздің тәуелсіздігіміз! Тәуелсіздікті күн сайын қорғау керек, нығайту керек, өркендету керек! Тұғырымыз да, ғұмырымыз да Тәуелсіздік! Тәуелсіздік – менің Қазақстаным, сіздің Қазақстаныңыз, бәріміздің Қазақстанымыз! Біз осы елде туып, осы елде еңбек етіп, осы елде ұрпақ өсіріп, осы елде өмір сүріп, өркендеп жатқанымызды мақтан етеміз. Біздің Қазақстанымыз – Ұлы Дала елі, Мәңгілік Ел. Біз осынау аса қасиетті атауды енді ұлттық бейне-бедеріміз ретінде көкірегіміздегі күндей ыстық, санамыздағы серттей берік ұстаймыз. Ұлы Даланың ұлық тарихын біз жаңаша жазып, жас ұрпақтың санасына

сіңіреміз. Бұл – жалпыұлттық, маңызды мемлекеттік міндет. Ал міндет – орындалуымен мәнді. Демек, бұл – Ұлы Дала ұрпағының ұлағатты парызы. Ендеше, «Ұлы Дала ұлағаттары» деген атпен айдарланған бұл кітапта осы тұрғыдағы ойларымды ортаға салмақпын. Көкейдегі көп ойдың, соның ішіндегі көркем ойдың қалай орналасқанына өздеріңіз әділ қазысыздар.

II. Насихат

Ел Мен Ер Және Жер

*Жерден өткен байлық жоқ: жер болса – ел
болады, ел болса – ер болады*

Нұрсұлтан Назарбаев

Ел Мен Ер Және Жер

Жерден өткен байлық жоқ; жер болса – ел болады, ел болса – ер болады.

Ел мен ердің арасында айырма жоқ деуге де болады. Екеуі бір ұғым, қос өрім, егіз түсінік. Өткен заманның ойшылдарының бірі Ш.Монтескьенің: «Мемлекет өмірі адам өмірі секілді» деген сөзі бар. Ендеше, ел мен ердің өмірі де – осы қанатты қағидамен сабақтас. Халқымыз бұл тұрғыда талай тамаша сөздер мен ғажайып тәмсілдерді айтып та кеткен. Жақсы сөзден сыбаға, жарқын ойдан мұра, халықтық қағидадан үлгі алсақ, несібеміз молайып, тапқанымыз толыса түспек. Мемлекет өмірін құрайтын да, ұзартатын да – оның бейбіт өмірді сүйетін, бірлігі жарасқан халқы. Тәуелсіздіктің ең алғашқы күнінен бастап біз бірлік пен ынтымақтың туын биік көтеруді мақсат тұттық. Ел бірлігі – ерекше байлық.

Халқымыз үшін ер мен жердің нарқы аса биік. Біз – бала кезімізден осынау егіз ұғымды анамыздың ақ сүтінен, әкеміздің ащы терінен ұғынып өскен ұрпақпыз. Жердің қадірін білу арқылы елдің қадірін білесің. Елдің абыройын ойлау арқылы өз абыройыңа дақ түсірмеуге тырысасың. Осыларды бала кезден бойға сіңіру, ойға тоқу арқылы ұлттық салт-сана мен халықтық қасиеттерді де тал бойыңа таратып, тағылым алып өлесің. Адам өз халқынан өмір бойы үйренеді, сонымен қатар елге елеулі әрбір азамат іргелі ісімен, үлгі-өнегесімен елді де тәрбиелейді. Ел мен ердің бірлігі, ел мен ердің жарасымы – жарқын болашақтың кепілі дейтініміз сондықтан.

Бала кезімізде мектепке бара жатқанда, кең көшенің бойында кеңесіп, өткен-кеткеннің сәлемін сәгімен алып, батасын беріп, бақытыңды үстеп отыратын қарияларды көп көретінбіз. Олардың алдын кесіп өтпей, тоқтап, назарын аударып, аузымызды толтырып «ассалаумағалайкүм» деп амандасып, сонан соң көптен күткен керек істі тындырғандай болып, шаттана жүгіріп бара жататынбыз. Әкеміздің көзін көрген, анамыздың қолынан дәм татқан сол қариялар туралы бүгін ұзақ жылдардың қырқасынан ойлана еске алсақ, сол кездер біздің азаматтық қалыптасуымыздың саналы сабағындай болған екен.

Қазір де, жолым түскенде, сол баяғы балаң сүрлеумен тағы да жүріп өткенді ұнатамын. Сол кезде әр үйдің алдында

отырған ақ сақалды абыз қарияны, ақ жаулықты өз аналарды тағы да көрем бе деп елеңдеймін. Өттең, уақыт қатал, олардың бәрін келместің кемесіне мінгізіп, алысқа әкеткендей. Жаным жабырқап, көңілім қамығып, әр көшенің өн бойына жалтақ-жалтақ қараймын. Солармен бірге кеткен қимас шақ – балалық балдәуренді бүгінгі ұландардың бойынан көремін бе деп, көшеде жүгіріп бара жатқан бүлдіршіндердің соңынан ұзақ қарап қалатыным бар.

Алатау қойнауларындағы алма бақтарының иісі жұпар аңқыған сол бір тамаша сәті, биік таудың басына әзер өрмелеп шығатындай таңғы арайдың тамылжыған шапағы, ауылдан өрген малдың қым-қуыт дауыстары, төрт түлігін өргізген апалардың бір-біріне сәлем салып, ай көрмеген абысындай, жыл көрмеген танысындай болып шұрқырасып, амандық-саулық сұрасып жатқаны көңіл айнасында көп уақыт өтсе де, ескірген емес. Кейінгі кездерде Жер шарының талай елінде, талай қиырларда таңның атуын көп көрдім. Бірақ солардың ешқайсысы да менің жанымды дәл сол бала кездегі туған ауылымның – туған елімнің таңындай баураған емес.

Бұл, бәлкім, туған жерге деген ыстық сезім, ата-анама деген өшпес сағыныш болар. Таңмен таласа тұрып, тау қойнауындағы ескі жолдарға жаңа қадамдар қосатын әкемнің ымырт үйірілгенде үйге келіп, дастарқан басында дәм татып отырған бейнесін озған жылдардың ой-шымылдығын түріп, қанша қарасам да, көкейімдегіні көре алмаймын-ақ. Шарасыз күйде жолға шығып, иығын шаң қапқан жолаушыдай күй кешетінімді несіне жасырайын.

Ел мен жердің қасиетін таныту тұрғысында біз кейде жадағай сөздерге де орын беріп жатамыз. «Оңай сөз ғой Отанды сүйем деген, мен Отанды атамдай иемденем», деп Мұқағали ақын қалай дәл айтқан. Атамекен деген сөзде кие бар. Туған жер десек, арманда кеткен бабалардың бүгінгі таңда ақталған арманы ойға оралады. Өз Отаның – бұл дүниедегі жәннатың мен шуағың. Сондықтан мен жастарға білімің мен қайрат-жігеріңді өз еліңнің мүддесіне жұмса деп айтар едім. Туған елің дәулетті, туған жерің сәулетті болса, сен де әулетті, әлеуетті боласың. Отанды сүю баршамыз жүрек тұсында ұстауға тиесілі осындай қарапайым сөздерден басталады.

Әкеміз күн сайын «Отанды сүй, елді сүй, туған жерді қадірле» деп тақпақ жаттатқандай болған жоқ. Анамыз да мұндай сөздерді құлағымыздың құрышын қаңдырып, күнде айтқан емес. Бірақ олардың күнделікті қарапайым тірлігі, от басы-ошақ қасында атқарған іс-әрекеті бізге өмірлік сабақ, ғұмырлық ғибрат болды. Мұндай жағдайды тек мен ғана бастан кешпегенім де шындық. Әрбір қазақ баласының, әр қазақстандықтың осындай тәлім-тәрбие алғаны даусыз деп ойлаймын.

Халық та бірде бала, бірде дана. Дана халықтың ұлы, бала халықтың басшысы болып, туған елінің туын көтергенде, жұртыңа деген сенім ешқашан суға батырмайды, отқа күйдірмейді. Тығырықтан жол табасың. Қазір бұған халқымыз да, алыс-жақын елдер де куә. Тұрлаулы тарих, шежіреге айналар шындық куә. Бүгінгі уақыт куә. Ал біз – осы тағдыршешті туындының бас кейіпкерлеріміз.

Қазақ үшін қара жердің қасиеті тым биік. Тағдыр бізге ұлан-байтақ жер берді. Ұл-қызының рухы асқақ, намысы биік ел берді. Ғасырлар бойы күресіп, талай-талай тар кезеңде даудың бетінде, жаудың өтінде жүрдік. Байтақ жердің баянын, ата-бабаның арманын ұмытпадық. Ақ білектің күшін де, ақ найзаның ұшын да орайын тауып ұстап, амалын тауып азат күнге жеттік. Демек, Отанды сүйю – біздің перзенттік парызымыз, қарыс қадам жері үшін жанын қиған бабалардың асыл аманатына адалдығымыз.

Жердің иесі де, киесі де – халық. Бұл біздің ешқашан естен шығармайтын ережеміз, қасиетті қағидамыз болуы тиіс. Туған елінің тұтастығы мен бірлігі жолындағы халықтық ой-пікірлер қашанда қостауға, терең түсіністік танытуға лайықты.

Мұндайда:

Ұлы той көппен көрген халқың үшін,

Ешқашан адастырмас салтың үшін.

Жаратқан,

Қазағыма ынтымақ бер,

Тұрғанда мына заман тартып ішін, –

дегеннен басқа не айтқандайсың?!

Біз – ынтымақ деген сөздің мән-мағынасын бала кезден бойға сіңіріп өскен ұрпақпыз. Әрі мұны тек мектеп оқулықтарынан ғана емес, алақандай ауылдың қарапайым адамдарынан естіп, күнделікті тірлігінен танып өстік. Осындайда бір тәмсіл еске түседі. Баяғыда бір қария жеміс ағашын егіп жатыпты. Өзі белі еңкіш тартып, әбден қартайған кәрі адам екен. Оны көргендер: «Ата, өзіңіз болса қартайдыңыз, бұл ағаш қашан жеміс береді, оны сіз көре алмайтын да шығарсыз, несіне әуре болып жатырсыз?», – дегенде, белін бір сәтке жазған қария: «Мен жемісін жемесем де, оны кейінгі ұрпағым жейді ғой, сол үшін отырғызып жатырмын», – депті.

Біздің әкелеріміз осы тәмсілдегі қарияның өзіндей, ұрпағын ойлаған үлкендердің көзіндей еді. Алатау баурайында бой көтерген ауылдардағы қариялардың бәрі дерлік осы тәмсілді өз бастарынан кешкен ұрпақ еді. Мұны жылдар өте келе терең ұғына түстік. Ал бүкіл қазақ даласын жаудан да, даудан да қорғап, келер ұрпағы үшін шыбын жанын да, қасық қанын да қиған қасиетті аға ұрпақтың ел мен жер туралы мәңгілік тәмсілін бүгінгі ұрпаққа жан-жақты ұғындыра алдық па? «Біткен іске сыншы көп, бітірген ердің кемі жоқ» деген Махамбеттен жеткен мағыналы сөз бар. Кейде бір азаматтар шамадан тыс міншіл болып жатқанда, осы сөзді ұстанған баяғы ауыл қарттары еске жиірек түсетіні бар.

Ел мен жердің қасиеті мен киесі – ұлы жәдігер. Ұлттық байлық. Ұлттық ұлағат. Тілімізде «жер тағдыры – ел тағдыры» деген сөз бар. Өйткені, жердің тарихы, оның тағдыры әрбір адамның да өмірбаяны, ащылы-тұщылы ғұмырнамасы секілді. Біз осы жерде өмірге келдік, ұлт болып ұйыдық, халық болып қалыптастық. Хан көтеріп қатарға кірдік, мемлекет болып мерейімізді өсірдік.

Енді, міне, егемен ел, кіммен де терезесі тең тәуелсіз мемлекет ретінде өркениет өлкесіне өрістеп барамыз. Көшкеруеніміз көлікті де, көрікті де болғай!

Халқымызда «Елболса, ертуғызбайтұра алмайды» деген ерекше бір мәнді сөз бар. Егемен еліңді жауға алдырмайтын, дауға қалдырмайтын ер басқарса, оны қолдайтын елі болса, бұл дүниенің байлығы да, бақыты да сол емес пе! Ел бақыты – ер бақыты. Сондықтан да «Атадан ұл туса игі, ата жолын

қуса игі» деп өскен елдің перзенттеріміз.

Ұлттық мүддеге қызмет етудің тарихи ұлы үлгілерін біз халқымыздың қайраткер тұлғаларының өмірбаяндарынан білеміз. Жиырманшы ғасыр басындағы ұлттық мүдде жолындағы жанкешті арпалыстар кейінгі жылдарда зұлмат пен нәубеттің қасіретті кезеңіне тап болса да, олардың айқын мақсаттары мен асқақ армандары келер ұрпақтың кеудесіндегі азаттық сезімін оятты. Жиырманшы ғасырдың басында жиырмадан енді асқан Сұлтанмахмұттың: «Қараңғы қазақ көгіне, өрмелеп шығып күн болам, қараңғылықтың кегіне, күн болмағанда кім болам?!» деп басын бәйгеге тігуі ақындық албырттық қана емес, азаматтық, қайраткерлік жанкештілік болатын.

Феодалдық және социалистік сана арасындағы сәби талпыныстар мен солақай ұрандар ұлттық есеюдің, халықтық ержетудің кезеңін кешіктіріп, оның соңы сырттан таңылып, сұрқия пішілген солақай жоспардың кесірінен өткен ғасыр басында көршілерінен саны жағынан басым қазақ жұртының ғасыр ортасында олардан көш бойы қалып қойғанын тарихи зауал, нәубет демегенде не дейміз?!

Елім туралы, оның ертеңі туралы ойланғанда, туған ауылдағы көп балалы отбасылардың өмірі есіме түседі. Бәріне бірдей аналық жүрекпен, әкелік тілекпен қарайтын қарапайым отбасылар секілді ешкімді алалап қараған емеспін. Бәрі де – менің халқым, туған жұртым. Береке-бірлігі жарасқан, ертеңге ортақ арман-үмітпен қараған оларды ешқашан шектеп, шеттетуге болмайды. Өйткені мына жер, мынау аспан мен тау, бой көтерген үйлер мен қалалар бәрімізге ортақ. Баршасы – ел мен жердің ортақ байлығы, ортақ қазынасы. Бүгiнiмiз де, ертеңiмiз де ортақ.

Сондықтан да жұрт болып жұмылып, көп болып ұғынып, ер болып еңсеріп, ел болып белсеніп қызмет атқарып келеміз. Мұның бәрі қасиетті қазақ жерінде жүзеге асып жатыр.

Халқымызда «Таудан тірегі бардың тастан жүрегі бар» деген сөз бар. Менің тауым да, табалдырығым да, тапқаным да, табынатыным да – туған халқым. Елі мұратқа жетпесе, ердің бәсі кем, ері мұратқа жетпесе, елдің бәсі кем. Екеуі тең түсіп, тілегі мен тірегі ұштасса, екеуі де өмірден өрісін, еңбектен жемісін, жарыстан жеңісін табады. Елің – құрышың,

жерің – ырысың. Өйткені жердің де, елдің де иесі екеніңді ешқашан естен шығаруға болмайды. Балалы үйдің базары тарқамайтыны секілді, сонда еліңнің базары да, ажары да жарасымды келісіммен ғұмыр кешіп, тарихи істерді атқара аласың.

Елдің күші – бірлікте. Бұл сөз біздің ұлттық ұранымыз. Бір ел, бір мақсат, бір Отан – біздің ұлттық арманымыздың ақиқат алғышарттары. Білімді мыңды жығады, білген уақыттан озады. Ал ізгі қасиеттерді ізгілікке жұмсаған елдің де, ердің де қашанда маңдайы ашық. Бұл сөздерді елеп-екшеп берген де халқымыздың ғибратты өмір жолы. Біз – талайды көрген халықпыз. Тар заманды бастан кешіп, кең заманды аңсаған елміз. Бұл күнге біздің ұрпақ жетті. Ендігі жас ұрпақ – ертеңгі ел тірегі осыны бағалай білуі керек. Бақыт – бағалай білгендікі. Адал маңдай тер – абыройдың баспалдағы, еселі еңбектің өтеуі.

Ғасырлар бойы азаттыққа ұмтылған арда елдің қай кезде де көшін бастаған ұлы тұлғалары болған. Бұл тұрғыдан келгенде ұлттың ұлы тұлғаларының есімдерінің өзі талай кітапқа жүк боларлық. Ерлердің ерен бейнелерін дастан-жырларында мәңгілікке нақыштаған халқымыздың ұлан-ғайыр байлығы – руханиятымыздың асыл қазынасы ғана емес, ол – біздің келешек дамуымыздың, елдік қуаттың қайнар көзі.

Тұлпар мініп, ту ұстаған бабалардан жеткен асыл сөз, айбынды ұран енді бүгінде Қазақстанның мәртебесі мен мерейін асырып, оның әлемдік өркениет көшіндегі орнын айқындауда. Қазақ жерінің – үсті де, асты да байлық. Ал одан да қымбат байлық – біздің бауырмал халқымыз, мәрт жұртымыз. Ел болу үшін, ең алдымен ұлттық рух, ұлттық қасиет және ұлтқа деген сенім болуы қажет. Біз осы ұлы қасиеттерді мемлекеттік саясат ретінде ұстанамыз және оны әркез мақтан етеміз.

Мемлекеттің ғұмыры да адамдардың тағдырына ұқсас. Аристотель данышпан: «Мемлекеттің пайда болуы Құдайдың ісі, ал оны сақтап қалу – адамның ісі», деген екен. Біз, Қазақстан халқы, Құдайдың ісіне қуана отырып, жаңа тұрпатты мемлекетімізді сақтап қалу үшін Мәңгілік Елге қызмет жасау жолында еңбектеніп жатырмыз. Ел мен ердің бірлігі – халықтың қам-қарекеті.

«Жері жоқ ел мемлекет құра алмайды, жері жоқ ел өмір сүре алмайды», деген екен ғұндардың көсемі Мөде бабамыз. Бізде ұлан-байтақ жер де бар, ынтымағы жарасқан ел де бар.

Еңбегімізге береке, халқымызға бірлік бергей!

III. Насихат

Тәуелсіздіктің тал бесігі

*Қыдыр қонып, құт дарыған киелі қоныс,
мүбәрак мекен – Алматы! Биікке самғау, қиырды
шарлау, заманнан қалмай заулау – мына біздерге
өзің берген тәрбие, өзің көрсеткен өнеге, өзің
тапсырған тарихи аманат!*

Нұрсұлтан Назарбаев

Тәуелсіздіктің тал бесігі

Қыдыр қонып, құт дарыған киелі қоныс, мұбәрак мекен – Алматы! Биікке самғау, қиырды шарлау, заманнан қалмай заулау – мына біздерге өзің берген тәрбие, өзің көрсеткен өнеге, өзің тапсырған тарихи аманат!

Жиырмамыншы ғасырдың соңғы онжылдығы бізге мейірімін төкті. Тұғыры босап, тұрлауы кете бастаған Кеңес Одағының керегесі сөгіліп, шаңырағы шайқалды. Тоқыраудан басталып, ыдырауға ұласқан инертті империя осылайша күйреудің соңғы кезеңіне жетті.

Біразға дейін геосаяси тепе-теңдікті орнықтырып келген 1945 жылғы Ялта келісімі де 1991 жылы құрдымға кетті. «Аяғы бар дүниенің басы да болады» деген абыздар сөзінің ақиқаты өмірде мәңгілік дәлелденумен келеді.

Шынында да, 1991 жыл кәрі тарихтың құрсаулы дөңгелегін кері айналдырғандай болды. «Ешқашан құламайды» деп дәріптеліп келген компартия да, көп елдің көңілін аулап келген коммунизмнің тәтті елесі де осы жылы сыр берді. Тәуелсіздіктің толғағы тар шеңберде ширығып жатқан талай елдің тынышын кетіріп, мазасын алды. Біз де үзеңгіге аяқ артқандай едік. Сананы кернеген сұрапыл құштарлық пен алапат арман алғы күнге асықтырды. Қанатын қомдаған қырандай томағамызды сыпыруға әзір отырдық.

Сол кездегі алаң көңілді Алматы сан ғасырды бастан кешіп, ақылман абыздық кезеңдерді сәтті өткеріп, қазыналы қариядай ойға шомып отырған дана қалаға ұқсайтын. «Алмалы» дәуірін артқа тастап, Жібек жолының бойындағы ұлы қиырларға созылған ұзақ көштерге теңін артып, Қытай мен Үндістанға асқан кіре жолдар мен күре даңғылдардың шулы шежіресін кейінгі ғасырларға жалғады; Орынбордан озған, Ақмешіттен асқан астаналық эстафетаны асқарлы Алатаудың баурайына қонақтатқан қала – бұл. Ән мен жырға арқау болған әз Алматының маңдайына ғасырлап күткен қуаныш – Тәуелсіздікті жариялау бақыты бұйырды.

Иә, Алматы – тәуелсіздіктің тал бесігі. Желтоқсанда бұлқынған жас қайраттың намысын жаныған жер де осы шаһар. Бұл қалада кеңестік кезеңнің қатпар-қатпар тарихы түзілді. Бұл қалада азаттыққа ұмтылған арыстардың ақырғы

жолдары аяқталды. Бұл қалада дала психологиясының қалалық болмысқа айналуының ұзақ үрдісі жүрді. Сауатсыздықпен күрескен жылдардың сызбалары да осы жерде дүниеге келді. Ғылым-білім, әдебиет пен өнер, руханият пен мәдениет алма ағаштарымен астаса бұр жарды.

Ал, ең бастысы, Алматы ұлттық сананы қалыптастырудың рухани орталығы, ұлағатты ұстаханасы болды. Қазақ халқының өнері мен мәдениетінің дәстүрлі дала философиясының шынайы көрінісі болып қана қоймай, ұлттың даму үдерісіндегі үлгі мен мектепке айналды. Осының бәріне куә – ару Алматы.

Шамалғаннан кейінгі жол талай қиырды шарлап келіп, Алматыға тоғысты. Ал Алматыны арманға айналдырған басты айшығы – Алатау. Алатаусыз тек Алматы ғана емес, жер жәннаты Жетісудың өзі де жетімсіреп қалмас па? Ол сондықтан да асқарлы ғана емес, биіктіктің бедеріндей айбарлы.

Бала кезімде таңертең тұра сала Алатауға қараушы едім. Біздің үй тау жаққа қараған көшенің бойында еді. Тау да маған қарап тұрғандай сезінетінмін. Бала қиялымда мен анау таудың ақбас шыңына шығып, зеңгір көкте қалқыған қыранның қасында самғай ұшсам ғой деп армандайтынмын. Сол бір өзім өрген таңғажайып ертегімде шашасына шаң жұқпайтын Шұбараттың жалына жармасқан күйі құйғытып шауып, Үшқоңырдың үкілі сайлары мен көк майсалы жазығында тұнған бүлдіргенге сұғына кіріп, тас бұлақтың суына қос алақанды толтыра сіміріп, құмардан шыққандай болатынмын.

Тарих тылсымына бойласақ, бұл ұлы далада алуан түрлі өркениет болған. Бірі құлап, қираған, бірі жұтылған, енді бірі із-түзсіз жоғалып, бірқатары қоныс аударуға душар болған. Әр жеңімпаз өз тарихын өзгеден биік қойып, бұрынғыны мансұқтап отырған. Бірақ солай болған күннің өзінде, ұлы далада тұрған мәңгілік ескерткіштер бойына құпиясын сақтап, уақытын күтіп жата берген. Бұлар – біздің тарихи-рухани оқулықтарымыз.

Алматыны сайын даладағы қалалық қалыпқа әлі де келе қоймайтын Ақмолаға ауыстыру туралы ой тәуелсіздікпен бірге келді десем де болады. Бірақ алғашқы аласапыран кездегі қиыншылықтар мен проблемалар бұл туралы

кеңінен ойлап, нақты пікір түюге мұрша бермеді. Бірақ көкейде тұнған ой мен аңсарлы арман үнемі алаңдатумен болды. Елорданы Отанымыздың орталық бөлігіне көшірудің аса маңызды стратегиялық, саяси-әлеуметтік, қоғамдық-руханияттық маңызы дау туғызбайтын шындық еді.

Тәуелсіздіктің толық тарихын жазып шығу – өте күрделі іс. Тіпті мүмкін де емес шығар? Қыруар дерек пен дәйекті тізіп шыққанның өзінде, кейбір маңызды сәттер көңілден қағаберіс қалуы мүмкін.

Ал астананы көшіру – қалыптасқан тарихты заман талабына сай жаңаша жазып, бұрынғы ұстанымға басқаша тың парақтар қосу деген сөз. Табиғаты жанға жайлы, жылдың төрт мезгілі де қолайлы Алматы, айтары жоқ, бас қалаға лайықты екендігі дау туғызбайды. Алматы ежелгі жұртымыздың ата қонысы ғана емес, кейінгі кеңестік кезеңде байқала бастаған отарлық ойдың құрсауында тұншығып, Верный туралы жалған қауесеттің іргетасын қайтадан құюға ұмтылған келімсек пікірлер, өгей пиғылдарды қиып тастаудың ұтымды сәтін бастан кешті.

Мәртебесі майдан даласында қалыптасқан батыр Бабырдың естелік жазбаларында шығыстан жөңкілген Шыңғыс хан сарбаздарының ат тұяғында тапталып, қираған Алматы қаласы, енді бір жазбаларда Алмалық қаласы болып, тарих тылсымынан тіл қатып, оның көне ізі бүгінгі Алматының санадағы сызбасына түседі.

Бабырдың замандасы, қолына қылыш емес, қалам ұстаған Мұхаммед Хайдар Дулати өзінің: «Тарих-и-Рашиди» атты тарихи еңбегінде Әзіреттің Алатауының етегінде жайлы қоныс тепкен жарасымды шаһар – Алмалық қаласы туралы баяндайды. Түп сөзі «алмадан» бастау алатын көне кенттің жалғасқан тарихы оның баурайында жұпар ата жайылатын апорттың ғажайып иісіндей болып, жан сарайымызды әлі әддилеп келеді.

Қала дамыған жерде ой мен сана дамиды. Сана еркіндігі ұлттың өзін-өзі тану процесіне алып келеді. Өзін таныған ұлт өзгеге танылудың жолын іздейді. Ол жол әр кез тақтайдай тегіс болмайды: бірде даңғыл, бірде тайғақ... Алматыда қалыптасқан ой еркіндігі талай жыл бірде астарлы, бірде ашық айтыла жүріп, 1986 жылғы желтоқсанда күркіреген күндей болып, Жаңа алаңның үстінде жаңғырып тұрды.

Біз тәуелсіздікке қол жеткізген кезде елдің тұрмыстық жағдайы ауыр болатын. Қаржы да жоқ, қажетті тауар да жоқ сол бір қиын кезеңнің де қисынын таптық. Жоққа жетпейтін жүйріктің бабын келтіріп, шідерін шештік. Тірліктің түндігін түріп, жоқты барға, барды базарға, базарды ажарға айналдыра алдық. Әрине, бұл айтуға ғана оңай. Бірақ көппен бірге жол таптық, жұрт боп жұмылып, азды көпке айналдырдық. Сенім несиеcін орнықтырдық, үмітті үкіледік.

Ұлы көштің тізгінін қағар тұста, алып ұшақтың баспалдағында тұрып, жаным толқып, аяулы Алматыға бас иіп қоштасқан сәтімді ұмытқан емеспін. Алатаудың ұшар басына көтерілген алтын шапақты арқаланып тұрып, сонау заңғар көкте қалқыған қыранға да қош айтқандай болғанмын. Алатау сонда ақ сақалы алдын жапқан абыз қариядай басын шұлғып, батасын бергендей сезініп, қанаттанып аттандым. Сөйтіп, еліміздің ертеңіне жол тарттық, болашағымызды бетке алып, сапарға шықтық. Қателескен жоқпыз. Бұған адам да, заман да куә. Онымызды алыс та, жақын да көріп-білді.

Алматы қазір алып мегаполиске айналды. Қала да адам секілді. Өседі, өркендейді, өмірбаянын жазады. Оны басқарған азаматтар өздеріне жүктелген міндеттерді орындау жолында аянып қалған жоқ. Олар да Алматымен бірге өсті. Енді осынау өз қаланы басқаратын жаңа ұрпақ, жас толқын келді. Біз оған сенім артып, оның қолына ата-анамыздың ардақты қара шаңырағын тапсырғандай күй кешіп жатырмыз.

IV.Насихат

Саясат салтанаты

Мен үшін елімді дамыған мемлекеттердің сапына тұрғызып, санатына қосудан үлкен мақсат жоқ.

Нұрсұлтан Назарбаев

Саясат салтанаты

Мен үшін елімді дамыған мемлекеттердің сапына тұрғызып, санатына қосудан үлкен мақсат жоқ.

Саясат дегеніміз не? Бұл ғылым ба, тәжірибе ме, тәуекел ме, әлде болжам ба? Немесе ішкі түйсік пен сенім сезімінің ұштасқан жері ме? Бір сөзбен жауап беру қиын, әрине. Меніңше, бұл – осылардың бәрінің қосындысы және мақсат пен мұраттың айқындалуы. Міндет пен парыздың бой көрсетуі. Ақыл мен айланың ретіне қарай қолданылуы. Тіпті, бұлардан басқа да біз біле бермейтін сан алуан қырлары бар шығар?

Бірақ қалай болғанда да, саясат туған халқыңның бүгінгі мен болашағы жолындағы сенің ар мен адалдыққа суарылған іс-әрекетің болса, онда ол – еліңнің бағы мен бақыты. Дегенмен, уақыт, әр кезең өз саяси тұлғасын өзі тудырады. Дәуірі таңдайды, заманы қолдайды.

Біз – халықтық саясаттың мәртебелі мектебінен шыққан еліміз. Осы елде туып-өскен ұрпақпыз. Бабаның даңқын бұлдап, бұра тартқан жеріміз жоқ. Ұлы даланың ұлағатын ұлттық тарихымыз деп бағалай отырып, жаңа тарихтың тарауларын жазып жатырмыз. Бұл орайдағы берік ұстаным – ұлттық ынтымақты ту ету.

Шамалған деген шағын ауылдың сол кездегі тірлігін бүгінгі күн тұрғысынан ойласам, ол да бірлік пен ынтымақтың мектебі екен. Әр алуан ұлттың өкілінен тұратын ауылдың ынтымағы керемет болатын. Сол бір шағын ауыл байтақ Қазақстаным секілді. Өз басым солай қабылдаймын. Арба айдап, ат суарған, шалғы тартып, алма бақтың төріне су жетелеген шаруақор жаңдар келеді көз алдыма. Құлағымға өрістен оралған сиырлар мен маңыраған қой-ешкінің у-шуына қоңыр дауыстарын қосып, құрдастарын әзілмен әдіптеген ауыл қарттарының үзік үні жететіндей. Сондай сәттерде бейбіт өмірдің саясаты бәрінен қымбат, күрделі болса да, қарапайым екенін түсінесің.

Саясаткер болу әу бастағы арманым емес еді. Тіпті, бала кезімде мұның неңдей нәрсе екенін де ойлап көрмеппін. Тек, әйтеуір әкем мен анамның күнделікті қарапайым өмірі мен ауылдастарымның қоңыр тұрмыс-тіршілігі мені осы жолға – беймәлім сапарға бастап алып келіпті. Ауыл ақсақалдарының

әрбірі сыралғы саясаткер, сырбаз мәмілегер екенін жылдар өткенде, талай елдер мен мемлекеттердің төрінде елім туралы толғанғанда терең сезіне түскендей болдым.

Мектепте саясатты оқытпайды. Біздің кезімізде оны жоғары оқу орындарында да оқытпайтын. Саясаттың сұңғыласы мен сұмдығын біз тәуелсіздіктің туын көтерген жылдарда ғана барынша сезіндік. Білетініміз бір сан, білмейтініміз мың сан екенін де осы кезде бағамдадық. Үйрене жүріп, өстік, қолдана жүріп, қалыптастық. Халқымызда: «батыр болып тумайды» деген сөз бар. Сол айтқандай, адам саясаткер болып та тумайды. Саясаттың өзі сияқты, саясаткер де қалыптасады. Мұны біз ұлы өмірден үйренеміз. Өмір мектебі – мәңгілік мектеп. Оның бір шәкірті – тәуелсіз мемлекетіміз.

Қазақтың «кішкентай үй үлкен отауға қарайды» деген әдемі сөзі және бар. Сол айтқандай, кішкентай халыққа үлкен саясаткер керек екенін біз кейінгі жылдарда әбден ұққандаймыз.

Біздің халқымыздың өзі – саясаткер. Сонда саясаттың ең маңыздысы мен ең күрделісі не? Ол – халқыңа бейбітшілік сыйлау, жақсы тұрмыс кештіру. Жұртыңды өзгелерден оздырмасаң да, қатарынан қалдырмау. Көршіңмен тату болу. Халқыңның табанына кірген шөңге маңдайыма қадалсын деп күн кешу. Сонда сен халқыңмен біртұтассың. Бөлінбес бір бүтінсің. Қабырғалы халқы болмаса, қандай басшының да тауы шағылмай, тауаны қайтпай тұрмайды. Тамағыңды тауып жерлік кәсіп, одан да тәуір қызмет табылар. Бірақ ол қара орманың – қасиетті еліңнің ортасында жүріп ішкен бір жұтым қара суға қайдан татысын?!

Қазақ сөзінің көбі астарлы, бейнелі. Сөзіміздің бәрі ұйқасып тұрған қара өлеңдей әсер етеді. Мәселен, қара деген сөздің мән-мазмұны кең. Ол көп, қалың, мол, үлкен деген ұғымдарды береді. Ал осы сөз – қайғының қара бұлтын серпитін жауынгер ұғым. Халқымызды қара орманым дейміз. Үлкен, бас үйді қара шаңырақ дейміз. Түркі жұртының қара шаңырағында отырған қазақтың әрбір тірлігі халық тарихы – ұлттың ұраны, қаруы мен құралы. Қара шаңырақтың иесі де бізбіз, киесі де бізде.

Біз бүгінгі саясатты ұлттық рухтың еркіндігі негізінде жүзеге асырамыз. Өйткені, рухы еркін халық қана ұлы

істерді атқара алады. Біздің ұлы ісіміз тәуелсіздік алу, оны тұғырлы ету болды. Орындадық. Ұлан-байтақ шекарамызды шегендеп, жаттың ала көзі, жаудың сұғы қадалмайтындай ету мақсатын ұстандық. Мақсат межесіне жеттік. Әлемдік өркениет өлкесінде көш соңында қалып салпақтамай, күштіге жағынып, жалпақтамай, қарулыдан қорқып жалтақтамай өмір сүру принципін орнықтыруды ойладық. Ойымыз жүзеге асты. Азуын айға білеген, атағы жер жарған халықаралық ұйымдар мен құрылымдарды төрімізге шақырып, тілін шештіруді жоспарладық. Жоспар орындалды. Кеңес өкіметінің ығына жығылып, тұншығып күн кешкен еліміздің рухани күшін қайта жаңғыртуда тыңнан жол салуға міндеттендік. Уәде үдесінен шықтық. Төл теңгеміздің бағамын, жаңа ақшамыздың нарқын өзгелерге көрсетіп, аларымызды алуды, барар жерге жетуді мақсат тұттық. Оны да орындадық. Әрине, осының бәрі бірден орындап тастайтын да тірлік емес. Ешқайсысына тоқмейілсіп отырған жоқпыз. Алға тартып, абыройды көтеріп, жалғастыра береміз.

Құлшынысы келіссе, орындалмайтын арман болмайды. Бабы мен күтімі келіссе, озбайтын жүйрік болмайды. Ол үшін айқын мақсат, асқақ арман, өр талап, үкілі үміт болуы шарт. Бұл қасиеттердің бәрі халқымыздың бойында бар. Осыған мың мәрте тәубе дейміз. «Қазақ тарихында қазақ ұялатын ештеңе жоқ» дегенде, осы қасиеттерді басты назарға аламыз.

Солақай саясаттың тұсында мансап мінберіне кездейсоқ көтерілген кесірлер мен зордан зобалаң көрген халқымызды кемсіткендер бізді күні кеше ғана пайда болған бұратана халық, бұралқы ел санады. Біз жоқтан бар болған халық емеспіз. Қазақ хандығы – бұдан бес жарым ғасыр бұрын шаңырақ көтерсе де, Еуразияның ұлы даласында орнаған арғы дәуірдегі сақ, ғұн, үйсін мемлекеттерінің, бергі замандағы Ұлы түрік қағандығы, Дешті Қыпшақ пен Алтын Орда мемлекеттерінің заңды мұрагері. Бұлар – біздің ұлы тарихымыздың көне сілемдері. Ежелгі іздің сүрлеулері бізді жаңа заманның мінберінен сөз айтуға жеткізді.

Арғы дәуірлерге бармай-ақ, таза түркілік заманымызға зер салар болсақ, әйгілі Рим империясы құлап, Еуропадағы осы күнгі мемлекеттердің нобайы да әлі қалыптаса қоймаған, ал Қытайда үш патшалық пен алуан әулет өзара тартысқа

түсіп жатқан алтыншы ғасырда – 552 жылы Алтайда Ұлы Түрік қағанаты атты қуатты, күшті мемлекет дүниеге келді. Ол небәрі жарты ғасыр ішінде Алтай мен Кавказ арасындағы алып далада жеке дара билік жүргізді. Дәуірлеп тұрған кезінде Византия мен Ираннан, Қытайдың екі патшалығынан алым алған ер түріктің берекесі кетіп, өз ішінде билікке талас басталғанда, әуелі батыс пен шығысқа ажырап, кейін оғыз, қарлұқ, қыпшақ болып бөлініп, жауларына жем болды.

Демек, саясаттың ең басты ұстанымы – бірлік. Бірлігі жеткен ел озады, бірлігі кеткен ел тозады деген сөздің де сорабын дөп басып айтқан халқымыз. Бірлік – біздің барлық жеңістеріміздің қайнар көзі, тыныштығымыз бен бейбіт өміріміздің қорғаны. Бірлік бар жерде – тірлік бар. Осыны әрдайым жадымызда ұстауымыз керек. Ата тарихымыздың тұжырымдарын есте ұстап, шежіре болып айтылар ұлттық ұлағатты, тарихи ақиқатты жас ұрпақтың жадына мықтап сіңіруіміз қажет. Жас ұрпақ жүрегіне сонда жол табамыз, сонда ғана болашағына бағдар бере аламыз.

Біз ұлттық мұрадан ешқашан бас тартқан емеспіз. Жақсы болсын, жарты болсын, ол – біздің ортақ тарихымыз, жүріп өткен жолымыз. Үйренер мектебіміз, үлгі алар өнегіміз. Қалай болғанда да, сол мұраны жаңа заман ыңғайына лайықтап, жас ұрпақтың қажетіне жарата білуіміз керек. Мәртебелі болашақ туралы армандай отырып, мерейлі өткенімізді де жадымызда сақтағанымыз абзал. «Өткенге топырақ шашсаң, келешек саған тас атар» деген тәмсілді көңілге тоқып қойғанымыз жөн.

Астана төрінде біз сан мәрте халықаралық форумдар, саммиттер, симпозиумдар, құрылтайлар өткіздік. «Босқа шығынданып осының не қажеті бар?» деген сөздер де айтылып қалып жатты. Тіпті бұдан да өткен, шымбайға бататын сөздерді де естуге тура келді. Бірақ әр нәрсенің қайырымы, әрбір істің нәтижесі, әр басқан қадамның жетер жері болады. «Жүргенге жөргем ілінеді» деген халықтың баласымыз. Біз осынау ұлы басқосулардың арқасында ай астындағы абыройлы Алаш жұртының даңқын асқақтаттық. Өзімізді таныттық, мемлекеттік ғұмырнамамызды байыттық.

Біз кеше кім едік, бүгін кіміз? Ертең қай жерде боламыз? Бұлар – мәңгілік сұрақтар. Оларға бірден жауап қайтара қою да қиын. Тіпті оған бірден жауап беремін деп

өзіңді де, өзгені де қинаудың қажеті жоқ.

Айналасы он-он бес жылдың ішінде Қазақстанды әлем тегіс таныды, түгел мойындады, тең әріптес санайтын дәрежеге жетті. Егер біз алысты жақындатпасақ, жақынды жанымызға тартпасақ, жоғарыда айтылғандай әлемдік басқосуларды ұйымдастырмасақ, томаға-тұйықтық не берер еді? Ондай тірліктің пайдасы қане? Қоршау ішіндегі құр байбалам кімге керек? Елордамыздың іргетасын мықтап қалап алғанымыздың өзі біле білгенге, аса маңызды, мәңгілік мәні бар тарихи шешім болды.

Бір кездері әлемдік геосаяси картадағы кешеуілдеп дамып келе жатқан елдермен шатастыратын шалағай саясаткерлердің өздері бүгінде Қазақстанның әлемдік саясаттағы өз жолын өзгеге үлгі етудің көрнекі құралына айналдырды.

«Тәуелсіздікті алдық, енді біздің не істесек те өз еркіміз» деп арқаны кеңге салатын заман емес қазір. Дамылдап, шалқайып жататын да уақыт емес. Біз «әрекет бар жерде – берекет бар» деген қанатты қағиданы ұстана отырып, игі мақсат жолында жұмыла еңбек ететін боламыз. «Дүниенің кілті – сабырда» деген пайғамбарлардан қалған өсиетті өнеге тұтып, жасампаздықтық пен төзімділікті тең ұстадық. Сөйтіп, мемлекеттің қалыптасу, тұрақтылық, даму үрдістерін тұғырға қондыра алдық. Бұған қанағат етпеуге бола ма? Көзге ұрып тұрған нәрсені көрмеуге бола ма?

Кеңестік кезеңде қағажу көріп, шеткері жатқан көп республиканың бірі болдық. Ол да бір зейнетінен бейнеті көп тірлік еді. Бүкіл ауыл шаруашылығы өнімдері орталықтың екі алып қаласын азық-түлікпен қамтамасыз етуге жұмсалды. Сол үшін-ақ маңдай тері зая болған еліміздің арада аз ғана уақыт өткенде Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымына (ЕҚЫҰ) төрағалық жасап, төбе бидей төрелік айтарына күні кеше кім сенер еді? Кезінде ұлт тарихының бастауындай болған Ұлытаудан сөз ұзатсақ, енді ұлы төр – Ақордадан әлемге тіл қатып жатырмыз. Қазақ сөзі ғарышқа дейін жетті.

Әлемнің дамыған 56 мемлекетінің басын қосып, жаһандық дамудың жария жағдайлары мен дүниежүзілік дүрбелеңдерді ымыраға келтірудің жөн-жосығын ойластырдық. Әлемдік ынтымақшыл іс-әрекетке баға беріп

қана қоймай, басшылық жасағанмыз да айдай әлемге аян. Кеңестік республикалар арасынан бірінші болып осындай халықаралық беделді ұйымға төрағалық етуімізге еліміздің бейбітшіл де гуманистік ұстанымы негіз қалады. Бұл – біз жүргізіп келе жатқан саясаттың және бір озған жері.

«Халықтық реформалардан асқан шексіз маңызы бар қоғамдық мәселе жоқ» деп кезінде ұлы дала перзенті Шоқан Уәлиханов жазғандай, біз халық игілігі жолындағы барлық іс-әрекеттерді ешқашан күн тәртібінен түсірмейміз.

Озатынымыз сол – қолында жаппай қырып-жоятын қаһарлы ядролық қаруы бар Қазақстан тәуелсіздігін алғанда әлем сақтана қарап, алаңдап отырғанда, ядролық жойқын қару-жарағымыздан өз еркімізбен бас тартып, әлемдік қоғамдастықтан бейбіт тірлігімізге кепілдік алдық. Бұл тереңнен ойланған саяси қадам болатын. Қазір осы қадамның тыныштыққа тірек болғанын көріп отырмыз.

Бүгінде ешкімді қарумен қорқыта алмайсың. Әлемде қару-жарақтың санмың түрі бар. Оның бәріне бірдей ие елдер де бар. Бірақ ең үлкен күш – қару емес, татулық. Татулықты сұрап та, сатып та ала алмайсың. Оны саяси көрегендікпен ғана қалыптастыруға болады. Тәуелсіздігін енді ғана алып, өшкені жанып, өлгені тіріліп отырған алагеуім шақта ел ішіндегі тыныштықты біз осылай қалыптастырдық. Демек, біз – татулық, бірлік атты бірегей жасампаздыққа сүйенген елміз.

Баяғыда жаңа шаңырақ көтерген жас отауға бүкіл ауыл асарлата үйін көтеріп, үйелмені қиналмасын деп алдына мал салып беретінін талай көргенбіз. Біздің жас, тәуелсіз мемлекетіміздің де алғашқы күндердегі болмысы осыған ұқсас болатын. Асарлатып үй салғанда, оның қабырғасын қалап, төбесін жапқанда сол ауылдың бір тізгін ұстар ағасы, не іс тетігін білер ұстасы жөн-жоба көрсетіп, бәрін реттеп тұрушы еді. Сонда әлгі үйге бүкіл ауылдың жан шуағы мен жүрек жылуы дарығандай болып, жастар өз бойларындағы парыз бен қарызды терең түсініп, үй бола, үйіріліп, қаз тұрып, қадам басып кететін. Аналарымыз шаруаларын жайлай жүріп ән салғанда, әзілдесіп, айналасын ақшуақ күлкіге бөлегенде, аспанымыз шәйдай ашылып, көңіліміз көкке жетіп қалатын.

Бір ерекше есте қалғаны, біздің ауылда жанжал деген

мүлде болмайтын. Әлде, ауыл ағалары болдырмай ма екен? Әйтеуір жұрт жұмылып, бір-біріне сүйеу болып, аядай ауылдың ортақ абыройын қызғыштай қоритын. Сонысымен мәре-сәре тірлігін жасап, түтінін түзу түтетіп жатар еді. Жұрттың көбі, әсіресе аға ұрпақ жақсы үй салудың оңай емес екенін біледі. Ал біздің ортақ үйіміз – Қазақстан сияқты жас мемлекетті құрып, орнықтыру бұдан әлдеқайда қиын болды. Мемлекет құрылысы біздің болашақта қандай мемлекетте өмір сүретініміздің нақты бас жоспары болуын талап етті.

Халқымыздың ақыл-парасаты нәтижесінде біз өз жолымызды – Қазақстан жолын жасай алдық. Даналық даңғылы біздің халқымыздың жүрегінен басталды. Әуелі – экономика, сосын саясат деген ұстанымды даурыға айтпасақта, сананы тұрмыс билейтінін саяси тұрғыдан бағамдай отырып, конституциялық қағидаттарды, саяси жүйені, дінаралық үнқатысуды, мәдени-рухани бірлікті, ұлттық инфрақұрылымды бір мақсат шеңберінде құрудың ұтымды жолын таптық.

Бүгінде қазақстандық даму жолының тиімділігін бүкіл әлем мойындап отыр, біздегі қоғамдық келісімді және Қазақстанның біртұтас халқын құрайтын ұлттар мен ұлыстардың ынтымақты тірлігін Біріккен Ұлттар Ұйымы ұлтаралық татулықтың үлгі моделі ретінде жоғары бағалады. Бұл мақтаныш па? Әрине, мақтаныш. Жетістік пе? Әрине, жетістік. Қалай айтсақ та, бұл біздің – ортақ жетістігіміз, ортақ жеңісіміз. Барар бағытымыз, жетер жеріміз бен шығар төріміз бір. Егер де «бас-басымызға би болып», өңкей қиқымның ортасына түссек, көшіміздің қазір қай жерде жүретінін кім білсін?!

Осы жиырма бес жыл ел үшін де, мен үшін де оңай болған жоқ. Біз жүргізіп келе жатқан саясаттың мәні мен мақсатын жүрекпен ұғынып, түсініп, бір жеңнен қол, бір жағадан бас шығарып келе жатқан халқымыздың сап бұзбаған саналы тірлігі. Елмен бірге көрген тойлардың бәрі біздің рухымыздың ояну, өркендеу кезеңін айқын көрсетеді. Біз күні кеше кісі қолына қарап келсек, енді бізге де сүйсіне қарайтын елдер бар.

Қазақстанның халықаралық беделіне байланысты биылғы бір жылдағы бірлі-жарым жетістіктеріне тоқтала кетсек, еліміз 2016 жылғы 28 маусымда Біріккен Ұлттар

Ұйымы Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты емес мүшесі болып сайланды. Бұл Кеңес – БҰҰ-ның Жарғысымен «халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздіктің басты жауапкершілігі» жүктелген, тұрақты жұмыс істейтін орган.

Еліміздің оған мүше болуы – Қазақстанның халықаралық аренадағы беделі мен еңбегінің мойындалуы деген сөз. Біздің еліміз бейбітшілікті, қауіпсіздікті және орнықты дамуды жақтайтынын тәуелсіздік жылдарының бәрінде өзінің нақты істерімен дәлелдеп келеді. Семей ядролық сынақ полигонын жабу және қуаты жөнінен әлемдегі төртінші зымырандық-ядролық арсеналдан бас тарту туралы шешімдерімізді бүкіл Жер шары біледі әрі барынша бағалап, қолдайды.

Бізге әлемдік қоғамдастықтың мұндай сенім көрсетуі мемлекетіміздің қарқынды дамуы мен береке-бірлігімізге де байланысты, сондай-ақ бұл – тек біздің еліміздің ғана емес, сонымен қатар, бұған дейін ешқашан халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікке жауап беретін органда өкілеттік етпеген бүкіл Орталық Азия өңірінің де табысы.

Таяу болашақтағы жылдар халықаралық қарым-қатынастардағы ахуал үшін аса күрделі кезең болмақ. Дүние созылмалы жанжалдармен қатар, қауіпсіздікке төнетін қатердің бұрын-соңды болып көрмеген кең ауқымымен бетпе-бет келіп отыр. Әлемнің әр түкпірінде орын алып жатқан жантүршігерлік қайғылы оқиғалар радикалды топтар мен олардың имансыз идеологиясына өркениетті қоғамда жол берілмеуге тиіс екенін тағы да дәлелдей түсуде.

Сондықтан да Қазақстан жаһан жұртына, әлемдік қауіпсіздікке қатер төндіретін халықаралық терроризм мен экстремизм әрекеттерін қатаң айыптаумен келеді. Мемлекетіміз баянды болашақтың қазіргіден де сенімдірек және игіліктірек болуы үшін өзіне берілген мүмкіндікті пайдаланып қалуға ұмтылады. Өйткені, тұрақты әрі қауіпсіз әлем – азаматтарымыз бен келешек ұрпақтарымыз үшін аса қажетті қасиетті құндылық.

Біз жаппай қырып-жою қарулары мен соғыс індеттерінен және қақтығыс-жанжалдардан азат әлем құруға бағытталған байыпты іс-шараларымызды одан әрі жалғастыра береміз. Қазақстан, сондай-ақ, су, энергетикалық және азық-түлік қауіпсіздігі мәселелерін шешуге де өзіндік серпін беретін болады. Елордамыз Астанада өткізілетін

«ЭКСПО-2017» халықаралық көрмесі – соның бір бөлігі. Болашақтың энергиясы, жасыл экономика сияқты әркімге де қатысы бар толғақты проблемалар сонда қамтылады.

Еліміздің еңсесін көтерудегі шараларымыздың тағы бір парасы – шағын мемлекет пе, ұлы держава ма – түйткілді текетірестер, тығырыққа тіреген түсініспеушіліктер тұсындағы араағайындық абзал істеріміз. Соңғы бірер жыл бедерінде ғана Ресей мен Украина, Әзербайжан мен Армения, сондай-ақ Мәскеу мен Анкара арасын дәнекерлеу тұрғысындағы тірлігіміз табысты болды.

Бұл Қазақстан Республикасының әлемдегі аса дамыған мемлекеттер қатарына қосылу, қауіпсіз әрі өсіп-өркендеген болашақ құру жолындағы тағы бір тарихи қадамы болмақ. Сонымен бір мезгілде, қазіргі заманғы өте зәру және тым шетін проблемаларды шешуге қатысу біздің алдымыздан көптеген елдермен, бүгіндей өңірлермен қарым-қатынастарымыз бен тығыз байланыстарымызды дамыту үшін ауқымды мүмкіндіктер туғызбақ.

2016 жылғы 17 маусымда Қазақстан Орталық Азияда алғашқы болып Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) Бәсекелестік жөніндегі комитетінің мүшелігіне қабылданды. Әлемдік күрдістерді ескеретін болсақ, Қазақстан үшін жаһандық экономиканы қалыптастыруға әсер ететін осы ұйымның бір бөлігіне айналу өте маңызды.

Бұлар, ең алдымен, ұлтымыздың ұйысқандығының, жұртымыздың толысқандығының көрсеткіші. Сонымен қатар, ерен елдігімізге, тұғырлы тәуелсіздігімізге деген құрмет пен жарқын болашағымызға деген қалтқысыз сенім деп білемін. Халқымыз осынау зор сенімнің үдесінен шығып, Қазақстанның әлемдік аренадағы абыройының асқақтай түсетініне еш күмән жоқ.

Еңбекқор халқы бар Қазақстан алға қарай алшаң адымдап келеді. Еңбек ендіктері мен береке бойлықтарында ерен еңбектің қарқынын көреміз, бұл – Тәуелсіздіктің тынымсыз қайнап жатқан ырыс қазаны. «Қазаншының еркі бар, қайдан құлақ шығарса» деген мәтел біздің ұлттық мүддеге келе бермейді. Өз еркіміз өзімізде екен деп өзеурейтін заман емес. Өзгенің де қас-қабағына қараудың мәні бар. Көршіңмен араз болсаң, қақысы бұзылады, еңбекпен араз болсаң, ақысы бұзылады.

Бізді қазір жүз ойландырып, мың толғандыратын бір кесел бар. Ол – сыбайлас жемқорлық. Сыбайлас жемқорлық – жегі құрт. Халықтың қазынасын тонап жатқан, іс басына келгенше мінәйім, қолға билік тигесін «құдайым» адамдар арамызда әлі де кездесіп жатыр. «Мал аласы сыртында, адам аласы ішінде» деп халқымыз қалай дөп айтқан.

Ұлы бабамыз Майқы биден қалған: «Хан – халықтың қазығы» деген сөзде үлкен мағына жатыр. Қазақстан қоғамының алтын қазығына айналған президенттік билік жең ұшына жемір пиғылын тыққан сұғанақтың сұғын қайтарып, ұзында өші, қысқада кегі кеткен кең көңіл жұртының көкейдегісін тауып, ретке келтіру үшін қолдан келгеннің бәрін жасайды.

Біз, әрине, жазақұмар ел емеспіз. Бала кезімізде өз қатарластарымызбен талай рет шекісіп қалған жағдайларымыз болатын. Біздің құрдастарымыз шетінен намысқой, өр болатын. Сондай кезде әлсіздерге күштілер, кішкентайларға үлкен ұлдар көмекке келетін. Әділ төрелік айтып, балалық тазалықпен шешім қабылдайтын. Осындай кездерде әкелеріміз бен аналарымыз ешқандай шу көтермей, әр нәрсенің байыбына бара білетін. Ешқайсысы өз баласына бұра тартпай, әділдікке қол берер еді. Біздің балаң жанжалымызды көрген әкелеріміз күлімсіреп тұрып, кімдікі дұрыс екенін жіктеп, лезде татуластырып жіберетін.

Осылайша, өкпенің арты өкініш, даудың соңы даурығу екенін ата-аналарымыз кішкентайымыздан бойымызға сіңіріп, ойымызға тұрақтатты. Сол кездерден бастап кішіге қамқор, үлкенге ізетті болып, адамдар арасындағы қарапайым дипломатияның дәрістерін санаға сіңіріп өстік. Кішіліктің келешегі үлкендіктің үлгісінде жатқанын ұғынып ержеттік. Мемлекеттік саясатта да осыны берік ұстану қажет. Мемлекеттік дипломатия мен адамдар арасындағы қарым-қатынастың ұқсас жерлері көп. Бірақ үнемі осылай деу де дұрыс бола бермейді. Мемлекеттік қарым-қатынастың ауқымы да, салмағы да, сабағы да үлкен жауапкершілікке келіп тіреледі.

Қазақстан – көршісімен тату, алыспен де, жақынмен де бейбіт қатар өмір сүре алатын ел. Ол қоғамдық тұрғыдан мызғымас тұғыры бар мемлекет ретінде қабылданып, осы сындарлы саясатымыздың арқасында бұл баға біржола

бекіді. Әлемдік қауымдастық енді біздің елді ядролық қару-жарақтан өз еркімен бас тартқан ел ғана емес, әлемдік жанжалдар мен аумақтық кикілжіңдерді, аймақтық соғыстарды арағайындық бітімгершілікке шақыруға адамгершілік тұрғыдан құқы бар мемлекет ретінде қабылдап, өнеге тұтады. Біз – осылайша «үрей империясынан үміт империясының» сарайына бейбіт қадаммен кірген мемлекетпіз.

1992 жылдың күзіндегі АҚШ-қа алғашқы сапарым кезінде Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясында әлемдік мінберде бірінші рет баяндама жасағанда, күллі дүние жүзі бізге «мынау қандай ел, бұлар кімдер, қандай мақсаты бар, болашағы қандай?» деген сауалдар кернеуінде отырды. Тосырқап та, жатырқап та отырғандар болды. Бірақ біз жаспыз деп жасқанып, жолымыздан жаңылып қалған жоқпыз.

Ол тұста біз әлемдік өркениет көшіне қосылған жаңа мемлекет болғанымызбен, арғы түбіміз тарих тереңінде жатқан, ұлттық құндылықтары бар ұлағатты ел екенімізді айтуға мүмкіндік таптық. Әлемдегі ең үлкен аумақтардың бірін алып жатқан жұрт екенімізді білдіре отырып, жері байдың – елі бай екенін де жатқа жеткізе түсіндірдік. Шаңырағымызды шайқалтпастан, байлығымызды еселей алатын ел екенімізді аз сөзбен ұғындырдық. Оған да міне, ширек ғасырға жуық уақыт өтті.

Бүгінде өткен кезеңге зер салсақ, ХХ ғасырдың қасіретті жылдары аз болған жоқ. Ашаршылық туралы қоғамда қалыптасқан қордалы ойды жаңаша қорыту жүзеге асты. 2012 жылы қазақ халқының тарихындағы қасіретті зұлматқа 80 жыл толды. Кеңестік күштеп ұжымдастыру мен тәркілеудің ең ауыр кезеңі, әсіресе, 1932-1933 жылдарға тап келді. Осынау адамгершілікке мүлде жат қатыгездіктің салдарынан миллиондаған адам құрбан болып, миллионнан астам қандасымыз тарихи Отанынан босып, жырақ кетуге мәжбүр болды. Бұл зұлмат кезеңді халық жадында сақтау үшін жүйелі жұмыстар жүргізілді. Олар жас ұрпаққа үлгі берерлік келелі істер еді.

Осы қасіретті кезеңге арналған іс-шаралардың саяси және жан тебірентерлік көрінісі 2012 жылғы 30 мамырда Астана қаласында Ашаршылық құрбандарына қойылған

ескерткішті ашу болды. Осылайша, ашаршылық тақырыбы төңірегіндегі қажетсіз, жалған ғылыми белсенділік пен саяси саудаға салушылыққа тосқауыл қойылды. Сол сұрқия зұлматқа байланысты оған шынайы қоғамдық және саяси баға берудің ұстанымы қалыптасты. Бұл Қазақстан халқының елдігі мен бірлігінің одан әрі нығая түсуіне ықпал етті.

Еліміз үшін жаңа, сындарлы кезең болып табылатын Дүниежүзілік сауда ұйымының даму және өзара ықпалдасу мүмкіндіктері мен демократиялық даму үрдістерін жалғастыра береміз. Конституцияда тұжырымдалған басты қағидаттарды негізге ала отырып, Қазақстанның үшінші мыңжылдықтағы орнының тек қана төрден табылуына бар күш-жігерімізді, ақыл-парасатымызды жұмсайтын боламыз. Серттей сөзіміз – осы. Серпінді ісіміз де сондай болмақ. Серттің сыны мен серпінін уақыт көрсетеді. Сол кезде біз уақыттың бетіне ұялмай тура қарай аламыз деп сенеміз.

V.Насихат

Туған тілдің тұғыры

Қазақ елі барда, қазақ тілі де өмір сүреді.

Өседі. Өркендейді. Ұлтымыздың ұлы тілі – мәңгілік!

Нұрсұлтан Назарбаев

Туған тілдің тұғыры

Қазақ елі барда, қазақ тілі де өмір сүреді.

Өседі. Өркендейді. Ұлтымыздың ұлы тілі – мәңгілік!

Тіл туралы сөз – ең жанды жеріміз. Алашарысы Мұстафа Шоқайдың: «Ұлттық рухтың негізі – ұлттық тіл» дейтін сөзі бар. Арғы-бергі тарихты адақтап, әлемдегі мемлекеттердің тіл туралы тұжырымдарына зер салсақ, өзінің тілін «Ана тілі» деп дәріптейтін де, ардақ тұтып қадірлейтін де жұрттың бірі біздің халқымыз екен. Ата-бабаның ұлы дәстүрін, тарихы мен шежіресін, әні мен жырын туған тілінде тыңдап, жүрегіне ұялатып өскен ұрпақтың өкілі ретінде қазақ тілінің бүгінгі мен болашағына ерекше мән беремін.

Әрине, оның кешегі кеңестік кезеңде жолы тар, орны төменде болғанын бәріміз білеміз. Отарлық құрсаудың темір қақпаны ана тіліміздің адымына шідер салып, дамуына кедергі келтірді. Тіл шұбарланды, онымен бірге діл тұманданып, сана күмәнданды. Сана сергітер саңлақ тіліміздің тұсалған кезі еді ол. Оны бүгінгі ұрпақ – біз ұмытсақ, келер ұрпақ одан әрі жаңылып, жаза басуы мүмкін. Ұлттың ұлы қазынасы – Ана тілін жаңа ғасырдың биігіне абыроймен алып шығу – бүгінгі ұрпақтың парасатты парызы.

Кеңестік кезеңде, одан бергі тәуелсіздік таңы тұсында, ақын сөзінің астары басқаша ашылып, шындығында да, «сөз өнері – дертпен тең» жағдайға жеттік. Ұлтымыздың ұлы тілі басқа шауып, төске өрлеген өктем тілдің шылауына айналып, өз жерімізде баспалап сөйлейтін кезеңге келдік. Отарлық езгінің қаруын қолға ұстаған дүмділер тілді бұғаулау ғана емес, ойды тұсау, ұлттық ділді шеттету идеясын мықтап қолға алып, ата мен бала, келін мен ене жат тілде шүйіркелесіп, отбасының өзара үндесуі де өзге тілге ойысып бара жатты.

Біз кейде тәуелсіздікті «оңай алдық, дайын күйде кезіктік» деген солақай пікірлерді де естіп қаламыз. Бұл – тіптен қате байлам. Тәуелсіздік берген ең құнды, ең бағалы бір жетістік – туған тіліміздің мәртебесін көтеріп, оны Конституциямыздың 7-ші бабында «Қазақстан Республикасында мемлекеттік тіл – қазақ тілі» деп бекем түрде бекіттік. Тілімізге теңдік тиді, қапияда жоғалған құны қайта қалпына келіп, төрге шықты, төрелікке қол жеткізіп, заңдық негізге ие болды.

Ата Заңның айбарында мемлекеттіліктің мәртебесі мен мерейін көтеріп тұрған бұл баптың бабын таба алмай, баянын орната алмасақ, өзімізге ренжиік. Өз тілін өгейсініп, өзге тілдің ығына жығылғандардың қарасы қазіргі кезде біртіндеп азайып келеді. Бірақ ондайлар мемлекеттік қызметте әлі көптеп кездеседі. Абайлай жүріп, ақылға жүгінсек, оның да ыңғайы келіп, реті табылар. Жаңа, жас толқын келіп, тілдің мәртебесін бұдан жоғары сатыға көтерер. Әрі солай болатынына күмән келтірмейміз.

Бір қызық парадокс: біз өз мемлекетімізде Конституцияда жазылған заңдық күші бар бапты басшылыққа алмай, қыздырманың қызыл тіліне еріп, шапқылай береміз. Іс басында, әсіресе халықтың көз алдындағы жауапты қызметте отырған қазақтардың өздері мемлекеттік тілді менсінбей, өзге тілде сөйлеуге құмар болса, оған халық та, тіл де кінәлі емес. Кінәлі – ұлттық намыстың аздығы, ерсі әрекетке еліктегіштік, ұлт дәстүріне енжарлық.

Осы жағдайды саралай келе, он бес жылда аю да мемлекеттік тілді үйреніп алатын уақыт болды деп айтқаным бар. Бұл сөзді қазақ тілді басылымдар қанатты сөздің қатарына қосып, біраз ұшқындатты. Бірақ бұл қанатты сөзден гөрі тіл тағдырына алаңдаудың, намысты қайраудың бір жолы еді. Бұл ыңғайдағы тығырықтағы тірліктің иіні түзелер деген үміт сөзі болатын.

Тәуелсіздікке дейін біздің көптеген аға қаламгерлеріміз, халық жазушылары мемлекеттік тілді қолдау мәселесіне барынша атсалысты, оны қорғап, күресті. Халық жазушысы Ғабит Мүсірепов денсаулығы сыр беріп, қуаты қайта бастаған кездің өзінде Қазақстан Жазушылар одағының арнайы пленумында туған тіліміз туралы баяндама жасады. Сондағы біраз қаламгерлердің көркем шығармаларын оқып шығып, қазақ тілінің баяны мен байлығын қалай бағалау жөніндегі ағалық ашық сырласу сөзі әрбір қазақ баласының есінде үнемі жүрерлік тәлім болды.

Оның «Ана тілі дегеніміз – сол тілді жасаған, жасап келе жатқан халықтың мәңгілігінің мәселесі. Кеше болмағанның бүгін болуы мүмкін, бүгін болмағанның ертең болуы мүмкін, бірақ ана тіліне мән бермеушіліктің, оны құрметтемеудің орны толмас олқылықтарға соқтыратыны сөзсіз. Ана тілін тек өгей ұлдары ғана менсінбейді, өгей ұлдары ғана аяққа

басады» деген сөзінде терең мән жатыр.

Қазына қарияларымыз бір кезде «тыңдаушысы жоқ болса – сөз жетім» деп мақалдаған. Абайға бақсақ, «сөз түзелді, тыңдаушы, сен де түзел» деген еді. Санаға салмақ салғанда, «сөзді ұғатын кез келді» деп айтылып жүрген пікірдің салмағы орасан зор екенін мемлекеттік қызметте жүрген замандастарымыздың, қатар жүрген әріптестеріміздің үнемі естерінде ұстағаны жөн. Әр азамат әуелі туған тілге деген құрмет пен жауапкершілікті өзінен бастауы керек. Отбасынан бастауы керек. Отбасындағы оңды тәрбие ана тілі арқылы жүзеге асса, одан әрі жас ұрпақ өмірдегі өз қажеттілігін өзі табады, адаспайды.

Бұдан он жылдай бұрын, кезекті бір басқосудың алдында, «Ана тілі» газетінің тілшісіне арнайы сұхбат бергенмін. Соңдағы негізгі әңгіме мемлекеттік тілдің бүгінгі жай-күйі, оның даму, пайдаланылу, қолдану аясын кеңейтудің жолдарын қарастыру, қабылданған заңдар мен мемлекеттік бағдарламалардың орындалу барысы, ең бастысы, «Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде» деген берік те баянды байламды халықтың назарына ұсынып, бағыт-бағдар сілтеу болатын.

Бізде әлі де бойымыздан арылмай келе жатқан бір жаман әдет бар. Ол әуелі бастамаға бірден үн қосып, дүркіретіп әкетеміз, сосын уақыт өте келе істің аяғын сұйылтып, тіпті әрі-беріден соң кейбір қажетті іс-шаралардың ізіне су құямыз. Азаматтың қандай екені оның бастаған ісінен ғана емес, аяқтаған ісінен көрінеді. Бұл тұрғыдан келгенде, мойнымыз жар бермей, жарты жолда солықтап, іс аяғын ақсатып кететініміз бар. Осы кемшіліктен арылу керек.

«Қазақ қазақпен қазақша сөйлессін» деген сөзді айтқаныма да он бес жылдан асып барады. Қазақ қазақпен өзге тілде сөйлессе, жат жұрт не демейді? Он бес жыл аз уақыт емес. Не өзгерді? Қандай белеске жеттік? Ұлтымыздың жанын баурайтын сөздің мән-мазмұнын ел жүрегіне жеткізе алдық па?

Әрине, бұдан жиырма бес жыл бұрынғы жағдаймен салыстырғанда, бұл бағытта көп нәрсе алға жылжыды. Ұтқанымыз да, ұққанымыз да баршылық. Өкінішке қарай, ұмытқанымыз да жетіп жатыр. Ұтылмайтын жерде ұтылып, тұтылмайтын жерде тұтылып жататынымыз да жоқ емес.

Мемлекет дамуындағы маңызды мәселенің бірі – үш тұғырлы тіл мәселесі десек, артық айтқандық болмас. Жаһандану жағдайында жалғыз тілмен қала алмайсың. Әлемдік ақпарат, технология, жаңа инновациялық индустрия ағылшын тілінде жүріп жатыр. Демек бұл тілді де біз еркін меңгеруіміз керек. Ұлтаралық қатынас тілі – орыс тілі де ел дамуында өзіндік рөлін жоғалтқан жоқ. Оны тарихымыздан сызып тастай алмаймыз. Бұрын көп тіл білушілік мақтан болса, енді ол қажеттілікке айналды.

Қажеттілігі сол, көп тіл білсең, көп ақпаратты игересің, өзгелердің озығы мен тозығын айырасың. Бүгінгі уақыттағы экономикалық, әлеуметтік, ғылыми-техникалық пәрмені бар, қуатты дамып келе жатқан мемлекеттердің үлгі-өнегесін танысың. Бәрімен санасуға тура келеді. Оны заман айқын көрсетіп отыр. Жас ұрпақ осыны терең түсініп, жан-жақты болуы шарт. Көп тіл білгеннің зияны жоқ. Досың да, әріптесің де, жолдасың да көп болады. Алайда, қандай жағдайда да туған тіліміз – қазақ тілі өз мәртебесін жоғары ұстауы тиіс. Туған тілдің туы қашанда биік болуы қажет.

Тілдің қолданылу аясына байланысты ортаға салар бірталай жайттар да бар. Тіл дамуы үшін тілдік орта қажет. Бұл – ең бірінші шарт. Сосын тілге деген қажеттілік керек. Үшінші шарт, ана тіліңді ардақтайтын ұлттық намыс керек. Қандай заң болса да оның өмір сүру, қызмет ету аясы уақыттың құзырына тікелей тәуелді болып жатады. Мұндай жағдай тәуелсіздігін енді алған, дамудың жаңа, өзіндік жолына түскен мемлекеттердің тарихында көп кездеседі. Біздің де әп деп азаттық алған тұсымызда туындаған, қабылданған көп заңдар уақыт өте келе сапалық өзгерістерді бастан кешті. Олар жетілдірілді, толықтырылды, өзгерістерге ұшырады.

Мемлекеттік тілдің алдында тұрған маңызды мәселелердің бірі оның жаңа әлеуметтік-мәдени болмысты бейнелеудегі мүмкіндіктерін кеңейту қажеттігі болып отыр. Бұл бағытта нақты, нысаналы ғылыми жұмыстар, сараптамалық іс-шаралар жүргізілуі тиіс. Әлі орыс тілінің білім мен ғылым, әлеуметтік-тұрмыстық салаларда басымдығы анық байқалады.

Заң бізге тікелей тіл үйретіп бермейді. Бірақ заң білген адам заманның қиындығынан аса абыржи қоймайды. Жағдайдың жөнін біледі. Одан шығатын жолды жаңылмай

таба алады. Әрине, жұрттың бәріне заңды жатқабіл, баптарын басыңда ұста деп талап ете алмайсың. Бірақ Қазақстан заңы әрбір отандасымыздың арын арлап, барын қорғауға қызмет ете алады. Соның ішінде тіл туралы түйткілдердің өзін заңдық, құқықтық деңгейде толық реттеуге болады.

Ана тіліміз бәрімізді өмірге әкелген ардақты анамыздың ақ сүтімен бойымызға сіңген. Іңгәлап жатқанда айтылған анамыздың бесік жырымен жүрегімізге енген. Әкеміздің жанында құлдыраңдап жүгіріп, қамшысын әкеліп, қолғанат болып жүргенде санамызға ұялаған. Мектеп қабырғасында жүргенде ұстаздарымыздың ұлағатты сабақтарында халқымыздың қазынасын – ұлт тіліндегі әдебиетін оқығанда көкейімізге тұнған. Бозбала болып, балауса қыздарға көз сала бастаған шақта ақындардың ғашықтық жырлары арқылы жігіттік жадымызға жазылған.

Қазақ тілінің қанық бояулары – халық әндерінде. Шіркін, біздің халық әндері, нағыз қазынамыз ғой. Біздің халықтай мыңдаған мазмұнды әні, күмбірлеген күйі бар, даласының таңғажайып үні бар халық жер бетінде некен-саяқ шығар. Кейде бір ой үстінде отырған оңаша сәттерде, алыс жолдан елді сағынып келе жатқанымда қолыма қалам алып, көкейге келген ұйқастарды қағазға түсіріп қоятыным бар. Сондай бір кезекті алыс сапардан көңіл күйім көтеріліп, жаным жадырап келе жатқанда ұшақ ішінде «Елім менің» деген өлең өмірге келді.

Арайлап таңым, асқақтап тауым,

Ән ойнап көгім, күй тартты көлім.

Қол жетті, міне, аңсаған күнге,

Жасай бер, жаса, қазағым менің!

Осы алғашқы шумағы туғанда бастан кешкен сезімім керемет еді. Ұшақтың терезесінен елімнің байтақ даласына тебірене көз салып, жаным әндетіп тұрғандай-тын. Аңсаған күнге жеттік қой деген телегей сезім бойымды қалай шымырлатты десеңізші...

2005 жылдың желтоқсан айының соңғы күндерінде тәуелсіздіктің алғашқы кезеңіндегі мемлекеттік гимнді ауыстыру туралы идеяны тиісті жауапты қызметкерлермен, белгілі музыка және көркемсөз мамандарымен ақылдаса

отырып жүзеге асыруға шешім қабылдадық. Сонда композитор Шәмші Қалдаяқов пен ақын Жүмекен Нәжімеденовтің «Менің Қазақстаным» әнінің мәтінін жаңа заманға лайықтап, оның мазмұндық тініне зиян келтірмей, лексикалық негізін қалдырып әрі тәуелсіздік талаптарын сақтай отырып, аздаған өзгерістер енгізу туралы ұсыныстар болды. Бұған белгілі ақындар да, маман тілші-ғалымдар да тартылды.

Мемлекеттік рәміздер жөніндегі комиссияның талқылауына, белгілі мамандардың сараптауына сәйкес мен ұсынған қосымша мәтін жаңа уақыт талабына сай деп табылды. Бұл жерде елбасылық төрелігімді пайдаланып, ешкімге салмақ та салмадым, жақсы атақ, арзан беделге де ұмтылғаным жоқ. Мен де елімнің қатардағы қарапайым бір өкілі ретінде осынау тарихи сәтте одан қалыс қала алмадым. Ойымды тербеп, жанымды кернеп жүрген сөздердің ең көркем кестеленген түрі деп сезініп, сөзімді көп талқысына ұсындым.

Осы мәселеге қатысқан атақты ақындар мен сөз мамандары, тіл ғалымдары мен ұсынған қосымшаны қоғамдық-саяси, идеялық-көркемдік жағынан ұтымды, орынды, Әнұранның бұрынғы желісіне толық сай келеді деп тапты. Мұны өзімнің өмірімдегі ең бір қуанышты да салтанатты әрі бақытты сәтім деп ойлаймын. Өз еліңде болып жатқан тарихи жаңалықтарға сол елдің перзенті ретінде үлес қосу, шамаң келгенше өз қолтаңбанды қалдыру – әрбір азаматтың арманы. Ең бастысы, бұл – мемлекеттің мүддесі. Мемлекеттік Гимннің мәртебесі мемлекеттік тілдің де жоғары дәрежесі болып қабылданады. Туған тіліміздің асқақтығы мен абыройы да осы Гимннен анық көрінеді деп білемін.

VI. Насихат

Дін мен дәстүр

*Дін – рухсыздық пен қанағатсыздықтың алдына
қойылған ең берік қамалдардың бірі.*

Нұрсұлтан Назарбаев

Дін мен дәстүр

Дін – рухсыздық пен қанағатсыздықтың алдына қойылған ең берік қамалдардың бірі.

Дін туралы сөз, сайып келгенде, адамның жан дүниесінің тазалығы мен адамгершілігі туралы сөз. Дін – адамның өмір сүру шартының қалыптасқан қағидаттары әрі адамзат дамуының құбыланамасы.

Діни наным-сенім адамзатпен бірге пайда болған. Адамның табиғат тылсымдары мен жұмбақтарын қабылдау кезіндегі алғашқы іс-әрекеттері оның танымын туғызды. Діннің қайнар көзі сол бағзы замандардан бастау алып, уақыт өте келе ол әртүрлі ағым, сан-салалы сенім сүрлеуі ретінде қалыптаса бастады. Дінді зерделеу, оны түсіну бағытындағы бастапқы ізденістер алғашқы қауымдық құрылыс кезінде қалыптаса бастағаны даусыз. Біздің заманымызда ол орасан зор ғылыми-әлеуметтік нысанға, философиялық категорияға айналып, есепсіз ғылыми еңбектер мен сан жетпес сараптау-пайымдаулар жарияланып жатыр.

Жалпы, шариғат туралы қазір бірнеше ағым бар сыңайлы. Солардың бірі – құдайсыздық пікірін ұстанатындар. Екіншісі, ислам дініне таза ұлтшылдық тұрғысынан қарайтындар. Енді біреулері – ислам дінінің негіздерін халықшыл-мемлекетшіл тұрғыдан терең түсініп, оның қадірін білетіндер. Осы үш бағытта да үгіт-насихат жұмыстары жүріп жатыр.

Қазір алғашқы екі бағыттың ішінде діни ағымдарды дәріптейтіндер, ол турасында өте жиі жазып, тынбастан қызмет жасап жүргендер көп. Бұлардың кітаптары мен жинақтарын оқып алған діни сауаты әлі кемшін адам негізгі дін осы екен деп ойлайды. Содан қателікке ұрынады. Өйткені, діни сауаттың аздығы, діни орындардың таза дінді жалған діннен ажырату бағытындағы дәрменсіз жұмыстары осындай жағдай туғызып отыр.

Ислам дінін, ондай елдердегі тұрғындар толық хабары болмағандықтан, құбыжық дін, зорлық-зомбылықты ұстанатын ағым деп қабылдайды. Сырттан таңылған насихат та соны уағыздауда. Араб әлемін айтпай-ақ қоялық, өзіміз білетін дерекке жүгінсек, ислам діні туралы: тарихы мен философиясы, құқығы мен экономикасы, өркениеті мен

өнері, мәдениеті мен әдебиеті деген тақырыптық-танымдық әрі ғылыми-сараптамалық еңбектер әлі жан-жақты талданып, жарық көрген жоқ. Біз Аллаға құлшылықтың жалпы бастауыш канондары негізінде жүріп жатырмыз. Халықтың ислам діні туралы білім-түсінігі әлі алғашқы кезеңде қабылданғаннан көп аса қойған жоқ. Діни сезімнің балаңдығы күнделікті өмірде әркез бой көрсетіп жатады.

Халықтың діни санасы берік, көзқарасы тұрақты әрі сенімді болған жағдайда, оның ынтымағы мен бірлігі, өз елінің бүгіні мен ертеңіне деген сенімі берік бола түсіп, бір мақсатқа жұмылудың негізгі ұстанымы қалыптасады. Біз халықтар достығын дамудың алғышарты ретінде ұстанып келеміз. Бұл да – берік тұжырым. Енді осыны діни наным-сенімдер тұрғысынан бекіте түссек, халықтың патриоттық сезімі жалаң ұраннан гөрі жалынды рухқа айналар еді.

Келешектен күдер үзбеу сияқты өткендегінің бәрін бірдей өзекке тебуге де болмайды. Ислам дініне дейін де осынау байтақ далада имани ниет пен адамгершілік ізгі қарым-қатынастар болған. Ежелгі Ғұн патшалығынан бермен қарай еліміз көк Тәңіріне табынып өмір сүрді. Мұның дәстүрлі элементтері халқымыздың өмірінде әлі де бар.

Нанымымыздағы табиғатқа деген құрметті көзқарас, күн мен айды қасиет тұту біздің ата-баба дініміздің тарихи көрінісі ретінде әлі күнге халқымызбен бірге жасап келеді. Біз бұл наным-сенімдерді өз өмірімізден сызып тастай алмаймыз. Қисындық және өміршеңдік жағынан оның қазақ баласын жақсылыққа, ізгілікке, адамгершілікке тәрбиелеудегі рөлі өзінің рухани күшін жойған жоқ. Рухани тазалығымызды сақтаудағы тәңірлік түсініктерді әлі де ізгі діннің амалдары ретінде тұтынудамыз.

Бұл жағынан келгенде, ислам дінінің негізгі қағидаттары мен ұстанымдары біздің бабаларымыз ұстанған наным-сенімдермен ұштасып жатады. Сонымен қатар ислам дініндегі қонақжайлық, меймандостық, кемтар мен кедейге көмек қолын созушылық, бауырмалдық секілді жақсы әдеттерді өзгелерге өнеге ретінде айтып жеткізу жағы да үндес келеді. Әрі олардың мұсылмандық қағидаттармен сәйкес келетіндігінің өзі керемет емес пе?! Менің білуімде, Мұхаммед Пайғамбарымыздың хадистерінің бірінде Құран

сүрелері мен аяттарында нақты амалы айтылмаған мәселені ұлттық дәстүрлерден іздеген жөн дегенге саятын ұғым да бар. Демек, аруақты құрметтеу, бейіт басына барып дұға бағыштаудың, Наурызды қуана қарсы алып, жаңа туған аймен амандасудың дін алдында ешқандай да айыбы жоқ. Бұлардың қай-қайсысы да Алла тағаланың өзі жаратқан игіліктеріне жасалатын дәстүрлі құрмет қана.

Данышпан Абайдың «Құдайшылық – жүректе. Қалпыңды таза сақта» деуі де содан.

Бұл мәселені де біздің дінбасылар мен осы саламен айналысып жүрген теолог мамандарымыз деңдеп ашып, дәйектеп, деректеп беруі қажет.

Көне тарихи ислам дінінің өркениеттік, гуманистік қалыптарын жан-жақты білмегендіктен, оны тек күш көрсету, зорлық жасау діні деп түсінушілік ерте заманнан бар екенін айтады. Бұл – білместік салдары. Бұған біз өре түрегеліп дау айтпай, қайта байыпты, тарихи, ғылыми тұрғыдан дәлел келтіріп, парасатты деңгейде түсінік беруіміз керек. Мұндай жаңсақтық қазіргідей терроризм мен экстремизм секілді жаңа ғасырдың жойқын індеттері өршіп тұрған кезде тіптен қауіпті.

Ислам діні ешқандай да құбыжық дін емес. Бұл пікірді кез келген мұсылман баласы қандай жерде, қандай жағдайда болмасын, айтып, түсіндіруі керек. Бұл – имандылық парызы.

Өз дініңді қорғап, оған дәлелсіз келтірген зиянды түсінікпен қайтару мақсатында игі әрекет жасасаң, бұл – үлкен сауап. Бір адам бір мұсылманды өлтірсе, ол жер бетіндегі барлық мұсылманды өлтіргенге тең деген қағидатты Құран айтады. Сол секілді ислам дінінің ізгі жағы мен игі қасиеттерін айтқан әрбір мұсылман барлық мұсылманға тиесілі сауапты алады. Біз осы пікірді үнемі назарымызда, жүрегімізде ұстауымыз керек. Бірақ бұл ислам діні басқа діндерден жоғары тұрады деген біржақты көзқарасты білдірмейді. Алайда, біздің дінімізге беріліп жатқан жосықсыз баға мен жөнсіз ойларды ауыздықтау үшін әрбір мұсылман бұларды білуі қажет.

Қазір исламдағы екінің бірі білмей айтып жүрген мәселе: жиһад туралы мәселе. Жиһад – ислам дінінде айтылатын ұғым екені рас. Бірақ мұның аясын тек қана

лаңкестікпен шектейтін болсақ, қатты қателесеміз. Оның қазақша ұғымы белгілі бір нәтижеге, мақсатқа жету үшін күш-қайрат жұмсау, ынта-жігер таныту, мақсат үшін күресу деген мағынаны білдіреді. Бұл сөзді қазір қару алып соғысу, өзін құрбандыққа шалу мағынасында қолданып жүр. Құранда «жиһад» сөзі 35 жерде кездеседі. Соның төртеуінде ғана «соғыс» ұғымында қолданылған. Көп адам өзін мұсылман санағанмен, Құранның жалпы мән-мазмұнымен де толықтай таныс емес. Сондықтан шолақ түсінік шала ұғымды туғызады.

Діни ғұламалардың еңбектерінде ол сөз Алланы танудың жолындағы сапар, ұмтылыс ретінде беріледі. Осы мағына шындыққа жақын. Кеңінен тұжырымдағанда оның мағынасы адамның өзімен күресі, өз бойындағы жағымсыз әрекеттерді жою, надандықпен майданы, тұрмыстың жақсаруы жолындағы ерік-жігер, сананың сілкінуі секілді қасиеттер болса керек. Шариғатта ол сөз Жаратушының шапағатын сезіну деп те қолданылады. Иман заңдылықтарын зерттеушілер «жиһад» мәжбүрлік жағдайдан да болуы мүмкін екенін жоққа шығармайды. Міне, осы жағдай келе-келе қит етсе, қару алып соғысып, жазықсыз жандардың қанын төгіп, ауыр күнә арқалаудың сипатына айналды. Біз мұндай түсінікті қылмыс әрі күнә деп есептейміз. Демек, бұл тұрғыда надандыққа қарсы әрекет жасағанмыз абзал.

Кеңестік кезеңдегі қызыл террордың халықтарды қуғын-сүргінге ұшыратудағы зорлық-зомбылығын өз өміріндегі тұрмыстық тауқыметтермен бірге бөліскен қазақ халқының сол кездегі жан дүниесіндегі үнсіз қарсылығы болады. Қазақтардың босып келген халықтарды паналатуы мен адамгершілік қолын созуы сол нәубетке іштей қарсылық болған шығар? Қара күшке қарсы қарапайым ақыл-парасатты қолдану – ұлы күрес, имани майдан. Демек, біздің халқымыз – зайырлы жиһадтың үздік үлгісін көрсеткен жұрт. Бұл біздің бүгінгі ұрпақ үшін мәңгілік мақтан, өмірлік өнеге болса керек.

Исламдағы сол әдемі әдіпті қазір дін бұзарлар мен бас бұзарлар мүлдем теріс қолданып жүр. Жиһад – адамды өлтірудің амалы емес, дұшпандық жағдайларда да жол табудың қиянаттан тыс әрекеті болуы тиіс. «Жеке адамның жиһады» деген ұғымның өзі тым шартты. Бір ел немесе мемлекет ресми түрде екінші бір елге соғыс жариялағанда

болатын ерекше іс-әрекетті соған жатқызуға болатын шығар, ал жеке адамның озбырлығы болмаса адам өлтіру әрекеті шариғатқа сай келмейді. Әлемдік лаңкестік өрши түскен қазіргі жағдайда ұжымдық ұрысқа шықтық деп жүрген озбыр тобырдың тағылық әрекетін ешбір діннің заңдылықтарымен ақтап алуға болмайды.

Кейінгі кездерде сырттан енген сан түрлі ағымдардың ауанымен бас-көзге қарамай елді, жұрт мүддесіне қызмет етіп жүрген жеке азаматтарды айыптау, тіпті тұқырта есе қайтару сияқты келеңсіз әрекеттер бой көрсетіп қалып жүр. «Жаманды жасыр, жақсыны асыр» демей-ақ қояйық, бірақ көпке күл шашуға болмайды ғой. Жауырды жаба тоқудың да қажеті жоқ. «Сын түзелмей, мін түзелмейді» дегенді де естен шығармау керек. Яғни, айтылған сын-ескертпе салиқалы болып, оның қоғам дамуына септігі тигені жөн. Ал көлгірсіген сын-сымақ көлденең көк аттының аужайында адасып, солардың ұпайын түгендеп жатса, ол – барып тұрған қылмыс. Соны ойдан шығармау керек.

Содан кейін, демократия деген тек қана құқықтар емес, сонымен бірге айтарлықтай міндеттер жүктейтінін де ұмытуға болмайды. Ендеше, әркім ағат басқан араңдату әрекеті үшін жауап беруге тиіс. Игілікті іс қана ізгілікті мұратқа жеткізбек. Мемлекет маған көмек көрсетпеді деп кінәлаудан бұрын, «мен қоғамға қандай қолдау көрсеттім?» дегенді ой елегінен өткізіп алудың да артықтығы жоқ.

Осындайда әлемдік деңгейдегі әйгілі ақындардың бірі А.С.Пушкиннің: «Мен өз Отанымды, жеме-жемге келгенде, жерден алып, жерге салуым мүмкін. Бірақ оны бөгде ешкімнің тілдеуіне ешқашан да жол бере алмаймын!», дегені еріксіз еске оралады. Ал оралатын себебі, жат жұрттықтар кінә тағып, күндейтін емес, таңданып, мүлтіксіз мойындайтын ел болсақ екен деген арман ұлттың имани ізгі қасиеттерін көрсетудің үлгі-тұғыры болуы шарт.

Осыларды сонау Сирияда содырлардың сойылын соғып, тек өзі ғана емес, бүкіл отбасын құрбандыққа шалып жүрген, жер-жерлерде қолдарына қару алып, ел аман, жұрт тынышта мойындарына қан жүктеп жүрген, еңбек етпей-ақ жақсы тұрмыс кешкісі келіп, қылмысқа барып, адасып жүрген жансебіл жастар ұқса игі еді. Оларды тек телеарналар мен интернеттен, басқа да бұқаралық

ақпарат құралдарынан құйылып жатқан әсіре мәнсіз мәліметтер тәрбиелемесе екен. Тепсе темір үзетін жігіттің қолына қандыауыз қару алып, оқ жаудыруы, сөйгіп, қоғам тыныштығын бұзуы кімге қажет? Бейкүнә жандарды жер жастандырып, ананы жесір, баланы жетім атандырғанда олар не опа таппақ? Өзінің адамгершілікке, имандылыққа жат қылығымен, жантүршігерлік жауыздығымен ондаған отбасының шаңырағын ортасына түсіре ойрандап, қайғыдан қан жұтқызған пенденің күнәсін Құдай қалай кешіреді?!

Мұндай жағдайлардың алдын алудың қандай алғышарттары бар және жастар арасындағы жұмысты жетілдіре жүргізудің қандай тиімді тетіктері бар деген сұрақтар кім-кімді де толғандыратыны сөзсіз. Бұл тұрғыдағы іс-шаралар мен оның мемлекеттік идеологиясымен еліміз жан-жақты әрі тұрақты түрде айналысатын болады. Әйтсе де, кәметке толған әрбір азамат өзінің кез келген әрекетін ойланып істеуі, қоғамдық тәртіп нормаларына бұқпантайсыз бағынуы тиіс. Ешкімнің де обал мен сауапты, заңдылық пен адамгершілікті ұмытып, нақақ көздің жасынан өз жағдайын жақсартуға құқы жоқ!

Қазақстан тәуелсіздік жылдарында бес рет әлемдік және дәстүрлі діндер жетекшілерінің съездерін өткізді. Мұндағы мақсатымыз, ең алдымен, қазіргі өзгермелі әлемдегі түрленіп жатқан адам пиғылын ізгілендіру болатын. Ол үшін классикалық діни ағымдардың бірлігі мен ынтымағын қалыптастырып, адамзаттың ортақ құндылықтары негізінде бір арнаға жұмылдыруды мақсат тұттық. Бұл тұрғыда атқарылған жұмыстарды біз адамзат өмірін жақсы жағынан түзеуге бағытталған адами іс-әрекетке қосқан Қазақстан халқының үлесі деп бағалаймыз. Зор да сауапты іс атқардық деп мақтанбай-ақ қоялық, бірақ діндер арасындағы дипломатияның тілі ізгілік пен имандылық екенін түсіндіруге барынша әрекет жасадық.

Қазақстан – өзінің Ата Заңында ашық жазғанындай, зайырлы мемлекет. Дін мен мемлекет бір-бірінен тәуелсіз. Бірақ қандай дін болмасын, ол сол аймақтағы мемлекет дамуына өзінің теріс әсерін тигізетін болса, біз бұған жол бере алмаймыз. Біз үшін мемлекеттің тұрақтылығы, тыныштығы, береке-бірлігі – ең басты құндылық. Қай діннің де ізгі де игі қасиеттерін пайдалана отырып, халықтың бейбіт өмірі мен қалыпты тұрмыс-тіршілігі үшін ортақ мәміле жолында

жүйелі жұмыстар жүргіземіз. Бұл міндетті орындауға тек биліктің күшін ғана емес, ақылдың ісін, парасаттың пайымын пайдаланамыз.

Біз 2015 жылдың қарашасында Парижде болған, 2016 жылғы шілдеде Ниццедегі, сонымен қатар әлемнің әр шалғайында жиі қайталанып жатқан террорлық қантөгісті оқиғаларды дер кезінде батыл айыптай отырып, әлемдік лаңкестік пен терроршылдыққа қарсы күресте бітіспес қағидат ұстанатынымызды ресми түрде мәлімдейміз. Бұл жекелеген қаскөй жандардың жауыздық әрі надандық әрекеті деп түсінеміз. Сол кездің өзінде, ашық айтқанымыздай, бұл жерде исламның еш кінәсі жоқ. Исламда мұндай жосықсыз әрекеттерге бару ең ауыр күнә деп саналатынын әрқашан атап айтудамыз. Қазақстан бұл тұрғыдағы өзінің ұстанымын қашанда білдіріп келеді. Қазақстан – террорлық теріс әрекеттердің кез келгеніне уақтылы әрі тайсалмастан қарсы тұратын мемлекет.

Бала жастан әке-шешеден көрген тәрбиеміз бар, алған тәліміміз бар, біздегі түсінік ислам дінінің негізгі шарттары мен қағидаттарына толық сай келеді. Қай дін болсын, оның қай-қайсысында да адамға арналған игі қасиеттер анық жазылған. Бір діннің екінші діннен басымдығы жоқ. Бірақ дінаралық келіспеушілікті қоздыратын дінсіздер, өзінің жеке басының мақсат-мүддесін көздеген көрсоқыр жандар діннің атын жамылып, зорлық-зомбылық жасап, күпірлікке барады. Жалғандық секілді жағымсыз әрекеттерді ақтап алуға тырысады. Бұл әдет қазіргі лаңкестік дерті өршіген тұста тіптен ушыға түсті. Халықаралық терроризм термині сөздік қорға түпкілікті кірген кезде оған қарсы жеке мемлекеттің қауқарсыздығы да анық көрініп отыр.

Жалпы, қандай да бір бастаманың мәні мен мақсаты ізгілік пен игілікті көздесе, оны түсінбейтін адам, тыңдамайтын құлақ болмайды. Әлем тарихында дәстүрлі діндердің басшылары бір жерде отырып, бір жеңнен қол шығарып, діннің адамзат өркениетіндегі гуманистік қызметін қайтадан жаңғырту, дінаралық араздықты жою, дінаралық үнқатысуды бүкіл адамзатқа пайдалы пікірлестер алаңына айналдыру тұрғысында ұжымдық ұлағат таныту – бұрын болмаған тарихи оқиға.

Біздің халқымыз ежелден ізгілік пен адамгершілікті

бойына сіңірген, жақсылық пен бауырмалдық сезімін жоғары қойған. Ешкімнің ала жібін аттамаудың қағидатын бала жастан жадына сіңірген, ата-бабаның ұлы тәлім-тәрбиесін ұрпағына аманаттап, салт-дәстүрдің озық үлгісін ұстанған халық. Қазақтың бала тәрбиесіне байланысты айтылған сөздері мен ырым-ниеттерін қарап отырсақ, мұнда тек жақсылық пен ізгілікке тәрбиелеу ғана бар. Терең адамгершілік, байыпты имани қасиет, кімге де болсын, адами қамқорлықпен қарау халықтық қағидалардан бастау алып, ғасырлар бойы ұлтымыздың ұғымы болып жалғасып отырды.

Мүмкін, біз осынау алып аймақта, ата-бабаның бізге қалдырған ұлан-ғайыр жерінде өз тәуелсіздігімізге қол жеткізіп, тыныштықта бақытты ғұмыр кешіп жатсақ, сол жақсылықтардың қайтарымы, Алланың бізге берген ризашылығы мен мархабаты шығар. «Жақсылық көрсем – өзімнен, жамандық көрсем – өзімнен» деп өскен халықтың баласымыз. Осы дәстүрді ұстана берсек, кең болсақ, кем болмаймыз.

Әлем күн сайын құбылып жатыр. Күш көрсету көбейіп, зорлық-зомбылықтың қара ниеті қатыгез сипат ала бастады. Діни экстремизм деген дерт шықты. Лаңкестіктің жазықсыз жандарды құрбан етуі кезекті бір қызықты оқиға ретінде қабылдана бастады. Ең алаңдатарлығы, әлем бұған елеңдеп, бұл неге бұлай болады деп қатал сауал қоймай, әр ел өзіміз ғана аман болайық деген тоңтеріс саясат ұстана бастады.

Терроризм – әлемдік дерт. Бұл зауалға қарсы адамзат баласы, барлық мемлекеттер мақсатты түрде күш біріктіріп, қарсы тұрмаса, жағдай жыл өткен сайын, тіпті ай өткен сайын ушығып, дүние өрт құшағына айнала береді. Қайғының бұлтын жамылып, қарақан басыңның қамымен бүркеніп ғұмыр кешетін бейтарап саясат енді орынды амал, орайлы іс-әрекет бола алмайды. Әлемдік тажалға бара-бар қарсылық, дін тілімен айтқанда, зұлымдыққа қарсы зайырлы жиһад қажет.

Қазір өркениеттер қақтығысында ислам фундаментализмі туралы алыпқашпа сөз көп. Адамзат исламнан үрейлене бастады. Бұрын «Құдайдан қорықпағаннан қорық» деуші еді, енді Құдайдан қорқатындардан қорқу басталды. Бұл – кереғарлық.

Лаңкестерде ұлт, дін болмайды. Олар дін атын жамылады, бірақ жүректерінде имани қасиеттер жоқ. Бары – сөнген. Жүректегі ізгілік сөнген кезде өшпенділік бас көтереді. Өшпенділіктің өктем күші имани құндылықтарды қиратып, адам санасын теріс әрекеттер түйығына әкеліп тіреді. Тұйықтан шығудың жолы – имани тұрақтылық, діни салауаттылық.

2001 жылғы 11 қыркүйектен кейін жаңа дәуір басталды деген ұғым пайда болды. Шынымен солай ма? Бұған кең ауқымда қарау керек. Қазір діни әрекеттен де сорақы жағдайлар болып жатыр. Гендік инженерия, адамды клондау, бактериологиялық, химиялық жойқын қарулар секілді адамзаттың жер бетіндегі тірлігіне аса қауіп төндіретін имансыз жағдайлар ғылымның жетістігі деп бағаланып, осыдан шаш етекпен пайда тауып жатқандар көп. Құранда бұлардың бәрі күпірлік, күнә деп саналады. Алла құдіретіне шек келтірудің орынсыз көрінісі де осы болар. Адам адамға дос деген ұлы қағиданы ұстану – Аллаға мәңгілік мадақ айтудың айрықша көрінісі.

Американы абыржытып, дүниені шулатқан қыркүйектің қанды оқиғасы бұрынғы діни фундаментализм деген терминді ислам фундаментализмі деген ұғымға ауыстырды. Тарихқа жүгінсек, фундаментализм исламға ғана емес, католикке де, христиандыққа да қатысты. Орта ғасырлардағы Еуропа тарихын еске алсақ, небір сұмдық жағдайлар бой көрсетіп шыға келеді. Сол кездегі діни соғыстар адам санасында жүрді. Араб әлемін, Иранды нағыз ислам фундаментализмі деп қабылдау үрдісі кейде шындық шекарасынан асып кетіп жатты. Өйткені, жалғызкіндікті әлем бақылаудан шығып барады.

Әлемдік дәстүрлі діндердің, жалпы діни ағымдардың канондары ұқсас. Олар – өлтірме, өтірік айтпа, нәпсіңді тый, адамға жақсылық жаса. Көктен түскен төрт кітаптың да негізгі ұстанымдары осы. Олар заманына қарай бір-бірін толықтырып, дамып отырған. Бұл асыл жинақтардың негізгі шарттары, тұжырымдары, жалпы идеясы, діни уағыздары бірін-бірі толықтыра отырып, Ұлы Жаратушының ұлық пәрменімен соңғы кітаптың – қасиетті Құран Кәрімнің түсуіне жол ашты. Айқын нәрсе – дін адамзаттың имани қасиеттерінің шапағатты шындыққа бейімделген тұжырымдамасы.

Осы орайда және бір айта кететін мәселе де бар. Қазіргі жастар имани шапағатты қасиеттерді қалай түсініп, қандай деңгейде қабылдайды? Қазір елімізде мешіттер көбейді. Сонымен бірге, мешітке баратын, намазға жығылған жастарымыз да молайды. Ислам дінінің сан тарау сүрлеулері бар. Оның бәрін ақылмен таңдамай, жүрекпен талғамай қабылдай беру де бой көрсетіп жатыр. Алла да, иман да – жүректе. Ең алдымен, жастар жүрегін таза ұстауы қажет. Әрине, жас кезде еліктеу басым болады. Бірақ жат діни ағымға еліктеу, елігу қауіпті екенін ұмытпаған жөн.

Ата-баба дәстүрін әлдебір жат ағымға мансұқ етіп, діни теріс ағымның байыбына бойламай, өз ұстанған бағытын дұрыс деп қабылдайтындар пайда болды. Көпке топырақ шашып, көкіректерін теріс пиғыл-ниетке жүгіндірген жастардың рухани-имани көздерін ашу – бәріміздің, соның ішінде осы салаға тікелей жауапты жандардың абзал борышы. Адамның дұрыс жолға салу, күмәндіні ақиқаттың арнасына бағыттау тұрғысында біз атқарар жұмыстар қазір орасан зор. Бұл – әрі парыз, әрі міндет, әрі сауап.

Кейбір жастарымыз жиһадтың негізгі шарттарын білмегендіктен арам ойлы топтардың ықпалына еріп, отбасынан безіп, тіпті ата-анасынан бойларын аулақ салып, лаңкестік немесе содырлық әрекеттерге баратын жерлерден табылып, жаңылуда. Араб әлемінде болып жатқан қанды оқиғаларды дұрыс деп санап, сондай жанкешті әрекеттерді шариғатпен ақтап алуға тырысушылық діннің адамгершіл қағидаттарымен мүлдем қабыспайды.

Діни мейрамдарда, құрбан айт, ораза айт, Қадір түнінде мешітке келетін халықтың қарасы қазір өте көп. Бұл – жақсылық. Бұл – имандылық. Намазға жығылған жастарды қарап тұрсаңыз, олардың да ұстанған діни наным-сенімдері әркелкі екенін байқауға болады. Жастарға айтарымыз: өз дініңді қадір тұт, өгей дінге бас ұрма. Алла – адал ниетте, жүрегіңді таза ұста. Ізгілікті қайырымдылықпен ұштастыр, игілікті еліңе жаса. Топшыл болма, көпшіл бол, халқыңды қадірле, жұртыңның салт-дәстүрін құрметте. Дін – ғылым, жан дүние жарасымын табиғатпен үйлестір. Ғылымның гибратты жолын таңда, біліміңді жақсылыққа пайдалан. Заманның болмысын аңда, тойшыл болма, ойшыл бол.

Ұрпаққа деген алғаусыз мейірім мен ыстық

ықылас бізге күн сайын ғана емес, сағат сайын қажет. Ол үшін адамгершілік қасиеттерді әуелі өз бойымызға жинақтап, содан соң сол имани қасиеттерді періште пейіл перзенттеріміздің санасына сіңіруге тиіспіз. Сонда ғана жас жеткіншек қайсібір қарабайыр қателіктерден ада боп, қатыгездіктен алыс жүрер еді. Тек сондай ұрпақ қана обал мен сауапты санасында салмақтай алмақ.

Бұлардың барлығы да білгенге – маржан, білмеске – арзан. Арзанды қымбатқа айналдыратын – ақыл мен парасат. Жаратушы бізді ақыл мен парасаттан айырмасын. Сонда ғана досқа күлкі, дұшпанға таба болмаймыз.

VII. Насихат

Қиырдан келсе қандастар

*Біз – тығырықты тар заманда тарыдай
шашылып кеткен қандастарын Атамекенге жинаған
әлемдегі үш елдің біріміз.*

Нұрсұлтан Назарбаев

Қиырдан келсе қандастар

Біз – тығырықты тар заманда тарыдай шашылып кеткен қандастарын Атамекенге жинаған әлемдегі үш елдің біріміз.

Тәуелсіздік тізгіні қолға тиді. Бұл күнді Қазақстанда ғұмыр кешіп жатқан халқымыз ғана емес, қиырда жүрген, екі көзі боталап, туған елге алыстан жанының жанарын салған қандас бауырларымыз да аңсай күткен. Тірлікті тарының қауызына сыйғызып жіберген кеңестік идеология жоқ, қабағын түйген компартия құлаған, өз қолымыз өз аузымызға жеткен кезде ең алдымен ойлағанымыз – шет елдерде жүрген ағайынды елге оралтып қуанту, тарихи әділеттілікті қалпына келтіру болатын.

Аналарымыз алысқа кеткен туған-туыстарын іс тігіп отырғанда, жұмыс жасап жатқанда сыңсып салған әнімен еске алып, көз жастарын бір сығып алушы еді. Балаң кезімде оның себебін сұрағанымда: «балам, ержетерсің, сонда білерсің мұның мәнісін» деп сөз аяғын жұмбақтап жіберетін. Бірақ бала кезгі адам жады мықты болады ғой. Кейін, есейе келе мұның мәнін де, көз жасына булыққан әнін де біліп, көкейге түйіп өстік. Тәуелсіздік таңы атқанда ойда жүрген осынау аса маңызды іс-әрекетті жүзеге асырудың жолын тапқандай болдық.

Осылайша, 1992 жылдың 27 тамызы күні шет елдерде тұрып жатқан қандас бауырларымызды Отанға оралту мақсатындағы Қазақстан Республикасы Министрлер Кабинетінің арнайы қаулысын шығардық. Қарқынды, қызу жұмыстар басталды. Уақыт тым қауырт еді. Шұғыл кірісіп, тез шешім қабылдадық. Осынау тарихи басқосуды ел өміріндегі маңызды іс-шара ретінде атап өту туралы мәселе нақты қойылды. Сол істің басы-қасында болып, оның жүру барысын күнбе-күн қадағалап отырдық. Тапсырылған жұмысқа кіріскен азаматтар да табандылық пен ыждағаттылықтың үлгісін көрсетті. Қайраткерліктің қуатын байқатты. Тынымсыз тірлік зая кеткен жоқ. Ойдағыны атқарып, ортамызды толтырдық.

Біздің тарихымыз үш мың жылдық кезеңнің арғы жағын да қамтиды. Оны қазақ жерінен, оның төрт құбыласынан табылып жатқан тарихи-мәдени ескерткіштер, кешенді кесенелер, көне қорғандар, алтынмен апталған адамдар, тіпті, алтынмен көмкерілген жылқылар даусыз дәлелдеп

жатыр. Жалпы, тарихымызда біз бес бұрышты жұлдыз бен крест таңбасын да өзге елдің мұрасы, жаттың дүниесі деп қабылдап келдік. Даламыздың әр жерінен табылып жатқан көне жәдігерлер мұның алды сегіз мың, берісі бес мың жыл бұрын осы далада болғандығын, болып қана қоймай, оны бағзы бабаларымыз алтынмен аптаудың, күміспен күштеудің, темірден түйін түйдің кәнігі шеберлері, ұлы ұсталары болғанын дәлелдеуде.

Азия тарихының атақты білгірі, ғалым Н.А.Аристовтың халық санағы туралы сипаттамалық-статистикалық еңбегінде 1897 жылы қазақтардың саны өз аумағында 4 миллион болғаны анық жазылған. Жай ғана арифметикалық есепке жүгінсек, бұл сан демографиялық даму үрдісі бойынша қазір кем дегенде 30 миллионның шамасында болар еді. Өкінішке қарай, зұлым саясат бізді бұған жеткізбеді.

Сол кездің өзінде ғалымның есебі бойынша шет елдерде 100 мың қазақ өмір сүріп жатыпты. Қазақ халқының даму үрдісінен, оның рухани өркендеу процесінен, халық санының жедел өсуінен секем алған сұрқия көсемдер жиырмасыншы ғасырдың ішінде небір зымиян айла-шарғыларды ойлап тауып, жұртымыздың көз жасын көл етті, қырғынға ұшыратты. Бұл – ұмытылмас тарих. Ұмытуға хақымыз жоқ тарих. Біздің тарихымыздың ең маңызды беттері де осында жатыр.

1991 жылғы 31 желтоқсанда Қазақ радиосынан шет ел қазақтарына арнап сөз сөйледім. Ол сөз жан жүрегімнен қайнап шыққан еді. Сол сөз әлемнің әр елінде ғұмыр кешіп жатқан бауырларымызды дүр сілкіндірді. Қазақстанға келемін деп ат басын бұрып, ұлы көштің теңін буып, тізгінін қаққан бауырлар сол кезден бастап Отанға оралудың қам-қарекетіне кірісті. 1992 жылғы Дүние жүзі қазақтарының алғашқы құрылтайын өткізуге дайындықтың рухани жоспарын осылайша тәуелсіздік жариялағаннан кейін он бес күн ішінде бастап кеткенбіз. Бұл күн желтоқсанның жазға айналғандай жайсаң күні еді. Елдегі бауырларымыздың да елеңдеп күткен күні болатын. Алапат күндерде ажырап кеткен ағайын құшағы қайта қауышуға ұмтылып келе жатты.

Биыл ұлт-азаттық көтеріліске 100 жыл толады. Халқымыз өзінің сан ғасырлық тарихында талай күрес пен шайқасты, нәубет пен зұлматты көрудей-ақ көрді, күресудей-

ақ күресті. «Қаратаудың басынан құлаған» қаралы көштің өзі қаралы заман болып, тарихымызға кірді. Сол арқылы ұлттық танымымыздың өшпейтін беті болып, жүрекке сіңді. Одан кейінгі, кешегі кеңестік зорлық пен зобалаң кезінде «қазақтар шілдің қиындай шашырап», атамекеннен ауып, балапан басына, тұрымтай тұсына бас сауғалап кетті. Қолдан келер дәрмен жоқ, қынадай қырып бара жатқан қызыл империяның қанды тырнағынан ұрпағын аман алып қалудың бір қаракеті осы болатын. Түн жамылып, тау асты, тосқауылға ұшырап, тоз-тозы шықты. Әйтеуір өлдім-талдым дегенде жатқа қоныс аударып, жан сауғалады.

Әлемнің әр қиырында өмір сүріп жатқан бауырларымызды атажұртқа оралту бағытында көптен ойымда жүрген арманымды орындаған сәтімді менің өз өмірімдегі ең бақытты кезеңім деп есептеймін. Бұл бір жүрекжарды қуаныш, сезімге толы салтанат, азаматтық парыздың салмағын сезінудің шынайы көрінісі болды. Осындай ерекше сәттер оңаша қалған кезде кейде өлең болып оралып, қолыңа қалам алғызады.

Тыңдай білу заманыңның тынысын,

Төрге оздыру қазағымды –

Ұлы сын.

Мойындатсаң мұратыңды жаһанға,

Сонда ғана...

Пеңде емес,

Ұлысың!

Сонда ғана

Ұлықтайды ұлысың!

Елімізде дүние жүзі қазақтарының бес құрылтайы өтті. Олардың кейінгілері жаңа елорда төрінде – Астанада өтті. Осы кезеңнің өзі жаңа елордаға қоныс аудару тұсындағы тарихи оқиғаларға куә болу, көзайым болу тұрғысында ел тарихындағы елеулі күндер, ерекше сәттер болды. Дүние жүзі қазақтарының басын қосу науқандық іс-шара емес, мемлекеттік саясаттың мерейлі де мәртебелі көрінісі болып, халықаралық қауымдастықтан, әлемдік өркениеттен өз

бағаларын алды. Әлемде өз қандастарын атажұртқа жинап, мемлекеттік тұрғыдан арнайы бағдарламалар қабылдаған, келгендердің жаңа ортада жатсынбай, бірден сіңіп, жайлы ғұмыр кешіп кетуіне барлық жағдайларын жасап жатқан дүние жүзіндегі үш елдің бірі – Қазақстан.

Бұл тұрғыдан келгенде, Германия мен Израиль мемлекеттерінің өзі бізге қызыға қарайды десек, артық айтқандық емес.

Әрине, жаңадан жерсіну, бейтаныс ортаға бірден бейімделу оңай болмас. Кейде қиырдан келген қандастарымызды жайлы орналастыруда жекелеген жауапты адамдардың тарапынан болып жататын бойкүйездік пен тоғышарлық, жаны ашымастық пен жағдайды бағалай алмаушылық кездесіп қалатынын жасыруға болмайды. Мұндағы түйткілдер – мемлекеттің қатесі емес, кейбір шенеуніктердің төрешілдігіне байланысты жағдайлар. Біз бұлардың бәріне сын көзімен қарап, түзетіп, көңілге түскен қаяуды жоюға күш салатын боламыз.

Ағайынға арнап көп нәрсені айтқым-ақ келеді. Алайда, іштегінің бәрі сыртқа шыға бермейді ғой. Ел тірлігі, көпұлтты Қазақстанның бірлігі мен тыныштығы жатсам-тұрсам көкейімнен кетпейтін маған жалғасып жатқан қазақ көшінің тағдыры тіпті де оңай сезіліп тұрмағанын айтқым келеді. Жырақтағы жұртың туған жерге жаутаңдап қарап отырса, кісінің жаны қалай жай табады?!

Көші-қон мәселесі шынында да біздің ел үшін ең басты проблемалардың біріне айналғаны шындық. Жер-жердегі жеке дара жағдайларды ескерсек, әр елдердегі диаспораға қамқорлық жасау – өркениет ісі екені айдан анық. Демек, біздің де көші-қон шараларын мемлекеттік деңгейге көтеруіміз әбден заңды. Сондықтан да қандастарымыздың туған жерге төрткүл дүниенің түкпір-түкпірінен қарлығаштай ұшып келгендеріне – кіршіксіз көңілдері үшін, ал әртүрлі жағдайларға байланысты жете алмай жүргендеріне – қай қиырда жүрсе де, Атамекенге деген сағыныш пен сүйіспеншілікке толы перзенттік пәк пейілдерін сарқымай сақтағандары үшін ризашылық білдіреміз. Жер бетіндегі барша шаңырақтарымыздың бәрінің де бақыты асып, ырыздығы тасысын дейміз!

Біз – талай-талай оқиғалардың куәсі болған ұлан-ғайыр дала мен мұзарт шыңды асқар таулар түлегіміз.

Бұл – біздің сан буын бабаларымыздың кір жуып, кіндік кескен жері. Атадан қалған байтақ мұрамыз, баға жетпес байлығымыз, алтын босағамыз. Қазақ – тамырын жеті қабат жер астына жіберген бәйтеректей, өзегін тарихтың тереңіне тартып, осынау қасіретті де қасиетті дархан даласынан табан аудармай, дауылдармен алысып, тағдырымен қарысып, өсіп-өркендеп келе жатқан жаужүрек те жасампаз халық.

Бүгінгі қазақ халқы – сонау есте жоқ ескі замандарда-ақ тұлпарларының тұяғымен дүниені дүр сілкіндіріп, текті төл тарихын тасқа жазған көне сақтардың, ежелгі ғұндардың, байырғы түріктердің ұрпағы. Олар – үлкен үйдің қара шаңырағын Атажұртта сақтап қалған өркенді өрендер.

Бүгінгі бостандық – тұғырлы тәуелсіздік те өзінен өзі келіп, бекерден-бекер басымызға қона қалған жоқ. Аңсарлы арман – азаттық үшін миллиондаған адамдардың қаны төгіліп, жаны қиылды, жазықсыз зардап көріп, жапа шекті. Қыруар құрбандыққа душар болдық. Бұл да – ешқашан ұмытылмауға тиісті, мәңгілік тағзым етер тарихымыз бен тағдыр-тәлейіміз. Демек, біз де ата-бабаларымыздың аруағы алдында, мәрт мінезі мен өр болмысының үлгі-өнегесімен бүгінгі ұрпақтың ұлт болып ұйысуы, жұрт болып жұмылуы үшін қолдан келгеннің бәрін істеуге тиіспіз.

Атажұртқа оралудың да күрмеулі мәселесі көп. Оның заңдық-құқықтық, әлеуметтік-қоғамдық түйткілдері бар. Олардың бәрін заман талабына сай толық реттеп отыру үшін уақыт керек, жан-жақты жұмыс қажет. Сондай кезде өкпелеуге бейім тұратын, күтудің соңын күдер үзудің алды деп қабылдайтын азаматтар да табылып қалып жатады. Біз әрбір бауырымызды Атамекенін аңсап келген ағайын деп қана қарамай, бір туған бауыр, елге қосылған елеулі қазына деп қабылдаймыз. Осы халықтық іске қызмет етіп жүрген жауапты жандардың бәрі де биік межеден көрінсе, олардың азаматтықтарына берілген баға да оң болады.

Ұлы әл-Фарабидің: «Адам мақсатына өзін өзі жетілдіру арқылы жетеді», деген сөзі бар. Қоғам да сондай, өзін өзі дамытып, жетілдіріп отыратын мемлекет қана өз мақсатына қиналмай жетеді, батыл алға басады.

Біз елге ел, басқа бас қосып, Қазақстан халқының саны мен сапасын арттыру арқылы ұлттық-демографиялық саясаттың ең маңызды бағдарламасын жүзеге асырып келеміз. Халық санын өсірудің тарихи жолын қалыптастыру

тұрғысында біз жасаған қадамның жемісі де, жеңісі де көріне бастады. Бұл – жалғаса берер жарқын жол. Осынау жылдарда елімізге 1 миллионға жуық бауырымыз оралды. Қазақ елінің шаңырағы биіктеп, керегесі кеңейе түсті. Көш әлі де тоқтаған жоқ. Тоқтамайды да.

Шет елдердегі қандастарымыз туралы айтар болсақ, қазіргі кезде өзге елде өмір сүріп жатқан қазақтардың жалпы саны ұлтымыздың үштен бірін, яғни 5 миллионнан астам адамды құрайды. Олар әлемнің 40-тан астам елінде өмір сүріп жатыр. Тәуелсіз мемлекеттің тізгінін қолымызға ұстаған алғашқы күннен бастап халқымыздың ежелгі асыл мұраларын, қадір-қасиетін қайта жаңғыртып, ұлт ретінде түлетіп, жаңа деңгейге көтеруге бар күшті салумен қатар, шет елдердегі бауырларымыздың өнерін, әдеби мұрасын, халықтық қол өнерін, ата кәсібін дамытуда арнайы жұмыстар жүргізіп келеміз. Бұл – адами капиталды Отанға оралтудың оң қадамдарының бірі. Бұл қадам жаңылмайды, шекара жабылмайды. Ұлы көш жалғаса береді. Өйткені, әлемдегі бар қазақ – бір қазақ.

Біздің дәуірімізге дейінгі қадым заманда ғұмыр кешіп, өзінің даналық дара қасиетімен көне гректің құрметіне бөленген сақ ғұламасы, біздің бағзы бабамыз Анахарсис (б.д.д. 620-555 жылдар) кейінгі жұртына: «Менің сенгенім – садақ пен жебе», деген тұжырымды сөз қалдырған. Осы бір ауыз сөзден оның тарихи тегі мен генетикалық болмысы байқалады. Бұл өз алдына бір әңгіме. Сонымен қатар, бұл сөздің мәні – елдікті сақтаудың жолы ерлік, бойыңдағы бес қару дегенге де келіп саяды. Батырлықтың баяны сезіледі. Бұл сөз біздің де жанымызды жігерге бөлеп, қанымызды қыздырады.

Бірақ «біз семсерден соқа соққан» саясатты ұстана отырып, бейбітшіліктің мызғымас тұғыры – ынтымақ пен бірлікті ту етіп, тағы да Күлтегіннің көк тасынан көкейдегі ойды тап басқан сөзді дауыстай оқимыз: «Жауыңды жену бір басқа, жауықпас ету бір басқа».

Қиырдан келген қандастар туралы қысқа қайырып, тұжырым жасағанда тілге тиек болған сөздерді Қазақстан халқы ой-санасында ұстап, ортақ пікір ретінде тұтынса, керегеміз кеңіп, кемеліміз тола береді.

VIII. Насихат

Өнердің өрісі кең

Егер біз мемлекет болып тұрғымыз келсе, өзіміздің мемлекеттігімізді ұзақ уақытқа меңзеп құрғымыз келсе, онда халықтың руханиятының бастауларын түсінгеніміз жөн.

Нұрсұлтан Назарбаев

Өнердің өрісі кең

Егер біз мемлекет болып тұрғымыз келсе, өзіміздің мемлекеттігімізді ұзақ уақытқа меңзеп құрғымыз келсе, онда халықтың руханиятының бастауларын түсінгеніміз жөн.

Талантсыз халық болмайды. Демек, талант бар жерде талғам бар. Ал талғамның да тарихы бар. Қай халықтың тарихын алып қарасақ та, оның ғұмырбаяндық жолында өнердің даму, өркендеу белестері көрініп жатады. Туған халқымыздың қадір-қасиетін ерекше бағалағандық па, әлде оның өнер қазынасын жақсы білгендіктен бе, біздің халқымыз дүние жүзіндегі бар халықтың ішіндегі ең таланттысы, ең өнерлісі сияқты болып көрінеді. Жас кезімнен өзім де өнерге жақын болдым. Мектепте жүргенде ән-күйге, әдебиетке өзгелерден гөрі етене бейім болдым деп айтуыма болады. Бұл әдет маған өмір бойы әрі серік, әрі көмекші болды.

Қазақта «жігітке жеті өнер де аз» деген әдемі сөз бар. Рас сөз. Кез келген өнерді меңгерген адам өзгелерден ерекшелеу болып тұрады. Ал көп өнерді меңгерген адам қоғамның құрметінде, халықтың алақанында болады.

Өнерлінің еңсесі биік, бәсі бағалы екенін бала кезден сезініп өстік. Біздің ауыл өнер иелерін аса құрметтейтін. Анам Әлжанның сөз сайыстарда жарқылдап, әзілмен жеңіп, айналасын қалжың мен шуақты күлкіге бөлеп отыратыны әлі күнге жырдай айтылады. Ана сүтімен берілетін осынау игі қасиет адам болмысына ажырағысыз дариды.

Ал мемлекеттің рухани-мәдени дамуы оның болашағына жарқын жол ашады. Мемлекет те – өнердің қолдаушысы. Өйткені, өнердің өрісі кең, өнерлі халықтың өркені ұзақ. Халықтың бай мәдениеті мен әдебиетін, өнері мен ғылымын дамыту, салт-дәстүрін құрметтеу, оны жаңа заман талабына сай өркендетіп отыру – мемлекеттік саясаттың ең маңыздысы. Ендеше, өнер – халықтың сарқылмайтын рухани қазынасы.

Тәуелсіздік алған жылдары халықтың тұрмыс-тірлігінде көптеген қиыншылықтар болды. Көп нәрсе жетпей жатты. Бірақ соған қарамастан, мемлекетіміз азаттықтың алғашқы жылдарынан бастап ел мәдениетіне қолдау көрсетудің сындарлы бағдарламасын жасап, руханияттың шеттеп

қалмауына барынша жол ашудың бағытын ұстанды. «Ораза, намаз – тоқтықта» деген сөз бар. Бірақ бұл сөзді уақытша қиындықтан қашудың амалы деп қабылдауға болмайды. Егер өз мақсатыңды жан-жақты түсінсең, қайта қиын кезде қайраттан, тар кезде тәуекел ет. Сонда жан дүниен жарасымын табады.

1993 жылы Қазақстанның мәдениетіне – әдебиеті мен өнеріне елеулі еңбек сіңірген, Отан руханиятының дамуына кезінде ерен қолтаңба қалдырған, есімдері ел құрметінің баламасындай айтылатын қайраткерлерді қолдау мақсатында жүз адамға Президенттік стипендия тағайындадық. Қаражат жағынан бұл сол кезде жоқтан бар жасаудың көрінісі болатын. Заман қандай қыспаққа алса да, біз осы тізімді жыл сайын, жиырма үш жылдан бері тұрақты түрде жалғастырып келеміз. Қазір де сол кездегі секілді жүз адамға стипендия беріліп жүр. Соның ішінде елге ерекше еңбек сіңірген, руханият тарихында өзіндік қолтаңбасы бар елу қайраткерге Елбасы стипендиясы, ал қазіргі таңда өнер мен әдебиет саласында белсенді еңбек етіп жүрген елу әдебиет пен өнер өкілдеріне Мемлекеттік стипендия берілуде.

Мұның сыртында жыл сайын жас таланттарға берілетін «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы, ғылымның жас толқынына берілетін арнаулы сыйлықтар, шығармашылық жастарға жыл сайын беріліп келе жатқан атаулы сыйлықтар және бар. Бұларға қосымша жыл сайын елеулі еңбек сіңіріп жүрген осы саланың жас озаттарына «Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері» атағы беріледі. Екі жылда бір рет әдебиет пен өнер саласындағы үздік шығармаларға Мемлекеттік сыйлық тағайындалады. Бұл – озық өнерді құрметтеу мен бағалаудың нақты көрінісі.

Осы кезеңде әдебиетте рухани жаңғыру, ұлттық түлеу, халықтық қасиеттер қапысыз бой көрсетті. Әрине, бұл өрлеуден өнердің басқа салалары да қағыс қалған жоқ. Бірақ әдебиет алда жүрді, алдыңғы шептің айбаты да, қайраты да бола білді.

Бізде сахна саңлақтары, әлемдік деңгейге көтерілген опера және балет өнерінің хас шеберлері, күрделі әрі тарихи жанрлар мен мазмұндық жағынан адамгершіл идеяны ұстанған көркем фильмдер бар. Әлемдік көрмелерде өз

табынушыларын тапқан бейнелеу және кескіндеме өнерінің өкілдері, тасқа жан бітіріп, темірден түйін түйген саңлақ сәулетшілердің шынайы шығармалары көбеюде. Ұлы Даланы ғасырлар бойы ғажайып сиқырымен, алуан-алуан мектебімен баурап келе жатқан құдіретті ән өнері, ғаламат құбылыс ретінде арғы-бергі жиһангез өнер зерттеушілерін таңғалдырған халық әндері мен күйлері, мың бұралған билері, міне, осынау баға жетпес ұлы байлық бабадан балаға асыл қазына, алтын көмбе болып жалғасып, өркендеп келе жатыр.

Қазақстан – театр өнеріне зор көңіл бөліп отырған мемлекет. Бұл күнде елімізде елуден астам республикалық театр тұрақты жұмыс істеуде. Жыл сайын мәдениет саласына мемлекеттік бюджеттен миллиардтаған теңге қаржы бөлініп келеді. Барды ұқсату жолындағы ортақ жұмыста бірігіп, жанашырлықпен қимылдасақ – ел мәдениеті ұтады, халқымыздың рухани жаңғыру процесі жаңа биікке көтеріледі.

Біздің тарихымыз поэтикалық шығармаларда неғұрлым көп сомдалды. Аса бай ауыз әдебиетінен, эпостан бастау алып, поэтикалық жанрдың өресіне шыққан қазақ поэзиясы ұлттық болмысты бейнелеудің, халықтық арман-мақсатты көркемдік-идеялық тұрғыдан биік дәрежеде кескіндеудің озық үлгісін көрсетті. Цензураның қатал сүзгісі, коммунистік идеологияның «қырағылығы» кезінде де ретін тауып, жұрт көкейіндегі ойды тап басып танып, астарлап айтқан күйі таратып жеткізудің небір үлгілері де осы кезеңде туды.

Қоғамның демократиялық үрдістерін әуелгі кезде дабыра дау-дамайға, кейіннен сыпыра саяси саудагерлікке салып, одан соң «бара жатқанның балтасына, келе жатқанның кетпеніне» жабысумен сындарлы пікірталастың сынын кетіріп, шырайын бұзған кезі де болды. Бұған да ренжудің жөні жоқ.

Өйткені, біз әлі ашық қоғам қатынастарына дайын емес едік, жабық қоғамның пердесі сыпырылып түскен тұста текетірестің желінен бойымызды аулақ сала алмай сансырағанымыз да рас. Намысты шектен тыс қамшылаған да кез болды. Бірақ, қалай болғанда да, қоғам жаңа жолдың айырығында игілік пен ізгіліктің сүрлеуін дәл айқындай

алды. Бұған дер кезінде бағыт-бағдар сілтеген, халықтық арман-мақсаттың адал нысанасын көрсете алған зиялы қауымның азаматтық ұстанымын ризашылықпен айта жүреміз. Әдебиет пен өнердің абзал миссияларының бірі де осы ғой.

Шындығына келгенде, адамның рухани әлемінің кедейленуі қоғамның рухани болмысының жұтаңдануына алып келеді. Бұл әлеуметтік категорияның артында қоғамның рухани қозғаушы күші болып табылатын болашақ зиялы қауымның күн тәртібінен түспейтін мәселесі тұр. Жаңа тұрпатты мемлекеттік құрылым жасау процесінде бұған ерекше мән беріп, үнемі мемлекеттік назарда ұстап отыруымыз оң нәтижесін берді.

Кеңестік қиранды құрылымнан мұра болып тек қана кетеуі кеткен экономика, кенеуі кепкен тұрмыстық проблемалар ғана қалған жоқ. Сағы сынған сана, жүнжіген рух қалды. Бір кезде мәдениет мәйегі атанған үлкенді-кішілі құрылымдар мен ұжымдар рухани күйзелісті бастан кешіп, сананы тұрмыс билеген кезеңде, мәдениет ошақтары мен өнер ордаларының біразы жабылып та қалды. Қысқа жіп күрмеуге келмей жатса да, ұлттық өнерге, халықтық руханиятқа қол создық.

Мемлекеттің дамуы – рухани әлемінің дамуымен тікелей сабақтас. Адамның эстетикалық және этикалық талғамы қатар өскен жағдайда, елдің де зерде-зейіні толығып, қоғамның моральдық келбеті кемелдене түседі. Қоғамның таза көңілі осы кезде өзінің бойындағы талғамның талапқа толықтай жауап беруіне жол ашып, ұлттың өзін өзі тану жағдайы жаңа белестерге көтеріледі. Зиялы қауымның уақыт алдындағы жауапкершілігі артып, мәдениет қайраткерлерінің ар тазалығы мен жан тазалығы алдыңғы орынға шығады. Өнер сонда қанатын кеңге жаяды. Мәдениет саласындағы жалпақшешейлік пен сыбайлас жемқорлық сияқты жаман әдеттер сонда жойылады. Атақты ақын Фариза Оңғарсынқызының: «талантты болу қауіпті, талантсыздардың ішінде» деп жазғаны әркімге осы тұрғыда ой салуы керек.

Халқымыздың қасиетті де қасіретті тарихында ерлік пен елдіктің үлгісін көрсеткен бабаларымыз бен батырлардың бір шоғырының мерейтойлары мен астары сияқты айтулы

іс-шаралар еліміздің өнегелі дәстүрін қайта жаңғыртудың ерекше тағылымы болып тарихта қалды. Осылардың бәрінің ұлтқа берер тағылымы орасан зор, барлығы да игі істер. Халықтық осынау тәлімді тірліктің бастаушысының да, қостаушысының да болуы – бірліктің нәтижесі.

Ұлттың өз рухани әлемін жаңа, заманауи сатыға көтерудегі ерекше үлесі мен өзіне етене тән машығы бар, сондықтан да сыбайлас жемқорлықтың өзі, түптеп келгенде, адамның рухани әлемінің жұтаңдануына, адами қасиеттерінің тозуына алып келетіні даусыз. Мәдени-рухани әлем сыбайлас жемқорлықтан тыс, негізгі шеңберден оқшау тұрған жайт болып көрінуі де мүмкін. Бірақ бұл – асығыс пікір.

Біз әдетте, жалпыадамзаттық құндылық деген сөзді жиі қолданамыз. Осыған орайлас жалпыадамзаттық өркениет деген тіркес те тілге оралып жүр. Бірақ осы сөзге терең мән беріп қарасақ, бұлай болуы мүмкін бе? Адамзат дамуы мұндай қосындыны қабылдай алмайтын сыңайлы. Әрине, оның бір-біріне етене қабысып жатқандай көрінетін көршілес сипаттары болуы ғажап емес.

Халық та өзге халықтардан үйренеді. Оған дау жоқ. Бірақ қазіргі заманда өзара тіндесіп, тарихи сүрлеуінен айырылып бара жатқан өгей тынысты өнердің өзегінде ұлттық рух жатпаса, ол бәрібір ұлтымыздың ұлы қазынасына толық қосыла алмайды. Халқымыздың: «Өнерді үйрен де, жирен» деуінде, сірә, үлкен мағына бар. Үлгіліні үйрену қажет, бірақ жаманды жанымызға жапсырудан сақ болғанға не жетсін?!

Өнер – ұлттың рухани келбеті. Мемлекеттің мәртебесі мен мерейінің шынайы көрінісі. Өнерлі халықтың өркені де баянды. «Ел іші – өнер кеніші» деген сөз бертінде пайда болғанмен, оның арғы болмысы тарихи бастаулардан тіл тартып, халқымыздың қазынасын, мәуелі мәдениетіміздің қайнарын қапысыз танытады. Әуесқойлық пен кәсіби өнердің аражігін байқап қарасақ, ол халқымыздың сан ғасырлық сүзгісінен өткен байлығын біріктіріп, оны жаңа заманға сай жаңғыртудың тың нәтижесін аңғартады.

Өнерде жүрген жас өрен, өр бол, бірақ кең бол. Ең бастысы, кіршіксіз таза бол. Өнерге өзімшілдік те, күндестік те қауіпті. Жаның жайдары, жарасымың ибалы болсын.

Өнердегі бәсекелестік іштарлық пен қызғаншақтыққа бой алдырмасын. Мұндай дерттің де өнер саласында кездесіп қалатыны шындық. Озсаң – өнеріңмен оз, таланттыңмен таныл, дарыныңмен даралан. Құр еліктеу мен сергелдең солықтаудан сақ бол. Бір данышпанның «Біреудің ізімен жүрген ешқашан оның алдына шыға алмайды» деген де сөзін оқығаным бар. Яғни, өзгенікіне өзеуреке, өз жолыңды тап та, одан адаспа. Өз халқыңның өнерін кие тұт, өз еліңнің мәдениетін мақтан ет. «Өнерпаз болсаң – өр бол» деген ұлы қаламгеріміз Мұхтар Әуезов. Өрлік те – ерліктің бір түрі. Бірақ бұл ақылға жүгінген, талантқа бой ұсынған өрлік болуы шарт.

Өзгеден өнеріңмен озасың. Біздің халқымыз – талайдан озған, тарихтан тұлғалы сыбағасын алған жұрт.

Ұлы Даласын ән мен күйге бөлеген, рухын ән мен күймен көтерген, аруағының өзін айбынды әнұранмен шақырған елдің ұрпағымыз. Ендеше, өр бол деген сөзді жүрекке түйсек, өрісіміз кеңейіп, өнегіміз молая түспек. Өнердің киесі де, иесі де – туған халқың. Ұлттық мәдениеттің ұлы мектебінен өмір бойы дәріс ал, жақсысын жаныңа тұт. Іздеуден жалықпа.

Ұлттық мәдениетімізге қамқор болу, оның болмыс-бітімін сақтау – халықтығымызға сын.

Оған қызмет ету – мемлекеттігімізге сын.

Ұлықтау – елдігімізге сын.

Өмір тарихын өнерімен де жазған еліміздің ертеңіне өнегелі өнер қызмет ететін болады.

IX. Насихат

Жаңғырып келер жас толқын

Елімізге бойына ата-бабамыздың ел мен жерге деген сүйіспеншілік қасиеті дарыған, егемен елге аянбай қызмет ететін, ой-өрісі кең, алғыр да жүректі, сауатты да саламатты азаматтар қажет.

Нұрсұлтан Назарбаев

Жаңғырып келер жас толқын

Елімізге бойына ата-бабамыздың ел мен жерге деген сүйіспеншілік қасиеті дарыған, егемен елге аянбай қызмет ететін, ой-өрісі кең, алғыр да жүректі, сауатты да саламатты азаматтар қажет.

«Жастар – біздің болашағымыз» дегенді жиі айтып жүреміз. Алайда, айту бар да, оның мағынасына терең бойлау тағы бар. Бір қарағанда, бәрі де түсінікті. Әйтсе де, солай болуы үшін жұмыс жасаудың мәні тіптен бөлек.

Осы орайда, мына тәмсіл еске түсіп тұр. Ауылдағы көпті көрген көнекөз, көкірегі шежіре абыз ақсақалға бір кісі келіп, «Менің жұртымды сынап беріңіз, болашағы қандай екен?» деп қолқа салыпты. Сонда абыз: «Анау күнді көріп тұрсың ба, қандай міні бар, түнде айды көресің, қандай түрі бар?» депті. Келген адам да қара жаяу болмаса керек, «Ата, алысты болжау қиын ғой, жақында көріңіз, жаныңызға үңіліңіз» десе керек. Сонда қария: «Олай болса, жұртыңнан жақын не бар, жастарыңды әкеліп көрсет, сонда айтайын» депті. Ертіп келген жастарын көріп: «Боламын деп тұр екен, болар, озамын деп тұр екен, озар, бетінен қақпасаң, еліңнің ертеңі баянды болғалы тұр», деп батасын беріпті. Бұл тәмсіл әлем халықтарының біразында болса керек, бірақ осы сөз біздің қазақ жерінде туғандай болады да тұрады.

Тәуелсіздік алған тұста, әсіресе, 1993-1994 жылдары елдегі қаражат тапшылығына байланысты аса күрделі кезеңді бастан кешуге тура келді. Нарық қатынасының қиындығы оның заңдылықтарына әлі бейімделе қоймаған халыққа ауыр тиді. Ол кезде көптеген ата-аналар үшін баласын шет елде оқыту іске аспайтын арман болып көрінетін. Қаржы тапшылығы жомарт елдің де қолын байлады. Дегенмен, тәуелсіз мемлекетімізге озық ойлы, білікті мамандар қажет екенін ескере келе, сол тұста біз тәуекел деп, жастарымызды алыс шет елдерге оқытуға бел байладық. Ол үшін арнайы халықаралық бағдарлама қабылдау қажет болды. «Бітер істің басына жақсы келер қасына» деген әдемі сөз бар ғой. Жанымдағы серіктерім айтқанымды ұғынып, тапсырмам бойынша жаңа, тарихи бағдарламаның ережесі мен қағидаттарын түзіп шықты.

Осылайша, 1993 жылдың күзінде, нақтырақ айтқанда, 5 қараша күні арнайы Жарлыққа қол қойып, «Болашақ» бағдарламасының тұсауын кестік. Сөйтіп, жастарымызды шет елдердің алдыңғы қатарлы жоғары оқу орындарында оқыту мәселесін түбегейлі шешетін халықаралық іс-шара өмірге келді.

Бұл мемлекеттік жастар саясатының атап айтарлықтай нақты көрсеткіші болды. Жастар өсті, кадрлар жетілді, маман тапшылығы жойылып келеді. Үш кезеңнен тұратын бұл бағдарлама міндетін мүлтіксіз орындауда.

Алғашқы оқығандардың алды қазір жігіт ағасы жасына да жетті. Ол түлектер сенімді ақтады. Сөйтіп, шет елдерде жан-жақты білім алып, жаңа мамандықты, тілді меңгерген мамандарымыз тәуелсіз еліміздің әр саласында еңбек етуде. Олардың ішінен суырылып шыққандар қазіргі кезде еліміздің жоғары лауазымды мемлекеттік, коммерциялық құрылымдарында елеулі еңбектерімен ел көзіне түсіп, кадрлық құрамды толықтырды. Жастарына қарап, жұртының болашағына болжау айтқан қария уақыттың берген бағасы бойымызға құт, басымызға бақ, өмірімізге өрлеу болды. Жалпы, қай істе де ақылға суарылған тәуекелдің ақыры қайырлы болатыны ақиқат. Абыз айтқандай, бақытты ұрпақ, жас ұрпақ қазір азат еліміздің абыройын алыс-жақын шет елге де, өзімізге де танытып жүр.

Өткен ғасырдың басында «оқыған» деген жаңа термин дүниеге келген. Жиырмамыншы жылдары ғұмыр кешкен ұрпақ сол кездегі қиындықты жеңе отырып, жоқтық пен аштықтың қос өкпеден қысқан қысымына төзе білді де, қолы жеткенше қарманып, аяғы жеткен жерден білім алды. Бірі Қазанға, бірі Петерборға, Уфа мен Орынборға ұмтылып, даланы жайлаған сауатсыздықтың сұлбасына қайсар жігерін қарсы қойды. Қиналды, алайда, аңсарлы арманның тізгінінен айырылмады. Жаңа дәуір білімді ұрпақты қажет ететінін барынша түсінді. Сол кездегі қайсарлық пен ерік-жігерге адам таңғалады. Алаш көсемдері бір мамандық төңірегінде ғана қалып қоймай, сан алуан мамандық пен түрлі пәндерді игеріп, оны іске асыруда азаматтық алғырлық, қайраткерлік қуат таныта алды.

Жалындап ғұмыр кешкен жастыққа не жетсін, шіркін?! Жасқа тән самғау, іздену, құлшыныс пен құштарлық, міне, осының бәрі – арманның ақ қанаттары. Осы ретте аға ұрпақтың алдындағы парыз: жас ұрпаққа ақыл айту, жөн сілтеу, жоба көрсету. Жаһанданудың жақсы жағы да бар, зиянды жағын да байқамаса болмайды. Интернет жүйесі, ақпараттық топан, коммуникациялық көл-көсір деректер мен дәйектерді сүзіп алып, оны қазіргі заманғы білім әлеуеті ретінде біржақты, талғамай қабылдау дұрыс бола бермейді.

Мәселені дұрыс жолға қоюдың екі жағы бар: бірі – отбасындағы тәрбие, білім игеруді таңдаудағы олардың қам-қарекеті, өздерінің үлгі-өнегесі. Бұрындары «Кітап – білім бұлағы» дейтін едік. Ал қазір ше? Кейде, тіпті, ойланып қаласың. Бірақ кітаптың құндылығы жойылмақ емес. Несін жасырамыз,

қазір ата-аналардың өзі, әсіресе, кейінгі 80-90-жылдардағы буын өз балаларына кітап оқудың жай-жапсарын жеткілікті түрде түсіндіре алмайды немесе өздері де түсіне бермейді. Оқуды қойған адам ойлауды қояды. Ойланбаған жерде орынды тірлік болушы ма еді? Оның арты жеңіл күнкөріс, жасанды құштарлыққа апарып соғады.

Екіншісі – мектеп ұстаздары балаға кітап оқудың маңызы мен мақсатын, нені оқып, нені қоюды үйретуден жалықпауы керек. Заман талабына сай оқитын кітаптардың тізімі мен дестесін жеткілікті түрде түсіндіріп, жеткізіп отыруы қажет. Бұл салада ұйымшылдық, ізденіс керек. Жас ұрпақтың алдындағы тәрбиенің парызы мен қарызын жоспарлы деңгейде ғана атқару мұғалімнің әлсіздігін көрсетеді. Қиялын қанаттандырып, білуге деген құштарлығын арттыра алмаған адам шәкірттерге қалай өнеге болады? Мұндайда ата-ана ұстазға көмекке келіп, бірлесе еңбек етулері тиіс. «Ұстазы жақсының ұстамы жақсы» деген пікір сондайдан қалыптасқан. Ұстаздардың беделін тек материалдық тұрғыдан шешеміз деу дұрыс емес. Адамгершілік құндылықтарды арттыру арқылы да ұстаз беделін көтеруге қадам жасауымыз қажет.

Ұстаздық – ұлағатты кәсіп, мәртебелі мамандық. Ұлы қаламгер әрі ұстазы болған Мұхтар Әуезовті оның үздік шәкірті академик Зейнолла Қабдоловтың «Менің Әуезовім» деп айрықша атауы, ерекше қадір тұтуы елге үлгі болды. Халқымыздың тарихында ұлт ұстаздары болған. Әйгілі Ахаңның – Ахмет Байтұрсыновтың туған халқына ұстаздық етудегі еңбегі ерліктің аса жоғары үлгісі десек, кез келген ұстаз «ондай болмақ қайда деп, айтпа ғылым сүйсеңіз» деген абыз Абайдың сөзін өз мамандығын меңгерудің мәңгілік үлгісі деп қабылдауы керек. Міне, сонда үлгі дариды, дәріс даналықтың жолын ашады.

Біз де бала болдық. Біздің ауылдың шағын кітапханасындағы кітаптардың, әсіресе, ерлік, отаншылдық, соғыс және бейбітшілік тақырыбындағы кітаптардың мұқабасы тозып, қолдан-қолға жиі өткені әбден байқалып тұратын. Өз бетімізбен ізденіп оқыдық. Сол ауылдың абыройын асырған көптеген белгілі азаматтар болды. Әр мамандықтың небір майталман шеберлері шықты. Ол үшін әрқашан ұстаздарымызға, бізге жөн сілтеген аға ұрпаққа тек қана рахмет айтумен келеміз. Ең үлкен рахмет ұстаздан шәкірт озып, көптің үлгісіне айналған іске айтылуы керек.

Біздің бала кезімізде кешке қарай бір үйге жиналып, батырлар жырын, халықтық қиссаларды, ақын-жыраулардың толғау-дастандарын оқыту дәстүрі болатын. Ауыл адамдары жиналып алып, батырлар жырын оқытқанда, біздер соны үлкен дәреже көретінбіз. Құранды қирағаттап оқығандай рухымыз,

жан дүниеміз жадырап, келелі іс, кемел тірлік тындырғандай марқаюшы едік.

Батырлардың қаскөй жаумен шайқастарын, алапат айқаста жарадар болған шағын, елін сағынып, жанарлары жасқа толған сәттерін оқығанда аналарымыз, әсіресе, әжелереміз: «ой, дүние-ай» деп күрсініп, жаулықтарының ұшымен көздерін сүртер еді. Олар жараларын таңып, арғымақтарына мінгенде, алдаспанын қолға алып, айбаттана қас дұшпанға атылғанда, үй ішін көңілді толқын билеп, әкелеріміз бен аналарымыз шырайлана шаттанып, шадыман шуағы біздің балаң жүректерімізді шарпып өтетін. Тайымызды Тайбурылдай, қасқа құлынымызды Қамбардың қара қасқа тұлпарындай көріп, Кендебайдың Керкұласын ерттегендей-ақ елегізіп қалушы едік. Осынау сәулелі сәттер біздің ұрпақты жігер мен құлшынысқа, күрес пен тәуекелге, батырлық пен батылдыққа, ең бастысы, отансүйгіштік асыл қасиетке алып келді.

Ел үшін ерлік жасау мақсаты бала кезден қалыптасады. Ол – әкенің қанымен, ананың сүтімен, халықтың ұлы салт-дәстүрлерімен берілетін аса қымбат қасиет. Осы асыл қасиетті жүректерге жеткізуге жұртымыздың жауһар қазынасы – батырлар жыры ерекше үлес қосты. Жырауларымыздың жауынгерлік рухы бізді отаншы етіп баулыды.

Өңірдегі Сүйінбайдан тартып, Жамбылға жалғасқан ерлік жырлары, Сұраншы, Саурық, Қарасай батырлар туралы дастандарда қалыптасқан ерен ерлердің болмыс-бітімдері бізді қанаттандырды. Қатарлас жатқан қырғыз елінің шуу дегенде шаң қаппас шайырларымен қазақ ақындарының айтыстары, ондағы ерлік пен елдіктің астасқан айбары мен сара сөздің майданы бала күнімізден біздің ұлы мектебіміз, ұлағатты ұстазымыз болды.

Бағыда Асан атамыз Желмаясымен жүйткіп жүріп, қазақтың байтақ даласының ұшы-қиырын шарласа, қазіргі заманда алып самұрық – ақ қанат лайнерлер барар жеріңе әп-сәтте алып жетеді. Қайда барсаң да, қай төрде отырсаң да – мемлекетіңнің мерейі. Көп жағдайда халықтың рухы, елдің ниеті, өз бойыңдағы азды-көпті ақыл-әрекетің тығырықтан шығарып, тұтқиылдан жол табады. Сондай сәттерде бір кезде ұстаздардан алған тәрбиетәлімің көмекке келіп жатады. Ұлт ұлыларының ұлағаты көмек қолын созады.

Асан қайғы бабамыздың қазақтың жер-суына арнап айтқан болжамдары мен бағалары, қарап отырсаң, өте табиғи әрі ғылыми-географиялық әрі әлеуметтік мәселені молынан қамтыған үлкен сараптамалар. Жұбан Молдағалиев ағамыздың: «Асан боп туып қазақтар, өледі Асан қайғы боп» деуінде осыны терең сезінгендік пен тар кезеңнің өксікті өкініші қатар өрілген. Асан атаның айтқандарын саясат сайысында да ескерудің жолы бар. Бұл біздің

жастарымыз үшін аса құнды өнеге деп ойлаймыз.

Қай кезде де өзіміздің жолымызды жалғастыратын жастарға сенім білдіруіміз керек. Сенім білдіре отырып, жауапкершілік жүктеуіміз қажет. Жастардың бойындағы жаман қасиеттердің өзін қайта тәрбиелеп, оны жақсылық пен ізгіліктің ізіне салу – біздің ортақ міндетіміз.

Әсіресе, қоғамымызда орын алып жататын жемқорлық, сыбайластық, жершілдік, рушылдық секілді сүйкімсіз әдеттер жастар жүрегіне қонбауы керек. Бұлар – жұқпалы келеңсіздіктер. Олардың бойларына да, ойларына да теріс пиғыл қонақтамаса екен деп алаңдаймыз. Осы бағытта түзу жолдан тайып, халық алдындағы қарызы мен парызын бұзғандарға көңіліміз жібімейтінін, ымырасыз екенімізді жастарымыздың білгенін қалаймыз.

Мұны баса айтып жатқанымыз, жастарды жосықсыз қорқытып-үркіту емес, естілеріне ескертіп, өсетіндеріне өнегелік сөз айту. «Өсек, өтірік, мақтаншақ, еріншек, бекер мал шашпақ», деп Абай хәкім айтып кеткен бес жаман іске қазір тағы да бірнеше түйткілді түсініктер қосылды. Бұлар – «енжарлық, жемқорлық, мақсатсыздық» деуге келер. Абайдан бұрын да болған рушылдық деген «дерт» сүйегін сүйретіп әлі келеді. Мұнымен кеңестік кезеңде де кейбір ағаларымыз аздап «ауырған» болатын. Бірақ партиядан қорқатын, басын қорғап, бұқпантайлайтын. Қазір тұқыртқан партия, тұтқиылдан тұсайтын қоғамдық ұйымдар азайғасын, ол да басын қайта көтеріп, бүгінгі ұрпақтың кеудесіне ұмсынуда. Шорт кесіп тастауымыз қажет.

Алыс елдерге мақсат қуып, тәуелсіз еліміздің сенімін арқалап бара жатқан жастардың алдында сан тарау жол тұр. Баяғы ертегіде айтылғандай, солға тартса солқылдақ, оңға тартса омпылдақ, тура жүрсе төрге шығар бағыт айқындалмақ. Сондықтан да жас ұрпақ тура жүруге тиіс. Алдында арман тұр, артыңда алашың тұр. «Өзге елге барып сұлтан болғанша, өз еліңде ұлтан бол» деген бабаңның сөзі жүрегіңнің төрінде, өреңнің өрінде болсын.

Аға буын мен жас ұрпақ арасындағы рухани-әлеуметтік байланыстың алтын тіні ажырамай, өзара сабақтастық пен кәсіби әріптестік қанатын кеңге жая түссін деген тілекпен әртүрлі тың бастамалар мен жаңаша талаптарды жүзеге асырып та жатырмыз. Қазір ауызекі сөздерде: «Жастарымыз жалқау, жұмыстың жеңілін қалайды, еңбекке енжар, ата кәсіптен ат-тонын ала қашып жатыр» деген пікірлерді де естіп қалып жатамыз. Бұған алаңдаймыз. Қоғам да, жұртымыз да алаңдайды. Алаң көңілді алғыр жастарымыздың парасаты тарқатпақ. Олардың табысты қадамы мен намысты іс-қимылы сабырға шақыруы тиіс.

Әрине, бес саусақ бірдей емес. Ел болған соң, ішінде текті де,

тентек те болады. Бұл – атамзаманнан бері бар ақиқат. «Тентекті тентек десе, бөркі қазандай болады» деген емес пе? Тез қасында қисық ағаш жатпайтыны секілді, тағылымды тәлімгер табылса, талапты жастың жолы ашылып, бағы жанбай ма?

Біздің мемлекеттік жастар саясатындағы ең басты тұжырым-ұстанымымыз да осы болса керек. Бұл бағытта жасалып жатқан жүйелі жұмыстардың нәтижесі жоқ деп айта алмаймын, бар. Бірақ әлі де жастарымыздың жан дүниесін ашуда жаңылып та, жетпей де жатқан жерлеріміз бар. Бұл кейде мемлекеттік құрылымдардың өзіңде талапты жасты таңдап табу, оны өзіне лайықты лауазымға тағайындауда төрешілдік пен көңілжықпастықтың, тіпті, кейде сыбайластықтың да көрініп қалып жататынын әсте жасыруға болмайды.

Бала тәрбиесіндегі ата-ана рөлін өз дәрежесінде атқармай, тым жалпақшешей болып, еркеліктің шегінен асырып, есерліктің ауылына жіберіп алып жатқан жоқпыз ба? Бұқаралық ақпарат құралдарынан ата-анасының қызметі мен мансабына мастанған бозөкпелердің әдеп пен ибаны жиып қойып, қоғамдық орындарда қалыптасқан ережелерді мансұқ ететінін, жөнсіз тайрандап, жүгенсіз сайрандайтынын оқып-көріп қаламыз. Бұл отбасындағы тәрбиенің ойдағыдай болмауы деген сөз.

Біз «баланы – жастан» деген сөзді қазір көп айтпайтын болдық. Өбектей беретінімізден өркөкіректеніп бара жатқан ұрпақты бетінен қайтарудың елдік дәстүрін жаңаша жаңғыртып, оны қоғамдық, мемлекеттік мәселе ретінде қарайтын мезгіл жетті.

Әрине, өз қолыңды өзің кесе алмайсың. Бірақ бітеу жараны кесіп тастамасаң, ол қанға шабады. Қанға шапқан жара жанға шауып, жұртқа жұғады. Жаман әдеттің жұқпалы келетіні секілді, тәрбиенің тексіздігі де теперішті тірлікке жол ашады. Оны емдейтін – елдің салт-дәстүрі, ата-ананың үлгі-өнегесі. Одан қала берсе, ортаның тәлім-тәрбиесі. Осыны дәріптеп, халықтың жүрегіне жеткізуде атқарылар жұмыстар ұшан-теңіз. Бұған тиісті жауапкершілікті мемлекеттік органдар да, жалпы халық та жұмыла бірлесіп, жүйелі жұмыстар жүргізуі керек.

Қай заманда да өскелең ұрпақ әке көріп, оқ жонып, шеше көріп, тон пішіп өскен. Халқымыздың сан ғасырлық мектебінде қалыптасқан даналық дәрістері әлі де өз өресін жойған жоқ. Тек солар, теңнің аузы ашылмай тұншығып, енжарлықтан ертеңін күтіп жатқан секілді. Ұлттық сананы төрге шығарып, төбе бидей құрметтесек, құндылық деп қабылдап, отбасының орданы, үй-ішінің рәміздері деп түйсінсек, таңдайымыздағы сөзіміз, маңдайымыздағы бағымыз арта түспей ме?!

Өсер жасқа – өріс кең, өнеге мол. Өскелең ұрпақ өзіне

керекті өрісті білім мен ғылымнан табады. Ендеше, жақсыға, жаңаға ұмтылу керек. Туған тіліңді, халқыңның тарихын, салт-дәстүрін біл, зерделе, өміріңде үлгі тұт. Тәуелсіздікке қызмет ету жолындағы ақылың мен қайратың адал мұрат, асқақ арманға толы болса, баратын жерің, шығатын төрің де биік болмақ. Еңбекпен тапқан абыройды ақшамен, дәулетпен өлшеуге болмайды. Ақшаң көп болғанмен, денсаулықты сатып ала алмайсың. Жас кезіңде саламатты өмір сүр, спортпен айналыс, «тәні саудың жаны сау» деген халық сөзін құлағыңа құйып өс.

Біз – ат құлағында ойнап, қырдың желімен жарысқан, құралайды көзге атып, күрескенде жауырынын жерге тигізбеуге тырысқан елдің ұрпағымыз. Бұл ғасыр – ең алдымен, жастарымыздың ғасыры. Жаңа мыңжылдықта Қазақстанның байрағы биік, табысы ерен, қорғаны берен болады деп сенеміз. Сенімнің сергектігі – еліңнің ержеткені. Ол – біздің бақытымыз. Елдің бақыты.

Жас кезінде адам еліктегіш болады. Өнердің өнегелісін, ғылымның жаңашылын, дәстүрдің озығын таңда. Талғамың таза болсын, талабың оң болсын, сонда қажеттіні тауып, керектіні аласың. Мансапты сатып алуға болар, бірақ ол тұрақты болмайды. Маңдай терің төгілген, адал еңбегің көрінген мансап – жан серігің, айнымас досың.

Үлкенді сыйла, қарттықты қадірле. Сен де қартаясың. «Ата-ананың қадірін балалы болғанда білерсің, ағайынның қадірін жалалы болғанда білерсің» дейді дана халқымыз. Қарт – қадірлі ақылшың, қымбат сырласың, әзілің жарасса, құрдасың. «Әзілің жарасса – атаңмен ойна» деген де халқымыз. Әзілің орынды болсын, күлкің қонымды болсын. Еліміздің көрнекті шайырларының бірі Тұрмағамбет: «Тал жібектей таза сөз еш жеріңді жырмайды» деген. Тамаша сөз, тапқыр теңеу. Үлгі алсаң – ұстазың. Жақсы сөзді тыңдай біліп, жадыға тоқы.

Адам қолымен жасалған игіліктің бәрі – қымбат қазына. Оны толтыратын да сен, елеулі үлес қосатын да сен. Еліңнің асыл өнері, әдебиеті – халықтық тарих. Әрсіз әуен, ұрда-жық ырғақ, сөзі сұйық шығармалардың топаны қаптаған қазіргі кезде жастықтың желімен адасуың оңай. Жол табуың қиын. Дұрыс жолды табу үшін жаныңның рухани сүзгісін таза ұста. Ғаламтордағының бәрі ғаламат емес, мұнда жаманат та, кесапат та бар. Деректің бәрі де дайын дүние емес, екшемесең, есең кетеді. Кеткен есені қайтара алмайсың.

Қазіргі заманғы техниканың тілін біл, оны саналы түрде керегіңе жарат. Жасыңа қарай таңда, жағдайыңа қарай тұтын. Халқымыздың бойынан мақтаншақтық дағды да кездеспей қалмайды. Ол – ұлағат емес, кінәрат. Кінәратқа кіді талғаммен

қара. Жалғыз жүріп жол тапқанша, адастырмас көппен кеңес. Халықтық қағиданың қасиетін, ата-бабаңның өсиетін ұстансаң – абыройың асқақ, беделің бекем.

Қолың тисе, кітап оқы. Кітап оқымаған адам ойлаудан қалады. Демек, уақыттан ұтылады. Ал уақытқа ілесе алмаған бәрінен айырылады. Уақыт – алтын қазына, бірақ оны сатып ала алмайсың. Ол – самғаған сұңқар, жүйткіген тұлпар. Ұшса да, зымыраса да жеткізбейді. Мойын бұрмайды, қайта қонбайды. Көп нәрсені еңсеруге болады, бірақ уақытты жеңе алмайсың. Қуғанмен жетпейсің. Оған білімің мен талантың ғана төтеп бере алады.

Талант – көне грек еліндегі салмақ өлшемі. Демек, таланттың да өз салмағы бар. Оның салмағын бойыңдағы дарының, ойыңдағы танымың, жүректеті жарығың өлшей алады. Шын талант күншілдіктен таза, күндестіктің ауылынан алыс болады. Алайда, оның қорғанышы қылаудай ғана. «Талантқа көмектесу керек, дарынсыздар өзі де жол табады» деген тәмсіл содан қалған. Сондықтан, дарындыға жақтас болу керек. Шын таланттың шындығы шымыр, соған сүйен. Өсекшінің әр сөзі қыңыр, одан бойыңды аулақ сал. Өсекшінің сөзі өртемесе де, күйе жағады. Содан сақ болғайсың.

Ел мен ердің арасын сенім жақындастырады. Сол сенімді ұзақ жылдар бойы абыроймен арқалап келеміз. Ақтық демім қалғанша, әл-дәрменім талғанша, халық жүгін көтеруден қашпаймын. Бұл – менің президенттік те, перзенттік те парызым. Елдің жүгін ер көтерер, ердің құнын ел көтерер. Қадірін білер халқы болса, ер жігітке одан асқан бақыт жоқ.

Қысқасы, бұл ғасыр – біздің ғасырымыз. Демек: «Бұл ғасыр қазақ үшін алтын дер ем, даңқымды әлем білді, салтымменен. Кеудемде жаным барда көтеремін, аянбан, не күтсе де халқым менен!» – дегеніміз жөн болар!

Әрбір жас өрен осындай мақсатты мұрат тұтса, ел ертеңі нұрлы болмақ!

Х.Насихат

Еңсесі биік елорда

*Астана халқымыз ғасырлар бойы ұмтылған
Қазақстанның шынайы тәуелсіздігінің тарихи рәмізі мен
қуатты қағидасына айналды.*

Нұрсұлтан Назарбаев

Еңсесі биік елорда

Астана халқымыз ғасырлар бойы ұмтылған Қазақстанның шынайы тәуелсіздігінің тарихи рәмізі мен қуатты қағидасына айналды.

Тәуелсіздік тізгіні қолға тиді. Халқымыз ғасырлар бойы аңсаған ақжолтай күніне жетті. Жаңа жолдың басында, жаңа жеңістің қасында тұрдық. Алғашқы адал қадамды ақсақалдарымыздың ақ тілек, ақжарылқап баталарынан бастап, келер күндердің келбетіне үңілдік. Ойымызда көп мақсат, асқақ армандар тұрды. Тәуелсіздіктің тал бесігі болған, жұртымыздың жауһары, көңіліміздің гауһары – Алматының айбынын да, айдынын да азырқанған кезіміз жоқ. Бірақ астананы ауыстыру, оны жаңа қонысқа көшіру туралы ой көкейде көптен жүр еді.

Қазақ тарихында астана болған қалалардың барлығы да өз кезінде ұлттың өсіп, өркендеуіне тікелей әсер еткен. Оның бәрін ата тарих айтып береді. Сыр бойындағы Сығанақ пен Сауран, Жайық бойындағы Сарайшық, анау киелі Түркістан, олардан әрідегі Суяб пен Құлан, Баласағұн мен Жанкент, хижрадан қырық жыл бұрын ірге көтерген көне Тараз, қысқасы, Ұлы Даланың әр қиырындағы сол тарихи мекендердің бәрі орда ауыстырудың да қилы кезеңін бастан кешкен. Еуразияның алып даласында салынған сол қалалардың атақ-даңқы Ұрымға да, Қырымға да тегіс белгілі болған. Бұл жөнінен де мақтана аламыз.

2001 жылы жаңа астанамызға Жоғары Шапағатты Рим Папасы Иоанн Павел II келді. Бұл – Қазақстан тарихындағы елеулі оқиға. Сол қонағымыздың құрметпен айтқан мына сөзі әлі есте: «Мен бір кездері мәдениет пен сауданың маңызды орталықтары болған Баласағұн, Меркі, Құлан, Тараз, Отырар, Түркістан секілді және басқа қалаларға таңданыспен көз саламын. Оларда Еуропа үшін Аристотельді ашқан Әбу Насыр әл-Фарабиден бастап ғылымның, өнер мен тарихтың көрнекті қайраткерлері тұрған». Кезінде Ұлы Даланың әміршісі болған Түрік қағанаты Дунай жағалауынан Корей түбегіне дейін, Гоби даласынан Байкөлге дейін шығандап шығып, жайылып жатты. Бумын қағанның бұйрығы жүріп, айтқаны болып тұрған заманда дәурені тасыған Түрік қағанаты талауға түсіп, ырысы қашты. Хан ұрпақтары арасындағы таққа талас кезінде тапқанынан айырылып, берекесі кетті.

Жалпы, ата тарихтың андыз-андыз сілемдері дүрілдеген дәуреннің түбіне жеткен алауыздық пен өзара қырқыс екенін тайға таңба басқандай етіп айтса да, тақ таласы мен бақ таласы көне түркілердің күн тәртібінен түсе қоймаған. Қарлұқ мемлекетінің астанасы болған Құлан да, одан кейін осы дәрежеге ие болған Тараз да, одан беріде ғұмыр кешкен Дешті Қыпшақтың астанасы Сығанақ та осы зауалдан құтылып кете алмаған. Төңкерістің

толқыны қазақ даласын жайлаған тұстан кейінгі алас-қапаста далалық өлкенің алғашқы астанасы болған Орынбор да жаңа қоғам құруға ұмтылған қайраткерлеріміздің тірегі болғанмен, жұртымыздың жүрегі бола алмады.

Бағзы тарихымыздың баянын қарап отырсақ, көшпенді атанған халқымыздың қаласы да, панасы да болғанын көреміз. Топырақ жапқан қалалардың қойнауын аршысаң, садақтың жебелері мен қылыштың сынықтары өз дәуірінен хабар беріп, сөз желісін шешіп қоя береді. Оқи білсең – олжаң, тани алсаң – тарихың, жаза қалсаң – жадыңды оятар рухың. Құм басқан тарих бізден ол күндерді алып қашқанымен, сол секілді ондаған ойраны шыққан қалалардың шерлі шежіресін жеткізеді. Біз оқиғалары қатпар-қатпар, ал «оқулығы жұп-жұқа» тарихымыздың тілі жұмбақ тарауларын енді ежіктеп оқып, жаңадан жазып жатырмыз.

Астананы ауыстыру еріккеннің ермегі емес екенін де ескерте кету артықтық етпес. Адамзат тарихында мұндай қадамға барудың сан қилы себептері мен қисынды қағидалары жетіп жатыр. Жиырмасыншы ғасырдың жүзінде ғана Қазақстан өзінің бас қаласын бірнеше рет өзгертті. Елдер мен мемлекеттердің тарихына көз салып қарасақ, біз бұл жөнінен де көбінен көшілгеріміз. Бұл тұрғыдан келгенде, көшпенді өмір кешкен көнтерілі жұртымыздың қанында бар, қасиетінде ізі қалған дәстүрі қайта жаңғырды. Ал тәуелсіздік тұсында астананы ауыстыру тарихи қажеттіліктен туындады.

Жиырмасыншы ғасыр аяқталып келе жатты. Жаңа мыңжылдықтың табалдырығы алдында талай міндет-мақсатымызды саралау қажеттігі туды. Геосаяси жағдай, тарихи үрдіс, экономикалық-әлеуметтік даму барысындағы байыпсыз жағдайлар, өндіріс пен өнеркәсіптің жаңа кезеңге бейімделуі тұрғысындағы түйткілді түйіндер ойлантты. Көлік-қатынас логистикасын заман талабына қарай бейімдеу, ғылыми дамудың өмірге ыңғайлануының негізін жаңаша құру секілді, бұдан өзге де өсіп-өркендеуімізге өріс ашуға тиісті өзекті жайттар мен себептер елорданы ауыстырудың қажеттілігін күн сайын байқата бастады. Көңілде түзілген ойлар сызбасы біртіндеп алдағы іс-әрекеттің көрнекі құралдары сияқты санада айшықталып, толғандыра түсті.

Бүгінгі жаһандану шағында жаңа қала салудың мәселесі аса қиындық туғызбайды. Не керектің бәрі де бар. Расында солай ма? Асығыс ойласаң, оңай секілді көрініп кететін істің артында үлкен проблемалар туындап шыға келеді. Қала салу түгілі, үй салудың да машақатын бала кезден көріп өскен ұрпақтың өкіліміз.

Біздің ауылда Биша деген көрші апамыз болды. Жолдасы қайтыс болып кеткен жалғызлікті жан еді. Сол кісінің үйі әбден тозып, қиюы қашып тұратын. Ауылдастарымыздың бәрі

аяушылық білдіргенмен, ешкім де қол ұшын соза қоймады. Дұрысы, соза алмады деген жөн-ау? Әрине, ол кезде жетпейтін зат көп, елдің де мелдектеп отырғаны шамалы. Көрші апамның жүдеу жағдайы әкемді де ойлантқан болу керек, бірде ауылдастарын жинап, Бишаға жаңа үй салып беру туралы бастама көтеріп еді, ауылдастары бірауыздан қолдай кетті. Асарлатып үй тұрғызып, жақсы апаны жаңа үйге кіргізді.

Бұл жағдай бала көңілімде әдемі де сәулелі сәт болып қалып қойды. Ол кісінің менімен құрдас Сәду деген жалғыз ұлы болатын. Жаңа үйге кірген Сәду қандай қуанса, мен де сондай қуандым. Кіндік шешем Нұрқыз апа мен анам Әлжанның асар кезіндегі айрықша белсенділігі де мені мейлінше марқайтқан еді. Мұндай жарқын мысалдарды қазақ ауылының кез келгенінен көруге болар еді. Бұл да біздің халықтың азаматтық деңгейінің биіктігін көрсетсе керек.

Біздер бала кезден ортақ іске қуануды үйрендік. Ортақ іске жұмылуды үйрендік. Игілікті жаңа істі бастауға құлшынып тұратын болдық. Бала кезімде Мырзабала әжемнің жан әлемін баураған ертегілерін көп тыңдап өскендіктен де болар, өзімді бірде бес қаруы бойындағы батырдай, бірде көк жүзінде самғаған қыран құстай, енді бірде ауыздығын шайнап, аршындай шапқан арғымақтың жалына жабысқан шабандоздай елестетіп, тәтті қиялға шомып жатушы едім.

Қазір бүлдіршіндеріне ертегі айтатын ата-әжелер аз. Ата-аналар да жүрдек заманға сай тыным таппайтын болып алды. Уақыт та, заман да, адам да асығыс. Түсінікті жайт: асықпасаң, үлгермейсің. Жаяу-жалпылай, ат-арбамен жүріп, бар шаруаны тындыратын әке-шешеміздің сабырлы жүздері осындай кезде көз алдыма келіп, таңғалатын да кезім бар. Соған орай ойға да қаласың. Қазақтың «асықпаған арбамен қоян алар» деген тәмсілінде бір тұңғиық сыр жатқан секілді. Ол «сабыр түбі – сары алтынмен» сабақтасады.

Тарихтағы Түрік қағанаты ұлан-байтақ даланың ұлы бірлестігі болғаны – қазір даусыз дерек. Біз қазір осынау тарихи тұңғиықты тың тұрғыдан ашып, әрі өткенімізді өнеге ете отырып, «Біз Ұлы Даланың еліміз» деген түсінікті жаңаша рухта жаңғыртуды ұсынып отырмыз. Бұл сөздер – біздің киеміздей өркендейтін жүйеміз. Жаңа тұрпатты мемлекет орнықтыру процесіндегі белгілі бір белесті қорыту тұрғысынан алып қарағанда, біз осынау салтанатты да сардар сөздерді әр қазақ баласының жүрегіне нұр мен сыр құятындай дәрежеде ұлықтауымыз қажет.

Қылыш пен найзаның заманы өтті. Зіркілдеген зеңбіректеріңіздің өзі қазір қару-жарақ мұражайында тұр. Қазіргі рухты сөз – ұлттың танымын да, тарихын да толғайтын

сөз «Мәңгілік Ел» болуы керек. Бұл сөз халықтың өз көкірегінен шығып, әр адамның жүрекжарды сөзіне айналуы қажет, сонда ғана ұлы мақсат өзінің межелі биігіне шығады.

Астананы ауыстырудың әңгімесі әлі күнге дейін айтылады. Біліп айтып, қостайтындар да, білмей айтып, сынайтындар да кездесіп қалып жатады. Бірақ қалай айтсақ та, жаңылған не ұтылған жеріміз жоқ. Сондықтан, астананы көшірудің кейбір жайттарын осы жазбаларды қағазға түсіру барысында, орайы келгенде, көп көңіліне сала кеткеннің артықтығы болмас.

1925 жылы, арада төрт жылдан сәл асатын мезгілде, Қазақ елі астана ауыстырудың кезекті қадамын жасады. Сол жылы Ақмешітте өткен Қазақстан Кеңестерінің V құрылтайында республика Қазақ Автономиялы Кеңестік Социалистік Республикасы болып қайта аталып, жаңа елдік төлқұжатқа ие болды. Бас қала атауы Қызылорда болып бекіді. Бірақ елдің басқа өңірлерінен шалғай, табиғаты қатал, жазы аптап ыстық, суы тапшы Қызылорданың түпкілікті елорда болу мүмкіндігі уақыт өткен сайын қиындай беретіні белгілі еді.

Мүмкіндігі шектеулі қаланың төрінен кең-байтақ қазақ жерінің әр қиырына жедел басшылық жасау, нақты міндеттердің орындалуын қадағалау проблемаға айналды. 1927 жылы ендігі астана 1921 жылға дейін патшалық Ресейдің әмірімен Верный атауын иемденіп тұрған қалаға қоныс аударатыны туралы нақты айтыла бастады да, негізгі көшу, түпкілікті қоныстану 1929 жылы жүзеге асырылды. Алматы осылайша түпкі арманды орындаудың тарихи міндетін атқарған, азаттыққа жол ашқан ақжолтай қала болып, тәуелсіз мемлекетіміздің мәңгілік тарихына енді. Алпыс сегіз жылдық астаналық тарихы бар Алматының көшін келешекке ұзатуын тарихтың жалғасы деп түсінеміз.

Алматы өзінің асқақ та сұлу бейнесін сақтау үшін астана мәртебесінен өз еркімен бас тартуы тиіс еді. Оны дәстүрлі дәрежесінен айыру, нақтырақ айтқанда, қаланың инфрақұрылымын экологиялық және геофизикалық жағынан сауықтырудың да басты жолы болды. Бұл іскерлік идеясының дұрыстығын уақыт дәлелдеді. Алматы бұдан жетімдік көрген жоқ, қайта өзіне тетелес бауыр қала тапты. Тынысы кеңейіп, түрлене түсті.

«Ой, несін айтасыз, Шұға десе, Шұға еді ғой» деп ұлы қалагеріміз Бейімбет Майлин жазғандай, несін айтасыз, әлемде Алматыдай сұлу қала сирек, тіпті, жоқ десе де болғандай. Бірақ, уақыт талабы қандай да сезімнен жоғары тұратынын заман көші қапысыз дәлелдеп берді. 90-жылдардың басында қалада экологиялық, демографиялық мәселе өзінің шекті деңгейінен асып, қаланың қалыпты өміріне қолайсыздық тудыра бастады.

Ардагер қаланың «денсаулығын» сауықтыру қажеттігі байқалды.

Халық саны бір миллион екі жүз мыңға жетті. Кезінде төрт жүз мың тұрғынға арналып қазан шұңқырға салынған Алматы тынысы тарылып, булығы бастады. Жер тапшылығы туындады. Көк азайды. Көлік көбейді. Ауа тарылды. Алматының болашағын ойлау мәселесі күн тәртібіне қойылатын мезгіл жетті. Алматы экономикалық-әлеуметтік, экологиялық-геофизикалық және геосаяси жағынан тар шеңберге тығылып, қала аумағы мен халқының өсу үрдісі қарама-қайшылыққа душар болды. Өсіп-өркендеу өрісі шектеле бастады. Көңіл жеткенмен, көлем жетпеді. Инфрақұрылым екі иықтан дем алып, инженерлік жүйе сыр берді. Қаланың даму қарқыны тежеліп, мүмкіндігі тұйыққа тірелді.

Сөйтіп, байлам жасайтын кез келді. 1994 жылы сол кездегі Қазақстанның Жоғарғы Кеңесі депутаттарының алдына астананы ауыстыру туралы тарихи мәселені шығаруға бел байладым. Бұл күн 6 шілдеге сәйкес келді.

Тұңғыш кәсіби парламент аталған депутаттық корпус бұл мәселені бірден қызу талқыға салды. Дау да болды, далаба да болды. Қостаушылар да, қарсылар да аз емес еді. Астананы ауыстыру ерлігінің ертегілердегі батырлардың іс-қимылындай болғанын уақыт көрсетті. Халық қолдады, сенді. Ел сенімі еңсемізді көтерді.

Астананы дайындау жұмыстары бұған дейін өте шұғыл әрі іскер қарқынмен жүргізілді. Инфрақұрылымы әлсіз, әсіресе, қыстан ылғи да қысылып шығатын Ақмола қаласын заманға сай қалаға – астанаға айналдырудың стратегиясы мен тактикасы дұрыс жолға қойылғандықтан, қаланы дайындау процесі белгіленген кесте бойынша қатаң тәртіппен жүргізіліп отырды.

Сонымен, 1997 жылдың қазан айынан бастап жаңа елордаға бағыт алған тарихи көш қозғалды.

XX ғасырдың аяқталар тұсында тарихымызда алғаш рет елдің ұлттық мәңгілік мүдделерін басшылыққа ала отырып, тәуелсіз Қазақстанның астанасы қай жерде орналасатыны туралы шешім қабылдауымыздың аса зор саяси және өте маңызды әлеуметтік мәні болды.

Қалалардың да өз жылнамасы: туу, қалыптасу, жетілу, тіпті, қартаю кезеңдері болатыны анық. Әрбір қаланың өз тағдыры, өз бедері мен бейнесі бар. Қалалар да адам секілді. Мәңгілік өмірдің ұлы көшінде олардың жарқын істері жұртының жадында қалады, тарихқа өз таңбасы түседі. Қазіргі Астанамыз – біздің мемлекеттік стратегиялық ойларымыз бен ұмтылысымыздың, ерік-жігеріміздің бейнесі. Тәуекеліміз бен табандылығымыздың келісті көрінісі.

Астана халық күткен биіктен көрінді ме? Әрине, сөз жоқ, ол өзінің атына, атағына сай абыройға ие болып отыр. Демек, ол ел үмітін ақтады. Елорда – бүгінгі таңда әлемдік өркениеттің көзіне түсіп танылған, мәңгіліктің тарихына түсіп таңбаланған, мәртебелі мінбелерден маңызды сөзін ұзатқан қайраткер қала.

Біз Астанада аса белгілі бірнеше халықаралық ұйымдардың әлемдік деңгейдегі форумдарын, құрылтайларын, саммиттерін, сан алуан халықаралық конференцияларын табысты өткіздік. Мемлекетіміздің ішкі және сыртқы саясатында, ел экономикасында, оның мәдени-әлеуметтік, басқа да салаларында қол жеткізген табыстарымыз ұшан-теңіз. Бұлардан да қымбат табыстарымыз жетерлік. Қандай дейсіз бе?

Олар, ең алдымен, адам санасындағы сапалық өзгерістер, дүниетанымдағы тың байламдар, ұлттық рухты оятатын рухани сілкіністер, жаңа елордада мемлекеттік мүдденің мәртебесін көтеру, халықаралық қауымдастықтағы қазақ жұртының ықпалды аймағын кеңейту, өзгермелі дүниедегі ұлттық салт-дәстүрімізді өзгермейтін өлшемге кіріктіру, ел іргесін бекітудегі ерлік дәстүрімізді саяси сергектікпен жүзеге асыру, бүгінгі жұртымыздың келер ұрпақ алдындағы парызын парасаттылық деңгейіне көтеру. Сөйтіп, Мәңгілік Ел болуға ұмтылып отырған Ұлы Дала елінің тәуелсіздік тұғырын тас-түйін етіп бекіту! Біз армандаған заман осы емес пе еді?!

Қорыта айтқанда, жаңа Астана өмірге келді. Тарих табалдырығынан аттады, қаз тұрды, қадам басты, жиырма бірінші ғасырмен амандасты. Оның ұзақ даму жолында әлі де сан тарау белестер бар. «Мәңгілік Ел» атты жалпыұлттық бағдарламаны жүзеге асыру жолында жұмыла еңбек етіп жатқан тәуелсіз Қазақстанның бүгінгі қандай нұрлы болса, ертеңі одан да салтанатты болатынына күмән жоқ. Әлемдегі екі жүзге жуық мемлекеттер арасындағы алар орнымыз, шығар төріміз уақыт өткен сайын биіктеп келеді. Жұлдызымыз жоғарылай түсуде. Бұл жұлдыз – бақыт жұлдызы. Халықтың маңдайындағы жұлдыз. Сондықтан, ол жарқырап жана береді. Халқымыздың маңдайындағы жұлдыздың нұрына бөленген жас ұрпақ – жаңа толқын біздің бұл істерімізге алғысын айтатын болады.

XI. Насихат

Отбасы – отан тірегі

Отбасында адам бойындағы қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім жақындарына, туған-туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады.

Нұрсұлтан Назарбаев

Отбасы – отан тірегі

Отбасында адам бойындағы қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім жақындарына, туган-туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады.

«Отбасының өнегесі – Отан өнегесі» деп жазған еді кезінде Бауыржан Момышұлы. Бұл – жай ғана сөз тіркесі емес. Зор мағыналы салмағы бар, жанға жылу, қанға қызу беретін сөз.

Отбасы құндылығы қай кезде де, қай елде де мемлекеттік саясаттың жанды жері болып келген және бола береді. Әрбір отбасы мен мемлекеттің құрылымдары ұқсас деуге болады. Оның да өз басшысы, тұрмыстық-қаражаттық саясаты, рухани-мәдени, әлеуметтік-психологиялық жоспарлары бар. Біз тәуелсіздіктің алғашқы кезеңінен бастап бұл мәселеге жете мән бердік. Бұл саясат халықтың өсімі, бала тәрбиесі, отбасын құрудың және оны сақтаудың идеологиясын қалыптастырып, демографиялық саясаттың негізгі тірегіне айналды.

Біріншіден, отбасылық құндылықтарды, отбасы және неке институтын нығайту мәселелері қоғамның моральдық-этикалық, рухани-имани байлығын дамытудың, саламатты да салауатты өмір салтын ұстанудың негізгі қағидаттары қоғам дамуына сай қалыптастырылып, Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына өтудің сатысын орнықтыруда. Өйткені, жердегі өркениеттің бүкіл хронологиясы – кез келген қоғамның негізі ретіндегі Адамзаттық Отбасының ұлы тарихы.

Екіншіден, отбасы – өте ұлы құндылық. Талай ғасырдан бері әрбір отбасы – қоғамдағы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан адамгершіл қасиеттердің, ұлттық салт-дәстүрлердің сақтаушысы.

Үшіншіден, отбасы – өз халқыңа, оның мәдениеті мен тұрмысына деген сүйіспеншіліктің сарқылмас қайнар көзі. Сондай-ақ, ХХІ ғасырда жаһандану дәуірі отбасы мен бақытты неке құндылықтарын дамытудың негізі қалыптасқан мектебіне айналуда тиіс.

2011 жылы Қазақстан халқы Ассамблеясының 17-ші сессиясында елімізде отбасы дәстүрін сақтап, оны дамыту,

Отбасы күнін белгілеу туралы ұсыныстар айтылып, осы мәселе бойынша бізде жаңа мейрам пайда болды. Ол – жыл сайын жұртымыздың жанын шуаққа бөлеп жететін «Отбасы күні». Біріккен Ұлттар Ұйымы шешіміне сәйкес және бізбен тағдыры, салт-дәстүрі ұқсас елдер тәжірибесін ескеріп, Қазақстан Республикасындағы «Отбасы күні» – «День семьи» мерекесін қыркүйектің екінші жексенбісіне белгіледік. Бұл халық тарапынан кең қолдауға ие болды.

«Қазақстан-2050» Стратегиясын қабылдау барысында бұл мәселеге жете көңіл бөлдік. Қазақстан – біздің ортақ үйіміз. Демек, ол біздің ортақ отбасымыз. Осы стратегияда ана мен баланы қорғаудың мәселесіне жан-жақты тоқтала келіп, ең алдымен, біз қыздарымыздың тәрбиесіне көп көңіл бөлуіміз керек екенін басты нысана етіп алдық. Олар – болашақтағы адал жар, асыл ана, шаңырақтың шырақшылары. Батыс мәдениетін талғамсыз «тоғытудың» салдарынан жастарымыздың бойындағы ұлттық ибалық, ұяңдық, кішіпейілділік, үлкенді сыйлау, кішіге қамқор болу тәрізді әдемі қасиеттер әрін жоғалтпаса екен деймін.

Өмір сүру оңай ма? Әсіресе, қазіргідей қым-қуыт заманда. Әрине, қиын. Бірақ әр қиындықтың бір қайтуы, әр сәтсіздіктің бір бақытты шағы болады демеуші ме еді үлкендер?

Жаман халық жоқ, жаман әдет бар. Жаман әдет жұқпалы. Ол жүрекке түсетін жегі құрт. Оңы мен солын танып үлгермеген, ерсі нәрселерге еліктеуге бейім тұратын аңғал жастарды адасудан сақтаңдырудың шараларын мемлекет біржақты шеше алмайды. Бұл – жұрт болып жұмылып, халық болып қолдап, бірлесе жұмыс жасаудың нәтижесінде жүзеге асатын мәселе. Тәрбие – тал бесіктен басталып, адамның өмір бойы үйренетін, тәлімімен сіңіретін адами қасиеттерінің халықтық мектебі.

XI ғасырда ғұмыр кешкен бағзы бабамыз Жүсіп Баласағұни өзінің «Құтты білік» атты тарихи еңбегінде: «Егер әке ұлына немесе қызына тиісінше көңіл бөлмей, олардың мінез-құлқы нашар болса, оған баланың кінәсі жоқ, оған кінәлі – әкесі» деп жазыпты. Данышпанның дәрісті сөзінде бұрыстық жоқ. Нағыз шындығының өзі – солай. Бұл – әке мен ана тәрбиесінің маңызы мен мәнін ашатын ой. Өкінішке қарай, қазір бала тәрбиесімен айналысатын ата-аналардың

кейбіреулерінің өзіне тәрбие жетпейді. Жаман бала қайдан шығады деген сұрақтың да жауабын осы жерден табуға болады. Халықтық педагогиканың жаһандану жағдайындағы топан селіндей ақпараттан өзіне керегін тауып алуы да оңай емес.

Мұның негізі талғамға келіп тіреледі. Эстетикалық талғам мен этикалық талғам тең түсіп, тілектес пейілге айналмаса, арты өкінішке ұласып жатады. Қазақта айтылмаған сөз қалмаған ғой. «Атаңа не істесең, алдыңа сол келер» деген де сөз бар. Тәрбиенің баста кеткен қателігінен кейін өсіп шығатын бітеу жарасы – қазіргі қарияларымыздың наласы. Аға буын мен қазіргі ұрпақ арасындағы замандар ауысуы жағдайындағы «рухани қақтығыстар» өркениеттер қақтығысына апаратын бір жол сияқты. Сақ болатын жол. Аңдап басып, ақылға салатын жол.

Халқымыздың болашағы да, еліміздің көркі де – қыз бала. Олар – қадірлі қазынамыз. Олар – болашақ анамыз. Кең мағынада алып қарасақ, тіпті, ұлт анасы. Ал ананы сыйлаудың ең жоғары адами үлгісін Мұхаммед Пайғамбарымыз айтып кеткенін және өзінің өнегелі ісімен қапысыз дәлелдеп өткенін күллі мұсылман дүниесі жақсы біледі. «Әйел бір қолымен бесікті, бір қолымен әлемді тербетеді» дейтініміз де содан.

Жер бетіндегі тіршілікті жалғастырушы, өмірді ұзартушы, ұрпақ ұластырушы – ана деген сөзде үлкен әрі аса маңызды философия жатыр. Біз осы мәңгілік тұжырымнан сабақ алып, отбасының, Отанымыздың тірегі, жақсылықтың тілегі – Аналарымызға өмір бойы адал қызмет жасауымыз қажет. Ана – отбасының тірегі, ал отбасы – Отанымыздың жүрегі.

Отбасына деген құрмет қаншалықты зор болса, оған артылатын міндет одан да орасан. «Отбасы – Отанның тірегі» дегенде қаншалықты мол мағына жатқанынан-ақ осыны аңғарар едік.

Қазақ «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің» дейді. Бұл – Ұлы Даланың ұлағатты педагогикасы мен дана бабаларымыздың ұрпақ тәрбиесіне мейлінше мән бергенінің айнасы.

Біз бүгінде, қит етсе тәрбиешілер мен мұғалімдерді, отбасы мен ортаны, одан асып қоғамды кінәлауға бейімделіп

барамыз. Тегінде, тәрбие мәселесін әркім өзінен бастауға тиіс. Демек, әрқайсымыз бүгінгі және болашақ ұрпаққа бағдар беретін пікір-пайымымызды айтып, жеке іс-әрекетімізбен үлгі-өнеге көрсетуіміз керек. Сонда ғана жұртымыз жаһандандудың жұмырына жұтылып кетпей, қазақы қалпымызды, дәнекерлі дәстүр-салтымызды сақтай алады. Сөйтіп, ұлттық болмыс пен рухани құндылықтардан, кісілік пен кішілік қасиеттерден қол үзіп қалмайды.

Келешектің күн тәртібі күрделене бермек. Оған тәлім-тәрбиесі ата-баба өсиеттеріне сай қалыптасқан, денсаулығы мықты, намыс-жігері мен қажыр-қайраты кемелденген, білім-білігі заман талабына лайықты жан-жақты жетілген ұл-қыздарымыз ғана қасқая қарсы тұра алады. Сондай ұрпақ қана ұлтымыздың ұпайын түгендеп, халқымыздың еңселі ертеңін нұрландыратын болады. Ондай сапалы да саналы буынға біз жалғыз Отанымыз – Тәуелсіз Қазақстанның тағдырын еш алаңсыз сеніп тапсыра аламыз.

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйініне тоқталсақ, осының бәрі – ордаға айналар отбасының орасан зор мерейі мен мәртебелі міндеті. Өйткені, отбасы – Отан құндылығының қайнар көзі.

XII. Насихат

Қарияларымыз – қазынамыз

*Қарияларымыз – халқымыздың қиядағыны шалатын
қырағы жанары, қоғамымыздың қадірлі қазынасы.*

Нұрсұлтан Назарбаев

Қарияларымыз – қазынамыз

Қарияларымыз – халқымыздың қиядағыны шалатын қырағы жанары, қоғамымыздың қадірлі қазынасы.

«Қариясы бар ел – қазынасы бар ел» деген қанатты сөз бар. Бәріміз білетін және жиі айтатын бұл сөз – халқымыздың қадірлі ұғымының бірі. Жалпы, қанатты қағидалар қағаберісте, жай әншейін айтыла салмайды. Өмірден көрген түйін, тұрмыстан көрген тәжірибе бағалы сөздің салмағын санаға салады.

Туған ауылдың тау жақ беткейіндегі піл сауырлы жасыл төбенің шалғынында, мал келер қарсаңда малдасын құрып, әзілдесе жарқылдап отыратын әкеммен құрдас қарттарды кезінде көп көрдім, көп тыңдадым. Олар менің алғашқы оқулықтарым еді.

Жаздың жаймашуақ кезінде, Үшқоңыр жайлауында, жылдың осы тамаша мезгілінде балалық балдәуреннің бақытына бір кенелер едік. Қатар-қатар сап түзеген киіз үйлердің мама ағаштарына байланған аттарынан асықпай түсіп, бір-бірімен төс түйістіріп, емен-жарқын есендесіп, әзілдескен ағалардың алдынан шығып амандасып, марқайып қалушы едік. Қариялар туралы, олардың еліміздегі өмірі мен тұрмысы туралы ойланғанда, есіме сол кезеңдер түсіп, солардың әрқайсысының айтқан сөздері мен берген ақылдарын жадымда жаңғыртып отырамын.

Әке көрген, аға сыйлаған ұрпақтың өкіліміз. Халықтық тәрбиенің мектебінен өттік. Оқ жондық, тон піштік... дегендей. Қалай болғанда да аға ұрпақтың маңдай тері мен еселі еңбегін жоққа шығаратын топтан емеспіз. Кеңестік дәуірде «қарттарға әркез құрмет, жастарға қашанда жол ашық» деген кең тараған ән болатын. Кеңестік кезеңде туды демесең, орынды да ойлы сөз.

Біздің халықтың орташа өмір сүру жасы жетпіс екіге жетті. Бұл деген – өте жақсы көрсеткіш. Тәуелсіздіктің жиырма бес жылдық кезеңінде халық жасының бұлайша жоғары көтерілуі еліміздегі өмір сүру деңгейінің де экономикалық даму қарқынына сай келетіндігін айқын көрсетеді.

Өмір бір орнында тұрмайды. Жас өседі, ұрпақ жаңарады. Өскен жастың өрісін тарылтпай, жаңаға жол ашып, жақсыға тілектес болудан артық қандай абзал азаматтық болуы мүмкін? Осы орайда мемлекеттік дамудың негізгі басым бағыттарын саралай отырып, экономикалық көрсеткіштер мен халықтың тұрмыс-тіршілігінің дамуын одан әрі тұрақтандыру мақсатында зейнеткерлердің жалпы санын азайту үшін ол деңгейді алпыстан алпыс үш жасқа көтердік. Бұл – қарияларымызға да, олардың ұрпақтарына да өзінің игі әсерін тигізетін саяси шешім.

Егер біз қарияларымызды қадірлеуді тек қана оны зейнеткерлікке жібермеу ғана деп түсінсек, ол қате болар еді. Бұлай болған күнде жастардың еңбекке араласу мүмкіндігі шектеліп, жұмыссыздық көлемі өсіп, іс басында жүрген адамдардың болашақта зейнетақы алу жағдайы қиындап кетер еді. Біз ел дамуындағы әрбір жағдайды алдын ала безбендеп, дер кезінде шешім қабылдап отыруымыз керек.

Атадан балаға, кейінгі ұрпаққа өркенді өнеге мен жақсы сөз жетеді. «Жақсы сөз – жарым ырыс» делінетіні де сондықтан. Қарттықтың қадірлісі – озық дәстүрлерді, халықтың бірлігі мен ынтымағын сақтауға өзіндік үлес қосу.

Байырғы тарихымызға ой көзімен қарасақ, қай кезеңде де қазыналы қариялар елді бірлік пен адал еңбекке жетелеп отырған. Дауды әділ шешіп, ешкімнің ала жібін аттамай, әділдіктің туын жықпай, туғанына тартпауымен көпке үлгі, жасқа тәлім берген. Ұлтымыздың ұлағатты салт-дәстүрлерін өмір мектебі ретінде одан әрі дамытып, келер ұрпақтың кемел деңгейге жетуіне тікелей атсалысқан.

Мұқағали ақынның «Қариялар азайып бара жатыр» деген белгілі жырын бәріміз де білеміз. Ойлана қарасақ, ол жолдардың сыры одан әрі ашыла түседі. Абзал ақсақалдық, қадірлі қариялық секілді халықтық ұғымдардың өз салмағын жоғалта бастағандай тұстары да бой көрсетіп қалғандай. Заманмен бірге адам да өзгереді. Бұл – табиғи заңдылық, адамзаттық дамудың қағидаты. Алайда, бәрін де заманға жаба беруге болмайды. Адамдық болмысты сақтап қалудың тарихи мектебін біз өз бабаларымыздың ғұмырынан, олар қалдырған өнегелі өсиеттерден, өрісті ойлардан ала білуіміз керек.

Жұртымыздың бағзыдан бергі болмыс-тірлігінде ақсақалдық өнеге қоғамдық өзін-өзі басқарудың бүтіндей бір институты болған. Ол тұста сот та, полиция да, прокуратура органдары да болмаған. Барша әділ қазылар алқасының қызметін қадірменді ақсақалдарымыз атқарған. Осы жерде бір нақтылай кететін нәрсе, «ақсақал» деген сөздің өзі тек сақалдың ағаруына ғана байланысты айтылмаған-ау. Қазақ – ақ түсті тотемдік деңгейге көтерген халық. Мәселен, «Аққа Құдай жақ» дегеннен бастап, ақ бата, ақ ниет, ақ жол, «Ұлыс оң болсын, ақ мол болсын» дегенге дейінгі аралықтағы айшықты сөздердің бәрі соны аңғартса керек.

Одан кейінгі тағы бір атап айта кететін нәрсе, ол – ақсақал қатарының ең егдесі дегенді де білдірмейтіндігі. Ақсақал – өзі құралпыластары қатарындағы анағұрлым көнекөз емес, неғұрлым көгентүбі. «Көп жасағаннан сұрама, көпті көргеннен сұра» деген сұңғыла сөз содан қалған болар? Демек, ақсақал – ауыл-елдегі қариялардың ішіндегі бірегейі, айтқанына сендіріп,

жұртты соңынан ерте білетіні, қара қылды қақ жарған әділдігімен ағайынды мойындата алатыны. Сондықтан да ондай адамның абыройы асқақтап, зор беделге ие болған. Оған халқы құрметпен қарап, айтқан уәжіне құлақ асқан.

Әрине, көпшілік кім көрінгенді олай әлпештей бермейді. Ендеше, ақсақал атанған ата-бабаларымыз сол сыңардың ешқайсысынан сүрінбей, тура жүрісінен танбай өткен айрықша ақжарылап тұлғалар болғаны ғой.

Ел болған соң, өмір болған соң, бас жарылып, көз шықпағанымен, жаға жыртысып, сөз таластыратын кездер кездеспей тұрған ба? Ондай ауыл ішінің тентектерін тезге салудан тартынбай, жөнсіз қылық, әнтек әдеттерден сақтандыру, кем-кетікке көмектесу сияқты күнделікті тірліктегі бар мәселе сондай ардақты ақсақалдарымыздың арқасында адал арнасынан ауытқымастан бүгіннің бедеріне жеткен.

Осыған орай бір ғана мысал келтіре кетейікші. Біздің замандастарымыз қазақ ауылдарында жетпісінші жылдардың жартысына дейін есіктерінде құлып атаулының болмағанын жақсы біледі. Ағайындарымыз бар мал-мүлкі мен бау-бақшасын көршілеріне аманаттап, апталап-айлап құда-жекжаттарына қыдырыстап кете беретін. Ал көршілер болса, нақ өзінікіндей сиырын сауып, майын шайқап, бақшасын суарып, аман-есен иесіне қайта тапсыра еді.

Иә, ардақты да абыройлы ақсақалдарымыз, қадірменді қарияларымыз ұлттық ұлағатымыздың, текті тіршілігіміз бен саф алтындай салт-дәстүріміздің сардар сақшылары-тұғын. «Қасқалдақтың қанындай» деп, ауызды құр шөппен сүртудің қажеті жоқ, қазақы қалпын сақтап, қасиетін қожыратпаған қарияларымыз қазір де бар. Мәселе солардың өмірлік мол тәжірибесі мен үлгі-өнегесін замана талабына сай ұрпақ тәрбиесінде ұтымды пайдалана білуімізде. Әрі оны ұзын арқан, кең тұсауға салуға да болмайды. «Бірі мініп келместің кемесіне, бірі күтіп өнекей жағада тұр...» демеп пе еді Мұқағали мұзбалақ?! Ендеше, қарияларымыздың жағдайына қамқорлық жасау да, қымбат қазынамызды қапысыз пайдалану да кезек күттірмейтін маңызды міндеттер деп білгеніміз жөн.

Ақсақалдық – абзал да абыройлы қасиет. Кешегі кеңестік кезеңде осы ұлттық қасиетімізге біршама көлеңке түсті. Еліктеу мен солықтаудың салқыны қариялық қасиетке де өзінің көлеңкесін түсірді. «Ауылыңда төбе болса – ерттеулі тұрған атпен тең, ауылыңда қария ұлағатты болса – жазулы тұрған хатпен тең» деген сөздің салмағы жеңілдеп, ұлағатты ұғымы солғын тартқан еді. Алайда, біз – ақсақалдықты ар мен намыстың туы етіп ұстанған елміз. Қарияның сөзі халықтың сөзі деп үйренгенбіз. Осы ұлы

дәстүрді жаңаша жаңғырту, заман болмысына қарай тәрбиелік-тағылымдық үрдіске айналдыру біздің алдымыздағы абзал мақсаттардың бірі болып қала бермек.

Дәстүрлі ақсақалдық халықтық ойдың қайнарынан, ата-бабаларымыздың баянды тарихынан бастау алып, дәуірлерге ұласып келе жатыр. Ол ғұрып жаңа заман жағдайында кезеңдік-кемелділік жағынан тың сатыға көтеріліп, ел дамуының елеулі белестерінде өзінің анық қолтаңбасын көрсетіп отыруы қажет. Әрине, дәстүрдің озығы бар, тозығы бар. Мұны да естен шығаруға болмайды. Қоғам бабалық дәстүрдің даналық дәрістерін бойына сіңіре отырып, оны жас ұрпақтың санасына жеткізуде өз ұстанымын айқындауы тиіс.

Осынау озық салттың санамен ұштасқаны мақұл. Сана адами-имани іс-әрекеттің ізгі жақтарын тереңдетіп, ұрпақ болмысын қалыптастыруда ұлағатты қызмет атқарады. Сонда жас ұрпақ жақсыны үйреніп, жаманнан жиреніп, жан дүниесіне жарасымды жол ашады. Қазына қарттарға деген қалтқысыз құрмет ойда да, тойда да өзінің көзқарасын орынды сөзбен, үйренер үлгімен үкілеп отырса, көптеген келеңсіздіктер кері шегінер еді.

Өнеге жақсы болса, өріс кеңейеді. Көпті көріп, көңіліне тоқыған қариялық пайымды ұрпақ зердесіне жеткізуде халқымызда қалыптасқан ұлттық дағдыны дамыта, заманға бейімдей отырып жаңғыртсақ, ел арасындағы бірлік пен ынтымақ одан әрі тұғырын бекіте түседі. Тұғыры берік төрден орнын алады. Тәлімді өнеге тірліктің кілтін ұстайды.

Саналы сөздің иесі де бар, киесі де бар. Жақсылыққа жұмылдыратын сөзді бала кезден жастарымыздың құлағына құйсақ, оның қайтарымы халқымызға олжа, жұртымызға жәдігер болмақ. Қариялық даналықтың халықтық даралыққа жол ашуы да осы жерден бастау алады. Халықтық бастаудың қайнарын әрқашан тазалап отыратын қарияларымыздың қатары азаймасын. Олар айтар үлгілі сөз саналыға сабақ болсын.

Қазіргі кезде қариялардың айтар ақжарылқап сөзі аз ба? Жастарға үлгі ұсынып, ізгілік пен игілікке жөн сілтеуде қариялар алдында тұрған маңызды міндеттер – ардың ісі, абыройдың қарекеті. Жастар бойындағы жаман қасиеттерді дер кезінде байқап, саналы сөзімен, салиқалы тәжірибесімен жөн көрсетуде ақсақалдық қасиет аттан түспеуі керек. Абыз Абайда: «Ақсақалдар айтпады деп жүрмесін» деген сөз бар. Ел алдындағы ұлы міндетті Абайша түсініп, ақыл-ой таразысын тең ұстауда қарияларымыз қатарын сиретпесе екен деп тілейміз.

Жастар қашанда жаңаға ұмтылғыш. Бірақ жаңаның бәрі жақсы да, ескінің бәрі жаман деп кім айтты? Жақсы мен жаманды

екшеп, жастар бойындағы ізгілік қасиеттердің дамуына қызмет ететін қариялықтың қадірлі мектебінің парасат есігі қашанда ашық болғаны абзал. Бағзы бабалардың, ақын-жырауларымыздың асыл сөздеріне ден қойсақ, небір халықтық қазынаның қайнарынан сусындаймыз. Тәлім де, тәрбие де, ұлағат та осында. Осы тұрғыда қайрат көрсету қариялардың мақсатына айналса, ғанибет болар еді.

Бірлік – халқымыздың ұлан тарихындағы ұлы сөз. Қазақты аман сақтаған да, ұлттық қасиетін асқақтатқан да осы сөз. «Бірлік бар жерде – тірлік бар» деген қарапайым сөзде аса маңызды қуат бар. Халықтық мүдде, елдік қасиет бар. Тәуелсіздікті алған кездегі алғашқы іс-әрекетіміз де осы сөз үдесінде болды. Бүгін болып жиналды. Бір мақсаттың жолында баршаны ұйыстырдық. Саяси тұрақтылық атты тарихи атауға ие болған тіркесте халқымыздың «бірлік» атты сөзі тірлігіміздің тірегі болды. Ата-бабаларымыз аманаттап, аламан жұртымызды аман сақтауда өлшеусіз қызмет атқарған бұл сөзді бүгінгі қарияларымыз одан әрі қастерлеп, саналарға сіңіргендері дұрыс. Бұл қарияларымыздың парасатты парызы дер едім.

Ұлт болып ұйысудың ұлы идеясы – бірлік. Тәуелсіздік тізгіні қолға тиген алғашқы күннен бастап біз бірлік атты ұлы ұғымды мемлекеттік саясат ретінде ұстандық. Өйткені, бұған дейінгі тарихтың ащы сабағы бұзылған бүгіннің, ыдыраған ынтымақтың қандай ауыр халге душар ететінін қапысыз көрсеткен-ді. Бір отбасының өзінде бірлік пен береке болмаса, шаңырақ шайқалады.

Ғасырлық ғибраттан үлгі-өнеге, саналы сабақ ала отырып, мемлекет дамуының түпқазығы етіп бірлік атты баянды міндетті алдымызға қойдық. Алыс-жақында болып жатқан дүрбелеңдердің себеп-салдарын сезініп, бірлігі жарасқан ел болудың ұлттық арқауын ұлықтауға ұмтылды. Осы орайда ел ағаларының, қадірменді қарияларымыздың қайраткерлік танытқанын біз ешқашан естен шығармаймыз. Осы жақсы үрдісті үзіп алмау жолында жұмыс істей береміз.

Жас ұрпақ жаңа кезеңнің бақытты шақтарын бастан кешуде. Ұшар қанаттың талпынысына мемлекет тарапынан жан-жақты қолдау көрсетілуде. Біздің халқымыз барға – қанағат, жоққа – салауат кезеңдерді де бастан кешті. Қиыннан жол, күрделіден шешім таптық. Мұның бәрі халық бірлігінің нәтижесінде мүмкін болды. Бүгінгі күні ешбір қазақ баласы жат елде жасып, жалшылық қызметте жүрген жоқ. Бұл – мемлекеттің мерейі. Бұл – халықтың бақыты. Бақытты бағалай алсақ, оның баяны да, бағасы да қашанда ұзағынан сүйіндірмек.

Өмір қашанда – күрес. Бүкіл ғұмырың – еңбек. Маңдай тердің өтеуі заман алмасқан сайын күрделі бола түседі. Дүние

қазір дүрбелең. Ақ пен қараның мәңгілік күресі адамзаттың жаратылуынан бері жалғасып келеді. Арымызды дақ түсірмей сақтаған халықпыз. Бірақ сен сақтанғанмен, сырт көз сұғанақтығын тоқтатпайды. Бақталастық белең алды. Ол да қызғаныш пен көре алмаушылықтан туындайды. Діни сауатсыздықтан, адам санасындағы адасушылықтан лаңкестік әрекеттер жиі бой көрсеткен қазіргі заманда жастарымыздың жаман жолға түсуінен сақтандыратын да, сақтайтын да қарияларымыз осы жағынан санаткер сергектік танытса дейміз. Ананың ақыл ойы ұл-қызға, ағаның ақыл-ойы іні-қарындасқа тәлім болса, тәрбиенің үлкені де – сол.

Жастар қашанда еліктегіш. Сырттан келіп жатқан аткөпір ақпараттар, ағыл-тегіл жаңалықтар, сан алуан мәдениеттің сапалы-сапасыз дүниелері оң-солын жете танып үлгермеген жастарымызды жетектеп кетіп жатады. Жаһанданудың толассыз толқыны ұлттық ұғымдарды түмшалап жатқан қазіргі кезеңде жастар тәрбиесіне жанашырлықпен атсалысу – баршамыздың азаматтық парызымыз. Осы орайда ақсақалдықтың асыл дәрістері дәйекті жүріп жатса, қарияларымыз үлгі-өнеге көрсетіп, саналы сөз санатқа кіріп жатса, ұтарымыз аз болмас еді.

Халқымыздың қилы тарихында ұлт-азаттық күрестің мән-мазмұны ерекше назар аударуды қажет етеді. Сыртқы жаулармен ғасырлар бойы шайқасып, азапты арпалыстарды бастан кешкен халқымыздың жанын берсе де арын бермеген, қанын төксе де, қарыс жерін дұшпанға бастырмаған ұлы ерлігін ұлықтауда, ұрпақтың санасына жеткізуде қарияларымыздың алдында тұрған парыз жетерлік. Біз – ерлікті ежелден енші тұтқан жұртпыз. Елдікті ту етіп көтерген халықпыз. Ұрпақтар сабақтастығын ақылмен жалғаған, ата жолын парасатпен ұстаған елміз. Осынау ұлы тарихымызды ұлықтау жолында, оны қастерлей отырып, халық жадына жазуда ақсақалдықтың орны тым бөлек.

Әр ауылда, әр ұжымда, әр ортада ағалар кеңесі, ақсақалдар алқасы, ардагерлер ұйымдары қызмет жасаса, елдік қасиеттеріміздің еңсесі көтеріліп, ұлы дәстүрлеріміз одан әрі дами бермек. Көпке ақылын айтып, жұртқа жағымды мінезімен көрінетін қарияларымыз қай жерде де бар. Тыңдар құлақ, көрер көз болса, оларды тауып, ортаға тарту керек. Орайы келгенде кеңесіп, ел болудың пайымын бірлесе ойластырса, халықшыл қасиетіміз жаңаша қырынан жарқырай көрінеді.

Кезінде кең-байтақ елімізде еңбегімен де, ақыл-парасатымен де өз мамандығының қыр-сырын қапысыз меңгерген аға-апаларымыз болды. Олардың бірталайы қазір де Отанымыздың дамып, өркендеуіне шынайы ақыл-кеңестерімен елеулі үлес қосуда. Өз кезеңінде дала академиктері атанған еңбек қаһармандары

Шығанақ Берсиев, Жазылбек Қуанышбаев, Ыбырай Жақаев, Нұрмолда Алдабергенов, Ұлбала Алтайбаева, Сәлима Жұмабекова, Зылиха Тамшыбаева, Кәмшат Дөненбаева, Жолсейіт Молдасанов секілді жүздеген үздіктер елдің даңқына даңқ, абыройына абырой қосып, жастарымыз еліктейтін ерен тұлғаларға айналды. Бұлар өз мамандығының топжарғандары еді. Олардың қай-қайсысы да еңбегі мен ақыл-парасаты қатар тоғысқан жаңдар болатын. Бүгінгі күні олардың игі істерін, іргелі жолын жалғастырып келе жатқан келесі толқын да осы биіктен көрінуде. Бұл толқын жалғаса, жаңара береді.

Ата көргеннің ақылы артық, өмір көргеннің өнегесі артық. Жас өсемін деп ұмтылса, қарттың ақылы демеу болады. Жас үйренемін деп құлшынса, жайсаң үйретерін бүгіп қалмайды. Халқымызда «көзбен көргеніңе қолың жетсін» деген баталы сөз бар. Дуалы ауыздан шыққан дәйекті сөз қай істе де қолбасшылық қуатын жоғалтпайды. Қарияларымыздың халықшыл сөздері жастарымыздың жан дүниесіне шуағын түсіргей.

Бәріміздің жанымызға етене жақын Сағи ақынның: «Даламның исі бұрқырап, қарттарым, аман-сау жүрші» деген сөзін мейлі ол басшы ма, қосшы ма, әрбір азамат ойынан шығармай жүрсе, ұрпақтар сабақтастығы ұлы көшін жарасыммен жалғай береді. Сонда қарияларымыз да қарыздар болып қалмайды. Аман болсын, Ұлы Дала елінің қариялары!

Ғасырлар бойғы ұлт-азаттық көтерілістердің ілгері-кейінді шежіресінде халықшыл қариялардың ел есінен кетпейтін есті сөздері әлі де ат үстінен түскен жоқ. Отаршыл империяның қазақ жастарын қара жұмысқа, қасіретті майданға көгендеген кесірлі кезеңінде қарияларымыздың аузынан жеткен «бала берсек, бала өледі, бала бермесек, шал өледі, бала өлгенше, шал өлсін» деген ұлы сөзі ақсақалдықтың асқаралы сөзі. Осы қарапайым да қаһарман сөзде қарттықтың халықтық қуаты мен ұлттық ұраны жатыр.

Жақсы қария – жан досың. Тәуелсіздіктің таңғы арайында абыз ақсақалдарымыздың берген батасы қабыл болды. Ел болып еңсе тіктедік. Мемлекет болып мәртебеміз өсті. Батамен ер де, ел де көгерді. Егемендіктің ұлы көші бірден тіктеліп, даңғыл жолға түсіп кете алған жоқ. Бұған халқымыз куә. Қиналған да, ұтылған да жерлеріміз болды, бірақ дағдарған жоқпыз. Жолымыздан жаңылмадық. Халықтың сенімі мен үмітін желкен етіп, жақсы күндерге қол жеткіздік. Осы кезеңде қазыналы қариялардың демеуі мен сүйеуіне ие болдық.

«Жаңа екі достан, ескі бір дос артық» дегенді өзіміз айтпасақ та, өзімізге ұстанған халықпыз. Бұл жерде ескі дос деп отырғанымыз – қадірлі қарияларымыз. Бізде Ардагерлердің республикалық

кеңесі бар. Ол – жанды, жігерлі ұйымдардың бірі. Жұмыстары да қауырт. Мемлекеттің мерейлі де маңызды мәселелерінің бәрінде үн қосып, белсенділік танытуда. Мына іргеміздегі түрікмен халқында «Өзіңді – сүт, досыңды қаймақ деп бағала» деген тәмсіл бар. Біз де қарияларымызды қаймақ деп есептейміз. Олардың достыққа берік, жолдастыққа адал екенін өмірлік іс-әрекеттері дәлелдеуде.

Даланың дана қарттары біздің ұлы тарихымызда ұлық міндеттерді атқарған. Олар да жас болған, жалынды болған. Жанар кезде жанған, озар кезде озған. Осыдан барып үлкен өмірдің сүзгісі мен сынын көріп, мол тәжірибе жинап, ақыл мектебінің алғыр шәкірттеріне айналған. Көпті көргендердің ақыл-ойы – олардың тәжірибесі мен ақыл-сезімінің қосындысы. Біздің жас мемлекетіміз де жалындап өскен жастық секілді. Өмір өтер, талай ұрпақ ауысар, сонда еліміз дана қарттай байыпты, данышпандай ойлы кезеңді бастан өткеріп, әлемдік өркениеттің алдыңғы сапындағы елдің бірі болар.

Ұлы Даламыздың ұлық тарихында жаның жадырайтын жақсы қасиеттер ұшан-теңіз. Соның бірі – дала демократиясы. Оның басты ұраны – әділдік, бірлік және ұлттық тұтастық. Атақты билердің, айбынды ақындардың аксиомаға айналған афоризмдеріне ой жіберіп қарасаң, олардағы халықтық қасиет, ұлттық ұлағат айқын көрінеді. Сондай кезде ақылман абыздың ой тереңдігіне тәнті болып, дала философиясының ұлы сарынын сезінесің. Өзегі – ақыл, өнегесі – нақыл жұртыңның асыл сөздері ұрпақтар санасына жетіп жатса, бұдан артық қазына бола ма?

Осылардың бәрі бізге жас күнімізден қарияларымыздың үлгі-өнегесімен, саналы сөзімен, азаматтық қайраткерлігімен жетті. Атадан балаға көшін бұзбай ұласып жататын көшелі сөз біздің ұрпақтың жадына жазылып, сөнбейтін сәулесін түсірген. Ауыл қарттарының ақыл мектебінен сабақ алған санаткер ұрпақ халқымыз үшін қатал сын болған қилы кезеңдердегі оқиғалардан аман, абыройлы шығып отырды. Інжілде: «Әуелі сөз болған» деген тарихи ұғым бар. Сол сөз ең әуелі біздің байтақ даламызға жеткен шығар деп ойлаймыз. Осы қасиетті қағиданы халық санасына сіңірген сардарлар мен сәруарларға әрқашан алғыс айтамыз.

Жаңбырмен жер көгереді, алғыспен ер көгереді. Екеуі кемелденгенде ел көгереді. Ел дамиды, өседі, тұлғасы биіктейді, тұғыры бекиді. Біз қазір – қартымыз да, жасымыз да – осы міндетті орындау жолында бірлесіп күш жұмсап жатырмыз. Бірліктің барар жері – табыс. Қарияларымыздың қас-қабағына қарап, олардың өмірлері жайлы болуы жолындағы жұмыста ата-баба дәстүрі қалыптастырған қағидаттар негізінде қызмет атқарамыз. Өйткені, уақыт деген қас-қағым, ертең сен де үлкейіп, оның жасына келесің, сонда осы әдеттерді жасайтын жасқа сен де ділгір боласың. Өмір

– кезек, дәстүр – мәңгілік. Өмір бойы бала болып қала алмайсың.

Мемлекет бақытты қариялық ғұмырды ұзартудың барлық жағдайын жан-жақты ойластырып, жақсылықтың бәрін жасауға әрқашан дайын. Аға ұрпақтың алаңдауына негіз жоқ. Өйткені, біз ұрпақтар сабақтастығының алтын көпірі – абзал қарияларымызға құрмет көрсетудің ұлттық дәстүрін бойымызда сақтаған елміз. Сақтай да береміз.

Тәуелсіздіктің ширек ғасырлық кезеңінде іс басында болған азаматтарымыздың бірталайы қазір зейнеткерлік кезеңге жетіп, қадірлі қарттықтың қызығын көріп отыр. Олар әлі де қатарымызда. Мемлекет дамуының барлық мәртебелі шақтарында ақыл-ойымен, шынайы пейілімен, жастарға тәлім-тәрбие беруімен ұлттық ұлы дәстүрлерімізді ұлағаттап, парасат биігінен көрінуде.

Ел ортақ, жер ортақ, ендеше, абырой мен бедел де ортақ. Қазақстан атты ұлы кемеріміздің ақ желкені дәуір айдынында адаспай жүзіп келеді. «Кемедегінің жаны бір» деген халық сөзі бар. Біздің жанымыз да, арымыз да туған халқымыздың абыз ақсақалдарымен бірге.

Ортақ абырой – Отан қуаты. Әлемдік өркениеттен өз орнын тапқан қазақ елінің бірлігі мен тұтастығы келер ұрпаққа мәңгілік міндет, халықтық қасиет болып қала береді. Бұл жолдағы ақсақалдарымыз бен кейуаналарымыздың қосар үлесі ел дамуына ерекше серпін береді деп сенеміз. Қарияларымыз – қазынамыз бар, демек тұғырымыз биік, туымыз жоғары болатынына күмән жоқ.

Тұлпар мініп, ту ұстаған қазаққа Алланың ақ нұры жауа берсін!

XIII. Насихат

Мұраты бірдің – қуаты бір

Біз – алыс сапарға бел буып, кемеімізді тәуекел теңізіне түсірген елміз, елес үмітті емес, ерлік пен елдік мұратты тәуелсіздік тұғырына ту етіп байлаған елміз.

Нұрсұлтан Назарбаев

Мұраты бірдің – қуаты бір

Біз – алыс сапарға бел буып, кемемізді тәуекел теңізіне түсірген елміз, елес үмітті емес, ерлік пен елдік мұратты тәуелсіздік тұғырына ту етіп байлаған елміз.

Бұл кітап не үшін жазылды? Оның маңызды себептері бар.

Тәуелсіздіктің жиырма бес жылдық кезеңін мемлекет дамуының игілікті нәтижелерімен қарсы алдық. Әлемдік өркениеттен егемен ел қатарында өз орнымызды таптық. Өзгелермен бойымыз да, ойымыз да теңесті. Халықаралық қоғамдастықтың белді әрі белсенді мүшесі ретінде мәртебелі мінберлерден сөз ұстап, көзқарасымызды кеңінен танытуға қол жеткіздік. Мұның бәрі тарих үшін қас-қағым сәт саналатын ширек ғасырда жүзеге асырылды.

Қарудың күшімен емес, ақыл-парасаттың, сарабал саясаттың қуатымен әлем назарын өзімізге бұрдық. Тәуелсіз мемлекет атанып, шекарамызды шегендедік. Төл теңгемізді төрге шығарып, аумақтық тұтастығымызды төрткүл дүниеге мойындаттық. Мемлекеттік рәміздерімізді жұмыр жердің қай түкпірінде де асқақтатып келеміз.

Әлем қазақ жерінің кеңдігін ғана емес, байлығы мен бақытын да, бейбітшілік сүйгіш жігерін де мойындайтын болды. Мұның бәрін аз кезеңде абыроймен атқарып шығу оңай болды ма? Әрине, жоқ. Бірақ бұлардың бәрін жүзеге асыруға бізде ежелден қалыптасқан халықтық дәстүр, тарихи үлгі бар еді. Еуразияның алып аймағын мекендеген қазақ жұртының бұрынғы даңқы мен салты дербес мемлекет қалыптастыруда даналық даңғылы бола алды. Арғы тарихи бастауларды айтпағанда, бергі қазақ хандығының дәуіріндегі тәуелсіз ел болудың ұлттық мұраты кеңестік кезеңнің күйзелісінен кейінгі жылдарда бірден еңсе тіктеп, ірге бекітуімізге негіз қалады. Тегінде бар тез оңалар деген осы. Асыл арман алдымыздағы жолды ашып отырды.

Мұның түп-төркіні мемлекеттік мұратта, халықтық мақсатта жатыр. Бір үйдің баласындай, бір қолдың саласындай бірігіп өмір сүрудің баянын ұсынған бабалар тарихында жатыр. Байтақ кеңістіктің байырғы жұрты болғандықтан, біз өз жерімізде асыл арманымыздың қанат қағуына жақ-жақты қол жеткіздік. Ел дамуының кезең-кезеңдік кестесін түзіп, демократиялық құндылықтарды жаңғырта отырып, жаңа тұрпатты мемлекеттік модель жасадық. Отанымыздың әрбір мүшесінің көкейіндегі үміт пен күдіктің ара салмағын дер кезінде таразылап, күдіктің көлеңкесін күншуаққа айналдыра алдық. Біреуден оздық деп мақтанбай-ақ қоялық, бірақ өзгелер сабақ алатын, үлгі тұтатын мемлекеттік құрылым жасақтап, тәуелсіздік талаптарын тұтастыққа ұластырдық.

Уақыт бізбен санасты. Заман бізге мойнын бұрды. Ел есейді, елмен бірге мен де үлкен өмір мектебінен өттім. Қандай қиын кезеңде де халқымыздың бірлік пен ынтымақты бірінші орынға қойған ұлттық дәстүрін нық ұстай отырып, көп ұлтты Қазақстан халқының ауызбіршілігі мен өзара түсіністігін, сыйластығы мен төзімділігін мемлекет дамуының темірқазығы етіп қалыптастырдық. Жаппай қырып-жоятын ядролық алапат қарудан өз еркімізбен бас тарта отырып, халықаралық қоғамдастықтан, іргелі мемлекеттерден бейбітшілігімізге кепілдік алдық. Бұл қадам да ынтымақшыл халқымыздың тарапынан өз кезінде қолдау тапты. Мұнда да мұратымыз бір, мақсатымыз ортақ болды. Мұның бәрі еліміздің бүгінгі мен ертеңін тереңнен ойлап, дұрыс шешім қабылдау нәтижесінде жүзеге асты.

Бүгінгі таңда 5 институттық реформаны жүзеге асыру жолында 100 нақты қадам – Ұлт жоспарын орындауға кірісіп кеттік. Біз үшін бұл да сындарлы кезеңнің тағы бір сынағы болмақ. Міне, осы тұста сөз бен істің бірлігі қашанда ел дамуының нақты көрсеткішіне айналады.

Біз егемен ел болу жөніндегі ата-бабаларымыздың асыл арманын жүзеге асырдық. Еліміздің өзі таңдаған дара жолы бар, ол – бейбітшілікті сүйетін, қауіпсіздікті қорғайтын Қазақстан Жолы.

Тәуелсіздіктің жиырма бесінші жылын жаңа қазақстандық арманды жүзеге асырудың айқын жетістіктерімен қарсы алып отырмыз. Ел экономикасының серпіні мен әлеуметтік әлеуеті әлемдік дағдарыстың сын-тегеуріндеріне берік шыдас беріп келеді. Ең бастысы, халқымыздың көңілінде рухани-психологиялық дағдарыс жоқ. «Қазақстан-2050» Стратегиясын жүзеге асырудың жалпыұлттық бағдарламасы жаңа қуатпен жүзеге асуда. Жұмыла көтерген жүк жеңіл. Ата-бабамыз қанымен, жанымен қорғаған ұлы далада Мәңгілік Ел қалыптастырудың барлық шарттары мен мүмкіндіктері жасалды. Мемлекеттік ұстаным тұғырын бекітті.

Ғасырлар тоғысын біз жаңа елорда төрінде қарсы алдық. Енді, міне, екі ғасыр тоғысында, жаңа мыңжылдық табалдырығында өшкен жанып, өлген тіріліп, кеткен есе түгенделіп, жығылған ту қайта желбіреп, құлаған орда қайта бой көтергеніне де куә болып отырмыз. Ұзағынан сүйіндіргей, ұлы жорықта қазынамыз молайып, қадіріміз арта түскей!

Саясаттың ең басты ұстанымы – тұтастық, татулық. «Бірлігі жеткен ел озады, бірлігі кеткен ел тозады» деген сөзді де айтқан дана халқымыз. Туған жұртыңа мүмкіндігің жеткенше тұтастық туралы айтарыңды айтып қалу керек. Өйткені, бірлік – біздің барлық жеңістеріміздің қайнар көзі. Осыны әрдайым жадымызда ұстауымыз қажет. Ата тарихымыздың аманатын есте ұстап, бағзы замандардың шаңдағындағы шежіреге айналған ұлттық ұлағат пен

тарихи ақиқатты жас ұрпақтың жадына мықтап сіңіруге тиіспіз.

Коммунистік идеология кезіндегі лениндік ұран бойынша «біз қай мұрадан бас тартамыз?» деген сұрақ күн тәртібіне қатаң қойылды. Бұл сұрақтың жаттаңды жауабы мен беймәлім нұсқасын бізге де мықтап таңды. Өз ішімізден шыққан неше түрлі ағымдардың көкпар тартқандай болған даурықпа, ұраншыл науқандары да артта қалды. Қай кезде де асыра сілтеу мен мансапшыл мәңгүрттік халықтың көз жасымен суарылып отырған. Ол тарихты жақсы білеміз. Көргеннен кеңес, қателіктен сабақ алып отырсақ, көшіміз өз бағытынан жаңылмайды.

Біз ұлттық мұрадан ешқашан бас тартпаймыз. Қалай болғанда да, ол – біздің ортақ тарихымыз. Сол қымбат қазынаны заман талабына сай жаңғыртып, жас ұрпақтың қажетіне жарата білуіміз керек. Мәртебелі болашақ туралы армандай отырып, мерейлі өткенімізді де жадымызда сақтағанмыз абзал. «Өткеннің өнегесі – бүгіннің кенересі, ертеңнің керегесі» деген тәмсілді көкейімізге жазып қойғанымыз жөн.

2015 жылғы БҰҰ-дағы басқосуда Қазақстан әлемдік үлкен мінберден өзінің уақыт алдындағы борышын сезіну тұрғысында аса маңызды бірнеше ұсыныстарын ортаға салды. Атап айтқанда, БҰҰ-ның 100 жылдығына қарай Жаһандық Стратегиялық Бастама – 2045 Жоспарын жүзеге асырудың бірінші кезектегі қадамы ретінде «Жаңа Болашақ» тұжырымдамасын жасау қажет. Бұл үшін: «БҰҰ-ның Экономикалық және әлеуметтік кеңесін Жаһандық даму кеңесіне айналдыру; БҰҰ-ның ядролық қарудан азат әлемге қол жеткізу жөніндегі Жалпыға ортақ декларациясын қабылдау; санкцияларды өз еркімен қолдануды БҰҰ Жарғысы мен халықаралық құқық нормаларына қайшы келетін қадам ретінде болдырмай тастап, 2016 жылы халықаралық құқықтың арқаулық қағидаттарын бекітуге үндейтін БҰҰ-ның жоғары деңгейдегі халықаралық конференциясын шақыру; терроризм мен діни экстремизм қатері жаһандық ауқым алып отыр. БҰҰ туы астында халықаралық терроризм мен экстремизмге қарсы іс-қимыл танытатын біртұтас әлемдік жүйе құру; БҰҰ-ның «Орнықты энергетика – барша үшін» бастамасын қолдау мақсатында 2017 жылы Астанада «Болашақтың энергиясы» тақырыбында бүкіләлемдік ЭКСПО көрмесі өткізіледі. ЭКСПО-2017 көрмесінің инфрақұрылымдары негізінде Астанада БҰҰ туы астында Жасыл технологиялар мен инвестициялық жобаларды дамытудың халықаралық орталығын ашу.

Бұл ұсыныстардың бәрін сессия делегаттары толық қолдап, мақұлдады. Өйткені, бұл проблемалар тек бір елге емес, барша мемлекеттерге де қажет, ортақ мәселе. Қазір жеке ел ретінде немесе жалғыз мемлекет болып озып кету мүмкін емес. Әлемдік

жаһандану жағдайында әлемдік түсіністік пен ынтымақтастық ауадай қажет. Бұл жерде «жалғыз жүріп жол тапқанша, көппен жүріп адас» деген сөзді еске алудың артықтығы жоқ. Бірақ көп болып адасу үшін емес, көппен бірге дұрыс жол табу үшін. Адам санасындағы өзгерістер сонда мемлекеттік сананың жаңа белеске көтерілуіне тұғыр болады.

Жол іздеген жолаушының, арман қуған жастықтың және ел бірлігі мен тыныштығын тілеген қарттықтың жолы бір. Мемлекет дамуының әлемдік өркениеттен өз орнын тауып, сол биіктен үнемі көріне беруіне қызмет істеп жүрген саясаткер жолы да сондай. Бұлардың бәрін адал мұрат, асыл мақсат тоғыстырады. Мұраты бірдің – қуаты бір. Ол қуат елдіктен, дамудан, өркендеуден, бірлік пен бейбіт күндерден бастау алады. Және оның бағыты да, бағдары да халықтікі. Халық ортақ арман, бір мақсатқа бірлесе ұмтылса – оның ертеңі бақытты боларына еш күмән жоқ.

Менің мұратым – елімнің бүгінгі бейбіт өмірі, ертеңгі нұрлы болашағы. Келер ұрпақтың алғысы мен ризашылығы біздің бүгінгі істеріміздің жарқын нәтижесіне тікелей байланысты. Осы жолда халық бірге болса, қамал аламыз. Осы жолда мақсат ортақ болса – қуатымыз тасып, күш-жігеріміз еселене түседі. Сол жолда мемлекет пен халық мүддесі ұштасып жатса, мәртебелі міндет – осы.

Жас кезімде арманшыл болдым. Алдыма қойған мақсатыма жетуге қашанда бар күшімді салдым. Елімнің қажетіне жарайтын бір азаматы болсам деген арман мені үнемі биік шыңдарға жетелеп отырды. Еңбектің қиындығынан, өмірдің сынынан қашып, тайсақтаған кезім болған жоқ. Бұл жөнінен туған елімнен өмірлік сабақ алдым.

Әрине, ол кезде тәуелсіз мемлекеттің Тұңғыш Президенті болам деп армандаған жоқпын. Бірақ адам өзінің маңдайына жазылған тағдырынан қашып құтыла алмайды. Тәуелсіз Қазақстанның алғашқы Елбасы болу тағдыры маған бұйырды. Бұл жолда аянып, жасқанып қалған жерім жоқ. Менің бақытым – халқымның бақыты. Менің жеңісім – жұртымның жеңісі. Менің тапқаным – елімнің қазынасы.

Елдің бүгінгі мен ертеңі туралы ой әркез, қайда жүрсем де бір сәтке де тыншу таптырмайды. Кейде өзімді көптеген ұлдары мен қыздары, немере-шөбересі бар қарияға, көпті көрген атаға ұқсатамын. «Балалы үй – базар» деген халқымыздың қанатты сөзі бар ғой. Ал кейде өзімді халқымның алдында баладай сезінемін.

Халқыммен бірге өстім. Балалық шағымнан бастап өзімді туған елімнің бір пайдасына жаратсам, абыз Абай айтқандай, елімнің бір кірпішіне айналсам деген мақсат-мұрат менің ержету

жолындағы басты жолбасшым болды. Қарапайым ауылда, көп балалы үйде өстім. Көпшіл, халықшыл болуымның бір себебі осында жатыр деп ойлаймын. Жақсыны көрсем, ұмтылып, соған теңделуге тырыстым. Үлкенді сыйлап, кішіге қамқор болып ержеттік.

Ой еркіндігі сөз еркіндігін туғызады. Сөзі еркін басқалардан озық көрінеді. Озған сайын оның мәнін ұғынып, мәнісін біліп, көңілің көкке көтеріліп, өзіңді азамат ретінде сезіне түссің.

Біздің ұрпақ – тезірек ержетуге асыққан ұрпақ. Біздің балалық балдәуренді белшеден кешіп ұзақ жүруге мүмкіндігіміз де болмады. Бір жасқа келгенімде Ұлы Отан соғысы басталыпты. Ата-анамыз сол бір сұрапылдың сұмдығын жұртымен бірге көріп, ортақ жеңіске өз үлестерін қосты. Елдегі тылда күндіз-түні бел шешпей еңбек етті.

Майданнан келген «қара қағаздардың» қасіретін бастан кешпеген шаңырақ Шамалғанда да болмаған секілді. Алыс майданда атылған әрбір ажал оғы біздің балалық шағымызды да баудай түсіріп жатты. Сол кездегі халықтың көз жасы, аналардың аңыраған үні мен әкелердің жер шұқып, көкірегі қарс айырыла күрсінгені әлі көз алдымызда. Бірде байыбына барып, бірде бара алмай, әркімнің бетіне жалтақ-жұлтақ қараған жетімдердің боталаған көзіндегі бадана жас бала көкіректе қалып қойғандай.

Әрине, бес жастағы балаға жеңістің салтанатын толық сезіну қиын болар. Дегенмен, ауылдағы ұлан-асыр қуаныш пен шанағынан асып төгілген шаттықты аналарымыздың ақжарқын күлкісінен, әзіл-қалжыңынан сезініп, жерошақ басындағы самсаған самаурындар мен иісі бұрқыраған қозықұлақ бауырсақтардан дәм татқан сайын балаң жүрегіміз тамаша бір қуанышты сезініп, қызыққа батқанбыз. Киіз үйдің іргесін түріп тастап, төрінде сақалын саумалап, талай жыл қабағы қарс жабылған ақсақалды аталардың алдарына немерелерін алып, бастарынан сипап, маңдайларынан иіскеп отырған сол бір сәт халқымыздың қилы ғұмырындағы ең бір бақытты кезеңі болған еді.

Қазақстан халқының ауызбіршілігі, ынтымағы бұзылмаса, біз әлемдегі бақытты елдердің біріне айналарымыз сөзсіз. Өткен тарихтан «қой үстіне бозторғай жұмыртқалаған заман» деген сөз қалған. Біз – Сарыарқаның сайын даласында жаңа елорда тұрғызып, оның төсіне самұрық қондырған елміз. Алып әлемнің дамуында енді самұрықтар қанат қағатын болады. Ол қазақ елінің – Ұлы Дала елінің азат аспанында мәңгі қалықтай береді.

Елдің атауы да сол сияқты. Мұнда да терең пайым, талғампаз ой, тарихи сабақтастықты ұлттық ұғымға ұштастыру мәселесі басты назарда болғаны жөн. Біздің халқымызды кезінде «қырғыз»

деп атады, кейін, 1925 жылы әуірімдеп жүріп, Алаш арыстарының арқасында қазақ атауын әрең дегенде алдық. Тәуелсіздік алған тұста ел атауы қалай болады деп қатты ойландық. Даму үрдісін, қалыптасқан қағидаттар мен көп ұлтты республиканың тұрақтанған атауын өзгертуді келер күндердің еншісіне қалдырып, «Қазақстан Республикасы» деген қазіргі атауға тоқтадық. Бұл қадамымыздың дұрыстығын қазіргі кезеңдегі ел дамуы көрсетіп отыр.

Елдің атауы – бүгінгінің баяны, ертеңнің мерейі. Қазақ хандығының 550 жылдық торқалы тойын неге біз жалпыұлттық мереке, мемлекеттік мейрам ретінде атап өттік? Не үшін тойладық? Ел мерейінің өсуі үшін. Өзгелер бізді тануы үшін. Жас ұрпақ сабақ алуы үшін. Ұрпақтар сабақтастығының жалғасуы үшін. Тарихымыз жаңаша жаңғырсын дедік. Тәуелсіздік тұғырының одан әрі беки түсуін қаладық. Қол жеткен табыстарымыз тұрақты болып, әлемнің дамыған елдері бізбен санассын дедік.

Осы мерейтойда Ұлы Дала елі деген атауды ұлттық идеяның ұстыны, мемлекеттік саясаттың басты бағдары, «Мәңгілік Ел» идеясын мәңгілік ету бағытындағы негізгі міндет деп қарастырдық. Біз осы орайда мұның мән-мақсатын ашатын «100 қадам» жалпыұлттық жоспарын іске асырудың негізгі тетіктері деп тұжырымдаймыз. Бұл аса маңызды да күрделі бағдарламалар Ұлы Дала елі атауын әлемге танытудың бастапқы тарихи алғышарты деп қабылданады.

Ел атауын ауыстыруда кейде асығыстық пен албырттыққа да жол беріп аламыз. Кейбір азаматтар бұл орайда менен шапшаңдық пен шұғыл шешім күтеді. «Үй менікі деменіз, үй артында кісі бар» деген емес пе халқымыз? Өзгермелі әлемнің қас-қабағына қарап, әр қадамымызды ақыл, парасатпен өлшеп, бейбіт күннің бесігінде жатқан «тыныштық атты сәбиді» тербетуден жаңылып қалмау үшін жан-жақты байыптауымыз қажет. Сәтін салса, батырлықтың бағы бар, баяны болса, байлықтың да бағы бар. Біздің байлық – бірлік пен тұрақтылық.

Халқымыз – кейде дана, кейде бала. Әсіресе, бала дегенде жүрегі елжіреп, тілегі мөлдіреп тұратыны содан болса керек. Ұрпағым жалғасса деген шынайы тілектерін дүниеге келер балаларына риясыз көңілден арнап, олардың аман-есен болуларына ерекше мән берген. Даланың өз философиясы мен шындығы, өз заңдылықтары бар. Оның бәрі ата-бабамыздың өмір сүру салтынан, ұлттық дәстүрінен айқын көрініп, анық танылып жататын. Қазіргі кезде біз оны бірде ескіліктің қалдығы, енді бірде күні өткен дәстүр ретінде қарап, жеңіл байлам, желбуаз әрекеттерге де бой беріп қалып жүрміз.

Дана халқымыздың ұлы қасиеттері көп. Ол қасиеттер

– біздің өмірлік мектептеріміз. Оқимыз, үйренеміз. Бұл үшін құштарлық, талапшылдық және талғам керек. Жұртымыздың жақсы қасиеттерінің бірі туралы айта кеткеннің артықшылығы бола қоймас. Ол – кешірімпаздық. Біздің халқымызда «алдыңа келсе – атаңның құнын кеш» деген ұлы сөз бар. Жастарымыз да осы қасиетті бойларына сіңіріп өссе екен деп армандаймын. Кең болсаң, кем болмайсың.

Ал енді туған елің, халқың туралы бәзбіреу орынсыз сөз айтып, тіл тигізіп жатса, онда бүгежектеуге қақымыз жоқ! Ондайда алдаспаңдай айбарлы болып, намыстың найзағайын ойнатуымыз керек. Махамбет бабамыз: «Мен кескекті ердің сойымын, кескілеспей бір басылман», деп ар-намысын ту етіп ұстанған. «Мен қайраулы қара балта едім, шабуын таппай кетілдім, қайрасаң тағы, жетілдім» дейтіні және бар. Ел намысы, ел абыройы дегенде бәріміз де Махамбет болуымыз керек. Ел ақылы, ел парасаты дегенде бәріміз де Абай болуымыз қажет. Сонда есеміз кетпейді, еңсеміз түспейді.

Халқымыздың өмірі – қасиетті өнеге. Мыңжылдықтар қалыптастырған ұлы салт-дәстүрлерімізді жаңа дәуірде жарқыратып ашып, үлгісінен үйренуде, жас толқын – жаңа буынға жеткізуде жалпыұлттық пейіл-ниет керек. Халқымыздың мәрттігі тарылмасын деп тілеймін.

Мен ресми сапарлармен алыс елдерге жол тартқан сайын туған халқыма жақындай түсемін. Туған елімнің ұлан-байтақ дархандығы өзіммен бірге сапарда жүргендей сезімде боламын. Сондай кезде мәртебем өсіп, мерейім тасып, бойыма күш-қуат құйылғандай болады. Сонда өзімді шынайы бақытты сезінемін.

Қайда жүрсем де туған елім әрқашан жадымда. Алыс сапарға кеткенде елімнің ыстық сезімін жүрегіме құйып ала кетемін. Елімді біреу мақтаса, ол көптен бері табысқан досыма айналып шыға келеді. Туған жердің тікеніне дейін табаныма майдай тиеді десем, артық айтқандық емес. Туған елімнің желі де анамның алақаны сияқты, маңдайымнан сипап, жанымды нұрға бөлеп тұрады. Тауларымды көргенде көңілім көкке өрлеп, оның ұшар басындағы ақша қардан ескен сергек самалын, тау бөктеріндегі жасыл орманның жұпар жамалын сезгендей болатыным бар. Атамекеңнің ауасы қандай, шіркін! Жанға – дауа, дертке – шипа ғой!

Бұл кітапты өмір бойы жазғандай, жазатындай сезімдемін. Көз алдымда күрделі кезеңдер, заман парақтары суылдап жабылып жатқан шақтардағы халық жүрегіндегі көкейкесті мәселелер, оларды шешудің жолдары, шалқар Даламызда болып жатқан ұлы оқиғалар, дәуір тудырған дастандар – бәрі-бәрі менің де жүрегім арқылы өтеді.

Оңашада отырып ой теңізін кешемін. Халқымның маңдайындағы бақ жұлдызы әрқашан жарқырап тұрса екен деп армандаймын. Осынау алып кеңістікте ғұмыр кешкен бабалардың баянды аманатын орындау жолындағы атқарып жатқан істеріміздің келер күндердегі кемел жалғасын жұртыммен бірге көріп, елмен бірге қуансам деп аңсаймын. Халқымыздың асыл арманын орындау жолындағы қызметіме Жаратқан Иеміздің шапағаты тиіп, қолдау жасап келе жатқанына тәубе қыламын.

Алыс сапардан туған еліме оралып келе жатқанда, ата-анамның құшағына асыққан баладаймын. Халқымның өзіме деген сенімі мен құрметін көргенде ғасыр жасаған данадай боламын. Сондай кезде кең далам мен сай-салам менімен бірге ұшып келе жатқандай сезініп, еңсемді тіктеп, ертеңгі күнге елдің көзімен қарайтыным тағы бар. Ұлан-ғайыр ұлы істердің алдында тұрған еңбеккер елімнің болашағына бақыт тілей елжіреймін.

Біз – Ұлы Дала елінің ұрпағымыз. Осы жердің заңды да тарихи мұрагеріміз. Әрбір қазақстандық осы атауды жүрегіне жазып, оны мақтан еткен жағдайда ұлы бабаларымыздың мәңгілік арманын орындап, тәуелсіздіктің туын берік қолда ұстай аламыз.

Мен де, сіз де – осы жұрттың ұланымыз. Дала – біздің анамыз. Дала – біздің панамыз. Ендеше, оның бүгінгі келбеті мен ертеңгі болашағына бәріміз қарыздармыз әрі жауаптымыз. Қазақтың алып даласы, ұлан-ғайыр ұлы жері – біздің Атамекеніміз, тәуелсіз мемлекетіміздің ту тіккен атажұрты. Ол, сондай-ақ, егемен еліміздің еңселі өрісі.

Мұратымыздың да, қуатымыздың да мәңгілік болуы үшін бірліктің туын ешуақытта төмен түсірмеу керек. Келер ұрпақ осы ұлттық ұранымызды одан әрі жетілдіріп, жаңғыртып, дәуірлер талабына сай қолдарына берік ұстайды деп сенеміз. Солай болатыны еш күмәнсіз! Өйткені, біздің жол – ардақты бабалардың, ұлы мұраттардың жолы. Бұл – Қазақстанның өзіндік бірегей жолы. Бұл жол елдер мен елдердің, ғасырлар мен ғасырлардың арасын жалғай береді. Бұл жолмен жүргендердің көші болашақтың баспалдақтарымен жалғасады. Алаш жұртының жолы әрқашан ашық болсын!

Менің тілдік қорымда ең жиі қолданылатын үш ұғым бар. Ол – Тыныштық. Татулық. Бірлік. Әрі олай болуының да сыры бар. Оларды маған дейін де мыңдаған адам айтқан. Бәрі де тарих тағылымынан туып, ежелгі бабаларымыздан екшеліп жеткен сара сөздер. «Алтау ала болса – ауыздағы кетеді, төртеу түгел болса – төбедегі келеді», «Бөлінгенді бөрі жейді», «Саусақ бірікпей, ине ілікпейді», «Тынысы бірдің – ырысы бір» дейтін аталы, баталы сөзді де айтып кеткен солар. Біз ұлы бабаларымыздан қалған асыл сөзге де, жөн-жосыққа да, дәстүрге де әрқашан адал болуымыз керек.

Біз Ұлы Дала елінің кешегісін бүгінге, бүгінін ертеңге жалғаймыз. Оның ұлы тарихын жаңа дәуірде жарқыратып жаңадан жазамыз. Жаңа ғасыр – үшінші мыңжылдыққа Қазақстанның қолтаңбасын басамыз.

Мұратымыз – Мәңгілік Ел! Тәуелсіз мемлекетіміз Еуразияның осынау алып кеңістігінде мәңгілік өмір сүретін болады.

Мәртебесі биіктеп, өсе берсін, өркендей берсін Ұлы Дала елі – Мәңгілік Ел – Тәуелсіз Қазақстан!

